

గౌరీ రామా యుద్ధము

చాగంటి గౌరీవేది

గౌరీ రామాయణము

THIS BOOK IS PUBLISHED
WITH THE
FINANCIAL ASSISTANCE OF
TIRUMALA TIRUPATHI DEVASTHANAMS,
UNDER THEIR SCHEME AID TO PUBLISH
RELIGIOUS BOOKS

చాగంటి గౌరీదేవి

(గేదు వారి పండితు (రిటైర్డ్)
అర స యమ్ హైస్కూలు
పెదబొడ్డేపల్లి వయ నర్సవట్నం
విశాఖపట్నం జిల్లా

చాగంటి గారీదేవి

ప్రతులు 1000

ప్రథమ ముద్రణ మార్చి 1990

సర్వహక్కులు రచయిత్రివి

వెల 15-00 రూ

PRINTED AT

SRINIVASA TYPESETTERS

(Computerised Composing)

1 19 12 Post office Street

Sriramnagar

Kakinada 533 003

Phone (0884) 71839

గౌరీ రామాయణము

ముందుమాట

శ్రీమద్రామాయణ మహాకావ్యము దేవభాషయగు సంస్కృతమున లిఖింపబడి భారతీయ ప్రాచీనసాహిత్యమున ప్రప్రథమస్థాన ములంకరించి లోకపూజ్యమును పరమ పవిత్రమునై నేటి సాహితీ లోకమున ముకుటాయమానమై యలరారుచున్నది

శ్లో -

చరితం రఘునాథస్య శతకోటిప్రవిస్తరం
ఏకైక మక్షరంప్రాక్షం మహాపాతకన శనమ్
అని మనపూర్వకపులచే ప్రశంసింపబడినది రామాయణము శ్రీరామునిచరిత్రము అసేతుశితాచలము అబాలగోపాల హృదయములలో నకలజనహృదయవిశ్వాసమొనరించగల శక్తిప్రపత్తులతోనిండియున్నది అదికవితాత్మికమహాముని విరచితమగు నీకావ్యము యుగయుగములనుండి సాహిత్యమున అదిపూజలందుచున్నది ఎవరెన్నిభాషలలోననువదించినను మధురాతిమధురమై భాషలువేరైనను భాషభేదమిరుగి ద్విగుణీకృత మగుచుండును తెలుగుభాషలోనున్న రంగనాథరామాయణము- ను భాస్కరరామాయణము ను మొల్లరామాయణము ను అధునికసాహిత్యమున కవిసామాన్య బిరుదునందిన శ్రీవిశ్వనాథసత్యనారాయణగారి రామాయణకల్పవృక్షము ను ప్రసిద్ధికెక్కిన గ్రంథరాజములు ఇంకను అనేకమందివద్దగద్య గేయ రూపములలో తమతమ భావపటిమను జోప్పించి రామాయణమును వ్రాసిరి కొంతమంది విషమగురులవలె కల్పవృక్షము వంటిరామాయణమును విషవృక్షము జేయసంకల్పించినను సువర్ణమునకుజెదలుబట్టునా? శ్రీరామాయణమహాకావ్యము సువర్ణ కల్పవృక్షమై యుగయుగముల నుండియేగాక యుగయుగముల పరకును పొరకులకు జ్ఞానజ్యోతిని అందించి అదర్శంబునువెలయించి

భారతీయులకు మార్గదర్శకమై యలరారుచున్నది

శ్రీరాముడు నా ఆరాధ్యదైవము రామ యణమందలి యేఘట్టము జదివిన నాకమందానందముగలుగును అందువలననే నాభాషాశక్తినినుసరించి వ్రాయ సంకల్పించితిని మానాయనమ్మగారును మాఅమ్మగారును రామాయణమంతయు గేయరూపమున బాడెడివారు దానినాధారముజేసికొనియే శ్రీరాముని చరిత్రను గౌరీరామ యణమ ను పేర్వ్రాయసాహించితిని ఇప్పటిదేశకాల పరిస్థితులనునుసరించి నేటిపాఠకసమాజములో డిగ్రీలుచించినవారైనను పద్యములనగానే అర్థముగావనునభిప్రాయముతో పద్యకవ్యములను జూడకున్నారు తెలుగుభాషలోనున్న మనరామాయణ భారత భాగవతగ్రంథము లందలి పద్యముల సర్థముజేసికొన నశక్తులగుచున్నారు అందరికిని దెలియునటుల గద్యములోనుండకైనుగాని పద్యము లెవరికి దెలియునను మాటలు నేడువినవచ్చుచున్నవి మహాకవుల కావ్యపటిమ గాని శబ్దభండారము గాని లేని నావంటివారికి సమాజముగూడ సహకరించినందున తేలికగా సర్థమగు పదజాలముతో నులభ్యైతితో నాభాష నడిచినది వండితప్రాకాండులకిది హాస్యాస్పదమగుననుటకు సందియములేదు

వావిలికొలనునుబ్బారావుగారి ఎల్మీకి రామ యణమును భాస్కర రామాయణము ననుసరించుచు ఇంకనునాకుదెలిసిన వాఙ్మయమునందలి చరిత్రలను గూడ నిందు జోప్పింప సాహించితిని పెద్దలు నాయీసాహసమును మన్నించి నాకు ప్రోత్సాహమిచ్చెదరని ఆశించుచున్నాను నాయీ గౌరీరామాయణము కలకాలము పాఠకుల మెప్పుకొందునట్లు ఆశ్రీరామచంద్రుడే అనుగ్రహించునని విశ్వసిస్తూ ఆభారమా శ్రీరామునకే అప్పగించుచున్నాను

శ్రీరామాయణము మహాకావ్యము -

శ్రీరామాయణమహాకావ్యము పుట్టుపుచేతనే గాక గుణముచేతను

మొదటిది గీర్వాణ భాషాసీమంతినికి రామాయణము
 శిరభూషణమేగదా! శ్రీం ముడు భూలోకములో మనుష్యుని
 వలెనటించిన భగవంతుడే యని వాల్మీకియే పేర్కొనెను
 రామాయణమనగా లక్ష్మీరమణుడైన శ్రీమన్నారాయణుని
 మాయామానుషావతారమైన శ్రీరాముని చరిత్రయనియు మహాలక్ష్మీ
 అవతారమైన సీతదేవి చరిత్ర అనిఅర్థము

శ్లో - సహదేవై రుదీర్ఘస్య రావణస్య వధార్థిణిః
 అర్థితో మారుషేలోకే జజ్ఞేవిష్ణుః సనాతనః
 సీతయాశ్చరితం మహతో
 అని మహాత్ములే కీర్తించిరి

శ్రీరామాయణము ధర్మశాస్త్రము -

ఇందు రాజధర్మము వ్రజాధర్మము పితృధర్మము పుత్రధర్మము
 బ్రాతృధర్మము మిత్రధర్మము భృత్యధర్మము వతిధర్మము
 సతిధర్మము మొదలగు పరమధర్మములు జెప్పబడినవి లాభ
 లోభ పక్షపాత బుద్ధిలేక న్యాయమునందే బుద్ధిని నిల్పెడి న్యాయవాది
 ధర్మము గూడ నిందు జెప్పబడినది ఈకావ్యమందలి నాయకుడైన
 రామునికి రాజునకుండవలసిన సద్గుణములేగాక సాధారణముగా
 ప్రతిమనవునకు ఉండవలసిన సత్యము దయ ఇంద్రియనిగ్రహము
 పితృభక్తి నిబ్రాతృత్వము ఎకవత్సనియమము దైవభక్తి
 దేవతారాధన నిత్యకర్మానుష్ఠానము మొదలగు సద్గుణములు
 నిరూపింపబడి అదర్శపురుషత్వమునిగా వాల్మీకియేనెలకొల్పెను

రామాయణము మంత్రనిధానము -

ఇందనేక మంత్రములున్నా అందువలననే పారాయణమొనర్చువారు
 అంగన్యాస కరన్యాసములతో విధిగావరించి ఇష్టార్థంబులు

బడయుదురు సుందరకాండ పారాయణజేసి కార్యసిద్ధినందుట
జగద్విదితము

రామనామమహిమ -

శ్రీరామ రామ రామేతి రమే రమే మనోరమే
సహస్ర నామ తస్తుల్యం రామనామ వరాననే
ఈమహామంత్రరాజము భారతదేశమున యుగయుగములనుండియు
జగద్విదితమై వెలుగొందుచున్నది భక్తవరులు నియమ నిష్ఠలతో
జపింతురు సామాన్యజనులు సత్యకర్మలలోగూడ శ్రీరామచంద్రా
అనుకొను చుందురు కష్టసుఖములలోగూడ రామ యనుపదమును
వాడుదురు శారీరకశ్రమతోజీవించు శ్రామికులు రామచంద్రా
అను రామనామమును ఊతపదముగా వాడుదురు ఆసేతుశితాచలము
ఆబాలగోపాలము నేటను రామనామము పలుకబడుచుండును
అట్టి మహిమాన్వితమైనదీరామనామము రామనామము
రామమంత్రము రామబాణము రామరక్ష రామరాజ్యము అనునవి
భారతీయుల హృదయములనంటి అలవాటుపడినవి

జగమంతారామమయం అంటూ గురుముఖతః
రామతారక మంత్రము గ్రహించి జపించి జన్మచరితార్థం జేసికొంటారు
మహాత్మరకార్యముల సాధించుటకై జేసిన ప్రయత్నమును
రామబాణమై పనిజేసినదనుట కద్దు జన్మించిన శిశువునకు
స్నానము జేయించి శ్రీరామరక్ష అని రక్షబెట్టుట మనభారతీయుల
ఆచారము ఈతి బాధలులేక రోగ చోర భయంబు లేరుంగక అకాల
మరణములు లేక సుఖశాంతులతో నున్నప్రజలను సన్యశ్యామలముగా
నున్నదేశమునై విలసిల్లిన ఆనాటి రామరాజ్యమును నెలకొల్పుటకై
ఈనాటికిని ప్రయత్నములు జరుగుచునే యున్నవి స్యతంత్ర
భారతదేశమున రామరాజ్యము నెలకొల్పవలెనని మనజాతివీత
మహాత్మాగంధీగారి ఆకాంక్ష రామరాజ్యాన్నిస్థాపించుటకే గ్రామ

రాజ్యాలేర్పడెను

పురాణకాలమున గూడ రామ నామము గురించి
పేర్కొనబడినది నారాయణమంత్రము నందలి రా
వంశాక్షరీమంత్రము నందలి మ అను వీజాక్షరముల నెంచి
రామ శబ్దమును సృష్టించినట్లు జెప్పుదురు శ్రీవరమేశ్వరుడు
పార్వతీదేవికి రామ నామము తారకమంత్రముగా నుపదేశించినట్లు
పురాణకథనము

అరిషడ్వర్గమునుజయించి సదాభగవత్సామమునేజపించు
మహాత్ములు పొందుమోక్షమును సంసారసాగరమున మునిగిదేలు
సామాన్య మానవులకసాధ్యముగదా! అందులకే సామాన్యులు
తరించగలుగుటకే పెద్దలు రామ నామము నందించిరి
భారతదేశమున ప్రాచీనకవులును ఆధునికకవులును గూడ
రామనామమును వేనేళ్లగానియాడిరి నేటివైజ్ఞానికయుగమున గూడ
విదేశములలో హరేరామ హరేకృష్ణ భక్తసంఘము లేర్పడెను

అట్టి మహామంత్రరాజమగు రామ నామమునకు
ఆధారమును అధిష్ఠానమును అగు శ్రీరాముని చరిత్ర వినని వారు
సభూతోనభవిష్యతి అన అతిశయోక్తిగానేరదు అట్టి మహాత్ముని
చరిత్రను గౌరీరామాయణమను పేర వ్రాయు నాసంకల్పము
చిరుతెప్పతో నముద్రమును దాటప్రయత్నించుటయే అయినను
నాకోరిక నెరవేర్చుకొనుటకై యథాశక్తి ప్రయత్నింతును

శ్రీరామాయణ గాథకు సంబంధించినవియు జన
బాహుళ్యమున ప్రచారములోనికి రాని కొన్నికథావస్తువులను ఇతర
ప్రాచీనగ్రంథముల నుండి సేకరించి నాయీ ' గౌరీరామాయణము
లో కొన్ని ఘట్టముల వద్ద నందర్పములను గల్పించి అందు
జోప్పించితిని అవి రావణచరిత్ర వేదవతి కథ రఘువంశవీరులగు
దిలీపుని చరిత్ర రఘుమహారాజు చరిత్ర అజమహారాజు
ఇందుమతీదేవి పృత్రాంతము దండకారణ్యము చరిత్ర శ్వేతువను
రాజర్షిచరిత్ర వాలసుగ్రీవుల జన్మవృత్తాంతము హనుమంతుని
చరిత్ర మొదలగునవి తరువాత శ్రీరాముని బాల్యక్రీడలు
అహల్యజన్మ వృత్తాంతము ఊర్మిళాచిత్రవటప్రదర్శనము మొదలగు

కొన్ని కథలు కల్పింపబడినవి ఇవన్నియు మూలగ్రంథమునకు
 విరోధమును గాని చేటు గాని కలిగించనివై రామచరిత్రము
 మరింతపరిపుష్టమై రసవత్తరమై పాఠకుల మనసుల నలరించి
 ఆకర్షించి ఆత్మానందము నందించగలుగునని విశ్వసిస్తూ ఆశిస్తూ
 చేయుప్రయత్నమే నాయారచన విజ్ఞాన పెద్దలు నాయా సాహసమును
 మన్నించి ఆదరింతురని భావిస్తున్నాను అదినుండియు శ్రీరాముని
 చరిత్ర మనసుల కాదర్శకమై ఆచరణీయమై యున్నది నాయా
 గౌరీరామాయణము గూడ పాఠకులకు భక్తి జ్ఞాన వైరాగ్యముల
 నందించగలదని ఆశిస్తున్నాను జన్మజన్మల పుణ్యపరిపాకము వలన
 కలిగిన యీమానవజన్మకు సార్థకమును సాఫల్యమును
 గలిగించుకొనవలెననెడి తపనయే యీగ్రంథరచనకు కారణము
 మానవులు తమజన్మకు కారణ కార్యములనుగుర్తించి తమ
 కర్తవ్యములను సాధించవలసిన జీవితలక్ష్యములను అలక్ష్యసిద్ధితో
 తాము చిందవలసిన ఆనందమును దెలిసికొనవలయును తత్వమున
 అహంబ్రహ్మాస్మి మహావాక్యార్థములను మననమొనర్చుకొనుచు
 జీవేశ్వరైక్యానుభుతిని బొందవలయు ననియును ఇహలోకమున
 దైవప్రీతియు పాపభీతియు సంఘనీతియు గల్గి శాంతిమయ
 సుఖమయ జీవనము గడపుచు అంత్యమున దైవసాన్నిధ్యమున
 తైవల్యసుఖమును బడయగల శక్తి నాశ్రీరాముడే పారకజనుల కొనంగి
 నదా రక్షించవలెనని ప్రార్థిస్తున్నాను

కం - శ్రీవామ లింగ చరితము

నావాగ్దేవియె కటాక్ష మందించి దయన్

దీవించి వ్రాయుమని నా

భావంబులు వెల్లివిరియ భాష నెనంగెనె

తే గీ - ముందుగను వ్రాసినట్టియా గ్రంథమందు

భవుని చరితంబు వర్ణింప బడియె దాని

సూర్యనారాయణా శాస్త్రి జూచి మెచ్చె

సుభయభాషాప్రవీణ దుష్కూరి వారు

తే గీ - వారుని చరితము వ్రాసతి హర్షముగను

హరిని వినుతింతు నాశక్తి ననునరించి

అదివిష్టవై రాముడై యలరి నట్టి
రామకథనంత వ్రాయుదున్ రమ్యముగను

కం - చామర్తి కృష్ణమూర్తియు
నీమహి శ్రీకృష్ణగారు నీకావ్యంబున్
వేమరు బరిశీలించిరి
రామకథలె జగతియందు రమ్యమటంచున్

జే గి - శంఖు బోసిన తీర్థమే శుకలేక
పావనము జేయుచుండును భక్తవరుల
శుక్తియందున బడినదే ముక్తఫలము
స్థానబలమున విజయమ్ము సంక్రమించు

గద్యము - అనునటుల కవికులాలంకార విరుదాంకితులును
చోడవరము వాస్తవ్యులునగు శ్రీచామర్తికృష్ణమూర్తిగారు
యీగౌరీరామాయణమును అమూల్యముబరిశీలించి నవరించి నాకు
సహకరించిరి వారికి నాకృతజ్ఞతాభివందనములు యింకను
యీగ్రంథమును బరిశీలించినవారు యీధర శ్రీకృష్ణుడుగారును
ముత్యం రామ్మూర్తిగారును తమ అమూల్యాభిప్రాయముల నెసంగిరి
వారికి నాహృదయపూర్వక వందనము లర్పించుకొనుచున్నాను
ఇంకను దీనిని పర్యవేక్షించినవారు తిరుపతి వాస్తవ్యులును నా
సోదరులును హోమోపతి డాక్టర్లునగు సి బి ఎన్ బంగారురాజుగారు
వీరందరు తమతమ అమూల్యాభిప్రాయముల నెసగి నాకు
సహకరించిరి వారికి వందనములగు వీరందరిచే పరిష్కరింపబడిన
నాయి గౌరీరామాయణము శంఖుబోసిన తీర్థమువలెను
శుక్తియందుబడిన స్థానికులందుపురితిని పవిత్రమై ప్రకాశించి
పారకలోకము నాకర్షించగలదని ఆశించుచున్నాను శ్రీశ్రీశ్రీ తిరుమల
తిరుపతి వేంకటేశ్వరస్వామివారు కరుణాకటాక్షముల నన్ననుగ్రహించి
కాపాడగలరని ఆశించుచున్నాను

ఇట్లు

చ గంటి గౌరీదేవి

కవికులాలంకార

చామర్తి - కృష్ణమూర్తి బి ఎ బి ఎడ్

కార్యదర్శి ప్రసన్నభారతి

చోడవరం విశాఖజిల్లా

సహృదయ భూమిక

అదిశంకరుడు గౌరీదేవికి వినిపించిన రామకథను
నేడు తెనుగుకవయిత్రి గౌరీదేవి తన సహజప్రసన్న శైలిలో
గౌరీరామాయణమును పేర గద్యపద్యాకమహాకావ్యముగా
రచించి ఆంధ్రసాహిత్యనందనారామంలో నెకనూతన

కల్పవృక్షాన్ని సృష్టించినారు

శ్రీమన్నారాయణుడే శ్రీ రామునిగను

అదిలక్ష్మియే సీతగనురూపుడాల్పిరని మనసార విశ్వసించి

శ్రీమతి గౌరీదేవి నిర్మించిరి గ్రంథాన్ని ఇక్కారణముననే

దీనికొక పవిత్రత సిద్ధించినది

ఇందలి పద్యములు కొన్ని కుమ్మరి మొల్లను తలపించునుః

ఉదా - శ్రీరామా గుణధామా

శ్రీరఘువంశాల్లిసామ శ్రితజనపాలా

వీరాధిపీర దనుజువి

దారా! జగదేకపీర దశరథరామా॥

(యుద్ధకాండ)

ఒక్కొక్కయెడ పోతనగారి పోకడలు తొంగిచూచు

చుండునుః

ఉదా - అన్న పదంబులకెరగిన

జిన్నియనుజు జూచిపలికె సీతాకాంతుం

డన్నా! లక్ష్మణ! వినుమా

యెన్నగరానట్టి నిండ యెంతయొ గలిగెన్

(ఉత్తరాకాండ)

భారతీయ నారీమణుల సాంప్రదాయిక ప్రవర్తనాసరళిని

ప్రతిబింబించు సందర్భములు కోకోల్లలు -

ఉద - వెనుక వచ్చు చున్న వీరుడాపురుషుండు

మరది యగును నాకు మగువలార

రాము జూపి నవ్వె రాజీవలోచన

ఎగ్గుజెంది నీత శిరము వంచె

(అరణ్యకాండ)

భర్తను చూపుటకు మగువలు వాడే భాష యిది!

జానకీదేవి భూప్రవేశము సేయుటకుముందు పల్కిన

మాటలు భూదేవిని ప్రార్థించుట కరుణారస భరితములై

పరితల హృదయాలను కరిగించును

(ఉత్తరాకాండ)

ఈగ్రంథమున పద్యములను గద్యములను

వినియోగించినతీరు కవయిత్రియొక్క శిల్పకౌశల్యాన్ని

నిరూపిస్తుంది కథాకథనమునకు గద్యములను రససౌషణకు

పద్యములను వాడుటలో జైచిత్త్యము సౌకర్యము గలదు

ధర్మప్రబోధనకు భక్తిభావమునకు

సద్యఃపరనిర్భూతికీ యిక్కావ్యరాజము మిక్కిలి తోడ్పడ

గలదు - ఆంధ్రలోకమున బహుళాధరణనొందుగాక

ఇట్లు

చామర్తి కృష్ణమూర్తి

కవయిత్రి - కవితావైదితి

శ్రీరాముని ఆరాధ్యదైవంగా ఆదర్శమానవధర్మాన్ని అవనిపై ప్రవర్తమానముగావించినధర్మమూర్తిగా మనస్సులో మలచుకొని పడేపడే రామనామం తలచుకొని ధర్మావతారమూర్తికి ప్రసూనార్చనంగా గౌరీరామాయణ చంపకాన్ని కవయిత్రి శ్రీమతి చాగంటి గౌరీదేవి సమర్పించడము - అస్తికలోకమునకు శీతల చందన స్పర్శనమేగాక రచయిత్రి భక్తికి పబలనిదర్శనం

బాలకండమున శ్రీరామజనన నన్నివేశమును కందమందార గంధాల్లో బంధించడమేగాక - భక్తికిదక్క నన్యేచ యమున బంధింపబడని విశ్వంభరుడు-కె నల్యాదేవి ఉదరమునబంధింపబడెనని- హృద్యాతిహృద్యంగా వర్ణింపబడెనే చూడుడు

కం - బంధం బెన్నడు నెరుగని

బంధురగుణయుతుడు లోకబాధలు మాన్పన్

బంధింపబడె నుదరమున

బంధనములు లేనివాడు బంధన యుతుడై

యదాయదాహి ధర్మస్య గ్లానిర్భవతి భారత

అబ్బుడ్ధానమధర్మస్య తదాత్మానం సృజామ్యహమ్

అన్న గీతాదార్యుని భక్తజన రక్షణ ధీక్షావాక్యము దలపునకు

దెచ్చుచున్నది శిశుపాలనలోదల్లిజాపెడిక్రమబద్ధమైనశ్రద్ధతల్లిలాలన

అందిపుచ్చుకొనుటకు శిశువుచూపెడి అనక్తి మాతాశిశుమనఃచిత్రణ

అలతి అలతి వదములతో మన కన్నులకు కట్టినట్లు చిత్రించుటలో

కవయిత్రి స్వానుభవమును జోడించి కవితాశిల్పమునప్రదర్శించుట

అనల్పమైన కవితావైచిత్రికి నిదర్శనము

ఉదా -

సీ - మూడవ నెలలోన మురిపెంపు పెదవులు
చిప్పి నవ్వగ నేర్చె వింతగొలుప
నాల్గవ నెలలోన నవ్వుచు దెర్లుచు
బోరగిలగనేర్చె పొలుపుమీర
ఐదవ నెలయందు నాటలునేర్చిరి
పొనగ నరునెలలు పొందుగాను
పదుచు లేచుచు ప్రాకుపలుమారు బాలురు
లేచికూర్చినగోరు లేవలేరు||

తే గీ -----

యెత్తుకొమ్మని జేతులు నెత్తిజూపు
తల్లి గురించి నవ్వుచు తనవి జెంద
పాలునిమ్మని కొంగులు పట్టిలాగు

సీ - -----

తప్పటదుగులువైచి తడబాటు జెందును
పట్టుకొన్న మరల పరుగులెత్తు ---

(బాలకాండము)

మహాకవి ఎఱ్ఱాపెగడ తన హరివంశమున బాలకృష్ణుని క్రీడలు
వర్ణించుట తలపునకు వచ్చును

ముద్దుల తనయుని రాముని
గడ్డెను గూర్చుండ జేయగా దగు నింకన్
సుద్దులు జెప్పెదరని మీ
వద్దకు వచ్చితినియిదియె వరమగు నాకున్

(అయోధ్యకాండ)

నావీపున గూర్చుండుము
నీవిభుకడ జేర్చగలను నిమిషము లోనన్
యీవిధి బొగలగ నేటికి
రవమ్మా! యిపుడే నీదు రాముని దరికిన్!!

(సుందరకాండ)

పైపద్యములలో కవితగిజ్జగట్టి నడచుతీరు చొతనగారి శైలిని
కవిత చొకడలను దలపించును

ఈ రామాయణ మందు రవణుని జన్మవృత్తాంతము అహల్యాచరిత్ర
మరియు ఊర్మిశాచిత్రపటప్రదర్శనము మొదలగు కొన్ని కథలు
జేర్చి క్రొత్తపోకడలతో గ్రంథమును రసవత్తరమొనర్చి అపురూపముగా
చవులూరించు కందముల సుధారసమకరందములబూరించి
సామాన్యులకుగూడ బోధపడునటుల సులభశైలితో అందించిన
కవయిత్రికి శతనతులు

ఇట్లు

ఇ శ్రీకృష్ణుడు

ఇష్టదేవతా ప్రార్థన

- శా - శ్రీకల్యాణ గుణాకరుండు హరియా శ్రీదేవితోగూడి తా
సాకారంబుగ వన్నగ ధిపునితో శుభము చక్రముతో
వైకుంఠమును వీడివచ్చి యవనిన్ బాలించె శ్రీరాముడై
కాకుత్స్థాధిపు నింట బుట్టి సుతుడై కౌసల్య గర్భంబునన్॥
- కం - శ్రీరఘు వీరుని గ ధలు
నేరార వరించి ముక్తిసెందగ యిలలో
నీరామాయణచరితము
గౌరీరామాయణము గా రచియింతున్॥
- కం - సద్ధివినాయకునకు నా
బుద్ధిని పరికించి మెచ్చి బ్రోవగ కావ్యం
విద్ధరను వెలుగునట్టుల
సద్ధింపం జేయుమనుచు జేరి భజింతున్॥
- కం - భారతిని గొలుతు నెప్పుడు
కారుణ్యము తోడ నాదుకావ్యమూ నందున్
ఊరించిసుధారసములు
పూరించియు వ క్కునందు పింగులు వారన్॥
- కం - వ్యాసుడు వాల్మీకియు నా
భాసుండును కాళిదాసు భారత కవియున్
భాసల్లగ నావాక్కున
వాసంబును జేయుమనుచు వారిని గొలుతున్॥
- కం - గురువులకు మ్రొక్కి నిరతము
మరిమరి వేడుదును రచన మాధుర్యముకై
కరుణించి వాక్కుశుద్ధిని
బరపి నడువ కావ్యమందు బ్రాభవమొప్పన్॥
- కం - శ్రీరామనామ మహిమను

25	నతారామ కర్యాణము	70
26	వరకురాముని గర్వ భంగము	72

అయోధ్యాకాండము

27	శ్రీరాముని రాజ్యభిషేకమునకు దశరథుడాయత్తము జేయుట	77
28	కైకేయి దశరథుని వరములు వేడుట	81
29	వసుప్తుడు రఘువంశవీరులచరిత్రమురామున తెరిగించుట	84
30	ఊర్మిళ ఎట్టాచిషేక చిత్రము చిత్రించుట	89
31	రామలక్ష్మణులు కైక మందిరమునకరుగుట	91
32	నల ఎత్తులులతో రాముడరణ్యమునకు బయనమగుట	95
33	రామునికై కౌల్య ఎలపించుట	96
34	రామని ఎయె గమున దశరథుడు మరణించుట	98
35	భరత శ్రుశ్చులయొద్దను వచ్చుట	101
36	భరతుడు కైకకుడు పించుట	102
37	కైసల్య భరితునురడించుట	104
38	శ్రీరాముడు గంగను దాటి అడవియందు ప్రవేశించుట	106
39	భంతుడు చిత్రకూటమున కిరుగుట	110

అరణ్య కాండము

40	నతారామలక్ష్మణులు అత్ర మహామునిని దర్శించుట	116
41	విరాధవద	119
42	అగస్త్య మహాముని చరిత్ర	123
43	శ్వేతుడను రాజర్షి చరిత్ర	126
44	పంచవదన వేరి రామలక్ష్మణులు వర్ణాల నిర్మించుట	129
45	శూర్పణఖ రామలక్ష్మణుల దరికి వచ్చుట	130
46	రాముడు ఖరదూషణుల సంహరించుట	132
47	అకంపనుడు రావణునితో రామలక్ష్మణుల గూర్చి దెల్పుట	134
48	మారీచుడు మాయలేడియై వర్ణాలకు వచ్చుట	135
49	సీతాపహరణము	138
50	శ్రీరాముడు సతను గానక దుఃఖించుట	141

51 జటాయువు సతను రావణుడెత్తుకొని
చొయెనని రామున కెరిగించుట 144

52 శబరి రామలక్ష్మణుల దర్శించి ముక్తిని బొందుట 146

53 రామలక్ష్మణులు పంపాతీరమును జేరుట

కిష్కింధ కాండ

54 హనుమంతుడు రామలక్ష్మణులతో సంభాషించుట 150

55 సత ఆభరణములను జూచి రాముడు దుఃఖించుట 152

56 రామ సుగ్రీవుల మైత్రి 155

57 ఎరి చరిత్ర సుగ్రీవుడు రామునకు జెప్పుట 156

58 వారి సుగ్రీవుల యుద్ధము 158

59 వారి మరణమునకు తారవిలపించుట 161

60 సుగ్రీవుని కిష్కింధకు పట్టాభిషేకము జేయుట 164

61 రాముడు సీతా వియోగమున దుఃఖించుట 168

62 వారి సుగ్రీవుల జన్మ వృత్తాంతము 165

63 సీతాన్వేషణకై సుగ్రీవుడు వానరులను
నలు దిక్కులకు బంపుట 171

64 సీతాన్వేషణకై హనుమదాదులు దక్షిణ దిశగా నేగుట 183

65 స్వయంవ్రభ వృత్తాంతము 185

66 సంపాతి పక్షి చరిత్ర 188

67 వానరులు హనుమంతుని సముద్రము
దాటి లంకకేగుమని ప్రాతృపించుట 190

కృతజ్ఞత

ఆధ్యాత్మిక గ్రంథముల ప్రచురణకు ఆర్థిక సహాయము అను వధకము క్రింద శ్రీతిరుమల తిరుపతి దేవస్థానము వారు ఒనగిన ధనముతో ఈగ్రంథము ముద్రింపబడినది

ఈ ఆర్థిక సహాయమునకు కరణ భూతులైన శ్రీ తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానము పాలక వర్గము నకు దేవస్థాన సంఘసభ్య నిపుణులకు దేవస్థాన కార్య నిర్వాహణాధికారి శ్రీ Ch వెంకట పతిరాజుగారికి సప్తగిరి పత్రికా సంపాదకులు శ్రీ K సుబ్బా రావుగారికి

నా సవినయ కృతజ్ఞతాభివందనములు

ఇంకను నాకు సహకరించిన శ్రీ C B S బంగారాజు గారు హోమ్మోపతి డాక్టరు గారికి నా ధన్య వదములు

ఈ పుస్తకము ముద్రణకై అన్నివిధములూ సహకరించి కంప్యూటరైజ్డ్ కంపోజింగ్ ఓ ఆఫ్ సెట్ ప్రింటింగ్ తక్కువ ధరలో చేయించిన శ్రీ ఎ వి యన్ రాయ్ శ్రీనివాసా టైప్ సెట్టర్స్ ప్రొప్రయిటర్ గారికి నా ధన్యవాదములు

కృతికర్తృ వంశకమము

- ఆ వె - అంధ దేశమందు నలతూర్పు తీరాన
పెద్దఉప్పల మను పేరుగలిగి
గ్రామముండె నందు గలరు సంపన్నులై
వేదవిదులు మెండు విప్రులరయ॥
- తే గీ - వెంకటాకృష్ణ కవియని వినుతి కెక్కె
పార్యటిపరిణయము ను వ్రాసె నతడె
జ్యోతిషంబున నెంతయో ఖ్యాతి గాంచె
భూత-భవితవ్యములు జెప్పు వుణ్య మూర్తి॥
- తే గీ - గోతమాత్రేయ మనెడియా గోత మరయ
ఇంటి పేరది జూడ చాగంటి వారు
వారి ఏకైక వుత్తులై వరలి నట్టి
రాజభోగులు బంగారు రాజు చూడ ॥
- కం - వారిసతి గనియె నీతులన్
యోరిమి గల బుచ్చిమాంబ యోహూ యనగా
వారల లోనన్ రెండవ
వారై యాజోగిరాజు వాని గడించెన్॥
- తే గీ - కోరి పెండ్లాడె నతడు ననగూర్కి తోడ
గౌరి నాధుండు నయ్యె నేగౌరి గాన
పూళ్ల వంశంబు నందున బుట్టినేను
కోరి చాగంటి వారింటి కోడలైతి॥
- కం - ఆతని నబ్బినై సుతుగని
చేతోమోదంబు గూర్చి చెలగుచు నుండన్
ఆ తరుణంబున జూడ వి
ధాతయె నాపతిని నన్ను దగనెడ బాపెన్॥
- కం - భారద్వాజన గోత్రులు

గౌరవమగు పూజ్యవారు ఘనవంశజులున్
పేరుపడిన సంపన్నులు
ధీరులు వెంకయ్య నామధేయులు జగతిన్||

తే గీ - నాదు జనకులు వెంకయ్య నామమున ను
తల్లి రామమ్మ దీనుల తల్లి యనగ
బంధు జనములు వేనేళ్ల బ్రస్తుతింప
వరలు చుండిరి యా పైడిపాల యందు||

తే గీ - తల్లిదండ్రుల జేరి చా తనయుతోడ
వారి యాశీస్సులను బొంది వరుస గాను
చదివి తరగతులన్నియు చక్కగాను
బోధనా వృత్తియందుంటి బుధులు మెచ్చ||

కం - పెరిగితి ఎనతండ్రి కడన్
సరియౌవిద్యాంసు డతడు సొంబశివుండే
యెరిగించె ప్రేమ తోడన్
సరియగు విద్యలును బెక్కుచాలిన నీతుల||

కం - పతి సేవకు వంచితనై
మతినెప్పుడు దైవమందు మగ్నము జేయన్
సతతము భావము లెగయగ
చతురత కవయిత్రి నైతి శరద కృపచే||

కం - చదివితి పురాణ గాథలు
చదివితి నా దేవదేవు చరితము లెన్నే
మదిలో భక్తి దలిర్చన్
ముదమారగ వ్రాయుచుంటి ముక్తిని బొందన్||

కం - శ్రీరాముని చరితమునే
కోరితి వ్రాయంగ నిప్పుడు కోనల పతియా
శ్రీరామున కిచ్చెద భవ
భారము దొలగించి నన్ను పాలించుటకై||

కం - శ్రీరామునకును నమ్యత
నారాయణ దేవునకును నలిన కృతకున్
కారుణ్యమూర్తికిని యా
తారకరామునకు దేవతా వంద్యునకున్॥

కం - సెకేతదాసునకు నా
నాకాధిపవినుత లోక నాయకునకు నా
రాకాసిభంజనునకును
లోకమ్ములనేలు సర్వ లోకేకునకున్॥

కం - మీనావతారునకు నా
దీన జనేంద్రునకును దివిజేశునకున్
మానిజనహృదయ వందిత
మానవ లోకమున సర్వ మహానీయునకున్॥

కం - శ్యామల రుపునకును మా
కామితములు దీర్చిబ్రోచు కాకుత్స్థునకున్
రామావతారునకు నా
దామోదరభవ్యము ర్తి ధరణిజ పతికిన్॥

కం - రావణువధింపనరుడై
కావదలచి లోకములను కౌసల్యకు నా
భూవరుడగు దశరథునకు
శ్రీవరసుతుడైన యట్టి శ్రీరామునకున్॥

అంకితము

- కం - అంకిత మిచ్చెద కావ్యము
ఎంకజడళనేత్రునకును భగవంతునకున్
సంకటహారునకు గౌరీ
శంకర పూజ్యునకు రామ చంద్రున కిదియే॥
- కం - శ్రీరామున కర్పించెద
న ర ముడె దీని నేలు న దర మొప్పన్
ఈ ర మ యణ గాధను
గౌరీరామ యణమ్ము గా వెలుగొందన్॥

గౌరీ రామాయణము

బాలకాండ

బ్రహ్మాదిదేవతలు రాక్షససంహారమునర్చుమని
విష్ణువును ప్రార్థించుట

- క - శ్రీరమ్యుంబగు శీతశైలమున నా శ్రీకంరుడుత్సాహి యై
యా రామాయణగాధ సంత దెలిపెన్ అర్యామహాదేవికిన్
ధీరోదాత్తుడు జానకీసహితుడై దీపించె నాదర్శమున్
ఏ రీతిన్ నెలకొల్పి ధర్మ మవనిన్ యేలీల కాసించెనే 1
- కం - శ్రీరామరామ యనుచును
నేరూరగ చవులు బుట్ట నుతియించిన చో
ధారుణి యందున జనులకు
దారి యగును ముక్తి కదియె తథ్యము జూడన్ 2
- ఉ - పాప భరణు చేత ధర బాధల కోర్కగలేక యెంతయో
తాపము జెందియున్ జనియె తామరచూలికి మొట్ట వెట్టగా
నావరమేష్టి తన్ను నుర లందరు గొల్కగ భూమి దేవతో
ఆ పరమాత్ముజేరి తమ అపదలన్నియు విన్నవింపుచున్ 3
- కం - శ్రీమన్నారాయణ నీ
నీ మహిలో జీవకోటి నెంతయు బ్రోవన్
భూమిని యేలగ వలయును
నీ మహిమను జూపి భక్తి నెలకొను నటులన్ 4
- ఉ - నిత్యము దేవతల్ గొలుచు నిండగు నీదగు దివ్యరూపమున్
దైత్యుని జంపగాదలచి దండిగ మత్స్యపురూపు జేసి నీ
సత్యధికంబు పేర్కె నురలందర బ్రోచినె దేవదేవ నీ
సత్యపుదీక్ష బేర్కొనగ జూలె మానులు దేవతాళియున్ 5

- చం - కమరపు రూపు గైకొనుచు గావగ నీదగు భక్త బృందమున్
అమిత కృపాశువై నురల కా నుధ నిచ్చిన యట్టి దేవ నీ
వమిత దయాంబు రాశివని యందురు యివిధి నీకు జెల్లునే
అమరుల పూజనీయమగు నా ధర బాధలు దీర్చుకుండుటల్ 6
- కం - క్రోడాకారము నొందియు
వేదగ నా దేవరుల వేదన దీర్చున్
గ్రీడగ దనుజుని జంపిన
మూడవ అపతార వరహ మూర్తివి నీవే 7
- ఉ - బాలుని గావగా దలచి ప్రాభవ మొప్పగ సింహమూర్తివై
గాలుని చెంత కంపితివి కశ్యపుసూను హిరణ్యకశ్యపున్
మేలొనరింప జూడ మిక మేదిని యందు దివంబునందు ధా
త్రిలలనాచుటి భయము దీర్చుము బ్రోవుము శైలలోకముల్ 8
- ఉ - వామన రూప మొంది యట వాసపు కోర్కెలు దీర్చ నొందియున్
అమహనీయు విశ్వజితయాగము జేసెడి యాగశిలకున్
నీమము తోడ జేరి యిల నీ వటువేషము నొంది జూడ నీ
వేమని వేడితో బలిని యిధర మూడు వదంబుల్ గతిన్ 9
- ఉ - తేజపు బ్రాహ్మణుండగుచు ధీరత తోడుత బుద్ధధారి వై
యా జమదగ్నికిన్ జరిగి నా యవమానము సైవలేక నీ
వీ జగమందు రాచకుల మెచ్చట నున్నను నాశ మొందగా
రాజన భావమున్నిలిపి రాజుల ద్వంచిన భార్గవుండవే 10
- చం - వరబల గర్వితుండగుచు వారిజనేత్రల బట్టి వేపుచున్
నరులను లెక్క సేయకయె నాకవిరోధి జగంబు నందునన్
అరి తనకింక లేరనుచు నాగడమల్ గడు సేయుచుండి నే
వెరపిసుమంతలేక బలు వేదనలందగ జేసె లోకులన్ 11
- కం - సురలును మునులును సాధులు
నరులెల్లరు భీతిజెంద నాకవిరోధి
దొరయై యేలుచు నుండెను
వెరువక భీతిలక జనులు వేనట జెందన్ 12

- కం - ఆతని దండించయు మా
యాతనలను దీర్చి సురల సందర బ్రహ్మన్
భూతలము శాంతి నొందగ
పాతకములు పారద్రేలి ప్రజలను గావన్ 13
- క - చీకాకిందెడి జీవకోటివెరవున్ భేదింప నీవే గదా
సాకారంబగు భక్తిమార్గ మవనిన్ స్థాపించి వెల్గొంద నా
రాకానిన్ దునుమాడి దేవగణమున్ రక్షించి పాలించగా
నీకంటెన్ మరిలేరు దిక్కు యిలలో నీరేజ పత్రేక్షణా 14
- మ - ధరణీ భారము దీర్చి దుష్టచయమున్ దండించి వే వేగమే
వరమాసింద్రులు సంతసిల్ల జగమున్ వర్తిల్లగా జేయవే
వరమానందము నొంద లోకమున పాపాచారులంద్రుంచవే
కరుణాసాగర భక్తపాల మము కాపాడంగ రావే దయన్ 15
- ఉ - ఘోరతపము జేసి తనకోరికలన్నియు దెల్చి దన్ను నే
వీరులు చంపరాదనుచు వేడె నదెప్పుడె రావణుండు దా
నారయ వానరుల్ నరుల యందున కొండెక చిన్నమాపుతో
వారల వీడె గాన నది వాడికి చాపు ఘటింప జేయదే! 16
- కం - నరులను విడిచెను గావున
నరరూపము నొంది నీవు నారాయణ వా
నరులను దేడుగ జేకొని
సురవైరివి ఇంపి మాకు శుభవసుల నిమ్మా 17
- కం - అని బలుకు నలువ తోడను
వనజాక్షుడు బలికె నింక వరమగు మీకున్
దనుజుని జంపగ సమయం
బను కూలంబగుచు వచ్చె సందర గావన్ 18
- కం - దశరథ భూపతి యిలలో
దశదిశలన్ వెలయ జేసె దగనెక యజ్ఞం
బశుపతి మెచ్చగ నివుడే
విశదంబో వరములిచ్చి వేడుక దీర్తున్ 19

గద్యము - అని వారలకభయంబిచ్చి శ్రీమన్నారాయణుడు దుష్టశిక్షణ
 శిష్టరక్షణ జేయ నెంచి తొల్లి తన భక్తులగు జయవిజయులే
 ననకనందనుల శాపమువలన భూలోకమున రాక్షసులై రావణ
 కుంభకర్ణులుగా బుట్టి ప్రజలను హింసింపుచుండిరి గాన వారలను
 శాప విముక్తులను జేసి తనదరికి చేర్చుకొనవలయుననియు ఈ
 భూమియందు ధర్మమును స్థాపించి అదర్శంబును నెలకొల్పుటకై
 రామావతారము నెత్తికొనల్యాదశరధుల తఘః ఫలంబై భూలోకమున
 కొంత కాలము వసింప కోరికగలవాడై అంతకు మున్నుతాను ధరించిన
 మత్స్య - కూర్మ - వరాహ - నారసింహ - వామన-భార్గవావ
 తారములయందు తనఅంశమును మాత్రమే వెలయించెను గాని
 యిప్పుడీ అవతారమున తన అదిపీఠముతో మర్త్యలోకమున
 కేతెంచవలయునని విశ్వయించి అదిలక్ష్మిని భూలోకమున
 జనకమహారాజునింట జనియించుమని ఆనతిచ్చెను లక్ష్మీదేవియు
 అయోనిజయై భూలోకమున నెక వద్మకొలను నందు నెక వద్మములో
 నావర్చించెను శ్రీమహావిష్ణువు అదిశేషుని తోను శుభచక్రముల
 తోను చైకుంఠమును వీడి భూలోకమునకు విచ్చేసెను 20

రావణచరిత్ర

కం - శ్రీరఘురాముని చరితము

నేరార వరించి జగతి నోడివెడ కథగా

నారాయణుడే భువిలో

శ్రీరాముడు అదిలక్ష్మి సీతయె యనుచున్ 21

తే గీ - విష్ణు భక్తులు ఆ జయవిజయు లనెడి

ద్యౌరపాలురు మునిశాప దగ్గులగుచు

బ్రహ్మ కులమందు జనియించి ప్రబలినారు

అసురులై లోకముల నెల్ల నడల జేయ 22

గద్యము - ఆరాక్షనులసంహరించి దుష్టశిక్షణ శిష్టరక్షణ జేయుటకై
 శ్రీమహావిష్ణువు రామావతారమెత్తెను పూర్వము బ్రహ్మకు మానస
 పుత్రుడై పులస్త్యబ్రహ్మ పుత్రులను అతడు మహాజ్ఞానియు
 వరమశాంతుడును దయామయుడును మహాతపశ్శాలియు నై
 మునులందరకును ఆదర్శప్రాయుండై యుండెను అష్టలిత
 బ్రహ్మచారియై 23

కం - అపరశివుని వలె నాతడు
 తపమును జేయుచును ఉండ తావనీ కన్నెల్
 తపము సెడ గోల సేసిన
 నవరాధులమీద నెంతో నాగ్రహ మొందెన్ 24

తే గీ - నన్ను గనుగొన్న తోడ నే కన్నె యైన
 గాంచు గర్భము నని బిల్బ కాత లంత
 భయము తోడను అటనుండి పారి పోవ
 తరుణి యొక్కతె తృణమిందు తనయ మిగిలె 25

కం - చూలాలై యున్న తపడు
 బాలిక నీక్షించి తండ్రి పరితాపము తో
 నా లేమ నాపులస్తుని
 పాలికి గొనిపోయి యతని వత్తిగ జేసెన్ 26

కం - కోరిక దీరగ నుతుడై
 వారికి జన్మించె విశ్రవసు వను వాడున్
 భారద్వాజుని తనయన్
 కోరి పరిణయంబు నందె కులమో వండన్ 27

గద్యము - ఆవిశ్రవసువునకును భరద్వాజుని పుత్రికిని వైశ్రవణుడను
 వాడుబుట్టెను వాడును తపస్సు జేసి బ్రహ్మను మెప్పించి అధిక
 ధనమును బొంది సుఖంప గోరిన బ్రహ్మయు అతనికావరము నిచ్చి
 పూర్వమింద్రుని అనుమతిని విశ్వకర్మచే నిర్మితమైన లంకానగరము
 ఖాళీగానుండె నీవందుండుమన వైశ్రవణుడు అలంక యందు
 పూర్వమేవరుండిరి ఇప్పుడది యేల రిక్తముగా నుండె నన విరించి

రాక్షస పంశక్రమమెరింగించెను పూర్వము నాచే కొన్ని శక్తులు
 సృష్టించబడి జలములందు విడువబడియె నవితమలో తాము
 కలహించుచు రెండుతెగలుగా విడిపోయి యక్షరాక్షసులుగా పేరుబడిరి
 అందు రాక్షసులు బలవంతులై తమకొక మహానగరంబు గావలయునన
 వారలకొకా నగరము నిర్మింపబడియె అప్పటి నుండియు
 వారానగరమున వసించుచుండిరి వారిలో హేతివ్రహేతులను వారు
 బలవంతులై యుండిరి క్రమముగాహేతికి విద్యుత్కేశుడును వాడికి
 సుకేశుడును అనుకేశునికొక గంధర్వకన్యయుండు మాలి సుమాలి
 మాల్యవంతుడు అను మువ్వరుకుమారులుగలిగిరి వారుమహా
 బలవంతులును క్రూరులైనై జరులను వీడింప దెడంగిరి శ్రీమహావిష్ణు
 వారాక్షసులంజంప మాలియనువాడు మరణించగనే సుమాలియు
 మాల్యవంతుడును తమబలగముతో పాతాళమునకు బారిపోయిరి
 అప్పటి నుండియు నది భాళిగా నుండె గావున నీవందుండుమని ఒక
 పుష్పక విమాన మిచ్చి దీవించెను ఆలంకానగరమున వైశ్రవణుడు
 మహావైభవముగా నుండి భోగము లనుభవించుచుండెను ఒకనాడ
 వైశ్రవణుడు అచ్చరలంగూడి పుష్పకారూఢుడై విహరించుచుండ సుమాలి
 తన కంఠమార్తెయగు కైకసితో పాతాళమునుండి వచ్చి
 వైశ్రవణునివైభవమునకుఁగూర్చుజెంది విశ్రవనునకు కైకసి నొసంగిన
 యిటువంటి పుత్రుని బడయగలదు దానితో తిరిగి తమ రాక్షస
 పంశము ప్రఖ్యాతి నొందగలదని కైకసిని విశ్రవసు న్నాశమముకడ
 దించి వానినిప్రసన్నముజేసికొమ్మని జెప్పి పోయెను అకైకసియు
 తనవయోరూపవిలాసములతో విశ్రవసుని మెప్పించి వానింగవయగోరిన
 ఆబాలన్యుడు తరుణి నీవు సంధ్యా-సమయమున కామోద్రిక్తవైతివి
 గాన నీకు రాక్షస ప్రవృత్తిగల పుత్రులుదయింతురన నామె చింతించి
 స్వామీ! నాకు మీవంటి సాత్వికస్వభావులును చిరంజీవులునగు
 సంతానముగావలెనని యడుగ నీమూడవకుమారుడు బ్రహ్మానిష్ఠుడు
 విద్యాగరిష్ఠుడు చిరంజీవియు కాగలడని దీవించెను అ కైకసి
 ముందుగానొక శిశువునకు జన్మనిచ్చెను

28

కం - చుక్కలు రాలెను భువిలో

నక్రైకసి నుతుని గాంచ నద్యుత మగు నా

రక్కసి రూపము జూడగ

మిక్కుట మగు భీతిగలిగె మేదిని యందున్

29

తే గీ - బాహువులు జూడ నిరువది బాలు నకును

శిరము అుండెను వదియునై చిత్ర ముగను

మేఘమును బోలు నల్లని మేను జూడ

దశ ముఖుండని పేరిడె తండ్రి యపుడె

30

గద్యము - అబాణుని తరువాత కుంభకర్ణుడును శూర్యణులు తరువాత
విభీషణుడును జన్మించిరి కైకసియు నాబాలురను పాతాళమునకు
గొనిపోయి నకలవిద్యాపారంగతులనుజేసెను వారును తల్లిదండ్రుల
నానతి బ్రహ్మను గూర్చి తపముజేసిరి దశకంరుడునివృత్తియై
వేయివత్సరంబులకొకశిరముచొప్పున హోమముజేయుచు వదివేల
వత్సరంబులు శిరములు నరుకుకొనిహోమగుండమున వేయుచు
ఉగ్రతపముజేసెను వా తపమునకు మెచ్చి విధాతవానికి
కామరూపమును నాభిదేశమున అమృతభాండమును ప్రసాదించి
ఎన్నిపాదులు తలలుదెగినను తిరిగి మొలచునట్లును వలసినప్పుడు
వదిశిరములును ఇరువదిబాహువులునుండునట్లును ఇతర
సమయములయందు నుందర రూపుండగునట్లును అనుగ్రహించెను
ఇట్లు వరబలసంపన్నుడైన పుత్రునిజూచి కైకసి విడ్డా! నీవు నీ
తండ్రియనుమతిని లంకానగరమును బొంది సుఖింపుము అది
అమరావతిని మించి సుఖదాయకము దానిని నీ అధీనముజేసుకొమ్మని
పాతాళమందున్న సుమాలిపుత్రులగు వ్రహస్పాదుల దోడిచ్చిపంపెను
దశకంరుడు వైశ్రవణుని కడకేగి యీ లంక మా మాతామహులది
నేటినుండి యీలంకానగరము నా అధీనముగావలయు నన దశముఖుని
బలగర్వంబులు దెలిసిన వాడుగాన వైశ్రవణుడు లంకను వదలి తండ్రి
అనుమతినికైలాసమునకు బోయి వరమశివుని గూర్చితవమొనరింప
శంకరుడు వానినాదరించి అలక నగరమున కధిపతిని జేసి మిత్రునిగా
మన్నించెను అప్పటినుం య ఉత్తరదిక్కునకధిపతియై వైశ్రవణుడు
కుబేరుడను పేర ధనాగ్నియుండెను మహాబలవంతుడగు

కుంభకర్ణుడు బ్రహ్మగూర్చి తవమొనర్చి ప్రసన్నుని జేసికొని వరములు
 వేడ బోవ బలనత్తములకుతోడు వరబల మొందిన లోకకంటకుడగునని
 దేవతలు భయపడి సరస్వతి మాయచే వానినేట నిదురనే
 వరముగాబొందజేసిరి విభీషణుడు మాత్రము బ్రహ్మజ్ఞానమును
 బొందవేడెను దశముఖుడు పాతాళము నుండి అనేకరక్కసివీరులను
 దేడ్కిని లంకానగరమునకేగి మాతులుడగు వ్రహస్పతిని మంత్రిగా
 జేసికొని లంకాధిపతియై యుండె కుంభకర్ణునకు లభించిన వరమువలన
 అతడు సిద్రావన్త యందుండ రావణుడు బ్రహ్మనుప్రార్థించి
 కుంభకర్ణుడారునెలలు విద్రించి ఒక్కరోజున మాత్రముజాగరూకుడై
 అమితమైన ఆహారముభుజించి విహరించును అఒక్కరోజు
 మాత్రమతదధిక బలపంతుడై మృత్యుంజయుడు కాగలడని బ్రహ్మ
 చేత పలికించెను దశముఖుడు వరబలగర్వితుడై అరివీరభయంకరుడై
 అలకానగరమున కేగి కుబేరునదలించి వాని పుష్పకవిమానమును
 దన వశము జేసి కొనియెను

31

రావణుడు కైలాసపర్యతమెత్తుట

గద్యము - ఒక్క నాడు దశముఖుడు పుష్పకారూఢుడై కైలాసపర్యతము
 మీదుగా వయనింప అపుష్పకము కదలకనిలచెను శివుడుమా సహితుడై
 క్రిడించుచుండె గావున నీపుష్పకమునకవరోధమయ్యె నని నందీశ్వరుడు
 బలుక దశగ్రీవుడు క్రోధముతో

32

కం - హరుడైనను నా బలమున్
 ఎరుగడె నన్నావ గలడె ఈ భువి యందున్
 అలాగలడే నా కని తన
 కరమున నాగిరిని ఎత్త గొరీశుందున్

33

తే గీ - పర్యతము క్రింద వానిని బట్టి నొక్కి
 అతని గర్వము నంతయు నణచి వైచె

రక్షమును గ్రక్కి యప్పుడా రాక్షసుండు

అదలి దశకంఠముల తోడ నరచె నంత

34

గద్యము - పరమశివుని పాదముక్తింద నలిగి అరచిన అదశముఖుని
కంఠారావమునకు దిక్కులదరె అనాటి నుండియు దశకంఠుడు
రావణుడనబరగె పరమేశ్వరుని శక్తిని దెలిసిన వాడై భక్తితో
వదిముఖములతో స్తుతియించె

35

కం - శివశివశంకర పురహర

భవహర కరుణాలవాల భక్త విలోలా

భవనాశము జేయుము యిక

శివహర శంభో యటంచు చేరి భజింతున్

36

కం - ఈశుడవు సకలమునకు ప్ర

కాశుండవు భక్తహృదయ కమలము లందున్

అశల బడి గర్వమున

గాశిలితిని దేవదేవ కరుణించ వయా

37

కం - ప్రాణుల సృష్టింపగ నా

ప్రాణుల బోషించి వేగ పాలింపగ నా

ప్రాణుల హరియింపగ నా

ప్రాణుల లోనుండి సర్వప్రాణుల బ్రోవన్

38

కం - లీలగద నీకు సర్వము

కాలంబును బట్టి సర్వ కార్యము నడుపన్

హేలగ జూతువు జగమును

చాలగ నడిపింతు మౌర సత్కృప తోడన్

39

కం - మిన్నును మన్నును గానక

యెన్నియొ నేరములు జేసి యెదిరించితి నే

మన్నించుము అపరాధిని

నన్నే వేడుచును యుంటి నీరులాక్షవభూ

40

గద్యము - అని ఆ పరమేశ్వరుని భక్తిప్రపత్తుడై స్త్రోతము జేయ
కరుణాతరంగుడగు శివుడాతని మన్నించి వాని కనేక వరములిచ్చి

అదరించెను అప్పటినుండియు రావణుడు శివభక్తుడై నిష్కాగరిష్టుడై
 శివపూజాధురంధరుడై పరమేశ్వరదత్తమైన చంద్రహాసము చేబూని
 అరివీరభయంకరుడైయుండె అనేక రాక్షసవీరులు రావణుని గొలుచుచు
 లంకానగరమున నుండిరి రావణుడు విద్యుజ్జహ్వనుడను
 రాక్షసవీరునకుశూర్పణఖనుపెండ్లిచేసెను మయుడను నొకడు
 విశ్వకర్మకులంబునబుట్టి పరమశివుని గూర్చి గొప్ప తపంబొనరించి
 వాస్తుకళా మర్కంబుల దెలిసికొని శిల్పకళాచతురతబడసెను ఒక
 గుహంతర్పాగమున దివ్యసౌధ మొందు నిర్మించుకొని దానిని
 అమేయరత్నరాసులతో నింపి దేవలోకమునుండి హేమయను
 అచ్చరకన్నెను దెచ్చుకొని ఆ దివ్యసౌధమున పెక్కు వేల వత్సరము
 లా హేమతోసుఖించెను వారికి మాయావి దుండుభి యను
 నిరువురు కుమారులును మండోదరి యను నొకకుమార్తెయు గలిగిరి
 దేవేంద్రుడా హేమను దిరిగి అమరావతికి గొంపోయెను మయుడును
 తనకుమార్తెయగు మండోదరిని రావణుని కోరికపై నాతనికిచ్చి
 వివాహముజేసి తపంబునకు బోయెను మండోదరితో రావణుడు
 అమేయ సౌఖ్యంబు లందు చూడెను వజ్రజ్వాలయనురక్తనికన్నెను
 దెచ్చి కుంభకర్ణునకును సరమ యనుగంధర్యకన్యతో విభీషణునకును
 వివాహము లొనరించి దశముఖుడు లంకా రాజ్యము పాలించు
 చుండెను

41

శ్రీమహాలక్ష్మీ పద్యమునందావిర్భవించుట

గద్యము - ఒకా నొకప్పుడు కుశధ్వజుడను నొక బ్రాహ్మణుడు వేదవిదుడును
 విష్ణుభక్తుడు నై యుండెను

42

తే గీ - ఒక్క దినమున వేదంబు నుడుపు చుండ
 నతని వాక్కున జనియించె నద్భుత ముగ
 లక్ష్మీ యంశముతో నొక్క లలన యపుడె
 వేదవతి పేరు తోబెంచె విప్రు డంత

43

కం - ఆ వేదపతియు నెప్పుడు
 శ్రీవిష్ణుని పూజ చేసి చిత్తము నందున్
 ఆ విష్ణువై తనపతి గా
 గావలె నని దలచి తపము గావింప నటన్ 44

తే గీ - రావణుండామె బొందగా రాగ నవుడు
 తపము సెడెనని యామెక్రొ ధంబు తోడ
 చచ్చెదవు నీవునీ బంధు జనము తోడ
 అనుచు శాపము నిచ్చెనా అతివ యవుడు 45

గద్యము - హరిదత్తనైన నన్నుంటితివి గాన నీవు నాశనమగుదువని బల్కి
 యోగపహ్ని యందు తన శరీర మాహుతి జేసి తిరిగి లక్ష్మీ దేవియందు
 బ్రవేశించెను రావణుడును వేదపతి పల్కులు లెక్కసేయక తన
 దారిని తాను బోయెను శ్రీ మహావిష్ణువు రావణ సంహారార్థము
 రామావతారమెత్తుట కొఱకు వైకుంఠమును వీడి భూలోకమునకు
 వచ్చెను శ్రీమహాలక్ష్మీయు భూలోకమున లంకానగరమందలి యొక
 సరోవరమున నొక పద్మము నందావిర్భవించెను లంకాపతియైన
 రావణుడా సరసియందలి పద్మములతో నిష్కాగరిష్కడై వరమేళురుని
 పూజించు చుండెను ఒక్క నాడా రావణుడు శివపూజ చేయుచుండ
 తామరపద్మములనుండి ఓంకార శబ్దము వినబడియె 46

కం - ఇది యేమి చిత్రమో యని
 మది జంకుచు రావణుండు మండోదరి తో
 సదియేమో గనుగొను మన
 పదిలముగా పూలయందు వరికించి వడిన్ 47

కం - తనదు తనువుకంపించగ
 ననుమానముతోడ భీతి నందుచు పతితో
 గనుపించెను నాథా! యీ
 వనజమ్ముల నడుమ నొక్క వరశిశు వనియెన్ 48

కం - వీలి పించెను పండితులను
 దెలియ బరచె వారి కంత తెల్లముగా నీ

కలికి దొరికె మంచిది యే

పలుకవలెను మీరు దీని వద్దతి నంతన్

49

గద్యము - అంత నాపండితులు పంచాంగములు పరికించి ఘడియలు
లెక్కించి చిత్తా నక్షత్రంబున జన్మించిన యీ కన్య శుభ వ్రదము
గానేరదని భయవినయంబుల రాజునకు నమన్మరించి - 50

కం - లంకేశ్వర మీరడుగగ

బొంకగ రాదయ్య మాకు పూపుల లోనన్

పొంకముగను వెలసిన యీ

పంకజ దళనేత్ర లంక భంగము జేయున్

51

కం - కావున యిప్పుడే దీనిని

ఆవల ద్రేయంగ వలయు నతి వేగమునన్

పావనమగు మన లంకను

గావవలయు దీని విడచి కైకసి తనయా!

52

కం - అపలుకులు విని రావణు

డావడ గమనించి పేటికొడున నుంచెన్

ఆ పావను జంపక యే

యీ పావన జలధిలోన యిడుడని బలికెన్

53

కం - అ రీతిని శ్రీలక్ష్మిని

పారావారమ్ము నందు బడవేయంగా

తిరమ్మున బ్రవహించుచు

చేరె నదియె మిథిలపురము చేరువ కంతన్

54

అయోధ్యాపురవర్ణన

కం - శ్రీరామచంద్రునకు నే

నీ రామాయణ చరిత్ర నెచ్చెద కృతిగా

కారుణ్యాలయుడగు నా

శ్రీరాము డెనంగు నాకు సిరులున్ శుభముల్

55

గద్యము - భగవంతుని సృష్టిలో సప్తద్వీపములు గలిగిన వసుంధర సమస్త జీవకోటికి నాధారభూతమై విలసిల్లుచున్నది ఇందు భరతఖండంబత్వంత ప్రసిద్ధమై సహస్ర పర్వములనుండియు సాహిత్య సాంస్కృతిక నాగరికతల నభివృద్ధి గావించుచు నే యున్నది కైలాస పర్వతమనదగు హిమవత్పర్వతమున శ్రీపరమేశ్వర జటాజూటంబుల నుండి వెలువడి గంగా యమున బ్రహ్మపుత్ర సింధు సరయా నదులు అర్యావంతము సంతయు సించిత మొనర్చి పరమపవిత్రము జేయుచున్నవి సముద్రగాములగు నీప్రవాహముల వలన ఈ భరత భూమి ప్రపంచమునకే మకుటాయమానమై వెలుగొందుచున్నది ఇందు సరయానదీ తీరమున అయోధ్యానగరము ప్రాచీనకాలము నుండియు కోనల దేశమునకు రాజధానియై యలరారుచున్నది యోధులకు గూడ జౌర నశక్యమగుట అయోధ్యయనబరగె 56

ఉ - శ్రీరఘు వంశ వీరులకు శ్రీనిలయంబగు రాజధాని యై ధారుణి యందయోధ్యపురి ధార్మిక వేత్తల కాలవాలమై పౌరులు నెల్లవేళలను పట్టణరక్షణ సేయు చుండగన్ వీరులు శాంతమూర్తులుగ వెల్గుచునుందురు దీప్తి మంతులై 57

కం - అపుర వీధులు మేడలు
నేపుగ నాకనము నంటియే యుండును గా
గోపురములు మందిరములు
చూపరులకు వింతగొల్పి సొగసుల మించున్ 58

ఆ వె - రాచవీధులందు రంజిల్లు మేడలు
గోపురముల తోడ గొప్ప కోట
ఋరుజు లన్నిగూడ బొమ్మల తోనిండి
శిల్ప కళలు పెక్కు జలుగు లీను 59

సీ - నగరంబు జూడగ నలుమూల లందున
వీధులు బారులై వెలయు చుండు
నిరు పార్వములనున్న యింపైన భవనముల్

తారల నంటుచు తళుకు లీన
తలుపులు కిటికీలు ధవళకాంతులు జిమ్ము
శిల్ప చిత్రంబులు జిల్గు లరయ
రాచ వీధులయందు రమ్మమై దీపించు
నాదాలు వినిపించు సర్వనముల

60

అ వె - పురము నిడివి జూడ పొలుపుగా వదిరెండు
యోజనములు గలిగి యొప్పుచుండు
మూడు యోజనములు ముదమార వెడులుపై
వట్టణంబు సొగసు ప్రబలు చుండు

61

సీ - ఆరామ ములయందు సందాల తరులతల్
ఫలపుష్పములతోడ పరిమ శించు
మందార మల్లికా మాలతీ సుమలతల్
వెల్లి విరియబూసి వెలుగు చుండు
పున్నాగ తీగలు పూజౌపముల యందు
పరిమళములు నింప వల్లవించు
పుప్పొడి రేణువుల్ పూపొదరిళ్లల్
మెత్తని శయ్యలై మెరయు చుండు

62

అ వె - అన్ని ఋతువులందు నల్లిబిల్లిగ బూసి
కన్ను విందు గాగ కాంతు లీను
సందములను జిమ్మి యలరించి మనముల
చాటు చుండు వాని చక్క దనము

63

సీ - కాసార ములయందు కమనీయ జలములు
నీహార వీచికల్ నిండి యుండు
కలహంస సర్వనల్ కలకల నాదముల్
శుకవీక స్యనములు సొంపు నింప
నిర్మల శీతల నీరదంబుల శోభ
నెమళుల సృత్యముల్ నెనరు గూర్చ
యుమ్మని తుమ్మెద ఝుంకార రవములు
కమ్మని వాసనల్ గాలిరవళి

64

అ వె - పద్మ రాగరుచులు పరిమళ వాయువుల్
 గండు మీన రాశి కదలి కలను
 నీటి తోడ మెరయు నిండు తటాకముల్
 తనువు మనసు గూడ తనివి గూర్పు

65

సీ - పంచకావ్యంబులు పరియించు విప్రులు
 సాముగరిడి నేర్పు క్షత్రియులును
 వ్యాపార దక్షులై వైశ్యపుంగవులుండ
 విపణి వీధులు చాల విస్తరించె
 పశుసౌషణలజేయు పరశూద్ర జనులతో
 కృషి సంపదలు యెన్నె గలిగి యుండు
 చత్వారి వర్ణముల్ సాగించు కులవృత్తి
 కాదు లేదను మాట గాన రాదు

66

అ వె - గురువులందు భక్తి గొమరొప్ప వెలయించి
 పెద్దలందు మిగుల ప్రేమ జూపు
 వీరులా పురమున వెలుగొందు చుందురు
 సద్గుణవతులైన సతులతోడ

67

సీ - సౌపర్ణ భూషణాల్ జక్కగా జేసెడి
 స్వర్ణకారులచట జాలగలరు
 పట్టుపుట్టంబులు బాగుగా నేసెడి
 పద్మ సాలీలందు వ్రణలు చుండ్రు
 శిల్పాలుజిలుగులు చిత్రాలు జెక్కెడి
 చిత్రకారు లచట జేరి యుండ్రు
 మున్నూట యరువది ముద్దుగుమ్మలు గల
 వేశ్య వీధులు జూడ వెలుగుచుండు

68

తే గీ - వెలయు సంగీత వాద్యాల విద్యలెన్నె
 సరస సంభాషణంబుల చతుర మతులు
 జాణ తనమున వారితో జాల రెవరు
 రాచ నగరము నందుండు రసిక వరులు

69

ఉ - సత్యవచోవిధిందనరు సద్గుణకాలురు నీతికోవిదుల్
 నిత్యము దేవతార్చనల నీమముగల్గిన బ్రాహ్మణోత్తముల్
 సత్యము ధర్మమున్ దెలుపు సత్యవి పండితులూ పురంబునం
 దత్కధికంబుగాగలరు నందరు ధీరులు శాంతమూర్తులై 70

సీ - జిపురి మధ్యలో నందాలు జమ్మెడి
 రాజమందిర మొందు తేజరిల్లు
 నీచాల నింగిలో నెలవంక బోలెడి
 మెరుపుల జలుగుల మేడలోన
 ఇక్ష్వాకు వంశీయు లింపొంద పి లించు
 నింద్ర పౌధము మించు మందిరమున
 రఘువంశ వీరుడై రాణించు దశరథ
 రాజు యేలుచునుండె రమ్య ముగను 71

తే గీ - వట్టమవాషియై కౌసల్య పరిధవిల్ల
 నేర్పు గల్గునుమిత్రయు నెనరుజూప
 ముద్దుసతియైన కైకేయి ముదముగూర్చు
 నింద్రభోగంబులను బొందు నిలను రాజు 72

మ - ధరణీపాలుడు రాజ్యమేలగను సద్ధర్మార్థముల్ నిచ్చియున్
 తరుణా కారము నొంది యాధరణీ తత్పారంబుజుంచుచున్
 పురసౌభాగ్యము బెంచుచుండు ప్రజకున్ భోగంబులొందించుచున్
 పరమార్థంబును బొందజేసి ఫలముల్ వండించు నెల్లప్పుడున్ 73

ఉ - మంతన జేయగల్గు మతిమంతులు పెక్కురు రాజకార్యధీ
 మంతుల తోడ గూడి బలుమన్ననలందుచు నుండు రాజు శ్రీ
 మంతుడు పేరుబొందె ధృతిమంతుడు కోసలనాధుడంచు నే
 వంతలు లేకయే ప్రజలు వర్ధిలు చుందురు వట్టణంబునన్ 74

తే గీ - అష్టమంత్రుల యందున నధికుడగుచు
 రాచకార్యము లందున రాజరాజు
 దశరథేశుని వెంటను దగిలియుండు
 మంత్రులందు సుమంత్రుడు మాన్యుడగుచు 75

- కం - హీతులై దశరథుని పురో
హీతులై గురులగు వసిష్ఠులెంతయొ ప్రేమన్
వెతలెరుగనీయ తెప్పుడు
హితమును గూర్చుదురు వార లిక్ష్వాకులకున్ 76
- కం - నాకేత పురవరమ్మున
నాకాధిపుడనగజెల్లు నరనాథుండై
లోకులు మెచ్చగ దశరథు
డేకతమున నేలుచుండె నెన్నేయేందుల్ 77
- అ వె - నంతు గలుగ కునికి సాకేతు డంతట
చింత జెంది మదిని చిన్న బోయి
గురువుల బిలవించి కోరిక దెలిపెను
పుత్రభాగ్య మెట్లు బొందు టనుచు 78
- తే గీ - గురువు లప్పుడు యొచించి కులము వెలయ
యాగ మొనరింపగా దగు ననుచు బలికి
పుత్రకామేష్టి నెరిగిన పుణ్య మూర్తి
ఋశ్యశృంగుడు గలడేక ఋషివరుండు 79
- గద్యము - అని చర్చించు సమయమున మంత్రాంగ వేత్తయు అష్ట
మంత్రులలో పథానుదును దశరథ మహారాజునకు స్రాణ మ్మితుడునగు
సుమంత్రుడు రాజునకిట్లనియెను 80
- కం - ఎంతటి క ర్యమునైనను
మంతనమున జక్కబడును మహిలోపజకున్
చింతను బొందగ నేటికి
సంతానము నొందగలుగు సరియగు రీతిన్ 81
- గద్యము - గావున నాఋశ్యశృంగుని రప్పించిన సతని పలన మీఅభివృద్ధము
నెరవేరగలదు ఆ ఋశ్యశృంగుని చరిత్రపూర్వము నేను వినియున్న
వాడ నని ఆ చరిత్ర నెరిగించెను 82

ఋశ్యశృంగుని చరిత్ర

గద్యము - పూర్వకాలమున కశ్యపుడను నొక మహాతపస్వి గలడు అతనికి విభాండకుడను వాడు బుట్టెను ఆ విభాండకుడు మహాజ్ఞానియై కొన్ని వేల వత్సరంబులు తపస్సుజేసెను అతడు బ్రహ్మనిష్ఠుడై అస్థలిత బ్రహ్మచారియై యుండ నొక్కనాడతని వీర్యము స్థలనమై గడ్డి యందుబడెను దానినొక హరిణిభుజించి గర్భముధరించెను ఆహరిణియందు మానవాకారము గలనొక శిశువుదయించె వానినొసటనొక శృంగముండెను విభాండకుడా బాలుడు తన కుమారుడని గ్రహించి వానిని పెంచిపెద్దచేసెను నొసటశృంగముండెగాన నాతడు ఋశ్యశృంగుడనబరగె జన్మించిన దాదిగా అడవులయందే దిరుగుచు తన తండ్రిని తండ్రికడకు వచ్చెడితపశ్శాలురను దప్పనితరజాతినే యెరుంగక తండ్రి యజ్ఞలనే దలదాచుచు మహాతపస్వియై అస్థలితబ్రహ్మచారియై యుండె అతడి ప్రతిభాశక్తివలన నతడున్నచోట నెలమూడువర్షములతో పృథ్విసన్యశ్యామలమగును

ఒకానొకప్పుడు అంగదేశమును రోమపాదుడను రాజుపాలించు చుండెను రాజదోషము ప్రజలబాధించునను నార్యోక్తి ననుసరించి అతని పాలనలో అనావృష్టి యేర్పడి ద్వాదశ వర్షములు వర్షములు లేక భూమి వీటలువారి ప్రజలను క్షోభింపజేసె అంత రోమపాదుడు యెవ్వధంబున నీ ఉపద్రవము దొలగగలదని

83

ఆ వె - చింత జెంది రాజు చేరెను గురువుల

పంత దీరిజనులు వాసి నెండ

నేమిజేయవలయు నీవివత్తు దొలగ

మాన్యులారజెపుడి మార్గమెద్ది

84

కం - ఈదుర్నిక్షము బాపను

నా దుఃఖము పారద్రోలి ననురక్షింపన్

వేదనదీర్చంగలిగెడి

నా దినములు జక్కజేయు నాధులు మీరే

85

గద్యము - అనిదురపిల్లెడిర జనుజూచి గురువులును పురోహితులునగు
 ద్విజోత్తములు యోచించి విభాండక మహాముని పుత్రుడు
 ఋశ్యశృంగుడను నెక మహాత్ముడు గలడు అతడెందున్ననందు
 నెలమూడు వర్షములభూమిసన్యశ్యామలమగు గాన నాతడినిదేడ్కిని
 రావలెనన నాతడెందుండు వాడు వానినెవ్వధంబున దేడ్కిని రావలయు
 మీరే అనతిండనిరాజు కోరెను అంత నాగురువులు 86

కం - వానిని దేడుకురావలె
 పూనికతో భూమిదడుపు పూజ్యాడతండే
 మానిని నెరుగక యుండెన్
 వినియమము తోడ నైన నిట నిలువవలెన్ 87

గద్యము - స్త్రీ రూపమైన నెరుంగక నష్టలిత బ్రహ్మచారి యైయున్న
 వాడు కావున నతనికి కామవికారములు గలిగింపజాలిన వేశ్యలను
 బంపిన వారు తమ రూపూరేఖావలాసముల బ్రదర్శించి
 వానినాకర్షింపగలుగుదురన రోమపాదుడు గురువుల నానతి
 నెరజాణలగు సుందరాంగులను వారివెనుక వలసిన పస్త్రజాలములతో
 కొంత భటువర్గమును సహాయముగా బంపెను వారును పల్లెలు
 పట్టణంబులు గమించి నిర్దనారణ్యముల బ్రవేశించి విభాండక
 మహాముని యాశ్రమమునకు దవ్వల విడిసిరి 88

కం - వనమందు ఋశ్యశృంగుడు
 గనుగొని వారలను వింతగా మది దోపన్
 వినయము భయమును బెనగిన
 జనియెను ఆదరికి గొంత నంబరమొదవన్ 89

గద్యము - చని వారల తనూలతావలాసముల కచ్చెరు వెందుచు తపోనిష్ఠయే
 తననెసటగల శృంగమునకు గారణమని తండ్రీవలసవినియున్నందున
 ఇప్పుడీవలాసీనుల వక్షంబుల రెండుశృంగములున్నవి వీరెంత
 తపోధనులో యనిభయవినయముల వారికి నమస్కరించెను
 అజిహ్వసులు తమకోమలమైన హస్తములతో ఋశ్యశృంగుని శరీరమును
 న్నుశించుచు అతని హస్తములు తమ చెక్కులందును

ఋశ్యశృంగుని చరిత్ర

గద్యము - పూర్వకాలమున కశ్యపుడను నొక మహాతపస్వి గలడు అతనికి విభాండకుడను వాడు బుద్ధుని అ విభాండకుడు మహాజ్ఞానియై కొన్ని వేల వత్సరములు తపస్సుజేసెను అతడు బ్రహ్మానిష్ఠుడై అస్థలిత బ్రహ్మచారియై యుండ నెక్కనాడాతని వీర్యము స్థలనమై గడ్డి యందుబడెను దానినొక హరిణిభుజించి గర్భముధరించెను ఆహరిణియందు మానవాకారము గలనొక శిశువుదయించె వానినొసటనొక శృంగముండెను విభాండకుడా బాలుడు తన కుమారుడని గ్రహించి వానిని పెంచిపెద్దచేసెను నొసటశృంగముండెగాన నాతడు ఋశ్యశృంగుడనబరగె జన్మించిన దాదిగా అడవులయందే దిరుగుచు తన తండ్రిని తండ్రికడకు వచ్చెడితపశ్శాలురను దప్పనితరజాతినే యెరుంగక తండ్రి యజ్ఞాలనే దలదాచుచు మహాతపస్వియై అస్థలితబ్రహ్మచారియై యుండె అతడి ప్రతిభాశక్తివలన నతడున్నచోట నెలమూడువర్షములతో వృద్ధిసన్యక్తామలమగును

ఒకానొకప్పుడు అంగదేశమును రోమపాదుడను రాజుపాలించు చుండెను రాజదోషము ప్రజలబాధించునను నార్యోక్తి ననుసరించి అతని పాలనలో అనావృష్టి యేర్పడి ద్వందశ వర్షములు వర్షములు లేక భూమి వీటలువారి ప్రజలను క్షోభింపజేసె అంత రోమపాదుడు యెవ్వధంబున నీ ఉపద్రవము దొలగగలదని

83

అ వె - చింత జెంది రాజు చేరెను గురువుల

వంత దీరిజనులు వాని నొంద

నేమిజేయవలయు నీవిపత్తు దొలగ

మాన్యులారజెవుడి మార్గమెద్ది

84

కం - ఈదుర్నిత్యము జాపను

నా దుఃఖము పొర్రదేలి ననురక్షింపన్

వేదసదీర్పంగలిగెడి

నా దినములు జక్కజేయు నాధులు మీరే

85

గద్యము - అనిదురపల్లెడిరాజునుజూచి గురువులును పురోహితులునగు
 ద్విజోత్తములు యోచించి విభాండక మహాముని పుత్రుడు
 ఋశ్యశృంగుడను నెక మహాత్ముడు గలడు అతడెందున్ననందు
 నెలమూడు వర్షములభూమినన్యశ్యామలమగు గాన నాతడినిదేడ్కిని
 రావలెనన నాతడెందుండు వాడు వానినెవ్విధంబున దేడ్కిని రావలయు
 మీరే అసతిండునిరాజు కోరెను అంత నాగురువులు 86

కం - వానిని దేడుకురావలె
 పూనికతో భూమిదడుపు పూజ్యాడతండే
 మానిని నెరుగక యుండెన్
 వినియమము తోడ నైన నిట నిలుపవలెన్ 87

గద్యము - స్త్రీ రూపమైన నెరుంగక నన్తలిత బ్రహ్మచారి యైయున్న
 వాడు కావున నతనికి కామవికారములు గలిగింపజాలిన వేశ్యలను
 బంపిన వారు తమ రూపూరేఖావిలాసముల బ్రదర్శించి
 వానినాకర్షింపగలుగుదురన రోమపాదుడు గురువుల నానతి
 నెరజాణలగు సుందరాంగులను వారి వెనుక వలసిన వస్తుజాలములతో
 కొంత భటువర్గమును నహాయముగా బంపెను వారును పల్లెలు
 పట్టణంబులు గమించి నిర్జనారణ్యముల బ్రవేశించి విభాండక
 మహాముని యాశ్రమమునకు దవ్వల విడిసిరి 88

కం - వనమందు ఋశ్యశృంగుడు
 గనుగొని వారలను వింతగా మది దేవన్
 వినయము భయమును బెనగొన
 జనియెను ఆదరికి గొంత సంబరమొదవన్ 89

గద్యము - చని వారల తనూలతావిలాసముల కచ్చెరు వెంచుచు తపోనిష్ఠయే
 తననెనటగల శృంగమునకు గారణమని తండ్రీవలనవినియున్నందున
 ఇప్పుడీవిలాసముల వక్షంబుల రెండుశృంగములున్నవి వీరెంత
 తపోధనులో యనిభయవినయముల వారికి నమస్కరించెను
 ఆజప్యనులు తమకోమలమైన హస్తములతో ఋశ్యశృంగుని శరీరమును
 స్పృశింపుచు అతని హస్తములు తమ చెక్కులందును

ఉరోజములందును హత్తుకొనుచుండ అర్థనగ్నముగా
 సృత్యగానవిశేషంబులనతనికి బారవశ్యము ను గలిగించిరి
 ఋశ్యశృంగుని శరీరము పులకాంకురమై కామవికారములు బెల్లుబికెను
 అది గమనించి యావేశ్యలు తమచుంబనాలింగనాది చేష్టల
 నాతనిపెక్కువిధముల నాకర్షించిరి రుచికరమగు భక్త్యముల దినించు
 మధుర రసంబులద్రావించిరి అట్టిపదార్థంబులెరుగమి ఈఫలంబులే
 వృక్షముల ఫలించునని అడుగవారునుఇట్టివి మా పట్టుణమున
 పెక్కులుగలవు నీవు మి తోడవత్తువేని జూపెదమన నాతడియ్యకొని
 వారివెంట బయనమయ్యెను ఈవిధమున నావారకాంతలు
 ఋశ్యశృంగుని తమపట్టుణమునకు దీనికొనివచ్చిరి
 ఆమహాత్మునివ్రభావమున ఆకనముమేఘావృతమై వ్రజల
 మానసముల కుత్సాహము వెలయించెను రాజును పరివారముతో
 నాఋశ్యశృంగునెదుర్కొని అంతఃపురముబ్రవేశించగనే
 పర్జన్యగర్జనములకొక్కారు మెరుపుతిగలతో కుంభవృష్టి గురిసెను
 భూమి నన్యత్యావలమయ్యె దేశమునుభిక్షమయ్యెను
 రోమపాదుడుతనయొకైకేపుత్రిక శాంతనాఋశ్యశృంగున కిచ్చి
 వివాహముగావించెను ఋశ్యశృంగుడా రాకంతరీతో
 పెక్కురీతులగ్రీడించుచు తన తపోదీక్షచే నారాజుచేత ననేకయజ్ఞంబులు
 జేయించుచుండెను ఇప్పుడతడు శ్వశురగృహమున నుండె గాన
 మనమిప్పుడచటకేగి ఆరాజును వేడుకొని శాంతానహితుడగు
 ఋశ్యశృంగుని దేవలయునన దశరథుడు సుమంత్రుని వాక్యములకలరి
 వసిష్ఠవామదేవాది గురువులబురన్కరించుకొని
 మంత్రసామంతభటువర్గముతో -

90

90

మునికులతిలకుని గొనిరా
 పనిబూనియు వెడలెరాజు పయనములతో
 పనములు నదులును గడచుచు
 జనపదములు గడచియరిగి జనపతి కడకున్

91

గద్యము - రఘువంశ యశోభూషణుడగు దశరథునిరాక పొరులవలనవినిన
 వాడె రోమపాదుడు సంతసంబున నెదురేగి తోడితెచ్చి అతిథిమర్యాదల

నాదరించెను ఒండెరులు బాల్యమున సహాధ్యాయులగుట మైత్రిని
 బంధుత్వమును బురస్కరించుకొని ముచ్చటించిరి కుల
 గురువులగువసిష్టలు ఋశ్యశృంగుననేకరీతుల బ్రస్తుతించి తాము
 వచ్చిన కార్యమును దెలిపి రఘుకులమును ప్రవర్ధింప జేయుటకు
 ఋశ్యశృంగుని శాంతాసహితముగా కోసలదేశమునకు బంపవలసినదిగా
 రోమపాదునిగోరెను అతడునందులకొయ్యకొని దశరథుని
 కనేకధనకనకవస్తువులు కానుకలుగా నిచ్చితనకుమార్తెను అల్లుని
 గూడనిచ్చిపంపెను 92

దశరథుడు పుత్రకామేష్టిజేయుట

సీ - రాజురాక వినుచు రాజ్యమి హా నున్న
 ప్రజలుజయమటంచు బ్రస్తుతించ
 నెదురేగి హారతులెన్నియో దీరి రి
 భటవర్గమెల్లను భళియనంగ
 బంధువులెల్లరు బాగుగాడించ
 సంతిపురము జొచ్చెనవని విభుడు
 వట్టణమంతయు పచ్చనితోరణాల్
 పసిడికాంతులు మించబాగుగాను 93

అ పి - సరయు తీరమంత జక్కగా జేయించి
 అశ్వమేధయజ్ఞ మాచరింప
 యాగమునకు శాలలన్నియు వేయించి
 వేదవిధిగ నన్ని వేగజేసె 94

అ వె - దేశదేశప్రజలు దేశాధిపతులతో
 వేదధర్మశాస్త్ర విదులతోడ
 వెల్లివిరిసెనంత వేయారువేడుక
 నగర మెల్లనిండ నాదములను 95

తే గీ - అశ్వమేధంబు జేసియు నవనివిభుడు
దానములు జేసె భూసురుల్ దనివిజెంద
పట్టణంబున గలయట్టి ప్రజలకెల్ల
నన్నపానంబు లమరించె నారునెలలు 96

ఉ - మన్ననలుదుచున్ మిగుల మాన్యుడితండని ప్రస్తుతింపగా
కన్నులు మిన్నులున్ జెదరు కాంచనదీప్తుల వస్తుజాలమున్
మిన్నులు ముట్ట నాదరముమించగ దానము లిచ్చియంతటన్
బన్నగ భూషణుంగృపకు బాతుడ గాగల నంచు వేడుకన్ 97

తే గీ - ఋశ్యశృంగుని యానతి రూఢిజేసి
దశరథేశుడు తననతీతయవము తోడ
పుత్రకామేష్ఠి నొనరించె పుణ్యమూర్తి
విష్ణుభక్తుడు రఘువంశ వీర వరుడు 98

కం - మెచ్చిరి దేవతలందరు
నిచ్చిరి దీవెనలుపెక్కు లిప్పిత మొదవన్
వచ్చిన మహిపతులందరు
దెచ్చిరి కానుకలు మిగుల తేజము జూపన్ 99

గద్యము - అంతవైకుంఠవాసుడగు శ్రీమహావిష్ణువు దశరథుని యాగమునకు
మెచ్చిన వాడై తొల్లిటి భవమునందు అది తీకశ్యపులే యీకౌసల్యా
దశరథులని వారలకోర్కి దీర్చ వారిగర్భంబున తానుతన అదిశేషుని
తోడను శంఖచక్రములతోడను చతరంశములుగా మానవజన్మము
నొందగోరి - నీలవర్దంబులైన చేలములును ఎఱ్ఱనమోమును
సింహకేసరంబులబోలు రోమములును శైలశృంగమును
మించునొన్నత్యమును మధ్యాహ్నామార్తాండ తేజమును మించుదీప్తులును
శార్దూల విక్రమమును మించుమహాభయంకరమగు శరీరమునుగలిగి
మహాభూతమోయన పుత్రకామేష్ఠి యజ్ఞగుండము నుండిఉద్భవించెను
అప్పుడు ఫటఫటారావముగొప్పధ్వనిగలిగె ఆభయంకరధ్వనులకును
భీకరరూపమునకు నచ్చటివారందరు చేష్టలుదక్కియుండిరి
ఆభయంకరమూర్తి చేతి యండక సువర్ణపాత్రము పాయసభరితమై

యొప్పుచుండె అంతనా మూర్తికాంతగంభీరవచనములతో - ఓ
 రాజా! నేను ప్రాజాపత్యమూర్తిని నీవు మహాపుణ్యాత్ముడవు
 సత్యవ్రతుడవు గనుక నే నేను నీకు ప్రత్యక్షమైతిని ఇతరులకిది
 దుర్లభము నీయాగమునకుమెచ్చి దేవతలపంపున ఈదివ్యపాయసము
 నీకిచ్చుటకే వచ్చితిని దీనిని నీదేవేరులకిమ్ము నీఅభీష్టము నర్థించునన
 దశరథమహారాజా ఆనందపారవశ్యమున మేనపులకలుజనింప
 చేతులుమోడ్చి ఆదివ్యపురుషునిస్తుతించి ఆనందాతిరేకమున
 రెండుచేతులుజూపి అపాయనపాత్రనందుకొనియె అమహా
 భూతమంతర్హితమయ్యెను దశరథుడు గురువులయాజ్ఞ గైకొని
 అంతిపురమునకేగి కోసలరాజవృత్తియు నద్గణశీలయు
 పరమవనిత్రయు తనకిష్టమైన పట్టమహిషియు నైనకౌసల్యనుజేరి
 ఆదివ్యపాయసమునందు సగమునిచ్చి మిగిలినదానియుదుక్తైకకు
 సగమునిచ్చి సగము సుమిత్రకు నిచ్చిపాత్రయందలిశేషభాగము
 మరలసుమిత్రకిచ్చెను 100

కం - సుతులను గోరుచు ధరణీ
 పతి పాయనమంత నిట్లు పంచెసతులకున్
 క్షీతివతి పత్నులు మువ్వరు
 నతి సంతస మంది దానిసంత భుజింపన్ 101

గద్యము - దశరథుడు తిరిగియాగశాలకేతెంచి క్రతువుసంపూర్ణము గావించి
 పూర్ణాహుతిజేసి దైవప్రసాదములభ్యమైనందున సంతోషాంతరంగుడై
 దేవతారాధనలు బ్రాహ్మణారాధనలు జేసి వారల కపారధనకనక
 వస్తువులును నూతనాంబరములిచ్చెను వారుసంతోషించి
 వుత్తోదయమైనపిమ్మట వచ్చెదమని యనేక దీవనలిచ్చి
 తమతమనెలపులకరిగిరి గురువులగు వసిష్టవామదేవాదిమును
 లందరును తమఅశ్రమములకరిగిరి ఋశ్యశృంగుడును రాజున
 కనేకదీవనలిచ్చి నీకునలుగురు కుమారుడయింపగలరని
 జెప్పికాంతసహితుడై అంగదేశమున కేగెను దశరథమహారాజును
 బంధుమిత్ర జనముల సాగనంపి సంతుష్టాంతరంగుడై
 అంతిపురముజేరెను ప్రియసతులగు కౌసల్యాకౌసమిత్రలతో

శ్రీరాముని జననము

- గద్యము - వదునాలుగు భువనంబులు తన కంక్షియందు
నిక్షిప్తముజేసికొనగల శ్రీమన్నారాయణుడు కౌసల్యాదేవి గర్భంబున
బంధింపబడి దినదినాభివృద్ధి నొందుచుండెను 103
- కం - బంధంబెన్నడు లేకయు
బంధింపంబడియె తల్లిభాగ్యముపండన్
బంధుజనము మురియగ హరి
బంధనములు గోరి లోక బాధలు మాన్పున్ 104
- కం - సర్వము నిండిన వాడై
పర్వతయుతభారమగుచు భామిని కుక్షిన్
గర్వాంధుల దునుమాడగ
సర్వాతర్కామి జనని నవరించెదగన్ 105
- కం - నెలలారు నిండినంతనె
కులగురువుల నడిగిమంచి గురులగ్నమునన్
జెలులకు సీమంతంబులు
వెలదులు జేయంగ దొడగె వేడుకతోడన్ 106
- కం - భానుకులమ్మున విష్ణువు
పూనికతో వైత్రశుద్ధ షుణ్ణువు నవమిన్
కానగ రవిమధ్యమ్మున
నానగ కర్కటక లగ్న మందున బుట్టెన్ 107
- కం - సురగురువు వెలుగగా భా
స్కరుతో శుభగ్రహములన్ని చాలగనిండన్
సరిగా నేడవ తారను
వరదుడు జన్మించె రాజు వంశము పండన్ 108

కం - కౌసల్య గనెను రాముని
భానురముగ రవికులమ్ము భాగ్యము పండెన్
పూసెను పుష్పములన్నియు
వాసిలైన జగము లన్ని వైభవ యుతమై 109

కం - జయజయమని జయభేరులు
జయమనుచును నాదమీలను జగములు నిండెన్
జయము మనర జా కనుచును
జయ శబ్దంబులు వదించె జగదీశునకున్ 110

కం - ధరలో శేషుడు లక్ష్మణు
డరయంగా నంకుభరతు డయ్యెను జూడన్
వరచక్రము శత్రుఘ్నుడు
వరపుత్రులు నైరి ర జా వంశము వండన్ 111

గద్యము - ఆదివిష్ణువు తనచతురంశములతోను భువిపై నవతరించెను
పుష్కమీ సక్షతమునకైకకు భరతుడును అశ్వేషాసక్షతమున సుమిత్రకు
లక్ష్మణశత్రుఘ్నులును జన్మించిరి పూర్వచంద్రో దయమున
పాలనముద్రమురీతి దశరథుడు పుత్ర చతుష్టయమును బడసి
ఆనందపారవశ్యమున అనేకధనకనక వస్తుసముదాయము సేవక
జనులకు కానుకలిచ్చి గోభూపారణ్యంబులు భూసురులకు
దనమిచ్చెను పదిరెండవదిసంబున పుత్రులకు జాతకర్మాదు లాచరించి
గురువగువనమ్మల యానతి రామలక్ష్మణభరత శత్రుఘ్నులను
శుభనామములు బెట్టి నగరమంతయు సుత్సవములుజేయించెను
బాలురును దినదిన వ్రవర్ధమానులగుచు తలిదండ్రులకానందము
గలిగించుచుండిరి 112

సీ - మూడవ నెలలోన మురిపెంపు పెదవులు
ఎప్పి నవ్వగ నేర్పె వింతగొలుప
నాల్గవ నెలలోన నవ్వుచు దెర్లుచు
బోరగిలగ నేర్పు పొలుపు మీర
ఐదవ నెలయందు నాటలు నేర్పెను
పొసగ వారునెలలు పొందుగాను

వడుచు లేచుచు నుండు పలుమారు రాముడు

లేచి కూర్చొనగోరు లేవలేక

113

తే గీ - ఉంగయుంగయటంచును ఊనులాడు

యెత్తుకొమ్మని జేతుల నెత్తిజూసి

తల్లిగుర్తించి నవ్వుచు దనివిజెంద

పాలుయిమ్మని కొంగులు పట్టిలాగు

114

సీ - చిన్నారిరాముడు చిరునవ్వు లొలికించు

పాలుత్రాగుచు తల్లిపమిట ఒట్టి

తమ్మున కిమ్మని తగసొంజ్జలును జేయు

తమ్ముని తనపాలు త్రాగ జేయు

తనయాయలకడను తమ్ముని యు యిల

యుండిన నేగాని యూరకొనడు

జంటవిడువకుండు శతగలక్షణుడుండు

నుండగోరడు రాము డెంటిగాను

115

తే గీ - నీలిమేఘంబు మెరుపుతో నిండినటుల

నలుపురాముడు లక్షణులెలుపు జూడ

మేలు కలయిక ఇదియని మెచ్చుకొనగ

మెరియు చుండిరి వారలామేడ లోన

116

సీ - ఆటపాటల తోడనలరించు జనకుని

ముద్దుముద్దుగ చాల ముచ్చటించు

తప్పకుదుగు వైచి తడబాటు జెందును

పట్టుకొన్న మరల వరుగులెత్తు

వడుచులేచుచు నుండు వంకజనేత్రుడ

య్యాది విష్ణువచట నాటలాడి

పూర్వభవము నందు పుణ్యంబు యిదియని

రాజు తనివి జెందు రాణి మురియు

117

తే గీ - బాలుడగు రాముడచ్చట బాల్యలీల

శైశవంబున తలిదండ్రు చాలమెచ్చ

వారి ముచ్చట దీర్చుచు వాసిగాంచె
నలనీతివి చాలునని తల్లి యాదరింప

118

సీ - కౌసల్య బిడ్డల గారాబమున పెంచి
గోరు ముద్దలు బెట్టు కొనరి కొనరి
కైకమందిరమున కాకుత్స్థుడాడును
తమ్ముల తోగూడి తండ్రియెదుట
అలసుమిత్ర సుతుల అందాలు దిద్దును
నేర్పును ఆటలు నెనరు జూపి
నలుగురు బాలురు సరనాథు కడనుండు
ముగ్గురు తల్లులు ముదము జెంద

119

తే గీ - రాతిమధ్యను నున్న రాముడెపుడు
కైక వద్దకు బొవంగ కంకటిల్లు
కడకు కౌసల్య రాముని కైకకివ్వ
నాదరంబున నాయమ యందుకొనును

120

తే గీ - పాలుత్రాగెడి యాచిన్న ప్రాయమందు
రాముడొకపరి యైనను రాజుతోడ
పిన్నతల్లుల యిండ్లకు వెళ్లగోరు
యెత్తికొనిపోవ సైగల నెలమి జేయు

121

సీ - రాముని మాటలు రత్నాల మాటలు
శ్రీరాము సడకలు చిత్రగతులు
చందమామను బట్ట ముందుకు దూకును
అందలేదని చాల యలమ టించు
జాబిల్లిదెమ్మని చాలగ నేడ్చును
గారాలు బోవును గానజెంది
యెన్నియిచ్చినగాని యేడ్చుచు తల్లిని
పెక్కుచిక్కులబెట్టి తిక్కజెందు

122

తే గీ - విడ్చు చుండిన పసిబాలు నెత్తుకొనుచు
రాజు దరిజేరి కౌసల్య రాము జూప

- మంత్రయధ్యము నందున మలిపె చంద్రు
చంద్రుబట్టితి ననిరామచంద్రు డనయె 123
- సీ - తలయంటి ముంగురులే దడియార్చి ముడివైచి
యురమున వతకము నూగులాడ
మకరకుండలములు మణికాంతి రేఖలు
నీలిచెక్కుల యందు నిలచి మెరయ
చేతికంకణములు జిగిజిగి లాడగ
రత్నహారము లన్ని రంగులీన
కాళ్లగజ్జెలు ఘల్లుఘల్లుని మ్రె యంగ
కటినూలు రత్నాలు కాంతి మెరయ 124
- తే గీ - వరుగులెత్తచు రాముడు ప్రభలుజిమ్ము
చాలుబువ్వను జూచితే పొరిపోవు
వట్టబోయెడి తల్లికి వట్టుబడక
గారవమ్మున మిక్కిలి గంతులేయు 125
- కం - రారా రామా వేగమె
రారా నాతండ్రి రార రఘుకులసోమా
రారా దశరథ నందన
రారా నానోముపంట రారా రామా 126
- కం - బువ్వదిని యాడుకోరా
దవ్వలనే బూచివాడు దాగుండె జూమీ
నువ్వీ బువ్వను దినుచో
నవ్వల దరిమెదరు వాని నందరు యిప్పుడే 127
- తే గీ - ఎన్ని జెప్పినగానినా చిన్ని తండ్రి
బువ్వదిసవేమి జేతురా బుజ్జితండ్రి
తమ్ములందరు వచ్చిరి తలి కైక
బువ్వదిని నిన్నురమ్మనె బోదుగాని 128
- తే గీ - అనుచు కౌసల్య రాముని యాదరింప
తల్లిచెంగటజేరును తన్మయమున

కైకపిలుపును వినగనే గంతులెయు

తల్లి కౌసల్య కైకమ్మ తనకు నమము

29

గద్యము - ఈవిధముగా రాముడుకైకవమున తనతరిండ్రివద్ద
గారాబముగాబెరుగుచు తమ్ములతోడను తనయాడు చెలికాండ్రతోడ
నాడుచుబాడుచు పెరుగుచుండెను దశరథమహారాజు
వసిష్ఠులయాదేశమున తనయులకు నేడవయేనె ఉపనయన
సంస్కారము జేయించెను

30

సీ - పంచశిఖలతోడ పసుపుగోచుల తోడ

యజ్ఞోపవీతము లందముగను

బంగ రుగిన్నెలు బట్టుకు చేతను

దండమొక్కటిబట్టి దండిమగలు

ముద్దులవటుపులై ముచ్చట గొలుపచు

ముందుగా తల్లికి మొక్కి నిలువ

భిక్ష మడుగవచ్చు బిడ్డల గనుగొని

ముదమొంది తనయుల ముద్దులాడి

31

తే గీ - పెట్టె కౌసల్యరతనాలు భిక్షయనుచు

కైకపెట్టెను వజ్రాల కంకణాలు

పెట్టెను సుమిత్ర బంగారుపెండెరములు

తండ్రిపెట్టెను కాసులు తనయులకును

132

గద్యము - ఉపనయనమహోత్సవములు జరిపించి దశరథుడునలుపురు
కోమరులకును అక్షరాభ్యాసము జేయించిగురువులయొద్ద విద్యలనేర్వ
నియమించెను రామలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నులు దినదినము
గురువులకడ శ్రద్ధగా విద్యలనభ్యసించుచు పంచకావ్యములును
వేదశాస్త్రములును అధర్వణ వేదమందలి ధనుర్విద్యల నభ్యసించిరి
వశిష్ఠులు అనేక శస్త్రాస్త్ర మంత్రములతో యుద్ధవిద్యలునేర్చిరి
సాముగరిడికాలలకరిగి మల్లయుద్ధమునుగూడ బాలురు
నేర్చికొనడిదంగిరి నమస్త్రవిద్యల నభ్యసించి దినదినప్రవర్తమానులై
కైకవమువీడి పదియారువత్సరముల కిశోరావస్థలో బ్రవేశించిరి

ప్రతిదినమునుశ్రీరాముడు ప్రాతఃకాలముననేలేచి నిత్యకర్మలనాచరించి
తల్లియైన కౌసల్యాదేవిమందిరమునకేగి జననికి పాదాభిషేకము
మాచరించి తన కిష్టమగు పదార్థములు భుజించి తల్లిని సంతృప్తిపరచి
పినతల్లియగు కైకేయిమందిరమున కరిగి ఆమెతో కొన్ని మాటలు
ముచ్చటించితమ్ములతోగూడతండ్రి దరబారునకేతెంచి తండ్రికివేడుక
గలిగించి అటనున్న మంత్రసామంతభటువర్గమును బలకరించి
వారి కంశలమడిగి వారలమన్ననలంది తమ్ములతో
సుమిత్రాదేవిమందిరమునకువెళ్లి ఆమెతో చతురంగముల
నాడుచుండును అటలలో ననేకయుద్ధమర్మములనెరిగించి వారికి
సుమిత్రరాజనీతిని బోధించెడిది సాయంకాలమున పురమందలి ప్రజల
యొగక్షేమములరయుచు పెద్దలకు నయముగా నమస్కరింప వారును
రామునివనయనంపదకు సంతసింపుచు దీవించిపంపెడివారు రాముడు
తనయీడువారల నానందముగా పలకరింపుచు అనేకవిషయములు
చర్చింపుచుండెడివాడు నిగర్చియైన రాముని స్నేహ వాత్సల్యముల
కలరి పట్టణమందలి యువజనులు రామునితో చనువుగా
ప్రవర్తించెడివారు వృద్ధ వనితలను గూడ బలకరించుచు వారియొగ
క్షేమముల గనుగొనుచు వారికెట్టిలోపములును లేకుండుటకై తగిన
యోర్పాటులు చేయుచుండు రాముని సహాయసహకారముల
కానందించుచు మనసారా దీవించెడివారు పట్టణమందలి అడుబిడ్డలను
తోబుట్టువులుగా భావించి వారిచీరసారెలకు సహాయము జేయుచు
వారీభర్తలతో సరసనల్లాపంబులముచ్చటించువాడు సగరమందలి
ప్రజలందరును శ్రీరామచంద్రుని చల్లనిమనసుతో దీవించెడివారు 133

తే గీ - రామునడవడి జూచియో రాజ్యమందు

నన్నీ రాముడు మనకుండ నడలనేల

చిన్నిరాముడు మనకుండ చింతలేల

నంచు నాస్త్రిలుపురుషులు నలరుచుండ్రు

134

గద్యము - అంతనొక్కదినమున -

135

విశ్వామిత్రుడయోధ్యకు వచ్చుట

- సీ - ఏభూతిరేకలు విస్తరింపుచు నుండ
 దండకమండలుల్ దనర బట్టి
 జడలు వ్రేలాడంగ జనులు భీతిల్లంగ
 నేత్రాల నగ్గులు నెగడు చుండ
 కాపాయధారియై కౌశికు డప్పురి
 వీధులందు నడువ వెరపు గదుర
 అడుగడు గునతేజ మెడలంగ జేయుచు
 రాజమందిరమున రాగనంత 136
- తే గీ - గాధినందను రాకను గాంచిరాజు
 నర్హ్యపాద్యంబు లిచ్చియు నాదరించి
 తనదు తనయులమ్రొక్కింప తాపనీయును
 పెక్కు దీవెనలిచ్చెను ప్రేమ తోడ 137
- గద్యము - దశరథ మహా రాజు గాధేయుని జూచి వినయముతో - 138
- ఉ - ధన్యుడనైతిదేవ తమదర్శనముబుట నాదుజన్మయే
 ధన్యతజెందె మానివర తాపకసేవయె నాదుభాగ్యమా
 వన్యమృగాలచేత తమ వాసముకేవిధిలోలు లేకయున్
 అన్యుల చేతన్ని తపము కావదలేమియు గల్గలేదుగా 139
- కం - ఈ దాసుడు మీ సేవకు
 మొదముసల నిలవియుండె మునివర నన్నున్
 మీ దాసుని గా గైకొని
 రాదగు సేవలను గొనుచు నను దయగనరే 140
- గద్యము - అనిన దశరథమహారాజు వినయవిధేయతలకంను
 శ్రద్ధాభక్తులకును సంతపించి విశ్వామిత్రుడు రాజు! నేనికకార్యార్థినై
 నీకడకరుదెంచితిని మా ఆశ్రమపరిసరములందు రాక్షసులు
 పెక్కుయాగడంబులు జేయుచు మాయజ్ఞయాగాదులు
 పాడుచేయుచున్నారు కావున వారల దుండగమడంచి

శాంతిభద్రతలునమకూర్చుటకై నీకుమారుడగు రాముని నాతోడ
 బంపుము శ్రీ రాముడు నకలగుణాభిరాముడు అరివీరభయంకరుడును
 శత్రువిజేతయు కాగలరాక్రమ వంతుడు అందులకే నేనిటు కరుదెంచితి
 నని బలుకు విశ్వామిత్రుని మాటలుపూర్తికాకుండగనే రామునిబంపుమను
 మాటవినగనే దశరథుడు గుండెయుల్లుమన భయకంపితుడై విశ్వామిత్రుని
 పాదములబడి కండ్లనశ్రువులుజాలువార రుద్ధకంఠముతో - స్వామీ!
 వసిబాలుడగురాముడేమి రాక్షసులసంహరించుటేమి! నేనే
 ధనుర్వాణములుగొని మీవెంటవచ్చి మీకు శాంతిభద్రతలుచేకు ర్పెదను
 అందులకొన తీయుడన విశ్వామిత్రుడు నవ్వుచ రాజా!
 నీవిప్పుడుయుద్ధముజేసి రాక్షసులసంహరింతువా! ఏకమోషేతుడగు
 రామునితోలక్ష్మణునిగూడ బంపుముఅన - రాజా స్వామీ! రామునివిడచి
 నేనొకక్షణవై ననిలువజాలను మన్నించినన్నెగొనపొండన
 విశ్వామిత్రుడుక్రోధముతో మండిపడిదిగ్గునలేచెను అంతవసిష్ఠుడు
 విశ్వామిత్రుని శాంతపరచి గడగడవణకి పొపుచున్నరాజునుద్దేశించి -
 రాజా! రాముడు నీవనుకొనినంత వసివాడుకడు మహా
 పరాక్రమవంతుడు కారణజన్ముడు రాక్షసులసంహారమునకే అవతరించన
 అవతారపురుషుడు విశ్వామిత్రునితో నున్నరామున
 కావదయేలకలుగును? విశ్వామిత్రుడు మహామహిమాన్వితుడు అనేక
 అన్తశత్రువలీతని యొద్దగలవు అవియన్నియు
 రామునకుప్రసాదించుటకే గొప్పపదలంచెను యింకను అనేకశక్తియుక్తు
 లితనికడ గలవు తానురాక్షసులను జంపలేకకాదు నీయందలిప్రేమచే
 రామునకవి యన్నియు దెల్పి నీసుతులకు కల్యాణముగల్గింప గోరి
 యే వచ్చెను నీసందేహము వీడి రామలక్ష్మణులను బంపుము నీకు
 సర్వదా శుభమగును భయముదక్కి మునికోరికమన్నింపు మన
 దశరథుడు అదరెడిగుండెలతో రామలక్ష్మణులను మునికప్పగించి
 యనేకవిధముల వారి రక్షణభారము వహింప విశ్వామిత్రునివేడుకొనెను
 విశ్వామిత్రుడునురాజా! నీబోలతనము త్యజించుము
 ధైర్యముచిక్కబట్టుము వారలకు శుభముజేయగోరియే నాతోడదీసికొని

పోవుచుంటిని పిచ్చప్రేమచున నీవురాముని శక్తిగ్రహింపలేకుంటిని
అనిరాజునేదారైనను రమలక్ష్మణులు తండ్రికి ప్రణామమాచరించి
వసిష్ఠులకు సమస్కరించి వారిసెలవంది మునివెంట బయలుదేరిరి
దశరథుడు కనవచ్చు వరకు వరిలచూచును భారమనస్కుడై
అంతిపురము తేరెను 141

సీ - మునివెంట రాముడు ముద్దుతమ్ముని తోడ
సగ్గువుశివురేల వెడలుచుండె
క శికోకలుగట్టి కె నల్య తనయులు
కాకవక్షంబులు గదులు బుడ
ఎల్లంబువులు బట్టి వెడలంగ పీఠుల
నెల్లవారును జూచి తెలిచి యె
మనరాము గొంపోవ మోనియేలను వచ్చె
యురకుండెను మనయుర్వి పతియు 142

ఆ వె - రాముడెప్పుడు వచ్చు ర సీవనేత్రుండ
రాము వదలియెట్లు ర జా మనును
మరల రాముడెప్పుడు మనకంట బడునొక్క
యనుచు జనులు చాలయడలి రంత 143

గద్యము - విశ్వామిత్రుడు రామలక్ష్మణులతో పట్టణ
ముగడచి సయంనమయమునకు సరయానదికి
దక్షిణతీరమును జేరిసంధ్యానుష్ఠానములు నిర్వ
ర్తించి రామునిజూచి - 144

కం - రమ్మా రామా వేగమె
తెమ్మాజలములను ఇటకు వేలపు విద్యలే
గొమ్మా బలయితి బలయని
యిమ్మహిలో పీచి నిపుడె యిచ్చెదమీకున్ 145

కం - గొప్పది యగునీ సుంతం
బొప్పును నాకలియు దప్పియొందగ నీకున్
తెప్పున పరించి నడువగ
నెప్పటికిని శ్రమము గలుగ దెంతయొ మహిమన్ 146

గద్యము - అనిబెప్ప విశ్వామిత్రుడు రామలక్ష్మణులకు బల అతివల
 యను విద్యలను సమంత్రకముగా ఉపదేశించెను వారును ఆ
 మంత్రమునుబొంది మహాతేజస్సుతో ప్రకాశించిరి ఆరాత్రి అతీరమున
 పసించిరి మరునాడు ప్రాతఃకాలమున నిదుర మేల్కొంచి
 రాముడు తమ్మునితోగూడి మునికినమన్మరించి నిత్యకర్మల నాచరించి
 స్నానానంతరము ప్రాతరనుష్ఠానము లాచరించి బయనమై ఆ వనమున
 ననేకయాత్రములను వాటికి సంబంధించిన చరిత్రలను విశ్వామిత్రుని
 వలన తెలిసికొనుచు బోవుచుండ నొక ప్రదేశమగువడెను అది తొల్లి
 జన స్థానమై యున్నట్లు చిహ్నములు గలిగియు నిర్జనమై
 వాడువడియుండె యీ ప్రదేశమిట్లుండటకు గల కారణమేమని
 రాముడు విశ్వామిత్రునడిగిన నాతడు జెప్పడెడంగె తొల్లి కందర్పుడు
 కామరూపముతో నీవనమున విహరించుచుండెను ఆ సమయమున
 పరమేశ్వరుడు తపమొనరింపుచుండుట జూచి అహరుని నిగ్రహము
 నడిలించెద జూడుము యెట్టివారైనను నా శక్తికి నిలువలేరనిగర్వించి
 రతిదేవి వారించుచున్నను ముందుకు సాగి శరమునంధించి- 147

కం - అందరమనముల నేనే
 కొందల మందంగ జేసి కోరిక లెగయన్
 బొందింతు సర్వపాణుల
 డెందములు చంచలింప జిత్తజా కేళిన్ 148

కం - హరుడగ్రతము నయన్
 పరమేశ్వరు దవముజెరిచి పార్యతి బొందన్
 పరువము రెపు మ మదనుడు
 శరమునంధించవైచె శర్యుని మీదన్ 149

కం - పరమేశ్వరు డుగ్రుండై
 పరికించగ నచట పువ్వుబాణుండుండెన్
 బరపెను అగ్నిజ్వాలలు
 ధరలో నికమదునుడుండ దగడనివేగన్ 150

త గి - భవుని శక్తికి మదనుడు భన్మమయ్యె
 దెవవడు లంత జింతించి శివుని జేరి

ఎల యెడబాసి రతియెట్లు బ్రతుక గలదు

ంతిని కాపాడుమా యామె పతిసేసంగి

151

గీ - భక్త వత్సలుడైన యా భవుడు వేగ

తన బ్రతికించ జేసె ననుగు గాగ

ంతి కరుణించి యామెకుపతి నొసంగె

అంగదేశము పేరుతో నలరె నిదియు

152

గదాము - కందర్పుడు మూర్తిమంతుడై కాముడనబరగె గన

అశ్రమమునకు కౌమాశ్రమమనియునిట కౌముడనుగుడుగుట

దీనికి అంగదేశమనిపేరుగలిగెను అని అయాచరిత్రలు

నెరిగించుచుముందునకునిగిరి జాహ్నువిసదిన దాటాచు మహాఘోషగా

విసబడుచున్న జలప్రవాహధ్వనులెటునుండి వచ్చుచున్నవని అడుగు

రామలక్ష్మణులకు విశ్వామిత్రుడు జాహ్నువీ నదియునరయూనదియు

నంగమించి నమంద్రగామలగుచున్నవి ఆ నదీ

ప్రవాహములకోలాహలమదియని యెరిగించెను కొంత దూరముగడచి

పావనిర్ణనారణ్యమగుపడెను 153

తాటక పథ

ఆ స్థలవిశేషముల నెరిగించి-

కం - యక్షిణి యొకరిత తనదగు

నక్షత్ర బలంబుతోడ నచ్చటి జనుల

భక్తించి యాప్రదేశము

కక్షమెయిన్ బాడుజేసి గామిని యగుచున్

154

గద్యము - సాధారణముగా స్త్రీలబలలుగదా దానికా బలమెట్లు వచ్చెనని

రాముడడుగ విశ్వామిత్రుడు తాటకీవుత్తాంత గా జెప్పండిడంగె

తొల్లినుకేతుడనుయక్షుడు అంతి నర్థియై బ్రహ్మసాగరి, తపము

జేయ బ్రహ్మయు వానికొకకంపారై కలుగునట్టుల

అమెవెయ్యియేనుంగుల బలమును అనురూపవర్తనమును

గల్గియుండునటుల వరమిచ్చునా నుకెటుడుతాటక అనునా కన్యను
 నుండుడనురక్కనునకిచ్చి ఎవావాముజేసెను వారికిమారీచ
 నుబాహులనువుత్రులుడయింగిరి ఒక గాడునుండుడుతన
 క్రూరత్వమున అగస్త్యమహామునికోపమునకు గురియై మరణించెను
 అదివిని తాటక బీకరమైన యోగమును తన ఆసీమ శక్తి విజృంభింప
 జేసి అగస్త్యుని మ్రొంగబోవ - నీవు శ్రీశైలముండి ఇట్టి భీకరాకారమును
 బొందితివి గాన నీకీరూపమే స్థిరమగుగాక నీవును నీపుత్రులును
 రాక్షసులైచరింపుడని శపించెను ఇదినుండియు నా తాటక రక్షణయై
 మానవ భక్షిణియై యీ జననందంబు లన్నియు నిర్దనము గాంచెను
 అదిగోఅదియేవచ్చుచున్నది నీధనుగృహములతో దానిని వధించుమన
 రాముడు -

155

కం - స్త్రీలను జంపుట దోషము
 యేలా వధియింతు దీని నేధర్మమునన్
 మేలని ప్రజలకు ముందుగ
 యాలలనను జంప నాకునేవిధి తెల్లన్

156

గద్యము - రాముని సంశయమును దీర్చుచు విశ్వామిత్రుడు -

157

తే గీ - ఎట్టి సత్కర్మదుష్కర్మ యేది యైన
 ఖ్యాతిగానిమ్ము లేకవ ఖ్యాతి గాని
 యేమి ఫలితమువచ్చిన నేమియైన
 ప్రజలగావంగ రావలె ప్రభువులెప్పుడు

158

కం - కావున సందేహింపక
 నీవిపుడే జంపవలయు నీచా చారిన్
 యే విధినైనను దీనికి
 గావింపుము శాపముక్తి గావుము ప్రజలన్

159

గద్యము - అదియునుగాక పూర్వము విరోచనుని కుమార్తెమందరి యనునది
 క్రూరురాలై భూదేవిని జంపబోవ దానినింద్రుడు వధించెను ఇంద్రపదవిని
 బొందగొరిన భృగువత్సిని విష్ణువు సంహరించెను గాననీవు శంకింపక
 యీదానవిని బరిమార్చుము తొల్లి అనేకమంది రాజులు

దురాత్ములగుస్త్రీలను జంపరి గాన నిందుదేషములేదు అధర్మకార్యము
నిన్నేల జేయమందును దీని జంపుట ధర్మమే గాని అధర్మముగానేరదు
అని బోధించిన రాముడు విశ్వామిత్రునకు నమస్కరించి
నారిసారించితమ్మునితో లక్ష్మణా! చూచితివా! ఈ యక్షిణి యెట్టి
భీకరాకారమున భయంకర రవమున బెట్టార్చుచు వచ్చుచున్నది
దీనిని జూచిన జనులుగుండెలవిసి ప్రాణంబులు బోగొట్టుకొందురు
అనిజెప్పునంతలో నా దానవి యమునిపై లంఘించెను 160

కం - దారుణ బలమున రాముడు

వీరుండై దానిమీద వేసెను శరమున్

క్రూర నిశాచరి నెవ్వగ

కారుణ్యము గీడి యె యెఱుంగె

161

గద్యము - శ్రీరాముడు యుద్ధమున తనభయంకర
శరీరమును వదలి దివ్య ము ధరించి దివమునకేగెను తాటక
వధానంతరము విశ్వామిత్రు రామలక్ష్మణులతో తన యాశ్రమమున
కరిగెను అచ్చట రామునకనేకదివ్యాస్త్రములు ప్రసాదించెను - దండ
ధర్మ కాల విష్ణు వసునాలుగుచక్రంబులును ఇంద్ర వజ్ర నారాయణ
క్రౌంచ అగ్నియ బ్రహ్మస్రములనియెడి అస్త్రంబులును మోదకీ
శిఖరములను రెండు గదలును వరుణ ధర్మ కాలమనెడి మూడు
పాశములును అర్ధ శుక్ల యనెడి రెండు అశనులును దైత్యులు
చేతదాల్చిదిరుగకంకాళ మునల కాపాల మనెడి మూడు శక్తులను
గాంధర్వ పైశాచిక భగేషు శితేషు మానవీ నిశితములను నలుగు
శరములను యింకను అనేకమహాస్త్రంబులనిచ్చెను రాముడు శుచియై
తూర్పుదిశాభిముఖుడై వానినినమంత్రకముగా స్వీకరించెను ఈ
దివ్యాస్త్రములు దేవతలకైనను దుర్లభము రామా! నీ యందలి ప్రేమ
చే వీనిని నీ కిచ్చితిని అరివీరభయంకరుడవై అజేయుడవై దుష్టశిక్షణ
శిష్టరక్షణ జేయుమని దీవించెను మునిదత్తమైన ఆ దివ్యాస్త్రములు
భృత్యులై రాముని ముందు నిలచిన రాముడువానిని ప్రేమతో స్పృశించి
మీరు స్వేచ్ఛాను వర్తులైవలయుచోటికిబొందు నేను కోరిన వెంటనే

వచ్చి నా కార్యము దీర్చవలయునన రాముని యానతినిని యధేచ్ఛన్
జనియె రాముడు విశ్వామిత్రునికి ప్రణమిల్లి - 162

తం - దేవత లైనను వీనిని

గావలెనని కోరినట్లు గనవడ దెందున్

యీవర శస్త్రంబులు మీ

పావనపదసేవవలనబడసిలిగానీ

163

గద్యము - నా పుణ్యఫలమున యీ పవిత్ర శరములు నాకొరగితము
అపారకరుణా కటాక్షంబులు నాపై బరపి నా కివి ప్రసాదించిరి వీటి
కువసంహారక మంత్రములు గూడ దయచేయుడన విశ్వామిత్రుడు
సహర్షమున అన్నిటికిని ఉపసంహారక మంత్రములు గూడ
ఉపదేశించెను రాముడు విశ్వామిత్రుని అనుమతిని అందుకొన్ని
శక్తిసంతములగు శస్త్రాస్త్రంబులను వాటికుపసంహారకములును
లక్ష్మణునకువదేశించెను రామలక్ష్మణులు దివ్యాస్త్రసంపన్నులై
విశ్వామిత్రునివెంట సిద్ధాశ్రమమునకు జనిరి ఎందరో తపోధనులిచ్చుట
నర్థి బొందిరి గాన నిది సిద్ధాశ్రమమని పిలువబడెనని ఆ ఆశ్రమ
వృత్తాంతము దెల్పెను అచ్చటి మునులు గాధేయునకు ప్రణమిల్లి
రామలక్ష్మణుల నాదరించిరి విశ్వామిత్రుడా మునుల
బురస్కరించుకొనిమరునాడు యజ్ఞదీక్షను మోసెను రామలక్ష్మణులు
గురువునకు నమస్కరించి ధనుర్పాణములు దాల్చి యాగ రక్షణార్థము
నిలచియుండిరి 164

రాముడు మారీచ సుబాహులతో యుద్ధము జేయుట

తే గీ - యజ్ఞ శాలకు నేతెంచి యతివరుండు

రామలక్ష్మణు లాయాగ రక్షనేయ

మునుల తోడను సంతయు ముచ్చటించి

దీక్షగైకొని హోమము దీర్చెనంత

165

గద్యము - రామలక్ష్మణులకంతయు బోధించి యేడుదినములవరకు నీ
యాగము కొనసాగును గానమీరు సావధానులై యుండుడనితం

మౌనముదాల్చి ఋత్విక్కులు చేద మంత్రములు పరింప
 యజ్ఞమారంభించెను రామ లక్ష్మణులారుదినములు రాత్రింబవళ్లు
 ఆహారనిద్రలుత్యజించి కాపుగాయుచుండిరి రాముడు తమ్ముని జూచి
 నేడేడవదినము మనముకడుజాగరూకులమై యుండవలయును
 గురువులు సమాధి నిష్ఠయందున్నారు ఈ పాటికి నిశాచరుల కీగంధము
 సోకియే యుండును నేడు తప్పక రాగలరు అని హెచ్చరించెను
 లక్ష్మణుడు ధనుర్బాణములు ధరించి ఆశ్రమమునలుదిక్కుల
 నంచరించుచుండెను అంతట మారీచ నుబాహులు
 తమరాక్షసగణముతో గగనమార్గమున భీకర ధ్వనులుజేయుచు
 మేఘములవలె నాకసముగప్పివైచి రక్త వర్షముగురియజేసిరి
 లక్ష్మణుడుతన శరములచే అశ్రమ ప్రదేశమంతయు ఛత్రమువగిది
 కప్పిరక్తమాంసము లా ప్రదేశమున బడకుండ జేసెను రాముడు
 విశ్వామిత్ర దత్తమగు మానవాస్త్రము బ్రయోగింప నదియుపెనుగాలులు
 వీచుచు రాక్షసుల చెల్లాచెదరు జేసెను 166

తే గీ - ఒక్క వేటున మారీచు నుక్కడించి

విసర్జివైవగ సంబుధిన్ వేగ నతడు

మునుగుచును దేలుచును ఉండె యుపసృజెంది

వహ్ని శరమున జచ్చెనుబాహు డంత

167

కం - నేతలు జావగ సంతనె

యాతరి పరివారమెల్ల నడలుచు బారెన్

ఆతరుణమ్మున మును లతి

చేతోమోదంబునొంది జెందిరి సుభముల్

168

గద్యము - మునులందరు రామలక్ష్మణులను దీవించి సంతసంబున
 నాదరించిరి అధ్వరము సమాప్తమయ్యెను గాధేయుండునురాముని
 గౌగలించుకొని నీవు గురుఋణము దీర్చితివి నీకుశుభమగునని
 దీవించెను రామలక్ష్మణులు గాధేయునకుప్రణమిల్లి మేము మీ
 కింకరులము మీ చెప్పిన చొప్పున నడచువారము అది మా
 కర్తవ్యమని బలుకరామలక్ష్మణులవినయవిధేయతలకు విశ్వామిత్రుడును

అటనున్న మునులును సంతసించిరి అంతనా మునులు -
 దశరాధాత్మజా! మిథిలానగరమున జనకుడనుచేక దోడ్తరాజుగలడు
 అతనివద్దపరమేశ్వరుని దివ్య కోదండము గలడు అదిదేవతాలబ్ధమై
 యతనియింట నిత్యమ్రాజలందుచున్నది దాని
 మహాత్మ్యంబత్యద్భుతము ఆ దివ్య చాపము నుర యక్ష కిన్నర
 గంధర్వాదులే యెక్కువెట్టజాలరు యికనరులమాటజెప్పనేల
 మేమిప్పుడా మిథిలకుజని ఆ శివ కోదండమును దర్శింపదలంచితిమి
 మీరును వత్తురే యనరాముడు గాధేయునిదెస జూచెను
 విశ్వామిత్రుడును రామలక్ష్మణులను వెంటదీసికొని తాపసులతో
 మిథిలానగరమునకు బయనమయ్యెను ఆశ్రమమున గలమ్మగ
 వక్షి సంతతి మునివెంట రాగ జూచి గాధేయుడువాటినిబుజ్జిగించి
 వెనుక బోవ నానతిచ్చి ముందునకు సాగెను సాయంకాలమువరకు
 బయనించి అస్త్రాదికరుగు సూర్యభగవానున కర్హ్యప్రదానము గావించిరి
 ఆ స్థలమహాత్మ్యము నడుగ విశ్వామిత్రుడు జెప్పదొడంగెను

169

విశ్వామిత్రుని జన్మవృత్తాంతము

గద్యము - రామచంద్రా! ఇదివలెతమైన దేశము తొలికుశుడను రాజు
 రాజయ్యెడి దీనిని బాలించెను ఆ కుశునకు కుశనాభుడుగలిగెను
 కుశనాభునకు నరా ర్హు రుకావారైలుగలిగిరి వారి
 సౌందర్యమత్యద్భుతము వారినిజూచి వాయువు వారిని కామించెను
 కానివారుదానికియ్యకొనక తండ్రిచాటు బిడ్డలము మా తండ్రిఅనుమతిని
 గ్రహింపుమంటియే కాని తొందరపడరాదని బల్కిన వాయువు కోపించి
 నాకోర్కినిరాకరించిరిగాన కురూపులైయుండుడని శపించెను
 వారుతండ్రివద్దకిగి విషయము నెరిగించి నరాజుమండిపడెను అంతనా
 యువతులుతండ్రిని శాంతపరచి మాప్రారబ్ధమునకై ఇతరులను
 శిక్షించనేలయని వాయువును క్షమింప జేసిరి క్షమాశీలురగు వారి

యొడ ర్యమునకు మెచ్చికుశనాభుడు కాపిల్యపురాధినాథుడగు
 బ్రహ్మదత్తునకు వారినిచ్చి వివాహముగావించెను
 బ్రహ్మదత్తుడువారిపాతని గ్రహించగనే వారుతమవిరూపమునుండి
 ముక్తులై మునుపటి సౌందర్యమున నొప్పిరి బ్రహ్మదత్తుడు
 మహాతపస్వియగు చూళి మునీంద్రునకు సోయద యను
 గంధర్వకన్యకును జన్మించిన వ్రజ్ఞావంతుడు గానభార్యలకు శాపమును
 బోగట్టి వారితోఅనేక సౌఖ్యంబులనందెను కుశనాభుడుకుమార్తెల
 నత్తవారింటి కనిపి పుత్ర సంతతికై యజ్ఞముజేసెను వనికి
 కు శుభ సుమృతపడంద యించె ఆకుశున కంఠాధి యను
 మహాత్ముడుదయించె - గాధియే మజ్జనకుడు అందు వలననే
 నేనుగాధేయుడనైతిని కుశ ౨శమునబుట్టినందునకె శికుడనియు
 బిలువబడుచున్నాను మా తండ్రియగు గాధికి సత్యవతియనునొక
 కన్యజనించెను నా అగ్రజయ గునాసత్యవతి సౌందర్యమున కలరి
 రుచికుడును నొక తపస్వి యు ముని వెండ్లాడ గోరెను కాని గాధిరాజు
 తనకుమార్తెను వేరొక రాజకుమారున కీయవలెనని యాముని కిచ్చుట
 కిష్టములేక పదివేలజవనశ్వేతాశ్వములందెచ్చిన వానికే నాకు తునిత్తుగాని
 అన్యుల కీయనన - నా రుచికుడు తనతప కృత్తిచే నింద్రుని మెప్పించి
 పదివేలయశ్వములు దెచ్చి రాజున కిచ్చెను గాధియు మాటదిరుగలేక
 సత్యవతినిచ్చి వివాహముజేసెను అతి సుకుమారయైన ఆ
 సత్యవతివతివెంట తపోభూములకేతెంచి-

170

తే గీ రాజమహాలందు మెలగిన రాకుమారి
 ఎన్నఱోవదు కష్టము లెన్ని యున్న
 కనదు భాగ్యము మేలని దలచుచుండు
 గర్వమన్నది యెరుగక కలికియుండు

171

కం - ఆ సత్యవతియు సడవిన్

శాపము జేయుచును పతికి పలువిధసేవల
 జేసియు మురిసెము తోడన్

వేరొక మునుంగొక కేడుకగు రుగ్గన్

172

తే గీ -చతిసి గనుగిని యొకనాడు నతియుబలికె
 నాడు గర్భము పండించి నందనుండు
 గలుగు భాగ్యము దయచేసి కాపునన్ను
 అనుచు ప్రార్థించు నతి జూచి యమ్ము సిండు 173

తే గీ -దాదరమ్మున నీతితోడ ననియె విట్లు
 నా తపోబలమ్మున జేతు నాతియిపుడె
 దివ్యరసములు వానిలో భవ్యమైన
 జ్ఞాతశక్తియు యబ్రహ్మ శక్తియుంచి 174

తం - నీవును నీ జననియు నా
 పావన రసములను తుచిగ పానముసేయన్
 బోవును అవత్యదోషం
 భావమ్ములునింపు పుత్రభాగ్యము గల్గున్ 175

గద్యము - అంత నాత్రగజ వరమానందమ్మున తనకు బ్రహ్మ జ్ఞానియగు
 పుత్రుడు తనతల్లికి జ్ఞాత తేజస్సుతో వెలుగు వరాక్రమవంతుడగు
 పుత్రుడు గలుగునీట్లు ప్రసాదించిన భర్తపాదములకు ప్రణమిల్లి తన
 జననిని రప్పించి యిరువురును నా రసంబులు భక్తి మెయిన్
 గ్రోలిగర్భము ధరించిరి గర్భవతి యగు భార్యను జూచి రుచికుడు
 సత్యవతి పొరపాటున తను త్రాగ వలసిన రసమును తల్లికినిచ్చి తాను
 జ్ఞాతతేజమును స్వీకరించినదియని గ్రహించి ఓసీ! నీవు
 తప్పిదమొనరించితివి గాన నీకు జ్ఞాతతేజస్సుతో ప్రకాశించు
 వరాక్రమవంతుడుదయించును నీ తల్లికి బ్రహ్మజ్ఞానియగు
 మునీశ్వరుదయించు నని బలికెను అంతట సత్యవతి దుఃఖించినా
 కుమీనంటి బ్రహ్మజ్ఞాని గావలయు నని వేడుకొనియె రుచికుడు తన
 శక్తి వలన కొంత ఉపశమనము గలిగించి సత్యవతిగర్భమందున్న
 శిశువు యొక్క జ్ఞాత శక్తి తగ్గి వానికుమారునికి సంక్రమించునట్లును
 తమకుమారుడు మూతము జ్ఞానిగా నుండునట్లునుగ్రహించెను ఆ
 సత్యవతి గర్భస్థునుతుడే జమదగ్ని బ్రహ్మజ్ఞాని యయ్యెను నేను
 కొంతకాలము రాజ్యముజేసి తపస్వినైతిని సత్యవతి పుత్రుడగు

జమదగ్ని సాత్విక సంవస్తుడై జ్ఞాని యయ్యెను కాని జమదగ్ని
 కుమాకుడు పరశురామునకు మాత్రము తృతీజమును
 క్రూరస్వభావమును సంక్రమించెను అందువలన పరశురాముడు
 బ్రాహ్మణుడయ్యును క్రూరుడై మహారౌద్రమున అరివీర భయభక్తుడై
 రాజులనందరం జంపి వారి రక్తముతో తర్జిణ్ణుగు జమదగ్నికి
 తర్పణములిచ్చెను రాముదాశ్చర్యముతో పరశురాముడు రాజులనేల
 జంపె? రక్తముతో తర్పణములిచ్చుట యేమి? ఆ వృత్తాంతము
 దెలియ జేయుడని విశ్వామిత్రుని కోరెను విశ్వామిత్రుడు రామునకు
 పరశురాముని వృత్తాంతము జెప్పండిదంగె 176

పరశురాముని చరిత్ర

గద్యము - తొల్లికార్తవీర్యార్జునుడన రాజు అసమానబలవర్ణాశ్రమములతో
 మాహిష్మతీపురమును జాలించుచుండెన్పు 177

కం - అర్జున నామంబున నిల
 నిర్జరులకుగూడ వెరపు నెలకొను నటులన్
 దుర్జయుడై శత్రువులను
 నిర్జించుచు నేలె బలము నెరపించిపెడిన్ 178

తే గీ - కార్తవీర్యుడు వేటాడ కాన తేగి
 క్రూరమృగముల గొట్టుచు కోర్కి దీర
 నలసి నొలనియు నటజూచె నవని విభుడు
 నిర్మలోదక మున్నట్టి నిండు కొలను 179

తే గీ - సంతనంబున నటతేగి చింత గొలిపె
 వ్యాఘ్రముల తోడ గొప్పలు వారిద్రావ
 దలచె నాతడు నిటనొక తాప నుండు
 ఉండగా నేపు గాకున్న నుండవిట్లు 180

కం - అనిమదిని నిశ్చయించియు
 జనపతి పరివారమంత జనుదేరంగా

గద్యము - జమదగ్నియు రాజాను వరివారసవాతముగ నక్కరించి అతిధి మర్యాదలనాదరించెను వారిశ్రమనుబోకార్చి కొంత తడవు ముచ్చటించి తనకామధేనువునర్పించి వృద్ధసోపేతముగా భోజనందివివారమునంత్పవ్వుల జేసెను కార్తవీర్యార్జునుడు కామధేనువు యొక్క మహిమను జూచి దానిని తనకిమ్మని బదులుగాఅనేక గోవులును ధనంబులొచ్చెదనని మునిని వేడుకొనియెను జమదగ్ని యందులకుంగీకరింపమి రాజాకోపించి అధికారగర్వమున కాపంధీనువును దోలుకొనిపొవుచు అడ్డగించినజమదగ్నిని అతని శిష్యులను బంధించి కామధేనువుతో గూడ తననగరవంశ కేగెను సాయంనమయమున ఆశ్రమమునకువచ్చిన పరశురాముడు బంధింపబడియున్న తండ్రిని జూచి సంగతిదెలిసి మండిపడి తండ్రినవమానించిన కార్తవీర్యుని రాజధాని కరిగి తన పరాక్రమముతో వారలనెదిరించి యుద్ధమున కార్తవీర్యార్జునునిజంపి కామధేనువును దోలుకొని ఆశ్రమమునకు వచ్చెను కార్తవీర్యునిపుత్రులు పగసాధింప పెద్దసైన్యముతో పరశురాముడాశ్రమమునలేని సమయమున వచ్చి సమాధినివ్యయందున్న జమద్గ్ని తలనరికి అచ్చటి వారందర జంపి వెడలి పోయిరి ఆశ్రమమునకు వచ్చి పరశురాముడు తండ్రిమరణమునకు చింతించి లోకమునగల రాజులందర జంపి రాజవంశము నాశన మొనరింతునని ప్రతిజ్ఞజేసెను అందులకాతడు పరమేశ్వరుని గూర్చిఉగ్రతవమొనర్చి అమహాదేవునివలన అనేక పురముల బడసి ఆ పరప్రభావమున అసమానబల పరాక్రమసంపన్నుడై మహిష్మతీపురమునకు జని కార్తవీర్యుని కుమారులందర జంపి ప్రతిరాజ్యమునకేగి ఆరాజులజంపి అరక్తముతో తండ్రికి తర్పణములిచ్చెను లోకమల్లకల్లోల మయ్యెను అంతకశ్యపుడు పరశురామునిదురంతము సరికట్టి శాంతిని నెలకొల్పదలచి పరశురాముని భూమిని దానమిమ్మనికోరెను పరశురాముడుతనంబుజయించినభూమినంతనుకశ్యపునికి ధారవేసి

అతని అనుమతిని వశ్యమనముద్రతీరమునకేగి తవము
 జేసికొనుచుండెను కశ్యపుడు ఆయా రాజ్యముల నాయా రాజవంశీయుల
 కప్పగించి శాంతిని నెలకొల్పెను అనియాచరిత్ర నంతయు దెల్పి
 విశ్వామిత్రుడు తన అగ్రజయగు సత్యవతియు పరమసాధ్యుగాన
 తనపాత్రప్రత్యశక్తిచే శరీరముతోడనే దివమున కరిగి మరలనందుండి
 కౌశికి యనుపేర నెక పవిత్రనదియై దివినుండి భువికి దిగి
 హిమవత్పర్వతప్రాంతమున బ్రవహించి తూర్పుసముద్రమున గలియు
 చున్నది అకౌశికినదియందు స్నానమొనర్చిన మానవులు తమ
 సర్వపాపములను బాని దివంబున కరుగు నట్లుగా విష్ణుదేవుని
 వలన పరముపొందిన సత్యవతి తాను పవిత్రయగుటయే గాక
 యితరులనుగూడ పవిత్రము చేయగలిగినది నేనును మిమ్ములను
 మీ జనకులకప్పగించి కౌశికినదీ తీరమునకు బోయి
 తవమొనరించుకొందునని రామలక్ష్మణులతో సంభాషించుచు
 ముందునకు సాగెను ప్రాతఃకాలమునకు గంగాతీరమును జేరిరి అందు
 ప్రాతర సుష్టానమొనరించి

182

గంగావతరణము

పరమపవిత్రయును విష్ణుపాదోద్భవయునగు గంగానదిని జూచి
 రాముడు భక్తిపురస్సరముగా నమస్కరించి -

కం - ఆసుర నదితీరమునన్

భాసురముగ నిలచి రామ భద్రుండనియెన్

భాసించి త్రివధగామిగ

వాసిల్లెను యెట్లులనిన వారల తోడన్

183

గద్యము - గంగావత్రనెరిగించి గంగత్రివధగామినియెట్లయ్యెనే వివరింపుచు
 విశ్వామిత్రుడిట్లనియె

184

కం - హిమవత్పర్వత మొకవరి

సమజాతంబైన హేమశైల తనూజన్

సమమగు నని పెండ్లాడియు

హిమవత్సర్యతము గనియె నిద్దరు సుతలన్

185

కం - అందున పెద్దది గంగయు

పొందుగ సుమచిన్నతనయ పాలుపుగ సుందన్

అందఱు ఘోదెడి వారల

చందము గన్జెలకాఱు సంతస మొందెన్

186

కం - సురలందరు వేడుకొనన్

సరియని యాగంగనిచ్చె సంతసమొందన్

వరుగులు పెట్టెన్ గుగ్గయు

మృరియుచు లోకులకు భుక్తి ముక్తిని గూర్చన్

187

కం - రెండవ కూతురు నా యుమ

ధండి మగందైన ఇచ్చని దలచి తపంబున్

పొడిచి బొందె భవునే

కొండల రాఱుని యనుంగు కూతురు పేర్కెన్

188

గద్యము - హిమవంతుని పెద్దకూతురగు గంగలోకపావనియైనది
ఉమవరమేళ్ళరునిపత్నియైనది పార్వతిపుత్రార్థియైనపరమేళ్ళరునితో
క్రీడింప పెక్కువత్సరంబులుగడచెను ఇచ్చని తేజము పార్వతియందు
వెలువదిన లోకభయభయకరమగుమహాశక్తియుద్భవించవ్రళయమగునని
దీపతలు భయపడి వారిక్రిత తంతరాయము గలిగించిరి అప్పుడు
ఇచ్చని తేజము పర్యతము వలె క్రింద బడిన దానిని అగ్నిదేవుడు
గ్రహించెను ఒకానొకప్పుడు మునులు యజ్ఞము చేయుచుండ
యజ్ఞగుండమున నున్న అగ్ని అచ్చుకునున్న మునిపత్నులం
జూచికొనించి వారిని గవయ గోరెను అగ్నిదేవుని భార్యయగు
స్వాహాదేవి భర్తకు పావమంటకుండుటకై తానే మునిపత్నులరూపములతో
భర్తనుగలసెను అగ్నియు అరుమారులామెయందుతనలోనున్న
ఇవతేజమును సొందించెను మహావతివ్రతయగు అరుంధతిరూపమును
ధరించ లేక సొయెను తనగర్భముందున్నఇవతేజమునుభరింపజాలక
స్వాహాదేవి గంగయందువదలెను పుత్రకామినియైనపార్వతి కోరిక

కంతరాయము గలిగి నందున నామె దీపతలపై కవించి వారికి
 సంతానము గలుగ కుండునటుల శపించి బహుభర్తృకవుగమ్మని
 భూమినిగూడ శపించెను కొంతకాలము గడచిన వెనుక
 తమదేవసైన్యమున కధిపతి గావలెనని దీపతలుబ్రహ్మనువేడిరి
 బ్రహ్మయు పార్వతి కావమువలన మీకు సంతానముగలుగదు
 అగ్నియందున్న శివతేజము స్వాహాదేవిద్యారాగంగయందువిడువబడియె
 అందుండి దివ్యపురుషు డుదయించగలడు అతడే మీదేవ సేన
 కధిపతికాగలడని జెప్పెను తరువాత గంగాదేవి శివుని యొక్క ఆ
 దివ్య తేజమును భరింపజాలక కామధేనువును సంప్రదించి హిమశైల
 తలమున ప్రసవించెనెను దానివలననాప్రాంతమంతయు బంగారము
 వెండి తామ్రము మొదలగు లోహవీణ లయ్యెను నీనము తగరము
 మొదలగుధాతువులు గూడనందుండి వెలువడిను అందునొక
 పిండమునుండి యొకకుమారు డుద్భవించెను అచ్చటనున్న
 కృత్తికలనియెడి మునివత్సులు ఆ బాలునికి చన్నిచ్చి పెంచిరి
 అర్జునుకృత్తికలవద్దను అరుముఖంబులపాలుద్రావి యాతడు
 షణ్ముఖుడయ్యె కృత్తికలచేపెంచబడియె గాన కార్తికేయుడనియు
 గర్భస్రావమునబుట్టె గాన న్కందుడనియు బిలువడెను ఆ బాలుడే
 కుమారస్వామియను పేర దేవసైన్యమున కధిపతియయ్యె నని జెప్పి
 విశ్వామిత్రుడు గంగత్రివథగామినియైనవిధంబెరిగించెడను రామా!
 పూర్వము మీ అయోధ్యానగరమును నగరుడను రాజు
 పాలించుచుండెను

189

సగర చక్రవర్తి చరిత

కం - ధర్మాత్ముడు సగరుడు నిజ
 కర్మల నొనరించి నిత్య కర్మరు డయ్యెన్
 మర్మము లేకను ప్రజలను
 ధర్మము దప్పకను అతడు దయతో నేలున్

190

కం - సంతతి లేకను నగరుడు

చింతిల్లుచు భృగువు గూర్చి జేసెనుదవమున్

సంతోషించియు నాభృగు

వంతట నాతనికి నిచ్చె నతి సంతతిన్

191

గద్యము - అవరప్రభావమున నగరునకు పెద్దభార్యకు అసమంజాదును

రెండవభార్యకు అరువదివేలమంది కుమారులును గలిగిరి

అసమంజాదురాజుమదగర్యులున నగరమందలిప్రజలను వీడించుచు

వారి పిల్లలను సరయూనదిలో ముంచి వారలేడ్చుచుండ

అసందించెడివాడు వాని దుండగములు సహింప జాలక ప్రజలు

నగరునకు మొర బెట్టుకొనిరి

192

కం - తనయుని దుర్మార్గమును

గనుగొని నగరుండు చాల కళవళ వడియెన్

తన ప్రజలు సుఖము నొందగ

తనయుని విడనాడి ధర్మ తత్పరు డయ్యెన్

193

త గి -దుష్టు డగువాడు తనకెంత యిష్టుడైన

తల్లి యైనను తనప్రయ తనయుడైన

శిక్ష జేయంగ వలె ప్రజా రక్షకొఱకు

రాచధర్మంబె యదియగు రాజు కెప్పుడు

194

గద్యము - వరప్రసాదమున జనించిన వాడును యువరాజుగా నున్న

వాడున గు యన వంజుని ప్రజాక్షేమము కొఱకం

రాజ్యబహిష్కారమొనరించిన త్యాగపురుషుడు సగరచక్రవర్తి ఒకసారి

నగరుడు యజ్ఞము జేసి యాగాశ్వమును విడువ దానివెంట నగరుని

రెండవ భార్యయందు జనించిన పుత్రులందరును బయలువెడలిరి

అశ్వము దేశదేశముల దిరుగుచుండ ఇంద్రుడు భీతిల్లి నగరుని వలన

తనపదవికి ముప్పు వాటిల్లనని భావించి యాగాశ్వమును పాతాళంబున

దాచెను సగరపుత్రులు అశ్వమునుగానక భూమియంతయుగాలించి

పాతాళమున వెదుకుటకై భూమిని ద్రవ్యదోడంగిరి అందువారు

కపిలమహాముని ఆశ్రమము నందు మేయుచున్న గుఱ్ఱమును జూచి

కపిలమునియే దానిని హరించెనని వానిని జంపబూనిరి తన్ను
జంపవచ్చు రాజకుమారులను జూచి కపిలుడు క్రోధముతో వారల
భస్మముగమ్మని శపించెను 195

-రాజు జూచెను తనయుల రాక కొఱకు
యేమి జేయంగ వలెనని యెంచి తుదకు
మనుమడగు నంశుమంతుని మరలబంపె
వారి జాడలు దెలియంగ వలెనటంచు 196

ము - సగరుని పెద్దకుమారుడగు అసమంజాని కుమారుడగు
అంశుమంతుడు తాతగారి సెలవంది యాగాశ్వమును వెదుక
బయలుదేరెను అంతటను వెదకి కపిలుని ఆశ్రమమున కేగి విషయము
దెలిసికొని బూడిదకుప్పలైయున్న పినతండ్రులగాంచి వారి
మరణమునకు వగచిన అచ్చటనున్న గరుత్మంతుడతని నేదార్చి
యజ్ఞాశ్వమును గొనిపోమ్ము నీ ఎత్తులకు ముక్తి గలిగించుము
దివిజగంగనుదెచ్చి యిటు ప్రవహింప జేసిన వారు ముక్తి బొందగలరని
జెప్పెను అంశుమందుడశ్వమును గొని అయెథ్యతేజెంచి సగరునకు
జరిగిన విషయమంతయు నెరిగించిన సగరుడును పుత్రశోకమున
బొగులుచు యాగము వరినవూప్తి గావించి
అంశుమంతునియొద్దానగరమున కభిషిక్తునిగావించి శరీరమువిడచి
దివమునకేగెను అంశుమంతుడు చాలకాలము రాజ్యమును పాలించి
తనపుత్రుడగు దిలీపుని రాజుని జేసి తపోభూములకేగెను దిలీపుని
తరువాతనీతని కుమారుడు భగీరథుడయొద్దకు రాజయ్యెను ఆ
భగీరథుడు దివిజగంగను దెచ్చి తనపితృపితామహులకు ముక్తిని
గలిగించవలయునని బ్రహ్మను గూర్చి తపమొనర్చెను
బ్రహ్మయువానితపమునకు మెచ్చి దివిజగంగను భువిపై భరించగల
వాడా పరమేశ్వరుడు దక్క అనుల తరముగాదు గాన నీవాశివుని
ప్రార్థించిన నీకోరిక సఫలము కాగలదనిబల్కెను భగీరథుడు శివుని
అనుగ్రహముబొందుటకు శివుని గూర్చి తపమొనరించెను భగీరథుని
దృఢసంకల్పమునకు భక్తికిని మెచ్చి కరుణానిధియగు నాగరళకుండు

నగరపుత్రులకు ముక్తిని ప్రసాదించి భగీరథుని ప్రయత్నము
నఫలముజేయనెంచి పరమపావని యగు గంగ భువిపై దిగిన
భూమియంతయు మునిగి పోవునని ఆ గంగను ధరింప
నిలచితనజటాజాటమువిప్పెను - 197

తే గీ - వద్యభవునాజ్ఞ తలదాల్చి పరుగులెత్తె
కలుష పారిణి యాగంగ కదిలె భువికి
పొంగు పొంగుల వచ్చెడి గంగ జూచి
అవని కేముప్పు గలుగు నటంచు వేగ 198

తే గీ - శివుడు ఆకాశగంగను శిరము నందు
పట్టి బంధించె జడలతో గట్టిగాను
ఆ భగీరథుకోరిక నాదరించి
ఇలను బ్రవహింప బిందువులిచ్చె మూడు 199

తే గీ - ఆకసమునుండి దిగివచ్చి హరుని శిరము
నుండి దిగజారి భువిపైకి చేరికిగంగ
పరుగులిడి యాభగీరథు పథముబెరుట
తడువుచును భూమి సాగర తలము జొచ్చె 200

తే గీ - రాజపుత్రుల పాపపురాశి దీలగి
కలుషములు బాసి వారు నాశమున తరుగ
కలుగ నాభగీరథునికి గార్గసిద్ధి
తిరిగి తిరిగయ్యె నీగంగ త్రివధగ మి 201

గద్యము - శివుని జటాజాటమునుండి వెలువడిన మూడుబిందువులును
భువిపైవడినస్థలమే బిందున రోపరమనియు మానసన రోపరమనియు
పేరుగాంచెను అబిందున రోపరమునుండి గంగ ఏడుపాయలుగా
బ్రవహించి 1) ప్రాచీని 2) పావని 3) నళిని యను మూడుపాయలు
హిమవత్పర్వతమునుండి బ్రవహించుచు తూర్పునముద్రమున
గలియుచున్నవి మరియు 4) జక్షువు 5) సిత 6) సింధువు
అనుపేరులతో పుణ్యనదులై పశ్చిమతీరమునకు జనింప పశ్చిమసాగరమున
జొచ్చెను 7) మిగిలిన నవ్తమపుణ్యనది మహారథుడగు భగీరథుని

వెన్నంటి బరువడదెడంగె ఆ గంగప్రవాహమును గనుగొని సురవరకిన్నర
 కింపురుష గరుడగంధర్వాదులు ఆపవిత్ర తోయముల గ్రుంకులిడి
 భగవంతుడగు నా మహావిష్ణువును ధ్యానింపదొడంగిరి
 అట్లు బ్రవణంపుచు జహ్నుమహాముని తపోభూమి సంతయుముంచి
 ముందుకు సాగుచుండ జహ్నుడు కోపించి అనీటి సంతయు త్రాగివైచెను
 అంత భగీరథుడు తనకార్యము నెరిగించి గంగను విడుపుమని
 మునిని ప్రార్థించిన జహ్నుడా గంగను తనవీనులగుండా విడిచి పెట్టెను
 అప్పటినుండియు గంగ జాహ్నవి యని పిలువబడెను
 హిమవత్పర్వతశిఖరమున బిందుసరోవరమునుండి దిగిన గంగ ఉత్తర
 భూభాగమంతయు దడుపుచు తూర్పున ముద్రమున జొచ్చి యందుండి
 పాతాళంబునకేగి సగరపుత్రుల చితాభన్మములపై బ్రవహించి వారిని
 పునీతులను జేసెను దేవతలందరును భగీరథుని గొనియాడిరి
 భగీరథుడును అయోధ్యకేతెంచి చిరకాలము రాజ్యసంపదలను
 పుత్రసంపదలను బొంది అత్యమందు భగవత్సాన్నిధ్యముజెందెను
 ఆభగీరథుని ప్రయత్నమువలన దివినుండి భువికి వచ్చిన గంగ
 భాగీరథి యైనది దివినుండి భువి భువినుండి పాతాళమునకు
 బయనించెగావున నీగంగ త్రివధగామి యైనది కల్కష రహితయు
 సాపహరమును పరమ పవిత్రయు నైయుండె ఈగంగకీర్తిత్యనైన
 వారికి గంగాస్నానముజేసిన ఫలములభించును 202

కం - గంగాచరితము వినినన్

మంగళములు గలుగు ననిన మహిల్ ప్రేక్షకున్

గంగను దర్శించిన నా

గంగను మునిగినను ముక్తిగలుగుట అరుదే! 208

గద్యము - అని చెప్పిన విశ్వామిత్రుని వచనములకు రాముడు
 సంతుష్టాంతరంగుడై మునివెంట ముందున కరిగెను 204

శ్రీరసాగరమథనము

గద్యము - విశ్వామిత్రుడు రామలక్ష్మణుల తోడను మునులతోడను

బయనములు సాగించుచు విశాలా నగరము జేరెను అంతరాముడు
గురుదేవా! ఈపట్టణము పేరేమి? దీనినెవరు పాలించుచున్నారు?
దీనివిశేషమేదైన గలిగిన తెలియజేయవలెనన మునిచెప్పందెడంగె-

205

కం - ఇదియొక పుణ్యక్షేత్రం

బిది కృతయుగమందు పూర్వమింద్రుని చేతన్

పదవీ చ్యుతులై దైత్యులు

విదితమ్ముగ బ్రహ్మచేరి వేడిరి వానిన్

206

కం - అమరులు మమ్ముల నెప్పుడు

నమరత్వము బలిమివలన నణగగజేయన్

యమ బాధనొందు చుంటిమి

అమరత్వము మాకు నెట్లు నలవడు జెపుమా

207

కం - అనివేడ నా విధాతయు

వనిపించెను వారికప్పుడు వివరము తోడన్

చని మీరలమృత లాభము

వనిబడి సాధించి దెచ్చి పడయుడి శుభముల్

208

గత్యము - బ్రహ్మవలన అమృతమును సాధించు నుపాయము దెలిసి
కొనిదైత్యులు మందరపర్వతమును కవ్వముగాజేసి వాసుకిని త్రాడుగాబట్టి
దేవతలను గూడ ఋరస్కరించుకొని క్షీరసాగరమును మధించసాగిరి
అపాలనముద్రమునుండి ముందుగా హాలాహలముద్భవించెను
ఆవిషవాయువు సోకినంతనే దానవులు మృత్యువాతంబడజొచ్చిరి
దేవతలు సోలిపోయిరి వారుభయభ్రాంతులై పర్వతమును
వదిలిపారిపోయిరి అమందరగిరి సముద్రమున మునిగె పొంగిపొరలుచు
వచ్చెడి హాలాహలమును గని హరివిరించిలిరువురు
నాయాపదదెలిగింపమని శివుని ప్రార్థించిరి ఆశిత జన రక్షకుడును
ఆర్తత్రాణవరాయణుడును లోకరక్షకుడునగు నాపరమేశ్వరుడా
హాలాహలమంతయు సాగముజేసి కంఠమండ్లు నిడుకొనియొ
అప్పడిస్ఫుడియు శివుడు గరళకంఠుడను నామము బొందెను

కంఠమునందున్న గరళమువలన కంఠము నీల వర్ణమయ్యె దాన
నాతడు నీలకంఠుడని చెప్పబడియె - 209

కం - హాలాహల మంతయు దిని
కోలాహల మెల్ల నడచి కూరిమి తోడన్
మేలు గలుగంగ భక్తుల
కీ లీలగ నమృతఫలము నిచ్చెను శివుడే 210

గద్యము - భక్తవత్సలుడగు శివుడు గరళము భక్షింప దేవదాసిపులు
సముద్రమథనమునకు బూనుకొనిరి గానిసముద్రమందు మునిగిన
పర్యతమునెత్తజాలక విష్ణువును ప్రార్థించిరి 211

కం - ముందుకు వచ్చెను విష్ణువు
మందరగిరినెత్త గోరి మహిమాన్వితమా
నుందర రూపము విడిచియు
పొందుగ కూర్మంబు నయ్యె భూధరమెత్తెన్ 212

కం - హరిహరు లీవిధముగ తమ
వరివారములైన భక్త వరులను గావన్
గిరినెత్తె కూర్మమై హరి
గరళము దినిహారుడు సుధను గలుగగ జేసెన్ 213

గద్యము - శ్రమించెడి తమబిడ్డలు సజ్జనులైనను దుర్జనులైనను వారికాఫల
మందజేయుటకే తలిదండ్రులు జూతురు అట్లే భగవంతుడు
తన బిడ్డలగు దేవదాసపులకం నమృతమందించెను
పాలసముద్రమునుండి ముందుగా ధన్యంతరియు సప్సరోగమును
ఐరావతమును ఉచ్చైశ్రవమును చంద్రుడును కౌస్తుభమణియు
లక్ష్మీదేవియు కామధేనువును కల్పవృక్షమును జనించెను తరువాత
నమృతము లభించెను అమృతమును జూగడనే దైత్యులు
భుజబలగర్వితులై దేవతలకు బెట్టుటకంగీకరింపక అమృత
ఖాదమెత్తుకొనిపారిపోయిరి వారిదుర్మార్గమును దీనులగు దేవతలను
జూచి శ్రీహరి తనమాయతో జగన్నేహినియై తనరూపవిలాసములతో
రాక్షసులను భ్రమింపజేసి అమృతమొత్తయు తీవతముచే ద్రావించెను

తన పుత్రులగు దైత్యుల కమృతములభించలేదని దితిదేవతలపై
 కోపించి ఇంద్రునిజంపగల్గు కుమారుని బడయుటకై కడు
 నిష్ఠమెరుకవమొనరించి గర్భముధరించెను అదితెలిసి ఇంద్రుడామె
 అశుబియ్యై నిడించు నమయమునఅమె గర్భస్థపిండమును
 విచ్చిన్నముజేసెను అంత నాపిండము విడువకక్కలై సప్తమరుత్తులను
 పేరనేడుగురు పుత్రులు అంగుష్ఠమాత్రులై యాకసమున నంచరింప
 దిడగిరి ఆ దితి తపముజేసిన దీతపోభూమి దీనిని ఇంద్రుడు గొప్ప
 పట్టణముగా రూపొందించెను ఇక్ష్వాకువంశియులు దీనిని పిలిచిరి
 వారిలో సుమతియను నాతడు ఇప్పుడీపురమును పాలించుచున్నాడు
 అనిజెప్ప నగరమున బ్రవేశించెను విశ్వామిత్రుని రాక నెరిగినవాడై
 సుమతి వారలనెదుర్కొని వారలనతిథిమర్యాదలతోనాదరించెను తిరిగి
 ప్రాతః కాలమున న రాజు వద్దసెలవంది విశ్వామిత్రుడు
 రామలక్ష్మణులతోను మునులతోను మిథిలానగరాభిముఖుడై
 పయనముసాగించెను

214

అహల్య చరిత్ర

కం - వనములు నదులు గమించుచు

జనవదములు గడచి గడచి జనుచుండగనే

జనహీనంబై దుర్గమ

వనమొక్కటి గానబడియె వారల కచటన్

215

గద్యము - రాముడృపదేశమును జూచి గురువర్యా! ఈవనము తపోభూమి
 వలెనుండియు పాదుపడి యున్నదే మని యడుగవిశ్వామిత్రుడు
 రామా! ఇదిపూర్వము గౌతమ మహామునిఆశ్రమము గౌతముడు
 తన పత్నియైన అహల్యతో నిందుండెడివాడు ఇంద్రుడహల్య
 సౌందర్యమును జూచి మోహించి కామాంధుడై గె తముడృశమమున
 లేని నమయమున గౌతముని రుష్టుడృ అహల్యను గలసెను
 వారిరువును సురతక్రిడలనుండ గౌతముడృశమమునకువచ్చి తన

అకారముతోనున్న ఇంద్రునిజూచి కోవముతో మండిపడి
 అంగహీనుడవుగమ్మని ఇంద్రుని పాపాణమవుగమ్మని అహల్యను
 శపించెను తదుపరి ఇందహల్య బోషములేదని గ్రహించి
 దశరథనందనుడగు యముని పాదరజమున తొల్లిటి నీ స్త్రీరూపు
 నొందగలవని బలికి హిమాలయమునకు
 బోయి తన ముజేనుకొనుచుండెను అహల్య శిలయై
 నహ్మనవర్షముచనుండియు నీరాకకొఱకెదురుచూచుచుండే
 నిత్యకన్యయు అయోనిజయై యుండి విధివశంబున నిటుండెనన
 రాముడు గురుదేవా! ఈ అహల్య చరిత్ర నెరిగించుడని వేడుకొనియె
 విశ్వామిత్రుడామ చరిత్రజెప్పదొడంగె 216

కం - వారిజభవు డొక పరిసతి
 జేరి నరస భాషణముల చెలగుచు ను డన్
 గోరిక బెనగొన పసిత్
 శారద వెలిబుచ్చెనెక్క సందేహంబున్ 217

కం - ఎన్నో రూపంబులతో
 చెన్నొందగ నీయ హృస్థిజేతువు గాదే
 యెన్నందగు సౌందర్యం
 బన్నిట యందేది జెప్పు డిశ్చుడే యనగన్ 218

కం - చక్కదనంబున నిలలో
 మక్కువగలిగించు నదేయొ హానిని యనగా
 మిక్కిలి చాతుర్యము తో
 చక్కని యొక చిన్నదాని నవరించు మనన్ 219

కం - సతి మాటలు విని యెక్కుయు
 సతి నేర్పుక జేసెనెక్క యంగన నపుడే
 అతులిత సుందరియగు నా
 అతివంగని వాణియపుడు హర్షముతోడన్ 220

కం - అన్నుల మిన్నగు నీసతి
 కన్నుల పండుకయొనర్చు కాతుడెవండే

మన్నించి దెల్పుమనగా

వన్నుగ గౌతమ మునింద్రు వత్తిగ వెలయున్

221

తే గీ - ఇంతచక్కని బాలిక నీయ దగునె

తవని గౌతముడీమెకు దగునె వతిగ

యొంత కరినము నీమది యెంచి జూడ

నడవి పాలుగ జేసితి యందమంత

222

తే గీ - ఇంద్ర భోగములకు దగ్గ యిందువదన

యెట్లు జేసితి వాముని జెట్టబట్ట

అనిన నతిజూచి బల్కెనా యజుడు వేగ

చేసి నప్పుడె నుడుటపై జెక్క బడియె

223

తే గీ - ఇంద్రుగూడిన పాపాన యిలనునీమె

శిలగ నిలచును వేయేండ్లు జీవితాన

పరమ పురుషుని పాదమ్ము బడిన యంత

కలుషములు బాసి నిలచును కన్యగాను

224

గద్యము - ఎంతటి వారికైనను కర్మను దాటవశముగాదు అనివిధిచేతనే

వ చించబడి యె గాన ఓరావరా! నీపాదరజమున

నీమెనుదోషరహితనుజేయుమన రాముడు తనపాదముతో

నాశిలనుదాకెను అహల్యనిద్రనుండిలేచినట్లుగ లేచి చేతులుజోడించి

225

శ్రీనాథ నారాయణ వాసుదేవా

శ్రీరామ భక్తునియ చక్రపాణే

శ్రీవద్మ నాభాయుత కైటభారే

శ్రీరామ పద్మాక్ష హరే ముకుందా

226

సం - రామా దశరథ రామా

రామా నా పావశమన రవికుల సోమా

శ్యామల రూపా దేవీ

రామా కల్పవ విదార రాఘవ రామా

227

గద్యము - అని స్తుతించి విశ్వామిత్రునకు ప్రణమిల్లి యతని అనుమతి
బడసి గౌతమమహాముని తపము జేయుచోటికి బోయి
పతిమన్ననలకుపాత్రురాలయ్యెను విశ్వామిత్రుడు రామ లక్ష్మణులతో
మిథిలాపురికేగెను 228

సీతా స్వయంవరము

కం - జనకు డనురాజు మిథిలకు
జనకుండై యేలుచుండె జనులను దయతో
జనకుని వైరాగ్యమ్మా
మునివరులకు గూడ చాల ముదమొనరింపన్ 229

ఉ - ఆ జనకుండు సంతతము నాత్మను నిల్పును తత్త్వచింతలో
రాజస భావమున్ విడచి రాగమునెన్నడు జేరనీకయే
స్త్రీ జన మెంతయుండినను చిత్తము నెప్పుడు దైవమందునే
రాజుల జేయుచున్ తనదు రాజ్యము సేయుచు నుండు నెప్పుడున్ 230

కం - దశరథ భూపతి యాగము
దశదిశలన్ వెలయజేసి ధన్యత నొందెన్
దశరథుని వేలె తానును
యశమును బుణ్యంబుగలుగ యజ్ఞము జేతున్ 231

కం - అని మదిని దలచి జనకుడు
తన గురువుల యాజ్ఞ వడసి దగు లగ్నమునన్
ఘనమగు యాగము సేయగ
ననువగు నొక భూమి దున్న నాజ్ఞ నొనంగెన్ 232

అ వె - భూమి దున్ను చుండ భూమిలో నొకపెద్ద
మందనంబు గాంచి మనుజు విభుని
చారులు దెలుపంగ జనియె నుప్పొంగుచు
తనదు భాగ్య మనుచు దలచి రాజు 233

అ వె - మందనంబు దెరువ మాణిక్యము నుబోలు
ముద్దులోలుకు సావ మోము జూచి
తనదు భాగ్యమెన్న దరమనె యేరికి
యజ్ఞ ఫలము డొరికె ననుచు రాజు

234

గద్యము - వేదవేదాంగ వండితుల బిలువనంపి బాలిక డొరికిన
విధానముదెలియజేసి అనవత్కుడనగు నాకీ కన్యలభించుట మంచిది
యే యన వారును వంచాంగంబులు పరికించిఘడియలు లెక్కించి-

235

కం - ఏలా సందియ మిక నీ
బాలిక లభించె నీదు భాగ్యము వలనన్
శ్రీ లక్ష్మీయె యన జెల్లును
మేలొన రింపంగ బుట్టె మేదిని యందున్

236

గద్యము - అయోనిజయగు నీబాలిక లభించుట నీపూర్వపుణ్యవిశేషము
ఈమెయేగాక వేరొక పుత్రికనీకు జనించునని బలికిన జనకచక్రవర్తి
మహాదానందంబున నాబాలికకు జాతకర్మాదులు నిర్వర్తించి ధరణీదేవి
గర్భంబున జనింబొగావున ధరణీజ యనియు నాగేటిచాలున
బయలుబడె గావున సీతయనియు జనకునికి వరపుత్రికయైనందున
జానకీ యనియు పేరులు పెట్టి అల్లారు ముద్దుగా పెంచుచుండ
జనకచక్రవర్తి రాణిగర్భము ధరించి యొకబాలికను బ్రసవించెను
అదిడ్డకు ఊర్మిళయని పేరుపెట్టిరి సీతాఊర్మిళలు మిథిలానాథు
నింట నతిగారాబముగా పెరుగుచు చెలికత్తియలతో నాటపాటలయందు
ప్రొద్దు బుచ్చుచుండిరి చంద్రవంశీయులలో దేవరాతుడనురాజు
మిథిలా నగరమును బాలించుచుండును మహాబలంపన్నుడై
సజ్జనుడై యుండెను తనపరాక్రమముతో ప్రజాకంటకులగు
రక్కనులను సంహరించెను దేవతలు దేవరాతుని ప్రశంసించియొక
మహాధనువునిచ్చి ఇది మహేశ్వరునికోదండము త్రిపురాసురుల
జంపిన దాడిగా నిదియిచ్చుటనే యున్నది నీవు మహాపరాక్రమవంతుడవు
మహేశ్వర భక్తుడవుగాన దీనిని బరిగ్రహింపదగినవాడవు

అనిజెప్పిదీవించిరి అప్పటినుండియు నది మిథిలా నాథునింట
నిత్యపూజలందుచున్నది ఆ మహాధనువున్నదాదిగా మిథిలానగరము
శ్రీతువుల కజేయమై యున్నది అంతనెక్క నాడు - 237

క - చెలికత్తియలతోడ జేరి జానకిదేవి

బంతులాడుచు చేతి బంతివినర

ధనువున్నపేటిక దరిజేరి క్రిందకు

పోవగ జూచియా విలతు లంత

కందుకమ్మును బట్టకళపళబడుచుండ

వామహస్తంబున వనిత సీత

మందనంబును దేల్చి వారిదాని క్రిందున్న

చేబంతి బట్టి యాచెలుల కివ్వ

238

తే గీ - జనకుడది జూచి యెంతయై చకితుడయ్యె

తనయ సామాన్య తరుణి గాదని దలంచి

ఈ ధనుస్సును ఎక్కిడ నెవ్వ రోపు

వనిత చేవట్ట గలుగును వాడె యనుచు

239

శివ ధనుర్బంగము

కం - చాటించెను నలు దిక్కుల

దీటుగ ధనువెక్కువెట్టు ధీరుని కొఱకున్

పాటలగంధిని జేకొన

మేటి మగందైన వాని మేదిని యందున్

240

తే గీ - దేశదేశాధి నేతలొ ధీరులంత

సీతచే పట్టగా గోరి చేరి రచట

కొండ వలెనున్న శివుని కోదండ ముగని

దండి మగలైన వీరుల గుండె లదరే

241

కం - ఎట్ట ఎదుట శివ ధనువును

బెట్టగనే దండిమగలు వీరంబులతో

నట్టిటు గదవగ లేకను

నట్టే నిలచుండి రంత నందరు జూడన్

242

తే గీ - వీరు లందరు ముందురా వెరచి రంత

ధనువు మోపెట్టు రెవ్వరీ ధరణియుండు

సీతకోరిన వరునకు జేయ కిట్లు

ప్రతిస జేసితె వెట్టినై ప్రజలముందు

243

తే గీ - జానకీ దేవికిక పెండ్లి జరుగు టెట్లు

అనుచు జనకుడు చింతించి యడలుచుండ

వచ్చె రాముడు నచటికి వైభవముగ

సీత జేకొన గలుగు విజేత యనగ

244

గద్యము - విశ్వామిత్రుడు రామలక్ష్మణులతో సఖావవేశము జేయగనే

జనక మహారాజు సింహాసనము నుండి లేచి భక్తిప్రపత్తుల

విశ్వామిత్రునకు ప్రణమిల్లి సూర్యచంద్రుల వలె మెరిసిపోవు

తేజోవిరాజులగు రామలక్ష్మణులదెస జూచి వారలయభివాదము

లందుకొని అదరసత్కారముల వారి నాశీనుల జేసెను 245

సీ - కాక పక్షములతో కడుముద్దు లొలుకంగ

కాకుట్టుడా విల్లు కలియ జూచి

గురువు నానతి గొనిగుణమును సారించి

వామ హస్తంబున వంచి దాని

నారిని విగియించి నలినాక్షు డంతట

వీరుల హృదయాలు వెల్ల జార

ఎక్కువెట్టి విరువ నెంచి న రాముని

థాటికి యావిల్లు దాళలేక

246

తే గీ - ఫెళఫెళా రావముల విల్లు ఫెళ్లు మనియె

దండి మగలైన వీరుల గుండెలదర

సభను గలయట్టి పెద్దల సంజ్ఞ లుడుగ

రాజు హృదయాన సంతోష రాశి నిండ

247

గద్యము - ఒక్క నిమేష మాత్రము నిశ్శబ్దమైన సభ తిరిగి కలకలమయ్యె

అంతజనక చక్రవర్తి రాముని గౌగలించుకొని శిరము మూర్కిని సీతకు

దగిన జగజెట్టి ఈతడే యని సంతనంబున విశ్వామిత్రుని జూచి -
మునివరా! ఈ ధీరుడెవ్వరి తపఃఫలము? నాతనయ జానకిని చేపట్టి
నన్ను ధన్యుని జేయ నేతెంచిన శ్రీమహావిష్ణువు వేల
వెలుగొందుచున్నాడు ఈతని తలిదండ్రులెవరు? అసతీయ వలయునన
విశ్వామిత్రుడు రాజా! నీవనినట్టితడు కారణజన్ముడు కోసలాధీశుడగు
దశరథమహారాజు జ్యేష్ఠపుత్రుడు పట్టమహిషియైన కౌసల్యాదేవి
గర్భ శుక్తిముక్తాఫలము అనమాన బలవరాక్రమ తేజో విరాజుడు
లోకకంటక్రికర నిశాచరియగు తాటకను వధించి మారీచుని తృళ్ళదగించి
సుబాహుని జంపి గౌతమపత్నియగు అహల్యకు శాసోపశమనము
గావించి నీ ధనుర్మాగము జూడ నిచ్చటకేతెంచె నని జెప్ప రాజును
సఖానదులును సంభ్రమాశ్చర్యముల రాముని గొనియాడిరి జనక
చక్రవర్తి గురువగు శతానందుడు రాముని గౌగలించుకొని రామా! నీవు
నిజముగా కారణజన్ముడవు నాతల్లియగు నహల్యనుద్ధరించిన
మహానీయుడవు నా జననీజనకులిన్నా! కు కలిసికొనిరని రాముని
కొనియాడి విశ్వామిత్రుని జూచి - మహాత్మా! మీశిష్యుడగురాముని
బలవరాక్రమములకు కొరతయుండ...! నా తల్లికి శాసోపశమనము
జేయించి మమ్ముధన్యులం జేసితిరి మీకివే నా మనుషూర్యక
వందనములు మిమ్ముసేవించి తరించని వారుందురా! రామచంద్రా!
ఈ మహాత్ముని సేవించి ధన్యుడవైతివి ఈ విశ్వామిత్రుని తపశ్శుక్తి
అత్యద్భుతము ఈతడు సృష్టికే వ్రతసృష్టి జేసిన అపరబ్రహ్మ
రాజర్షియై బ్రహ్మర్షియై ముల్లోకముల బ్రహ్మజెందెను అని
జెప్పరాముడు - మాగురువర్యులు మాకెన్నియో చరిత్రలు దెలియజేసిరి
గాని తమ్ము గురించి యేమియు జెప్పలేదు మీరీ మహాత్ముని
చరిత్రనెరిగించి మమ్ముధన్యులంజేయుడన శతానందుడు విశ్వామిత్రుని
చరిత్రనిట్లు జెప్పందెడంగె

248

విశ్వామిత్రుని చరిత్ర

తే గీ - దిశలు గొనియాడ గాధియు దేశమేలి

తనయు నే రాజుగావించి తపము కరిగె

తండ్రి యాజ్ఞను తలదాల్చి ధర్మ ముగను
రాజ్యమేలెను నాతడు రాజసముగ

249

కం - అరిపీర భయంకరుడై
కరముర ముగ ప్రజలనేలె కొళికు డంతన్
పరివారముతో నొకవరి
నరుదొంచెను వేటలాడ కటవీ స్థలికిన్

250

తే గీ - పరుగులెత్తెను మృగముల బట్టి బట్టి
అలన జూచెను రాజొక ఆశ్రమంబు
మునివసిష్టుని దరిజేరి మ్రొక్కి నిలచె
ఆ మునిండుదుగని రాజు నాదరించె

251

గద్యము - పసిష్టుడు విశ్వామిత్రమహారాజు సతిధిసత్కారములతో నాదరించి
తనకామధేవును నర్పించి రాజునకును పరివారమునకును
మృష్టిన్నంబుల దృప్తిగావించెను విశ్వామిత్రుడా కామధేవు
మహాత్మ్యంబున కచ్చెరువంది దానిని తనకిమ్మని పసిష్టుని వేడుకొనెను
పసిష్టుడందుల కియ్యకొనమి వారిరువురి మధ్యను వాదోపవాదముల
తో పాటు యుద్ధము గూడ సంభవించెను విశ్వామిత్రుడు పసిష్టుని
తపశ్శక్తినిరుంగక తన శరాసనమున అనేక వాడిబాణములు ప్రయోగించి
ఆశ్రమమును గప్పివైచెను పసిష్టుడు తన మంత్రశక్తిచే
బ్రహ్మాండమును నిలపెట్టి నిశ్చింతగా సమాధి నిష్ఠయందుండెను
విశ్వామిత్రుడు ప్రయోగించిన అస్త్రశస్త్రములన్నిటిని ఆ బ్రహ్మాండము
మ్రుంగుటయు ఆశ్రమమునకే విపత్తును గలుగకుండుటయు జూచి
విశ్వామిత్రుడాశ్చరమునొంది బ్రహ్మశక్తిముందు తన రాజశక్తి
పనిజేయదని నిశ్చయించి తనరాజ్యమునకు బోయి రాజ్యము పుత్రుల
కప్పగించి తపము జేయువనములకు బోయెను

252

తే గీ - వాయు భక్తణ జేసియవారి దీక్ష
ఉగ్రతపమును జేయుచు నుండ నంత
కొళికుని తపమింద్రుని కన్ను గుట్టి
నింద్ర పదవిని గోరియే యీ తపమ్ము

253

తే గీ - అనుచు నింద్రుడు నెంతయో యడలి వేగ
బంపె మేనక యనునొక పడతి నపుడు
వచ్చె శృంగారమున మాని వద్ద కామె
తళుకు మెరుపుల తీగన తపము జెరువ

254

ఆ వె - అడి పాడి మిగుల సందాలు జిమ్మించి
తళుకు బెళుకు లీను తరుణి గాంచి
మాని తపము వీడి మానిని చే పట్టి
రానకేళి దేలె రాజముషియు

255

గద్యము - విశ్వామిత్రుడా మేనక త పెక్కువత్సరంబులు క్రిడించె
మేనకయు గర్భము ధరించి యొక శిశువును గని దివమున కరిగెను
విశ్వామిత్రుడు తన తపశ్శక్తి వ్యర్థమైనందున చింతించి తిరిగి మరింత
దీక్షతో తపమునరించెను మేనకావిశ్వామిత్రులకు జనించిన శిశువే
కణ్ణమహాముని ఆశ్రమున బెరిగి శకుంతలయను పేరున పెద్దదయ్యెను
దుష్టంతుడామెను వివాహమాడి భరతుడను బాలుని బడసెను ఆ
భరతుని వలన భరతవంశ మారంభమయ్యెను

256

త్రిశంకుని చరిత్ర

తే గీ - పూర్వ కాలము నొకరాజు పుణ్యమూర్తి
రాజ్యమేలె నయోధ్యకు రాజు గాను
సకల సద్గుణకారి సౌజన్య మూర్తి
పేరుబొందె త్రిశంకుడు పెద్దగాను

257

గద్యము - అత్రిశంకుడు అనేక యజ్ఞయాగాదులు జేయుచు పుణ్యాత్ముడని
పేరువడసెను అతడు శరీరము తోడనే దివంబుక కేగ వలెనని కోరిక
గలవాడై గురువగు వసిష్ఠుని కడకేగి తన మనోరథ మెరిగించెను
అందులకనువగు యజ్ఞము జేయించుమని కోరిన వసిష్ఠుడాతని కోర్కె
నిరాకరించి జ తన్యమరణంధ్రువమ్ అనునది రిత్తబోవదు గాన నీ
పేరాశుని వడచి నీ పెద్దలు జనిన మార్గమున బోవుమని మందలించెను
గాని త్రిశంకుడు ఎన కోరిక వీడలేక వసిష్ఠపుత్రులజేరి వారిని

బ్రతిమలాడెను వారును తమ తండ్రివలెనె జెప్పి నీ యాశంబులవదు
 మాజనకుని మాటకన్యధా జరుగదనిరి రాజాకోపించి మీరు
 మాపురోహితులై యుండి మావలన జీవించెడి మీరు మాటధిక్కరింతురా!
 మిమ్మిప్పుడే దేశబహిష్కారము జేయింతును మరియొకరి నాశ్రయించి
 నాకోరిక దీర్చుకొనగలవాడను మహాతపాధనుడగు విశ్వామిత్రు
 నాశ్రయించిన వారు నా కోరిక మన్నించగలరని గురువును
 గురువుత్రులను దూషించెను వసష్టవుత్రులు కోపించి ఓరీ గురుద్రోహి!
 మాజనకులగు వసిష్ఠుల వారి కంటెను విశ్వామిత్రుడు గొప్పవాడా!
 అతడు నిన్ను బొందితో కైలాసమునకు బంపునా! చాలు చాలు
 కోరదాని కోరికలు గోరి వాటిని దీర్చ లేదని గురుదూషణ జేసితివి గాన
 చండాలుడవు గమ్మని శపించిరి అంతత్రిశంకుడు రాజోచిత
 వేషముతరించి నల్లని శరీరమును చింపరిజాతును జీర్ణ వసనములును
 అసంబద్ధమైనమాటలు గల్గి పిచ్చివాడుగా మారి నగరము బ్రవేశించెను
 అయోధ్యాపుర వాసులును అంతిపురప్రజలు ను తమ రాజును
 గుర్తించ లేక పిచ్చివానిగా భావించి తరిమి గొట్టిరి అప్పుడు త్రిశంకుడు
 అడవుల బట్టి తిరుగుచు విశ్వామిత్రుని ఆశ్రమమునకు వచ్చి
 అతనిపాదముల బడి దుఃఖించెను విశ్వామిత్రుడు వానిని త్రిశంకుని
 గా గుర్తించి వానివలన విషయమంతయు విని తన్ను దూషించి రాజును
 శపించిన వసిష్ఠవుత్రులను చండాలురగునటుల శపించి
 రాజుసూరడించెను అవన మందలి మునులను ఋషులను విలిపించి
 త్రిశంకుడు కట్టితో కైలాసమేగు నటుల నెక యజ్ఞము చేయింపుడన
 - వారును చండాలుని చేత యజ్ఞము జేయించుట కిష్టములేకను
 విశ్వామిత్రుని వలన భయమును గల్గియేమన జాలక మిన్నకుండిరి
 అది గ్రహించి విశ్వామిత్రుడు తన తపోశక్తిసంతయు వెచ్చించి అతని
 చండాలత్వము నివారించి యాగమున కర్చుని గావించెను 258

తే గీ - యాగ మొనరించి యతని చే యాగమునకు

తానె కర్తయు భోక్తయు తానె యగుచు

తన తపోబల మతనికి ధార వేసి

వరుల కువకార మొనరించు భవ్యమూర్తి

259

గత్తము - విశ్వామిత్రుని తపశ్శక్తి వలన త్రాశుకుడు శరీరముతో పైకెగిరిపోతే
 ఆకలమునకు వచ్చు త్రాశుకుని జూచి దేవతలు ఈవసరేతెలిసి
 సహించమని త్రాశుకుని క్రిందకు దిరగదేసింది త్రాశుకుడేడ్చుకుని
 క్రింద పడబోవ విశ్వామిత్రుడు జూచి తనతపశ్శక్తి నుజేయు పెచ్చియి
 ఆకాశ మధ్యము న వానికొక స్వర్గము నిర్మించి అందుచేతి దివ్యలాభము
 గల్పించి వానినందే నిల్పి ఇంద్రభోగముల యిటు మిహితోగియు
 లనుభవించ జేసి తనమాటను నెర్పించుటకు విశ్వామిత్రుని చే
 న్సజంపబడిన యాస్వర్గము త్రాశుకు స్వర్గ మెను పేర బిలువకురిచెను
 బ్రహ్మ స్పృశి మారుగా సమస్తమును గల్పించి స్పృశి ప్రతిష్ఠాప్తి
 జేసిన బ్రహ్మవతారము విశ్వామిత్రు డంత వరకును అనుజేసితి
 తవమంతయు ఖర్చుకాగా తిరిగి తప్తమొనరింపసాగెను సమాధి నిష్కల
 కొన్నివేల వత్సరములు గడచెను **మర**

శునశ్శేషుని కథ

తే గీ - అంత నికనాడు నెకబాలు డారి తోడ
 ప్రాణ భీతిని యేడ్చుచు పరుగు లెత్తి
 వచ్చి కొకికు పాదముల్ వద్ద నిలువ
 కరుణ తోడను వానిని గౌగలించి

259

కం - విమర బాలుడ నీకిపు
 డే మయ్యెను నీకు శ్మతులెవ్వరు యిటులనో
 యేమనిరి నిన్ను యిచ్చి

యేమిటు లరుదెంచి నావు యెఁగుగం జెవుమా

260

గద్యము - అని అడుగ నాబాలు యేడ్చుచు తన్ను తలదొడ్చుచు
 యజ్ఞప శువుగా రాబాస కమ్మవేసెరనియు తాను తలదొడ్చుచు
 మధ్యముడ ననియు ప్పవానిని అండ్రియు కనిమ్మని తల్లియు పిరి
 లేక తన్ను మాత్రము ధనాశచే రాజున కిమ్మవేసెరనిన వానినూరదించి
 దివ్యదృష్టితో విషయ మంతయు గ్రహించెను అయోధ్యను వారిం

అంబరీషుడు యజ్ఞము జేయ గోరి యాగాశ్వమును విడువ ఇంద్రుడా
 ఆశ్వము నవహరించి విఘ్నముసేయదలచెను ఆశ్వము దొరకము
 రాజు యొంతయో చింతించి యాగము పూర్తిగావించునుపాయము
 వండితుల వలన దెలిసి కొని యాగాశ్వము నకు బదులుగా నరవశువును
 వయోగించుటకై తలిదండ్రుల అనుమతిని లభించిన బాలుడే బలివశువు
 గావలెనని అందులకే తలిదండ్రుల అనుమతిని శునశ్శేవుని దీసికొని
 పోవుచుండిరి శునశ్శేవుని దీసావస్థను జూచి విశ్వామిత్రుడు వానికి
 బదులుగా తన కుమారులలో నొకనిబొమ్మన వారలంగీకరించలేదు
 తండ్రిమాటను తిరస్కరించినందున తనపుత్రులనందరను వంద
 సంవత్సరములవరకును చండాలులగునట్లు శపించి శునశ్శేవున
 కొకమంత్ర మువదేశించి యజ్ఞస్థలమున పరింపు మని జెప్పి బంపెను
 శునశ్శేవుడట్లే బలిపీఠమున నిలువబడి మంత్రము పఠించెను దాన
 వాని శరీరము నరకబడక నశ్లేయుండె విశ్వామిత్రుని శక్తి దెలిసిన
 వాడుగాన దేవేంద్రుడా ఆశ్వమును గొనిదెచ్చి రాజునకిచ్చి శునశ్శేవుని
 విడిపించెను విశ్వామిత్రుని శక్తివలన శునశ్శేవున కాయువును రాజునకు
 యజ్ఞఫలమును లభించెను ఇట్లు తన తపశ్శక్తి సంతయు
 నితరులకొఱకువెచ్చించి తిరిగి విశ్వామిత్రుడు తపముజేసెను అతని
 తపోదీక్షకు సంతసించి బ్రహ్మవానిని రాజుర్చివి గమ్మని దీవించెను కాని
 విశ్వామిత్రుడు బ్రహ్మర్షిగావలయునని మరలనుగ్రీతవయొనరించెను
 వాని తపముజెరువ ఇంద్రుడు రంభను బంపెనుగాని
 విశ్వామిత్రుడుచలించక రంభను సూరువత్సరముల వరకును
 శిలగానుండ శపించి తపస్సమాధినుండి గదలకనుండెను దేవతలందరును
 బ్రహ్మర్షివైతివని కొనియాడిరి గాని అతడు దీక్షచాలించలేదు అప్పుడు
 వసిష్ఠుడేతెంచి నీవు బ్రహ్మర్షివైతివని బల్కిన పిమ్మట విశ్వామిత్రుడు
 తపము చాలించెను అట్టి మహాత్ముడీ బ్రహ్మర్షియని విశ్వామిత్రుని
 పలువిధముల స్తుతించెను శతానందుని వలన విశ్వామిత్రుని
 చరిత్రసంతను విని రామలక్ష్మణులు ఆశ్చర్యమును అనందమును
 బొంది జనకమహారాజు శతానందవిశ్వామిత్రుల ఋరస్కరించుకొని

శ్రీరామునకు నీతాదేవినియ శ్రీనీతారామకల్యాణ వత్రిక వ్రాయించి
తన మంత్రుల నయోధ్యాపురమున కనివనినవారును 263

జనకుని పంపున చారులయోధ్యకరుగుట

కం - జనకుని పంపున మంత్రులు
జనిరయోధ్యకు నువేగ చదురున గలయా
జనపతి దశరథు తోడన్
వినిపించిరి రాజునాజ్ఞ వినియము గదురన్ 264

కం - సంతసమున నా దశరథు
దంతట నావార్త దెలుప నందరు గూడన్
సంతోషించిరి పరిజను
లంతిపురము జేరిదెల్పి రా శుభవార్తల్ 265

కం - జనకునితో వియ్యమ్మ ది
తన భాగ్యంబనుచు బల్కి తగు మర్యాదల్
జనకుని మంత్రుల కప్పుడు
ఘనముగ జేయించి యిచ్చె కానుకలెన్నే 266

కం - మన రాముని పెండ్లి యనుచు
వినగనె యా నగరమంత వేడుక తోడన్
ఘనముగ శృంగారించిరి
కనుగొనగా నాఅయోధ్య కళకళ లాడన్ 267

కం - మిథిలా ధీశుని మంత్రుల
సధికముగా నత్కరించి యాదరమున దా
సధిక ధనవస్తుజాలము
విధియని దశరథుడనంగె వేడుక దేవన్ 268

గద్యము - దశరథ మహారాజు తన బంధుమిత్రులతోడను మంత్రి
సామంతాదులతోడను పరివారజనంబు తోడను చతురంగబలంబులు
వెంటరా ఖేరీ మృదంగంబులు భూసభోంతరాళములు మిన్ను ముట్ట

మహావైభవపేతముగా శ్రీరాముని పెండ్లికి బయలుదేరెను వివాహమున
 రు వలయునంభారము లత్యధికముగా ఇక్ష్వాకువంశీయుల ఔన్నత్య
 ముట్టివడి ప్రజలు వేసేళ్లస్తుతి వాక్యముల బ్రశంసిన ప జనకమహారాజు
 నగరు బ్రవేశించెను జనక చక్రవర్తియు మంత్రి సామంతాదులతో
 దశరథమహారాజు నెదుర్కొని ఇంద్రసౌధమును మించుమందిరమున
 వార్జలవిడియించి సకల మర్యాదల నాదరించెను దశరథ మహారాజు
 రామలక్ష్మణులను గొగలించు కొని విశ్వామిత్రులనకు వందనమాచరించి
 వారిసేమమడిగెను మరునడు సఖాభవనమున జనక చక్రవర్తి
 వేసిష్ఠ విశ్వామిత్ర శతానందుల బురస్కరించుకొని దశరథ మహారాజును
 తిలపించి సత్కరించెను గురువుల వానతి తన కుమార్తెయైన సీతను
 శ్రీరామునకును ఊర్మిళను లక్ష్మణునకును తన తమ్ముడైన కుశధ్వజుని
 పుత్రికలగు మాండవీశుతకీర్తులను భరతశత్రుఘ్నులకును ఇచ్చి
 వివాహము జరిపించుటకై అనుమతించుడని దశరథుని వేడుకొనెను
 దశరథుడానందంబున జనకుని గొగలించుకొని తన
 అంగీకారమునెరిగించెను గురువగు వసిష్ఠుడు ఉభయ వంశములను
 తీర్చింది పవిత్రమైన ఈ చంద్రార్క వంశములకలయిక లోక కల్యాణ
 హేతువగునని కొనియాడెను

269

సంగ్రహ వంశీయుల వంశక్రమము

- - - - - వంశీయుల వంశక్రమంబెరిగించెను -
 బ్రహ్మకుమరీదియు మణిచికి కశ్యపుడును కశ్యపునకు సూర్యుడును
 సూర్యునకు మనువును మనువునకు ఇక్ష్వాకుడును బుట్టిరి ఆ
 ఇక్ష్వాకుడే అయోధ్యానగరము నిర్మించెను అప్పటినుండియు పీఠి
 ఇక్ష్వాకులని పేరు వచ్చెను ఇక్ష్వాకునకైదవతరమున పృథుడును
 పృథునకు త్రిశంకుకును త్రిశంకునకు హరిశ్చంద్రుడును
 హరిశ్చంద్రునకు లోహితాన్యుడును లోహితాన్యునకు
 దుందుహరుడును వానికి యువనాశ్వుడును యువనాశ్వునకు

మాంధాతయు మాంధాతకు ఆరవతరమున నగరుదును సగరునకు
 అసమంజుడును అసమంజ న కంశుమంతుడును అంశుమంతునకు
 దిలీపుడును దిలీపునకు భగీరథుడును బుట్టెను ఆ భగీరథుడే
 దివిజగంగను గొని దెచ్చి తన పితృ పితామహులను తరింపజేసెను
 భగీరథునికి కకుత్స్థుడు బుట్టె అప్పటినుండియు వీరు కాకుకత్స్థులైరి
 కకుత్స్థునకు రఘువుబుట్టె ఆ రఘువునకు ఎడవతరమున మహా
 భక్తుడగు నంబరీషుడు అంబరీషునకు సహమడు సహమనకు
 యయాతియు బుట్టిరి యయాతికి నాభాగుడును అతనికి దిలీపుడును
 దిలీపునకు రఘువును రఘువునకు అజుడును అజునకు దశరథుడును
 దశరథునకు రామ లక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్నులు నుడయించిరి ఓ
 జనక మహారాజా! ఈ సూర్యవంశమందలి రాజులందఱును అనమాన
 తేజోవంతులును పరాక్రమనంపన్నులును దైవబ్రాహ్మణ భక్తి
 తత్పురులును త్యాగధనులును శీలవంతులునై ప్రసిద్ధి నొందిరి ఈ
 రఘు వంశవీరుల చరితంబతి పవిత్రమైనది వీరితో నీవు సంబంధము
 జేయుట నీ నుకృతమనవచ్చును అని వసష్టడు బలుక జనకుడ్చు
 తమ చంద్రవంశ రాజుల వంశక్రమంబెరిగింపుమని శతానందుని
 కోరెను అంత శతానందుడు చంద్రవంశీయుల క్రమంబెరిగించెను

చంద్ర వంశపు రాజులలో నిమిచక్రవర్తిబలపరాక్రమ శాలియు
 వితరణవం ండును నకిలనద్గుణ శీలియై ప్రసిద్ధిపడెను అతనికి
 మిథియు వాడు బుట్టె ఆ మిథి చక్రవర్తియే యీ మిథిలా నగరము
 నిర్మించెను అతని పేరు మీదనేయిది మిథిలానగరమయ్యెను
 మిథికి జనకుడును అతనికి ఉదాపనుడును అతనికి సందివర్ధనుడును
 నంది వర్ధనునకు సుకేతుడును సుకేతునకు దేవరాతుడును అతనికి
 బృహద్రథుడును బృహద్రథునకు మహావీరుడు సతవిశి మధ్వుతియు
 సుధ్వుతికి దుష్టకేతుడును అతనికి హర్యశ్వుడును వానికి మరుండును
 అతనికి ప్రతింధకుడు సతనికి కీర్తిరథుండును వానికి జేఘమిథుడు
 సతనికి సురవీరుడు వానికి మహాద్రకుడుసతనికి కీర్తిరాజుడు వానికి
 శత్రురాజుడు ఆ మహారామునకు వ్యర్థరాముడు అతనికి

హ్రస్వరోముడు అ హ్రస్వరోమునకు జనక చక్రవర్తి కుశధ్వజులు
 జన్మించిరి వీరి పుత్రికలే జానకీ ఉర్మిళా మాండవీ శ్రుతకీర్తులు
 పవిత్రమైన ఈ చంద్రవంశీయులు సూర్యవంశీయులతో వియ్యమందుట
 శుభప్రదమైనది సమతుల్యములగునీయుభయ వంశీయుల కలయిక
 లోకకళ్యాణహేతువని శకానందుడు కొనియాడెను అంత జనక
 చక్రవర్తి మహాదానందమున సీతాకల్యాణ మహోత్సవమునకు తగు
 సంభారములను సమకూర్చుకొని వివాహమాయత్సవరచెను దశరథుడు
 తుమారులునలుగురకును పెండ్లికిగావలసిన యేర్పాటులు గావించెను

270

సీతారామ కల్యాణము

కు - సీతారాములపెండ్లిని

అతురబడసాగిరపుడు నచ్చటిప్రజలున్
 జాతము రుదని విలచుచు
 జాతరగా వచ్చిరంత జనులుత్సుకతన్

271

త గీ - సగరమంతయు నిండెను నాడములను

రాజ భవనమ్ములన్ని రంగులమరై
 వచ్చవచ్చని తోరణాల్ వల్లకిలు
 పెండ్లివందిరి అంతయు ప్రభలు జమ్మె

272

కం - రామయ్య పెండ్లియనుచును

ఘామలు కడుసంతనమున బహుయత్నములం
 దేమరక జేయుచుండిరి
 నీనుమువీడకయె వారు నింపిరి వనుపుల్

273

గద్యము - రామలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నులను పెండ్లికుమారులంజేసి
 యింతులుతైదండలియ్య కల్యాణవేదిక వద్దకు దీనుకొనివచ్చిరి

274

కం - మెల్లగయేనుగు దిగి రఘు

వల్లభుడనుజాలను గూడి వచ్చుటగనియా

- వల్లవ వ్రతాశులపై
మల్లెలు సేనలును జల్లెమగువలు వేడ్కన్ 275
- కం - మంగళ రూపుడు రాముడు
మంగళ వాద్యముల తోడ మగువలు బాడన్
శృంగారములు జుడుచు
బంగారపు గడ్డెపైన బాగుగవెలిగెన్ 276
- కం - గురువులు వసిష్ఠులప్పుడు
మరి మరిఘడియలను జూచి మంచదటంచున్
బరిణయ మొనరింపంగా
తరుణుల దేవలయునిపుడు తడయకననగా 277
- అ వె - నీత పెండ్లియనుచు చెలికత్తియలు వేగ
వంత వంత సొగసు వేడుకలను
జేసిదిద్దిరపుడు నీతమ్మునుదుటను
తిలకముంచి కాటుకలది కనుల 278
- కం - చెంగాచి వట్టుచీరను
రంగులు మెరియంగ గట్టి రమణులు వేడ్కన్
బంగారు జరీ రవికతో
శృంగారము జేసి నిలిపె శ్రీలక్ష్మీయనన్ 279
- అ పై - చుక్క బొట్టు పెట్టి చక్కని నుదుటను
జుడురేఖ చెక్కులండుచీర్చి
కాంత సొగసెమించె కనక భూషలకంటె
ననుచు దిప్పిదీసి రీతిశుభపుడు 280
- కం - కలహంసలనడకలతో
ఘలుఘల్లని అందియలును గజ్జెలు మ్రోగన్
తొలకరి మెరుపులేయనగన్
వెలుగులు జమ్ముచును వచ్చి వెలదులు నిలువన్ 281
- కం - హారములు వతకములు
పేరులుగా వలకనరులు పెక్కొ నగలున్

తీరిచి పాపట బోట్టులు

పొలిజ గంధులను తల్పడి వద్దకు దేగన్

282

కల - ముద్దులొలుకు సీతమ్మను

ముద్దుగ జనకుండు రామమూర్తి కినిచ్చెన్

పెద్దలు దీవెన లీయగ

ముద్దయ లెల్లరును మిగుల మురియుచునుండన్

283

కల - యుగయుగములు కొనియాడగ

జగమందలి జనులు మెచ్చ జానకి తేవిన్

జగదీశున కర్పించెను

తగునని దీవిం చి దేవతలునుతి యింపన్

284

కల - శ్రీరాముని కల్యాణము

తోరిజనక రాజు సీతకోరికదీర్చన్

శ్రీరమ్మమ్మగ జేసెను

ఘాటుజీగల వ్రజలు మెచ్చె తగునని బొగడన్

285

గద్యము - జనకమహారాజు శ్రీరామునకు సీతను లక్ష్మణునకు ఊర్కిలను

భరతునకు మోదప్పేసి శత్రుఘ్నుకు శ్రుతకీర్తిని యిచ్చివైభవపేతముగా

కల్యాణములు జరిపించెను ఆ సీతారాముల కల్యాణ వైభవము

వర్ణింప వేణు శిరసులు గలిగి రెండు వేల జిహ్వలుగల ఆదిశేషునకే

అలవిగాదన సామాన్య మానవుల వశమా వధావరుల రూపలావణ్యము

లుగ్గడింపుచు జనుల మందానందమునొందిరి విశ్వమిత్రుడు

వధావరులందీవించెను జనక చక్రవర్తియు దశరథ మహారాజును

విశ్వమిత్రుని స్తుతించి వ్రణమిల్లిన వారి దీవించి హిమవత్పర్యతము

దరికి కొశికి నదీ తీరమునకు తవము జేసికొననేగెను 286

పరశురాముని గర్వభంగము

దశరథ మహారాజు జనక చక్రవర్తి అనుమతిని కుమారుల తోడను

బోయిన పోయిన వారును పోయిన పోయిన గుర్రములును గగ్గయును

బయనవయ్యెను జీక బ కములు కు
 వస్తువాహుండుతో పరిచి రావలయు కనుక
 భారమగుచుండై వ్రయపుత్రిక బయలవె తలచుచు నెరిగి
 శివుని విల్లు నెక మావమ మడ ను ను ను ను ను ను
 మండివడి క్రోధాగుచు గుచ్చు నెరిగియును పో పో
 నడ్డగించెను

౨౪

కం - నరుడెవడె శివధనువును
 విరచెను గర్వముతోడ వీరుడగుట
 వరశువు దాల్చిన రాము
 నెరుగడె బ్రతుకంగ గుడె యా ఘటము

౨౪౫

కం - వీరులెవరైన గలరే
 వీరుండే వరశురామ వీరుడుడక
 వీరులగు రాజుండరు
 వీరుబులడంగి జనిరి వీరిక్షపడి

౨౪౬

కం - ఈ వీరునిగానకయే
 బోవగలడె నన్నుదాటి భూమి మడు
 చేవగల వీరుడెవడే
 రావలెనా ముందుకిపుడు రణము కరుడు

౨౪౭

గద్యము - అట్లు చండ మార్తాండునిపై పడి నప్పుడు ముండురాము
 జూచి దశరథుడు భయముతోచేడు జోడించి రాము అవరాధము
 మన్నించు మని వేడుకొన వానినిట్లేవైచి రాము ముందుకుపో
 లక్ష్మణుడు మండిపడి మహారాజముతో పరిశ్రరాము ముందు
 వచ్చి

౨౪౮

కం - వృద్ధుడవు బ్రాహ్మణుండవు
 యుద్ధము సేయుగ వచ్చియుంటివేమోతో
 పద్ధతిగాదని జూచితి
 సిద్ధముగానుంటిరమ్మ సేయుము రణము

౨౪౯

కం - రాజు జంపితి నంచీ
 రోజున వీరములు ఎల్లి రోషము తోడక

తేజము జూపెదవేయి

రాజుల దెలియంగ లేవె రఘువంశజులన్ ||

293

కం - రాచకులము పెరిపిననీ

వీచమడంచెదను జూడు ఎప్పుడవనుచున్

జూచితి నిక నిన్ను ఎదువ

గాచుకొనుము నేడు నీకు కాలముమూడెన్

294

గద్యము - అని ఖడ్గము దీసిన లక్ష్మణునాపి రాముడు ముందుకు వచ్చి
జామదగ్గి ముఖము చీక్షించుచునాతని వద్దనున్న వైష్ణవ శరాసనమందు
కొనియె దానితో పరశురామునిలో నున్న శ్రీమహావిష్ణువు అంశను
గూడ గ్రహించెను అంత పరశురాముడు రాముని కన్నులలో వైష్ణవ
శక్తిగనుగొని రాముడు సామాన్య మానవుడుగాడని నిశ్చయించి తన
అవివేకమును అహంకారమును వదలి రాముని శ్రీమహావిష్ణువుగా
గనియాడియాతని అనుమతిని తపోభూమికిజనియె క్షణములో గల్గిన
మహిమాప్రద్రవము చల్లారెనని దశరథ మహారాజు నంతసించెను 295

కం - దశదిగెలు మారుమ్రోగగ

దశరథ రాముండు గదలె ధరణీజితోడన్

పశుపతి కృపయేయిదియని

దశరథ భూపతియు జనియె తనయుల తోడన్ ||

296

కం - జయజయ నాదంబులతో

జయమని భటవర్గమెల్ల జయమని బోగడన్

జయఘోషంబులు బల్కన్

జయలక్ష్మితో జనియె రామ చంద్రుడు పురికిన్ ||

297

గద్యము - ఇది ఆత్రేయ గోత్రోద్భవులును అర్జుల నియోగి బ్రాహ్మణులును
చాగంటి వంశీయులునగు జోగిరాజుగారి ధర్మవత్సయు శిష్యుని
దురుంధరురాలును శ్రీవామలింగేశ్వర చరిత్ర - మనుకావ్యకృతి
కర్తయునగు గౌరీదేవి విరచితంబగు గౌరీ రామాయణము నందలి
బాలకాండ సంపూర్ణము

గౌరీరామాయణము

అయోధ్యాకాండము

- శ - శ్రీరాముండు సమస్తలోకనుతుడై సీతాసమేతుండునై
జేరెన్ సీమకు దేవదుందుభులు జైజై శబ్దముల్ సేయగన్
కారుణ్యాలయుడైన రాఘవునిపై కాతామణుల్ వుష్పముల్
నీరేజంబులు సేసలక్షతలతో నివాళులందివ్వగన్ 1
- ఉ - స్వాగతమయ్య రామగుణసాంద్రజగన్నుత దివ్యతేజసు
స్వాగత మోయి నీకు నిలసజ్జన పొషక దేవదేవ మా
స్వాగతమందు కొమ్మునిజసాధ్వినతిమణి సీతతోడను
స్వాగత మోశుభాంగ పరిచారిక బృందము సేవలందుమా 2
- కం - స్వాగతము రామచంద్రా
స్వాగతమో దేవవినుత సాకేతవిభూ
స్వాగతము వధూవరులకు
స్వాగతమని జెప్పినీరజాక్షులు బొగడన్ 3
- కం - కర్పూర పల్లెరమ్మున
కర్పూరారతులు దెచ్చి కాకుత్స్థునకున్
కర్పూర గంధాసీతకు
కర్పూర నివాళు లివ్వ కుడు వేడుకతో 4
- గద్యము - శ్రీరాముడు సీతాసమేతుడై భేరీ మృదంగములు మ్రోప అంతఃపుర
ప్రవేశము జేసి గృహదేవతల సర్పించి దేవబ్రాహ్మణ ప్రీతిగావించి
పరివార జనములుగనియోడ తలిదండ్రుల కానందము గలిగించి
సుఖంబునుండెను 5
- కం - సతితోడను శ్రీరాము
డతులిత సౌభాగ్యములను అందుచునుండన్
సతులందరు సీతకు సరి
వత్సవతలై వెలుగు చుండ్రు పట్టణమందున్ 6

- ఉ - నిత్యము రాజు సంతతిని నిండుగ జూచును జన్మ సార్థకం
బత్సభికంబుగాదనకు నచ్చెనటంచును సంతతించుచున్
సత్యము దప్పకుండ పురసంపద బెంచును యెల్లవేళలన్
సత్య వచస్కుడీతడని సజ్జనులందరు మెచ్చుచుండగన్ 7
- కం - నలుపురు కోమరుల తోడను
తొలకరి మెరుపులను బోలు తోయ జగంధుల్
కలకల లాడుచునుండగ
నలరును దశరథుడు మనసునందుననెపుడున్ 8
- కం - సంతోషమ్మున దశరథు
డెంతయు మురియుచును దనకు నిలలోనింకే
వంతలు లేవని జూచెను
చెంతను గలన అద్దమందు చెంపలు నెరియన్ 9
- కం - తనకర్తవ్యంబిదియని
మనమున దోచంగదాని మనలకనపుడే
చనియెను గురువుల కడకున్
వినిపించెను విషయమంత వినయముతోడన్ 10
- కం - ముద్దుల కొమరుని రాముని
గద్దెను గూర్చుండ జేయగా దగునికన్
సుద్దులు జెప్పెదరనిమి
వద్దకు వచ్చితిని యిదియెవరమగునాకున్ 11
- కం - తడయక మంచిది లగ్నం
బెడమేమియు లేకవేగ నేర్పరువ వెన్
గడు వేమిలేదుగనుకను
వడిగా జరిపింపవలెను వలసినవనులన్ 12
- కం - భూవతి మాటలు వినగనె
తావని పంచాంగములను దగువరికించెన్
దాపునగల సుముహూర్తం
వీవగిది శుభంబటంచు వెరిగించెదగన్ 13

- అ వె - రాజు సంతసమున రాజ్యాభిషేకము
దగ్గరయ్యెననుచు దత్తరమున
జనకరాజుతోడ సరిబంధువుల బిల్వ
సమయమైననింక చాలదయ్యె 14
- కం - భరతుడు శ్రుతుఘ్నుండును
సరియగు సమయంబుకైన జనుదెంచరోకో
మరియాదగ తగు జనులను
సరివారలనైన బిలువ జాలనటుంచున్ 15
- కం - ఏమైనను గానిమ్మని
నీమమ్మును విడువజాల నేనిపుడనుచున్
రాముని రాజుగ జేసియు
కామితమును దీర్చుకొందు కడు శ్రీఘమునన్ 16

రాముని పట్టాభిషేకమునకు దశరథుడాయత్తము జేయుట

గద్యము - అని దశరథ మహారాజు వసిష్ఠుని వద్ద శుభం బనిపించుకొని
సభకేతెంచి మంత్రి సామంతాదులు సభాసదులగు పెద్దలకును
తనమనోభివృద్ధిబెరిగించి మీయందరి కంగీకారమైన నేటికి
మూడవదినంబున శ్రీరాముని రాజ్యాభిషిక్తుని గావించనేర్పాటు
చేయవలెనన నభాసదులందరును సంతోహంతరగులై
జైశ్రీరామచంద్రునకు జై యని అభిష్టానందంబులు వ్యక్త పరచిరి
పట్టాభిషేకమునకై యే యే సంభారములు సమకూర్చవలయునే
గురువుల యానతి దఘలగు నాయకుల కొప్పగించి శ్రీఘమే
నగరుశృంగారము చేయనానతిచ్చెను రాజాజ్ఞసనునరించి పురజను
లమితానందమున వట్టణమలంకరింప నుద్యుక్తులైరి రాజవీధిని
రాజభవనములనే గాక నగరవీధులను ఇండ్లనుగూడ అలంకరింప
తదుత్తర క్షణముననే ఆయా పనులందు నిమగ్నులైరి 17

అ వె - సత్యలోకమందు శారదాబ్రహ్మలు
సంతసమున చర్చ జరుపుచుండ
దివ్యవీణ బట్టి దేవహితము జేయ
ధరణి శాంతిబొంద తపసివరుడు 18

అ వె - నారదుండు వచ్చి నారాయణుడు దేవ
కార్యమంత మరచి కాంతతోడ
భూమియందునున్న భూరి సౌఖ్యములను
బొందదలచి రాజ్యమందుచుండె 19

కం - కావున నేదోనెవమున
నావలకార్యంబు జెరపి యడవికి బనుపం
గావలయును మీరందరు
నీ విధి జూడంగ దగునె యిలపై గనరే 20

గద్యము - అని బలికిన న రదుని వాక్యములకు కొంత తడవు యొందించి 21

కం - వాణిని జూచి విరించియు
జాణతనమునందు నీకు జాలరు యెవరున్
రాణీయగు కైకవలసన్
రాణింపగ జేయుదనుజ రాజును జంపన్ 22

గద్యము - పతిమాటలకు సరస్వతి సమ్మతించి 23

అ వె - అత్తగారి మీత పెత్తనంబును జూప
అదియె సమయమనుచు నంబుజాక్షి
కైకవరమనునెక కారణంబును జూపి
రాచకార్యమందు రభసజేసే 24

గద్యము - శ్రీరాముని పట్టాభిషేకమునకై వ్రజలండరును యత్నములు
జేయుచు నగర శృంగారమొనర్చుచు - 25

నీ - ఏ విధి జూచినా యేవాడ జూచినా
యెన్నియో సందడులో మిన్ను ముట్ట
రాచనగరునంత రంగులు దీర్చంగ

వచ్చిరి పనివారు హెచ్చుగాను
 కైకేయి మేడలో కట్టంగ వచ్చిరి
 వచ్చని తోరణాల్ పల్లవింప
 ఆసంబరము జూచి యాశ్చర్యమును బొంది
 మంధర కైకతో మనవిసేయ

26

3 గీ - రామరాజ్యాభిషేకము రమణి వినగ
 సంతనమున తనమది సంభ్రమింప
 నెంత శుభవార్త జెలితివే యింతి నీవు
 కన్నులారగ జూతుమే చిన్నిరాము

27

గద్యము - అని అమంధానంద కందళిత హృదయారవిందయై
 సంభ్రమంబున చిత్తంబు చంచలించు అట్టి శుభవార్త జెప్పిన మంధరకు
 తన మేడలోని ముత్యాల హారము కానుకగానిచ్చెను మంధరయు
 తన సహజమైన ఈర్ష్యాభావంబున కైక ఆనందమును జూచి పకపక
 నవ్వుచు నా హారమును విసరివైచెను అది చూచి కైక తెల్లబోయి
 ఏమే! నీకేమైన మతిభ్రమణము కలిగెనా? నా ముద్దులబిడ్డ రాముని
 రాజ్యాభిషేకమును శుభవార్త చెప్పిన నిన్ను బహుకరింప బూనిన నా
 చేతలు నీకింత వేళాకోళముగా నుండెనా? ఆనందపారవశ్యమున
 పొంగిపోవు నా హృదయమును నీవు భిన్నబరచుచున్నావన -
 మంధరయు నీ వెంత అమాయకురాలవమ్మా! నిజముగా నీకుమారుడే
 గద్దె నెక్కినట్లు పొందగిపోవుచున్నావు రాముడు రాజైన కొసల్య
 రాజమాతయగును నీకేమి యెరిగినది? ఇంతవరకును కొసల్య
 పట్టమహిషీయు ఇటుపైన రాజమాతయుకాగలదు ఆ గౌరవమునీకేది
 అమె చేతి క్రింద దనబత్తెములందు కొనబోవుచున్న నీ కానందమెట్లు
 కలిగినది? నీకు దెలియకుండగనే నీకుమారుడింటలేని నమయమున
 ముసలిరాజా నీ కన్నుగప్పి రాముని రాజ్యాభిషిక్తుని జేయుచున్నాడు
 నీ మగడు విన్నే ప్రేమించునని నీ చెప్పుచేతలలోనుండునని
 విజ్ఞప్తిగుచున్న నీకి శాస్తి చేయదలచియే కొనల్కాడేవి మందిరమున
 మంతనములు జేసి నమస్త కార్యములు నిర్వహించుచుండెను నీకు
 మాట మాత్రమైనను జెప్పెనా? కొసల్య రాజునుతన వైపునకు

ద్రిప్పుకొనికుమారుని గడ్డెనెక్కించుచున్నది చూచితివా ఆమె నేర్పు!
 మరినీబో సవతియు భర్తయునేకమై నవతి కొడుకును రాజును
 జేయుట విని పొందగిపోవుచున్న వెణ్ణి బాగులదానవు ఇటుపై నీ
 బ్రతుకే మగునోయని నేనేడ్చుచుండ నీకు చీమకుట్టినట్టైన లేదు
 యిక నీవును నీ దాసినగునేనును కౌసల్యాదేవి చేతిక్రింద బ్రతుకు
 నీడ్యవలసినదేగదా! ఇది నీకు సంతోషదాయకమా? అని మంధర
 పలుక సరిగా నా సమయముననే దేవతల పంపున సరస్వతి తనమాయను
 కైకయందు బ్రవేశింపజేసెను సరస్వతిమాయావ్రభావంబునకైకమనస్సు
 సంకుచితమైన భావములతో కల్లోల మయ్యెను మంధరమాటలే
 చెవులయందు మార్మోగు చుండెను 28

తే గీ - ఏమి జేయుదు నాకింక నేది తెరవు
 ఏ యుపాయమున్న భరతుడేలుభువిని
 నాదుభాగ్యము వండంగ నడుపుటెట్లు
 మంధరానీవె దెల్పుమా మంచిమాట 29

తే గీ - అనుచు కైకమ్మ యెంతయో యడలు చుండ
 మనమునందున నుచ్చొంగి మంధరవడి
 కైక తెరుగంగ జేసెను కాంతనీకు
 విభుడు మున్నిచ్చె వరములు వేడుకొనుము 30

కం - భరతుడు భూమిని యేలగ
 వరమును గైకొనుము ముందు వసుధేశునిచే
 తిరముగ రెండవ వరమున
 నరుగవలెను రామచంద్రుడడవుల కనినన్ 31

కం - మంధర జెప్పిన మాటల
 సందేహము దోషకైక సఖియతోననియెన్
 ముందుగ భరతుని బిలచిన
 నందరికిని మేలుగాదె యతివరో వినుమా 32

గద్యము - కైకసందేహమును పారబ్రేలుచు మంధర - భరతుడు
 వచ్చువరకును యీకార్యమాగునా? భరతుడు లేనినమయమున

తనకార్యము చక్కబెట్టుకొనుచున్న తొనల్యను జూచియైన
దెలిసికొనవేమి? ఎట్టి సందేహమును నీమది జొరనీయకుము
నీకుమారుని గద్దె నెక్కించి రాజమాతవు కమ్ము అందులకు రాముని
దు రముసేయుటయే సేమమని మంధర సేయు హిత బోధని కైక
సంతసించి మానస చీరగట్టి అలక గృహమున శయనించెను 33

కైక దశరథుని వరములు వేడుట

గద్యము - దశరథ మహారాజా రాముని పట్టాభిషేకమునకై వలయు
సంభారముల యత్తవ రచుటలో కొంత యాలస్యము జేసి తదుపరి ఈ
శుభవార్తకైకెరిగించిన యెంతయో సంతసించునని అనంద సాగరమున
నేలలాడుచు మందహాసముతో కైకమందిరమున కేతెంచెను
మందిరమంతయు చిన్నబోయి నిశ్చముగా నుండెను చెలికత్తియలును
అక్కడక్కడ నక్కియుండిరి దశరథుడు తత్తరపాటుతో ఎటుజూచినను
కైకజూడ దేవమి ఒక చెలినుద్దేశించి మీ యేలికనాని యెందున్నది?
మందిర మంతయు చిన్న యైనదే! నాదేవేరికేయాపదయు రాలేదుగదా?
అని అడిగిన నామె కైక శయనించిన గది జూపెను దశరథుడు
భయాందోళిత మనస్కుడై అందుబ్రవేళింప కైక - 34

ఉ - నల్లని చీరగట్టి నరనాథుని రాకనెరింగి యుండియున్
పెల్లన యుస్సురంచునట మేదిని పైబడి యుండెనంతనా
పల్లవపాణిదోచెతన పాలిట మృత్యువువేలె ముందటన్
నల్లని ముంగురులే జెదరి నాగిని యట్టుల భీతిగొల్పుచున్ 35

అ వె - కైక నట్లు జూచి కలవరపడుచును
యువిద కేవిపత్తు జొడమెనననుచు
దరికి జేరి చాల తత్తరపాటుతో
తనువుగుంటి జూచి దశరథుండు 36

తే గీ - విమియాపద వచ్చెనే యింతినికు
నెవ్వరెదురాడిరే జెప్పు యేమియొదవె

ఇంత శుభవార్త నీ తెరిగింత మనచు
సంతసంబున వచ్చితి నఖియ జూడు

37

కం - నాయెడ దేవము గలిగిన
యీ యెడ దయ జూపి నన్ను నేలుముదేవీ
నీ యెడకు గలిగియుండిన

నేయాపదనైన దీర్తు నిది నిజమనియెన్ 38

గద్యము - దశరథుని చేయి దాకినంతనే తోకద్రెక్కిన యురగాంగన వేలె
మండివడుచు కైక పతిచేతిని నెట్టవైచి యిక నీ దాసితో నీకేమి
వన్నియున్నది? నీ కిష్టమైన చోటికి బొమ్ము నా కర్మకు నేనేడ్తునుగాని
ఒరులకేలయని చేలాచలముమోమున గప్పకొని భోరున విలపించెను
దశరథుడు నుభయ విహ్యలుడై కైక నక్కున జేర్చుకొని యిజ్జిగింపుచు
నీకు గలిగిన కష్టమేమి? చెప్పుము నీ అవద దీర్చిగాని
నేనన్నముముట్టను నీయాన నన్ను నమ్ముము నీవిట్లుండ నా
హృదయము ప్రక్కలగుచున్నది లేమ్ము నీకేమి కావలయు నేయీ
దాసునకానతిమ్ము మోమెత్తి నన్ను జూడుమని చెక్కిలి పుణుకుఁబు
కన్నీరు దుడిచెను కైకయు నాకేమియు నిప్పుడివ్వనక్కరలేదు
మున్నిచ్చిన పరములు దయచేసిన జ లును అనగా రాజు - 39

కం - ఇచ్చిన పరములకేలను
మచ్చిక తో గోరుకొమ్ము మగువరొయిపుడే
నచ్చిన పరములు వేడిన
నిచ్చెదనికి సంశయంబ దేలని బలికెన్

40

గద్యము - కైకయు ముప్పిరి గొను సంతసంబున నాకు మున్నిచ్చిన రెండు
పరములును దయసేయుడు

41

కం - భూమిని భరతుండేలును
రాముడు నరుగంగవలెన రణ్యంబులకున్
నీ మది సంకోచింపక

నా మది కోరికలు దీర్చి నాథా యనగా 42

గద్యము - కైకమాట విసగనే దశరథుడశనిపాతముపై బడి నటులను
భూమిబ్రద్దలై తానొండు కృంగిపోవునటులను దద్దరిల్లి పెనుతుఱ నుకు

గదలు వృక్షము వగిది గడగడ వణికి పోవుచు ఒడియందున్న కైకను
 ఒక్క త్రోపు త్రోసి దిగ్గన లేచి ఓసీ! ఇదియేమి కోరిక నీవు నన్ను
 పరీక్షించుచుంటేవా లేక నీమదిభ్రమించినదా? రాముడు జ్యేష్ఠుడై
 యుండ భరతుడు రాజ్యముసేయునా? శ్రీరాముడు కోమలగ్రాతుడు
 అడవుల కేగుటయా? నీవేయనుచుంటేవా? లేక యేదేని
 భూతమావిర్భవించి పలికించుచున్నదా? భరతుని కంటెను నీకు
 రామచంద్రుడే యొక్కవని పలుమారు పలికెడిదానవే ఏదీ ఒకసారి
 నా దెసజూచి బలుకుము నీమాటలేనా ఇవి? నేనే పొరపాటున
 వింటినా? అన కైక దృఢముగా ఓ రాజా! ఇన్ని మాటలేల నాకిచ్చిన
 వరములలో ఒకటి భరతుడయోధ్యాపురి సింహాసమధిష్ఠించవలెను
 రెండవది రాముడు పదునాలు గేండ్లరణాలలో తపోవృత్తితో
 నుండవలెను నీవు సత్యసంధుడవేని ఇచ్చిన మాట నిలుపుము నిత్య
 సత్యవ్రతులగు నీ యిక్ష్వాకు వంశీయుల గౌరవము నిలుపుము లేదా
 నీ సత్య దీక్షను త్యజించి నీ ఇచ్చవచ్చినట్లుండుము నామాటకు
 ఛిన్నముగా జరిగిననేనిపుడే నీ యెదుట ప్రాణత్యాగము జేసుకొందును
 అని కఠినముగా శాసించెను దశరథుడు మొదలు సరికిన తరువువేలె
 నేలగూలి విలపించుచు ఓసీ కైకా!

43

ఉ - ఇంతటి క్రూరురాలవని యెన్నడు నేను దలంచలేదు నీ
 యంతర ముదురామునెడ నత్యధికంబుగ ప్రేమనిండియున్
 ఇంతట నేమివచ్చె నిపుడీవిధి బల్కుగ రామచంద్రుపై
 వంత ముడేలనే చెలియ వంకజనేత్రుడు యేమిజేసెనే

44

తే గీ - యేల రాముని యడవుల కిట్లు బనువ
 యేమి జేసెను నీయెడ నెరుగ జెపుమ
 యొక్కసారైన మదిలోన యోచనమ్ము
 జేసి బల్కుము నాదెస జూచి యిప్పుడు

45

కం - రాముడు భరతుండనుచును
 యేమియుభేదంబులేక నెప్పుడు నీవున్
 ప్రేమగ పెంచిన విధమును
 భామరో గమనించియైన బల్కుముదేవీ

46

తే గీ - నాదు ప్రాణము రాముడు నాతి వినుము
 రాముడేలేక నేలేను రమణి జూడు
 భరతుడే భూమినేలును పడతి నిజము
 రామునా నుండి ఎడదీయ రమణి తగదు

47

గద్యము - రాజ్యము నీవును నీ భరతుడును యేలు కొనుడు గాని
 రామునరణ్యములకు బంపుమనుట మాని మరియొక తేదియైన
 గోరు కొమ్మని దశరథుడు కైక పాదములపైబడి బ్రతిమలాడ కైక తోక
 త్రోక్కిన పామువేలె - చాలు చాలు న భరతుడా! నా యందును నా
 పుత్రుని యందును నీ ప్రేమ యెంతటిదో యిప్పుడే తెలియుచున్నది
 నా వరములు మార్చవని లేదని నిష్కర్షగా బలికెను దశరథుడును
 తాను ముందు కైక కిచ్చిన మాటను దప్పిన అసత్య దోషమొదపును
 కాని నిన్ననే సమస్త సభాముఖంబున రామునకు రాజ్యాభిషేక
 మొనర్చునని ఇప్పుడు కాదనిన అదియు దోషమేగదా! ఇందేది కర్తవ్యము
 యేది నిషిద్ధము అనుద్వైధిభావము వలన హృదయము కొట్టుమిట్టాడ
 దుఃఖమువలన ఇదమిత్థమని నిశ్చయింపజాలనివాడై బిట్టుగా
 విలంబించుచు ఓసీకైకా! దుష్టురాలా! రామునడపులకంపి నన్ను జంపి
 నీవే పట్టముగట్టు కొనుము అని హృదయము వ్రయ్యలగుచుండ
 నేలగూలెను కెకయు దీని పరిణామమేమగునోయనియు తన
 వంతమునెగ్గి రాజమాతను కాగలనా అనియు యోచించు చుండెను 48

వసిష్ఠుడు రఘువంశవీరుల చరిత్ర రామున కెరిగించుట

గద్యము - శ్రీరాముడు తన రాజ్యాభిషేకము గురించి నీతతో జెప్పచు ఆ
 రాత్రి కేళి భవనమున విలాసముగా ప్రొద్దుపుచ్చెను ప్రాతః కాలమున
 పందిమాగధులు స్తోత్రపఠనములతో మేల్కొలుప లేచి కాలకృత్యంబులు
 నిర్వర్తించుకొని సంధ్యాసుష్మానములాచరించి శుచియై గురువులగు
 వసిష్ఠ వామదేవాదుల యానతి కులదైవంబుల నర్పించి ఇష్టదైవముల
 కభిషేకార్చనలు జేసెను అప్పుడు వసిష్ఠుడు రామా! నీవు నిర్మల
 మనస్కుడవై కులదైవముల నర్పించవలెను గాన ధర్మవత్సీయుతుడవై

పెద్దల నారాధింపుము యీ రోజంతయు ఉపవాసముండి రేపు
పట్టాభిషిక్తుడవుగావలయును అని ఇక్ష్వాకు వంశీయుల గూర్చిదెల్పుచు
- ఇదిగో ఇతడు సూర్యుడు యీ సూర్య భగవానుడు మీవంశకర్త నుమా
అని అతని మ్రొక్కించెను 49

తే గీ - నీదు పూర్వీకులందరు నీమముగను
సత్యధర్మంబులను నిల్పి సంతసంబు
ప్రజల సౌఖ్యమ్ముకే తమ ప్రాణములను
త్యాగమొనరించి పాలించి ధన్యులైరి 50

గద్యము - ఇతడు మీ వంశీయులలో పేరుగాంచిన త్యాగధనుడు దిలీపుడు
ఇతడు పెద్దకాలము ప్రజారంజకముగా పాలించి 51

కం - భూవిభుడు దిలీపుడు తన
భావము నంజంతజెంది పలికె గురునితో
భావము నింపెడి తనయుల
నే విధిబొందంగ గలుగు నెరుగంజెపుమా 52

గద్యము - అని అడిగిన రాజునుగనుగొని వసష్టుడునందినీధేనువు నర్పించిన
నీకు సంతానముగలుగునని వారలకాపని నియోగించెను దిలీపుడు
తన ధర్మపత్నియగు సుదక్షిణాదేవితో గురువు నానతి ఆ ఆశ్రమమున
నుండి భక్తి శ్రద్ధలతో నందినీధేనువునర్పించుచు ప్రతి దినమును
సూర్యోదయమున నా గోవును గొని హిమవత్పర్వతారణ్యముల మేపుచు
సంధ్యాసమయమునకు తిరిగి ఆశ్రమమునకు వచ్చుచుండెడివాడు
సుదక్షిణాదేవియు ఆ గోవున కెదురేగి పాదములు గడిగి పూజించుచు
దానిఆహారపానీయములనే మరక సంరంక్షించుచుండెడిది ఒక్కనాడు
దిలీపుడు గోవును మేపుచు ఆ ప్రకృతి సౌందర్యమును చిలకించు
చుండ 53

కం - హిమగిరి సౌందర్యమునకు
నమితానందంబునొందియలరుచునుండన్
సమయంబైనను దెలియమి
క్రమముగ చీకట్లుక్రమ్మి కాంతులు జెడరెన్ 54

తే గీ - సింహమొక్కటివచ్చెనా చేరువకును
కామధేనువును బెట్టార్చి గావుమనగ
నదరి పడి రాజు విల్లమునందు కొనియె
వేయ శరములు పెక్కులు విఫలమయ్యె

55

కం - గిరిదాకిన చందమున
నరపతి బాణంబులెల్ల నాశముగాగన్
పరివరివిధముల మదిలో

వెరపు గలిగి నిలిచె నంతవీరవరుండున్

56

గద్యము - అంతన సింహము మనుజు బాషణములతో ఓ రాజా! ఈ
అడవి యంతయు నా అధీనము ఇందే జంతువులు బ్రవేశించినను
నాకాహారమగును ఇది ఈశ్వరాజ్ఞ కావున ఈ ధేనువును
నాకాహారమయ్యెను దీనిని విడచి పొమ్ము నన్ను జయింపజాలవు నీ
ప్రయత్నము మాని విమ్మన రాజా ఓ మృగరాజమా! నేనీ దేశపు
రాజును ప్రజారక్షణ ప్రతి రక్షణ నా కర్తవ్యము నా రక్షణలోనున్న
యీ ధేనువు నాగురుదేవుల సొత్తు కావున గోవును విడచి మరియొకదానితో
నీయాకలి దీర్చుకొను మన సింహము అయిన నీ శరీర మాంసము
మాత్రమో గావలయునని బలికెను దిలీపుడు వెంటనే ధరున్యాణములు
క్రింద బడవైచి సింహము ముందు మోకరిల్లి ఓ సింహరాజమా!
ధేనువును విడచి నన్నాహారముగా గైకొని నన్ను ధన్యుని జేయుమని
కన్నులు మూసికొని భగవంతుని ధ్యానించుచుండె అప్పుడు సింహము
ఓ రాజా! నీ గురుభక్తికిని కర్తవ్య పరాయణతకును త్యాగనిరతికిని
మెచ్చితిని నేను నందినీ ధేనువునే నిన్ను పరీక్షింపగోరి యీ
సింహరూపము ధరించితిని నేడు న దుగ్ధంబులు నీవును భార్యయు
గ్రోలుడు దాన నీకం బలవ రాత్రవ నంవన్నడగు
కుమారుడుదయించునని బల్కి ధేను రూపమును బొందెను రాజును
మహాప్రసాదంబని ఆశ్రమము జేరి గురువు నాజ్ఞను బొంది నందినీ
ధేనువు క్షీరము భార్యయు దాసును పానము జేసి గురువు నొద్ద
సెలవొంది భార్యను దేడ్కిని అయోధ్యానగరమున కేగెను ఆ దిలీపుని

వరపుత్రుడే మీ ప్రవేశమహాదగు రఘుమహారాజు రఘు మహారాజు
 అనమాన బలవ రాకమవంతుడును ప్రజారంజకండును
 యశోభూషనుడును వితరణ శాలియునై పెక్కిండ్లయె ధ్యను పాలించెను
 ఒకానొకప్పుడు ఎశ్వజిత అనెడి యాగము జేస తన ధనమంతయు
 భూసురులకు దానమిచ్చి నిర్దనుడయ్యెను అట్టి సమయమున
 వరతంతుమహాముని శిష్యుడు కౌత్సుడును వాడు గురుదక్షిణ
 గానురువదినాగులు కోట్ల సువర్దనాణెముల నివ్వదలిచి ధనార్థియై
 రఘుమహారాజుకడకు వచ్చెను రాజును మృత్తిక పాత్రతో కౌత్సున
 కర్త్య పాధ్యములనిచ్చి యాదరించెను కౌత్సుడు ధనమడుగుటకు
 సంకోచించి యారకుండెను ఎని సంకోచమును అవసరమును
 తెలిసి రాజు కోశాగారము జాళిగా ఉండుట గమనించి కౌత్సునకు
 ధనము తెచ్చి ఇచ్చుటకై కుబేరుని పై దండెత్త సిద్ధమయ్యెను అని
 చెప్పుచున్న వంశము చూచి రాముడు - గురువరా! కుబేరుని పై
 దండెత్త నేల? మంచిపని చేయుటకు కుబేరుని ధనమడిగిన కాదనునా
 అన రామునికి వసిష్ఠుడు రామచంద్రా! రాజగువాడు తన భుజబలముతో
 ధనమును సంపాదించవలెనే గాని ఇతరులను యాచించరాదు రఘువు
 ధర్మంబు యణుడు ధనము దానము చేయునేగాని యాచించునా?
 అందువలననే కుబేరుని వర్దనున్న ధనమును తన భుజబలముతో
 సంపాదించి కౌత్సున కివ్వదలచెను అదియే రాజ ధర్మం అది తెలిసి
 కుబేరుడు రఘువు దనశీలతకు మెచ్చి అతని కోశాగారమున కనక
 వర్దము కురిపించెను

57

తే గీ - కనక వర్దము గురియించి కౌత్సునకును
 ఇచ్చె నాతని గురుభక్తి మెచ్చుకొనుచు
 దాన శాండిమమున నర్జిదనిపి రాజు
 దాన శీలుండీ తండన ధన్యుడయ్యె

58

గద్యము - కౌత్సుడును రాజునాశీర్వదించి ధనముతీనుకొని
 పోయిగురువునవర్ణించి ధన్యుడయ్యెను ఒకప్పుడు రఘుమహారాజును
 పరీక్షించ వరమేశ్వరుడు నన్యానీవేషమున రాజనగరికరిగి ఖిడ్దమడిగెను
 రాణియు బంగరుపశ్చెరమున తండులంబుల నిడి

59

తే గీ - తరుణి తన చేత భిక్షను దగధరించి
 తవసి వరునకు బెట్టనా తాపసియును
 మగువ గనుగొని యామెపై మరులుగొనియె
 సాధువచింతలో బడి చావబోయె

60

గద్యము - అది కర్ణాకర్ణిగా రాజునకు దెలిసెను

61

తే గీ - రాజునిని గొనితెచ్చి రమణిసేనగ
 నా విభుని త్యాగమును మెచ్చి యతివరుండు
 శివుడు దాసని ఇచ్చెని చిన్నిపుత్రు
 అతడె మీ పితమహాదగు నజాడు సుమ్మ

62

గద్యము - ఆ యజ మహారాజును తాత తండ్రుల వేలె పరాక్రమ
 శాలియు వితరణ శీలియు అమరప్రేమికుడును వికపత్నివ్రతుండునై
 పేరు నిందెను అజాదు తన బలపరాక్రమములతో ఇందుమతిని
 స్వయంవరమున పరిణయమాడి యామెను తన ప్రాణసమానముగా
 భావించి ఇంద్రసింహులుండుచు నొక పుత్రుని బడసెను ఆ
 ఇందుమతియు అజాని మంశము పండించు పుత్రుని గని శాపగ్రస్తయగు
 గంధర్వకన్యగ న ముత్రోదయవై నంతనే శాపవిముక్తయై
 దివంబునకరిగెను అజాడది నహింపజాలక ఆమెకై పరితపించుచు
 వసివడగు దశరథుడు యుక్తవయస్కుడగు వరకు వైరాగ్య భావముతో
 నుండి దశరథునియొద్దకు వట్టాభిషికుని జేసి తపోవనములకరిగెను
 ఎంతటి భోగభిక్ష గృహములున్నను యౌవనమునందే భార్యను గోల్పోయి
 ప్రేయపత్నియగు ఇందుమతి వియోగమున కుములుచు రాజ్య
 సుఖములు త్యజించిన త్యాగమూర్తుడు వికపత్ని వ్రతుండునై విభ్యాతి
 గంజనని తెల్పు రాముడు - మహాత్మా! ఇందుమతికి శాపమేల కల్గినన
 వసిష్ఠుడు ఇట్లు బోధించుట ఒకప్పుడొక గంధర్వకన్య నెరుచు పలన
 భులక గౌరవములు వినుచు మత్సరము యొక్క విశేషమును విని
 మత్సరమును ఎందునట్లును మత్సరముయొక్క యగునట్లును
 అనుగ్రహించుమన బ్రహ్మను వేడెను ఆమె కోరికను మన్నించి
 బ్రహ్మాదేవుడు ఆమెనొక రాజకుమార్తెగ జన్మించి తలితండ్రుల ప్రేమను

పొంది ఒక మహారాజునకు ఇల్లాలై మాతృత్వము బొందునట్లును
వరమిచ్చెను ఆమెయే ఇందుమతిగా పుట్టి అజుని పత్నియై
దశరథునకు జన్మనిచ్చి శాసవశమునము గాంచుకొని తిరిగి దివమున
కరిగెను

నీ తండ్రియగు దశరథుడు నిత్య సత్యవ్రతుడును ధర్మపరుడును
త్యాగశీలియునై యుండెను ఇట్టి మహోన్నత ఇక్ష్వాకువంశమున
జన్మించిన నీవు ప్రజారక్షణకై ప్రాణత్యాగము జేయగల దిలీపుని వలె
త్యాగమూర్తివిగను మహావీరరణ శీలియైన రఘుమహారాజువలె
దానపరుడవుగను అజమహారాజువలె ఎకపత్నివ్రతుడవుగను నిగ్రహ
వైరాగ్య సంపన్నుడవుగను నీ తండ్రియగు దశరథమహారాజు వలె
సత్యవంతుడవుగను ప్రజారంజకముగా పాలింపుము అని వసిష్ఠులు
బలుక రాముడు గురుదేవుల పాదములంటి మీ ఆదేశము సర్వదా
పాటించునని ప్రతిజ్ఞాపూర్వకముగా బలికెను సీతారాములు గురువుల
యానతి ప్రకారము తత్పమయోచిత కార్యములందు నిమగ్నులైరి
శ్రీరాముని పట్టాభిషేకమహోత్సవమునకు లక్ష్మణుడును
సంతుష్టాంతరంగుడై అంతిపురమునకేగెను

ఊర్మిళ పట్టాభిషేక చిత్రమును చిత్రించుట

ఆ రాత్రి లక్ష్మణుడును శయనమందిరమున కేగుసరికి ఊర్మిళయొక
చిత్రపటము చేబూని అలోచనా నిమగ్నయై పతి రాకను గమనించక
యుండె అంత సౌమిత్రి ప్రియ సతిని జేరి

63

తే గీ - ఇంతినీకింత యోచనయేల చెపుమా

నాదురాకయు నెరుగకే నాతినిపు

చేయ బూనినయాగొప్ప చేతలేమి!

అనుచు దరిజేరి వీక్షించె నచటనున్న

64

తే గీ - రత్నమయ గద్ది యందున రామచంద్రు

నంక తలము సీతమ్మ యలరుచుండె

భరత శత్రుఘ్నులిరువురు పార్వమందు

ఛత్ర చామరముల బట్టి చేరి కొలువ

65

చే గీ - రత్న మణిమయ కాంతులు రంగులిన

మకుటమును రాజు రాముని మస్తకమున

నుంచగా చూచి ప్రజయెల్ల నుత్సవమున

వలికె జేజేలు రాముని భక్తి మీర ||

66

చే గీ - పటము జూచిన సౌమిత్రి పడతి తోడ

సంశయంబున మదికొంద సంభ్రమింప

కాంతయీ పటమందునే గానరాను

యింతి నను దొలగించితి వేల జెవుమ

67

కం - అనవిని యూర్కిళ బలికెను

వినయంబును ప్రేమ వెల్లివిరియగ నపుడే

నను విడచి వేరుగా నిను

గన జాలను హృదయ మందుగా కితరమునన్

68

గద్యము - అనిన ప్రియపత్నిని గొగిటబుజ్జిగించి నవ్వుచు అయిన

నిన్నును నన్నును జూపుమన ఊర్కిళ అదినభాభవనంబు జానకి

మాత్రము శ్రీరామునంకతలమధిష్ఠింపగలదు నేనెట్లు నభాప్రవేశము

జేయగలను? అందువలన నిన్నిందు నిరూపించలేదు నీ చిత్ర

మిందెచ్చట నిరూపించ వలయునే జెప్పి నా స్థానంబును గూడ

జూపుమన లక్ష్మణుడా ఫలక మందుకొనబోవ నది చేతినుండి జారి

క్రిందబడి పగిలెను అదిజూచి ఇరువురిహృదయంబు లందును

కీడుదోచి భయ కంపితులైరి గడగడ వణికి పోవుచున్న యూర్కిళ

నక్కున జేర్చుకొని ఆమెభయము దీర్చుచు లక్ష్మణుడు

69

చే గీ - చిత్రపటమున కింతగా చింతయేల

పటము పగిలిన పట్టమ్ము భంగమగునె

చింత మానుము పట్టాభిషేకమంత

గాంచి వ్రాయుము పూర్తిగా కాంతనీవు

70

గద్యము - అనందప్రదమైన యియ్యవనరంబున వంత దగదు

రమ్మనిశయ్యకడకుదీసికొనిపోయెను వారలకారాతిక్షణము వలె
గడచిపట్లుగా వేకువను సూచించు ఖేరి మృదంగ వాద్యములు
ఎసంబడియె

71

రామలక్ష్మణులు కైకమందిరమున కరుగుట

పట్టాభిషేకమునకై పలయు సంభారములన్నియు నమకూర్చి
దశరథ మహారాజుతో విన్నవింప సుమంతుడు కైక మందిరంబున
కేగెను మందిరమంతయు నీరవమై నిర్లిప్తమై డొచెను దశరథుడు
చింతాక్రాంతుడై ఆననమున తలవాలవైచుకొని జేరబడి యుండెను
చెంతనే మహాపానుర మర్దనియట్లు రౌద్రాకారంబున నిలువ బడిన
కైక విగతి కేశనియై నల్లని చీరతో అలంకార హీనయై రాజును గొంపోవ
నేతెంచిన మృత్యుదేవతవేలె భయంకర మూర్తిగ దొచిన సుమంతుడు
భయభ్రాంతుడై రాజునకును రాణికిని నమస్కరించెను అతని
నమస్కారమందు కొనకయే కైక - శ్రీరామునిటకు వెంటనే దీనుకొని
రావలసనదిగా రాజాజ్ఞ అని పలికెను అంతట సుమంతుడు శ్రీరాముని
మందిరమునకేగి యువరాజునకు జయ మని బలికి తండ్రిగారి యాజ్ఞ
నెరిగించెను శ్రీరాముడు లక్ష్మణునితో కైకెయి మందిరమున కేగెను
నిశ్శబ్దముగ నున్న మందిరమును ఖిన్న పదనుడగు జనకునిగాంచి
మనస్సునందు కీడు దోష ముందుగా తండ్రికిని తరువాత కైకెయికిని
పాదాభివందన మాచరించెను ఆనందమున ఆశీర్వదించికొగలించుకొను
తండ్రి ఈ నాడు మోమెత్తకయే రామా! యని రెండు చేతులతో
మొగము కప్పుకొని దుఃఖమనస్కుడై యారకుండ రాముడు కైకతో
ఎమమ్మా! తండ్రిగారిట్లున్నారేమి? నీవును దేని గురించో మధన
పడుచున్నట్లు దోచుచున్నది మీ చింతకు కారణమేమి? వెంటనే
అనతిండు అదెట్టి దుష్కరమైననూ లోకాతితమైన దైదనను క్షణములో
మీ పాదముల ముందుంచువాడను సందేహింపక సెలవిండన - కైక
రామా! నీ శక్తి సామర్థ్యంబులు నేనెరుంగనా! మున్ను మీ జనకులు
నాకు రెండు పరములిచ్చి యున్నారు

72

తే గీ - ఇప్పుడా వరద్యయమును ఈయలేక
 ఇచ్చినా కోర్కె దీర్చుట కిచ్చలేక
 సత్యభంగంబునకు దాను జాలలేక
 మధన పడుచుండె మీ తండ్రి మనసులోన ॥ 73

తే గీ - పుత్ర ప్రేమతో నీ తండ్రి చిత్రమైన
 ధర్మ సంకటమందున దగులుకొనియె
 తండ్రిమాటను నిలబెట్టు దగుదు వీవె
 నీవె దీర్చంగ వలయునా నియమమిప్పుడు 74

గద్యము - అని పలికిన కైకేయి మాటలు విని రాముడు తండ్రికడకేగి
 తండ్రిని ఎట్టుకొని తండ్రి! దీనికై మీరింత దిగులు చెందనేల మీకు
 దుష్కరమై దేచిన నేను లేనా! ఎట్టి కార్యమైనను క్షణములో సాధించి
 తెచ్చి మీ పాదములకడ నుంతును సందేహింపకవెంటనే సెలవీయుడన
 దశరథుడు రాముని గౌరవించుకొని బిట్టుగా వాపోయెను అంత
 రాముడు తండ్రిని విడిచి కైక పాదములంటి తల్లీ! నీవైన ఆనతిమ్ము
 ఎంతటి కష్టతరమైననూ సాధించి తీరెదను మీ పాదములాన మీ
 సెలవైన ఈ రాజ్యమైననూ లేదా నా ప్రాణమైననూ మీ చరణముల
 చెంతనిడెద సందేహింప వలదన కైక రామా! నీ వట్టి త్యాగమూర్తివని
 నేనురుగుదును మీ తండ్రిగారు నాకొసగిన వరములనుననరించి 75

కం - నీ తమ్ముడు భరతుండే
 యీ తరుణమునందు ప్రజల నేలును నీవున్
 ఆ తాపసులం గొలువం
 గా తగు పదునాలుగేండ్లు కానన మందున్ ॥ 76

గద్యము - ఈ విషయము నీకెరిగించ లేకను సత్యమును దవ్వలేకను మీ
 జనకులు చింతించు చున్నారన - శ్రీరాముడు తల్లీ! ఇంత మాత్రమునకే
 యింత దురఎల్లనేల! నేనేమి! భరతుడేమి! రాజ్యనింహాసన
 మధిష్ఠించుటకు? భరతుడే రాజగును నేనిప్పుడే వనముల కేగెదను
 అని తండ్రి వద్దకు వచ్చి తండ్రి! నత్యవాక్య పరిపాలన మన
 ఇక్ష్వాకులకు ఉగ్గుపాలతో నేర్పిన విద్య మీరు చింతిల్లరాదు తల్లిగారి

కోరిక మేరకు జరిపించుదు నేనిదే వనముల కేగుదును ఆ
 లక్ష్మణుడు రౌద్రాకారముతో మండి పడుచు యేమి! పెద్దతనమ
 వలన మహారాజు బుద్ధి పెడతల బట్టినది కాకున్న అదుదా
 భయపడి రాముడు జ్యేష్ఠుండై యుండ భరతునకు రాజ్యమిచ్చుటయ
 రాముడు సన్యాసియై యడవుల బడి పోవలయునా? అడుగుటకుకై
 యెవతె యేలుటకు భరతుడెవరు? రాజ్యము ప్రజలసొత్తు
 తరతరములనుండియు ఇక్ష్వాకులే రాజ్యము పాలించుచు ప్రజా
 జేయుటకు మాత్రమే నియమింపబడిన ప్రజాసేవకులు అంతియైగా
 ప్రేమయురాలి కోరిక మేరకు దానమిచ్చుటకధికారులు చరి
 వారహారాదులు అడ్డమైననూ రాముని రాజ్యాభిషేకము ఒరి
 తిరవలసినదే ఈ రాజ్యము పైనిక రాజానకు గూడ నదికారము లేదు
 యిక కైక యెవతె! యని కాల రుద్రుడై యొర నుండి ఖడ్గము దీ
 తండ్రి ముందుకురికెను దశరథుడు కన్న దొర
 అమ్మతోపమానములగు వాక్యములాడు లక్ష్మణుని దెస పరికిం
 నాయనా లక్ష్మణా! ఇటు రమ్ము తండ్రి! ఈ అసమర్థు
 వధించి పుణ్యము గట్టుకొనుము నాయీ దుఃఖభారమును దీర్చును
 లక్ష్మణున కెదురై యాతనిని బట్టుకొనియె అంత రాముడు లక్ష్మణా!
 ఏమి నీమాటలు! తండ్రిగారిని! నీవిట్లు ధిక్కరించుచుంటివి! సత్కర్
 పరతంత్రులగు తండ్రిగారి నెదిరించి తుచ్చమైన రాజ్యభోగంబు
 కాగించు నీచులా ఈయిక్ష్వాకులు? కులదీపకులగు కొమరుల గ
 తల్లి దండ్రులకా చింతలు? దలి దండ్రుల కోర్కెలు దీర్చి
 తనయులందుకు? అసందర్భప్రలాపములతో పూజ్యులైన తలిదండ్రు
 నెదిరించిన నీ ముఖము నాకు జూపకుము ముందుగా వాడ
 క్షమాపణ వేడుకొనిగాని నావద్దకు రావలదన - అక్ష్మణుడు చింతిం
 అన్నా! నన్ను మన్నించి నా అవరాధము క్షమించుమన - ముందు
 పినతల్లికి క్షమాపణ జెప్పుమన లక్ష్మణుడట్లేకైక వదముల బడి నను
 క్షమింపు మమ్మా నీ కోరిక తప్పక నెరవేరును అని తండ్రి వద్ద
 వచ్చి పాదాభివందన మాచరించి దశరథుని శోకమూర్తిని జూడగా

నేటమాటరక దుఃఖభరిత హృదయుడై వెడలి పోయెను ప్రణవీల్లు
కుమారుని దీవించుటకు గూడ నేరురక దశరథుడు కుమలి పోయెను
రముడు కైకకు ప్రణాల్లి తండ్రి సాదములంటి తండ్రి మీరు
చింతిల్ల రదు రష్యముగాని పుత్రులగాని తుదకు ప్రాణహైసనూ
సత్యము కంటె గొప్పవి కావు మీ సత్యమును నేను పిలిచెను
భరతుని రజని జేయుడు సనైసనూ భరతుడైనను సమానమే
మీరు ఎదిరింపక తల్లిగరిని దూషింపక ధర్మము గానుండుడు
అడవులకేగ నానతిండు

77

౮ - ఇచ్చి లేడను అంటెను వాచమైన
మాట భువినుండ దితగింపు మన్యులకును
సత్యమును గుప్పి ప్రతికిన చచ్చినట్లే
సత్యవి క్యము మధులకు సమ్మతంబె

78

౯ - సత్యవి లనంబు సాధుగుణంబును
గర్జదైవ చింత నిర్మలంబు
చిత్త శుద్ధి తోడ సేవించు భావము
మనుష్యుడెప్పుడు దీని మరువరాదు

79

౧౦ - కాపున చింతించ కనిపు
డే విధమున నైన కైక యిప్పితి మెల్లన్
గాంబు కన్ను వేగమె
దీవించుము తండ్రియినున తేజము మెరయన్ ||

80

౧౧ - శ్రీరాముడు గుణ సాగర
ధీరుడు లోకైక వీర ధీమంతుడై
కోరిక దీర్చగ తలికి

చేరువ జని మ్రొక్కి రేగె శీతకు దెల్పని

81

గడ్డిము - నహస్కరించి హేగుబున్న రమున కనుగొనకైక నిర్వికారచిత్త
నిలువచడ దశరథుడేవాయు బల్కక ఒక్క నమేషమట్లే రాము
చూచుచూ రామ ! యని యెలుగెత్తి బిట్టుగా నేడుచూ నేలబడియ
తండ్రి పిలుపు విని బడిననూ రాముడు వెనుదిరిగి జూడక
భవనము వీడి చనియెను

82

సీతా, లక్ష్మణులతో రాముడు అరణ్యమునకేగుట

గద్యము - సీతయు ఆనంద విరవశ్యంబున అద్విగ్న మానసయైన యుగరాణిగా నలంకరించు చెలులగు పరికించుచు వారితో నరస సంభాషణలు నల్పుచు వారు కోరుచున్న కోరిక రీయ సంసిద్ధయై వరలక్ష్మివేలె దర్పణాపల్కనము జేయుచుండె రాముని రాక చెలులెరింగింప సంభ్రమంబున భర్తకెదురేగెను శ్రీరాముడు సతిని జూచి రాను వనమున కేగు సంగతి యామె కెఱ్ఱిరిగింప వలయునాయని ఆలోచించుచుండ సీత పతి పాదములంటి - అర్యపుత్రులేలనే మరియొక విధముగా గన్నడుచున్నారు అప్పుడే రాచక ర్యములగూర్చి యోచించుచున్నట్లున్నదని పరిహాస పూరితముగా పలికిన - దేవీ! ఇప్పుడా బెడద తప్పినది నుమ! ఆ ఆర్యభారమంతయు భరతుడే చూచుకొనగలడు నేను నిశ్చింతగా పవిత్ర తపోఘాముల చూడ నేగెదను నీవు మాత్రము మా తల్లికొనల్కాదేవిని సేవించుచుండుము పదునాలుగు సంవత్సరములును ఎదునాలుగు దినము లోలె గడవినదెడ ఇదిమదీయ జనకుని యజ్ఞ కాపున కతుకు నీ - న శిరోధార్యమే కదా! అన సీత గుండె రుల్లుమన 93

కం - పట్టము గట్టక పోయిన
పెట్టెదనిన్నిచ్చుటన్న భీతిని బలికెన్
బెట్టను బట్టిన చెలిమిని
నట్టడవుల బాలుసేయుటది ధర్మంబే

94

కం - నా తనయను నీ కొనగితి
నీ తన్నిని వీడజోకు యే క్షణమంచున్
మా తండ్రి జనకరాజే
మీతోడను బలికెదాని మీరుట దగునే

85

గద్యము - మదీయ జనకుని యజ్ఞయు మీకు శిరోధ ర్యమే గదా! అదియును గాక

86

కం - పతితోడిదె లోకంబిల
సతికెన్నడు వేరులేదు జగమందుననే

గతియైనను పతితోడనె

నతిగడువగ వలయునెపుడు సతిధర్మమదే

87

౩ గీ - పూవుతోడిదె తావియు పూజ్యమగును

భర్తతోడిదె బ్రతుకును భార్యకెపుడు

పతిని వీడిన సుఖములు సతికియేల

ఊరనైనను పనమైననువిద కెపుడు

88

౪ వె - నిన్ను విడిచి నేను నిలువంగ జాలను

నన్ను వీడబోకు నాధనీవు

అడవియైనగాని అదినాకయోధ్యయే

ఆనతిమ్మునాకు నరుగుదెంచ

89

౩ గీ - నగరమైనను పనమైన నాతికెపుడు

పతిని వీడక యుండుటే పద్ధతియగు

నెన్ని కష్టంబులైనను నేమియైన

పతియె లోకమ్ము భువిలోన పడతికెపుడు

90

|| ద్వము - అని పల్కు నీత పచనములకు సంతసిల్లి రాముడు
సీతాసుగమనమ్మునకు సమ్మతించె తల్లియగు కౌసల్య మందిరమున
కరుగబోవ ఆమెయే వచ్చెను భరతునికి రాజ్యాభిషేకమును
రామునకరణ్యవాసమును రాజు ప్రసాదించెనను వార్త క్షణములో
అంతిపురమంతయు వ్యాపించెను కౌసల్య విడ్డుచు రాముని
గొగలించుకొని రామా! ఇది ఏమి విపరీతము? రాజ్యము కావలసిన
కైకకివ్వ వచ్చును గాని నాకుమారు నడపుల కంపుటమేమి?
అనివిలపించు తల్లిసూరడించిన కొలదిని దుఃఖమతిశయిల్లనేగాని
శమింపలేదు కుమారుని కౌగలించుకొని యేడ్చుచు రామా! 91

రామునకై కౌసల్య విలాపము

సంతతి లేకను మేమిల

సంలాపము చెందిచెంది నల్పిన వ్రతముల్

ఎంతో ఘటించె ననుచును

సంతపముననుంటి తండ్రి సరివారలలో

92

కం - ఎన్నడు చూడెతిని నే

నెన్నడు వినుగంట వుట యి విధినాకున్

కన్న ఫలమైన జూడక

నిన్నడవుల నాలుదేసి నేనెటులుందున్

93

కం - తన నుతుని రాజు బేయకు

కనులారగి జూడగోరి కైక దురాశన్

తన కోరిక దీర్చుటకై

నను నీ శోకమున ముంచె నపై పగల

94

తే గీ - విను కైకకు చెసిన యెగ్గదేము

నాదు పుత్రుని గాదని నందనునకు

పట్టమును గట్టగా జూచె నగునుబెంచి

నగర మెడలంగనిను జెయనాడుకర్క ||

95

గద్యము - అని దుఃఖించు తల్లిమారడించి రాముడు తల్లి! నీవిట్లు బలుక
దగునా! తండ్రిగారికిని కైకేయీ దేవికిని నామీద పగయుండునా!
వారేమి చేసినను నా మేలుగోరియే జేసెదరు పవిత్ర తపోభూములలో
మహాత్ముల సేవించు భాగ్యము నాకు వ్రసాదించి ఈ రాజ్యభారము
నుండి తొలగించి నాకు మహాకారము గావించిరి నేనైనను
భరతుడైననూ నీపుత్రులమేగదా! నాభాగ్యమునకు నన్నును
రాజ్యభారము వహించు భరతుని అశీర్వాదించుము నావియోగముతో
బాధపడు తండ్రిగార్కి ధైర్యము చెప్పవలయును తండ్రిగారి అజ్ఞ
నీఅశీర్వాదముతో వదునాలుగేండ్లును వదునాలుగు దినములట్లు
గడిపి నీ సమ్ముఖమున కేతెంచెదను నీత గూడ నాతో తపోభూముల
కరుదెంచుచున్నది మమ్ములను దీవించుమన కొనల్య రముని
శిరము మూర్కొని కన్నీటితో భోరున విలపించెను లక్ష్మణుడును
రామునితో నడవులకేగనుదుక్తుడయ్యెను సుమిత్రయు వేదనా భరిత
మనస్కయై నీతారాములను దీవించి నీతను కౌగలించుకొని అయోనిజువై
జనకునింట నల్లారు ముద్దుగా పెరిగిన నిన్ను అడవుల కంపుచుంటిమి

96

తే గీ - రామచంద్రుని హృదయ సామాజ్ఞివగుచు
రఘుకులంబును వండించు రాణివగుచు
నుండ నిన్నిచ్చే జనకుండు ఉవిదయట్లు
నడవనిక్కట్లు పాలైతి వకటనేడు

97

గద్యము - అని తన మెడలోని ముత్యాల హారము దీసి కోడలి మెడలోపైచి
అడవుల కేగునిన్నేమని దీవించునని దూఱించెను ధనుర్వాణములు
దాల్చి అన్నగారికండగా నిలచిన పుత్రుని కౌగలించుకొని శిరము
మూర్చిని నాయనా! నేటినుండి నీవు సీతారాములనే తల్లితండ్రులుగా
భావించి అనుజ పదమునకు సార్థకత గలిగించుము శ్రీరాముని
సేవలో అప్రమత్తుడవైయుండుము ఊర్కిలనెప్పిం! యేగుమన సౌమిత్రి
తల్లికి నమస్కరించి అచ్చటనే ఖిన్నవదనయైయున్న ఊర్కిలను
జూచి - దేవీ! నేను శ్రీరాముని సేవించుటకై వెళ్ళుచున్నాను నా సేవా
మార్గమున కవరోధము కలుగరాదు నేను వచ్చువరకునా తల్లిని
సేవించుము ఇది భర్తగా నా ఆజ్ఞ నా మాట కాదనిన నామీద ఆన
నుమా! అని బల్కిన ఊర్కిల నిర్లిప్తయై వెనుదిరిగి విలపించుచూ
శయ్యాగారముచేరెను తల్లులనూరడించి శ్రీరాముడు సీతా లక్ష్మణులతో
నారచీరలు ధరించి యడవుల కేగనున్న నమయమున సుమంత్రుడు
దశరథుని పంపున రథము పూన్చి తెచ్చిన దాని నధిరోహించి సీతా
లక్ష్మణులతో బయలు దేరెను వారిని చూచి పురజనులందరూ
తెల్లబోయి పట్టాభిషేకము గావలసిన తరుణమున అడవుల
కేగుచున్నాడదియేమి విపరీతము! అని వారందరూ రామునడ్డగించిరి
రాముడు వారలకు నచ్చజెప్పితణ్యములనున్న తపశ్శాలురను సేవించి
రావలయును నేను వచ్చు వరకును భరతుడు మిమ్ము పాలించును
అని వారందరను వెనుకకు పంపి తాను ముందుకుసాగెను కౌసల్యా
సుమిత్రలు కన్నీరొలుక మందరముల కేగివిలపింప దోడగిరి 98

శ్రీరాముని వియోగమున దశరథుడు మరణించుట

శ్రీరాముడు నగరమును వీడి అరణ్యమున కేగిన సంగతిని

దశరథుడు - ఓసీ! కైకా! ఇప్పుడు నీ కండ్లు చల్లబడెనా!
నుగుణాభిరాముని నారామునరణ్యమును కంటివి

తే గీ - ఆడుదానికి భయపడు నట్లు చెనటి
ప్రజల పాలింపగా నింక బనికిరాడు
వందనైతిని నిన్ను చేపట్టినను
ఏలుకొను మింక రాజ్యమ్మునింతి నీవు

౧౧

గద్యము - ఇక నీముఖము చూడనని దిగ్గునలేచి కౌసల్యాదేవి
మందిరమునకు కాలినడకనే బయలుదేరెను కైకేయి నిర్ఘాతపడి
యేమియుననలేక నతనినాప సాహసింపలేక నట్టినిలబడియె
మందిరము వెలువలకు వచ్చిన దశరథుడు పైనున్న ఉత్తరీయము
జీరాడ చిందరవందరగానున్న కేశములు ముఖముపైబడుచుండ
చింతనిప్పులట్లు యెఱ్ఱనైన కన్నులు నీరు జమ్ముచుండ పాదరక్ష
లైననూ ధరింపక మూర్తీ భవించిన శోకముద్రవేలే నడుచు చున్న తమ
ఏలికను జూచి సేవక జనులును పురప్రజలును నోటమాటరాక
అట్లేనిలబడి పోయిరి దశరథుని రాక తెలిసికొని కౌసల్యవరుగుపరుగున
భర్తకెదురేగి దుఃఖమతిశయిల్ల పాదములపై బడియె అతడును
పాదముల వద్దనున్న భార్యను అక్కునజేర్చికొని భోరున విలపించుచున్న
సతిసేదార్చుచు దేవీ! నిన్నేదార్చుటకుగూడ నసమర్థుడను నీ కడుపున
చిచ్చుపెట్టి నేనును పుత్రశోకమును తెచ్చుకొంటిని నేను శోకము
భరింపజాలకున్నాను నీవద్ద సేద దీరుటకే వచ్చితిని ఈ
జీవితమునందు నాకు రోత కలుగుచున్నది మృత్యువు దరిగా దోచు
చున్నదన కౌసల్యస్వామీ! అటువంటి అమంగళకరమగు మాటలు
వలుకవలదు మీరు సత్యధర్మవ్రతులు మీరేమి చేయగలరు? ఇది
అంతయు నాకర్మ విడ్డకు దూరమైతిని శాంతింపుడని రాజునోద ర్పెను
దశరథుడును ఆ రాత్రియంతయు రాముని గురించి యే మాట్లాడుచు
కౌసల్యా నుమిత్రలతో బాటు బాధపడుచు దేవీ! ఈ పాటికి రాముడేమి
జేయుచుండును? జనపదంబులుగడచి అడవులలో ప్రవేశింపనేపు
జనక చక్రవర్తియనుంగు కూతురు జానకి అటపి దృశ్యములు

జూడనేవు వెన్నెలను గూడ తట్టుకొనలేని జానకితో అడవుల
 దిరుగుచుంటివా! రామా! అని మరలమరల యెలుగెత్తి విచారుచు
 స్ఫుటి దప్పి పాన్పుపై కిరిగి పోవుచుండ కౌసల్య తన దుఃఖముపశనింప
 జేసికొని రాజును రడించబడెడంగెను ఆ రత్రింతయుకళ్ళే వేగించెను
 'గురు నాటికి రాజు ప్రాణావశిష్టమైన కౌసల్యదేవిలో - దేవీ'
 సమయమానన్నగుచున్నది గాడ్డమందు న శిరస్సు
 పకగువడుటలేదు అదియును ౧౬ కూర్మము నాకు పాపమిచ్చి
 వృద్ధుడు కనుపించుచున్నాడు అన కౌసల్య స్వామీ? ఇవియేటి
 మాటలు? కాపమేగుని అడుగ దశరథుడు తను వేటాడుచు శబ్దపేది
 బాణం మన అడవి యేనుగును బంపి తనవి దొంగ మునిటమారునకు
 దగిలను అది మరణించెను అతని తలిదండ్రులు శాశ్వతులు
 వృద్ధులునగుట పుత్రశోకమును భరింపజాలక మకు వరనే నీవును
 పుత్రశోకమున మరణింతువని శపించి నాసువులు బాపరి మనికాపమే
 వృధాయగును అందులననే నన్నీ శోకము గదలించుచున్నది
 రాముడు విశ్వామిత్రునిలో నడి కేగుచువుడు నాకే బాధలేదు నాకిది
 మరణ సమయమే గురువర్కుల బిలువకుంపుమన పెవకులు
 వరుగులెత్తిరి అంతలో ముంపుడు రథమును తినుకొని నగరమున
 బ్రవేశించెను సేవక జనుల కంగరును వసష్టులు అంతిపురమున
 కేగుట జూచి ముంపుడు దశరథుని చెంతకేగి ప్రణామ మాచరింప
 దశరథుడు సుమంత్రా! సీత రముల నడవుల కంపించితివా! అయ్యో!
 హా! హతవిధ! అని రోదించుచు గురువరా ఇది యంతయు న
 స్వయంకృతాపరాధము శవుడను పుత్రశోకమున బొగులుచున్నాను
 మరణానన్తుడను భార్య కోరిక తీరుటకై అనుంగు బిడ్డల నడప
 పాలు జేసిన పాపిని మీరైన నగు మన్నుపుడన వసిష్టులు రాజా!
 విధి బలియము విడి ఎట్లు జరుగనున్నదో అట్లేజరుగును ఈ
 రాజ్యము భార్యబిడ్డలు ఎవరికెవరు? శంతింపుమన దశరథుడు
 అయ్యో! రామా! నిన్ను జూడక నా ప్రాణములు నిలుచుటలేదు
 ఏ! రామా! అని యెలుగెత్తి బిలుచుచు పాన్పున పడిపోయెను

మూసిన కన్నులు తెరువలేదు అతని ప్రాణములీ అనంతవాయువు
 నందు గలిసెను కౌంల్యా సుమిత్రలు గొల్లుమర అంతిపురమంతయు
 శోముగో దద్దరిల్లెను అప్పుడు వసిష్ఠులు ఒక్క నిమేష మట్టే
 చిలబడిచి యిరి ఎరి శోకమును జూడజాలక మిత్రుని మరణముకై
 బొగులుచున్న సుమంత్రుని లేవనెత్తి రెమ్ము! కర్తవ్యమును
 గుర్తించుము భరతుని వెంటనే బిల వ సంపుము రాజు శరీరమును
 చైల పీఠికయందు భద్రపరుచగలయును భరతుడు వచ్చు
 సరికలస్యముగా కన్నులు అని అదేశించి తదుపరి కార్యక్రమముకై
 సుమంత్రునితో గుగ్గి పెదలి పోయెను సంగతి తెలిసికైక భద్రున
 ఎరించుచుండెను 100 గిరిగర్జనము వచ్చి రాజుపై ఒడి రోదించెను
 తన్ను దుష్టుల 100 వాక్కులు శల్యములై మరమున వారు
 కలల్య విదిముల 100 దుష్టులు

00

దశశ శ్లో ఘ్నాఘోధ్యకు వచ్చుట

- 11 ద్యము - దశరథుని మంజువార్తను దెల్పి భరతుని రప్పించుటకై వచ్చుడు
 కేకయి 0 జ్యమునకు భటులను పంప 101
- 12 - గుగువుల పంపున ఘటులున్
 పరగున బయకములు జేసి భయవినయములన్
 సరసన గిరివ్రజ పుంజున
 కరుదెంచయు లేఖించి రాజానకున్ 102
- తీ 11 - భరత శత్రుఘ్నుల వేగ బంపుమనెడి
 రాజ భటులకు కనుగొని రాజు బలికె
 దశరథేశుండు నుండగా తనయుడైన
 రాముడుండంగ గురువులు వ్రాయసేల 103
- గద్యము - కేకయ రాజగు యుధాజిత్తు వత్రము 104
 సంశయాంతరంగుడై
- తీ 12 - భద్రమేగద సాకేత ప్రభువునకును
 రాణియైనట్టి మాకైక రమణితోడ

సంతసంబున నుందురే నవతులంత

అయ్యయోధ్యలో సేమమే యందరకును?

105

గద్యము - ఏమడిగినను మౌనము వహించిన భటులనుజూచి శుకితుడై
అంతఃపురముననున్న భరత శత్రుఘ్నులను విలువనంపి మీరు
శిష్యుమే అయోధ్యకు జనుడన వారును సత్యరమే తమ భటులవెంట
బయనమై వెడలిరి అనేక సందేహంబులు మనస్సును కలతవరువ
భరతుడు శత్రుఘ్నునవలోకించి తమ్ముడా నా మనస్సేలనే
కొందలమందుచున్నది వామ భుజంబును నేత్రమునదురుచున్నవి
శకునములు గూడ కీడునే దోపించుచున్నవి అయోధ్య అంతయు
చిన్నబోయి అంధకారమైనట్లు నాకు స్వప్నము వచ్చినది నుమా!
త్యరగా యింటి కేగి తండ్రిగ రిని చూడవలెనను కొనుచుండ ఈ వార్త
ఏమీ ప్రశ్నించిననుత్తర మీయక భటులు గుఱ్ఱముల బరువెత్తించిరి
ఏదియో విపత్తు సంభవించి యుండనేపు తండ్రిగారు సేమముగా
నుందురా! వారి కేయావద రాలేదు కదా! అని వాపోవు భరతునితో
శత్రుఘ్నుడు అన్నా! నాకునదియే భయముగలుగుచున్నది పత్రమును
వసిష్ఠులవారు వ్రాసినట్లున్నది ఇది యేమి విపరీతమో దెలియకున్నది
అని సంభాషించుచు మధ్య-మధ్య మజిలీలైనం జేయక మూడు
దినములకే అయోధ్య కేతెంచిరి పట్నమంతయు నిశ్శబ్దమైయుండె
యెదురైన వారును బలకరింపక తలలు వాల్చి తప్పుకొని పోవుచుండిరి
కోట దగ్గరైనను జయభేరులు వినబడలేదు అదిగో పకాక
మవనతమైనది అండ్రిగారికేమయినదోయని భయాదోళిత మనస్కులై
తిన్నగాకైక మందిరమున కరుదెంచిరి అచ్చట సేవకులును జయము
యువరాజూ జయమని లోనికి తీసుకొని పోయిరి

106

భరతుడు కైకను దూషించుట

కం - తనయుని రాకకు కైకయు

మనమున నుచ్చాంగి చాల మమతదలిర్చన్

జనుదెంచి గొగలింపన్

గని భరతుండదిరె తనువు గాలినరీతిన్ ||

107

గద్యము - అలంకార విహీనమై ముడిచిన కేశములు చెదరి విడిచిన గుర్తుగా కనులుబ్బి సింధూర రహితమైన ఆమె మూర్తిని జూచి అమ్మ! నిదియేమి! తండ్రిగారేరి! అని ఆమెను బట్టుకొని ఘోరున విలపించిరి భరత శత్రుఘ్నులమె కిరువైపుల బట్టికొని అమ్మా తండ్రిగారి కేమయినది వారుమనలనెట్లు విడచిరి సర్వమంగళమూర్తివగు సీతలు శోకము ర్నివైతివా? అని విలపింప కైకయు కొంతతడవు వారిని బట్టుకొని మౌనముగా దుఃఖించినది అమ్మా తండ్రిగారి నెందుంచిరి ఈ యర్థ అన్నగారగు రామచంద్రుడెట్లు నహించియుండె నేనిప్పుడే - ౨ వద్దకరిగెదనని దిగ్గున లేవకై కుమారుని చేయి బట్టుకొని ముందు ధైర్యమును దెచ్చుకొని బిడ్డా! ఊరడిల్లుము రాముడును లేడు ఆ భరతుడు గుండెరుల్లుమన ఏమి? శ్రీరాముడు మనలకువిడివెనా అయ్యో? ఇదియేమి వివరీతమన కైక రామునకేమియు కాలేదు ఇది యంతయు నీ నిమిత్తమే జరిగినది మీ తండ్రిగారు పూర్వము నాకు రెండు పరములిచ్చియున్నారు నీవు లేని సమయంబున మీ తండ్రిగారు రామునకు రాజ్యాభిషేకము జేయ సంకల్పించిరి తరువాత నాకు తెలిసినది నాకిచ్చిన రెండుపరములలో వెండబడి నిన్నయోధానగరమునకు పట్టాభిషేకము చేయమనియు - కైక మాకు పూర్తి చేయకుండగనే భరతుడు నన్నా! నన్ను రాజును జేయుట యేమి అని కంగారుగా బలుకు భరతునితో విసుము రెండవ పరముగ రాముని పదునాలుగు వత్సరములరణముల కుపవలెనై కోర్కె మీ తండ్రిగారు సత్యవ్రతులుగాన అట్లేజేసిరి కాని నీవు వచ్చు వ . . . సుండక రామా! రామా! ఆసుచు దివంబున కరిగిరి అప్పటికే సీతా లక్ష్మణ సహితుడై రాముడరణ్యమున కరిగెనన భరతుడు

(1) = రాముతో మండిపడుచు - ఓసీ కైక! నేనెప్పుడైననూ రాజ్యము

(2) = ౨) నీతో బెప్పుకొంటేనా? కుమారునికి రాజ్యమిచ్చుట కొఱకు ఖర్చను పొట్టు బెట్టుకొంటేవా? సుగుణాభిరాముని శ్రీరామునరణ్యముల కంపితివా? ఓసీ! నీవంటి దుష్టురాలి కడుపున బుట్టుట నా దౌర్భాగ్యము నిన్ను క్షమింపరాదు పతిఘాతినివి నిన్నిదే నాభిధమునకు బలియిత్తునని

ఒరనుండి ఖడ్గము దీసి శత్రుఘ్నుడన్నను బట్టుకొని అన్నా!
 ఏమిటిది స్త్రీ వాపల్యము చేసేవే కోరియుండవచ్చును అంతమాత్రమునకే
 జనకులు చనిపోవుదురా! ఇది అంతయు మన ప్రారబ్ధము తల్లిని
 జంపి మాతృహత్యయు స్త్రీ హత్యయు జేయబో... మన భరతుడు
 చేతియందున్న ఖడ్గము విసరివైచి ఛీ! నీవు నాకు తల్లివిగావు నీ
 ముఖము జూడనని శత్రుఘ్నుడు వెంటర కౌసల్యాదేవి మందిరమున
 కేగెను భరతుని రాకవిని కౌసల్య గోడుగోడు నేడ్చుచుండ ఆమె
 దరిజేరి తల్లీ! నన్ను క్షమింపుము

కౌసల్య భరతునూరడించుట

నా నిమిత్తమే ఇన్ని ఉపద్రవములుగలిగె నిర్వాగ్యుడను
 తండ్రిని పోగొట్టుకొని మీకు తీరని యన్యాయముగలుగ జేసి
 శ్రీరామునడవులపాలు జేయుటకు కారణభూతుడను నాకు రాజ్యము
 కావలెనని కలనైనాగోరలేదు నా దురదృష్టము వలన కైక నాకీయపన్థ
 కలిగించినది నీకీ శోకము గలిగించిన పాపిని నేను పుట్టక బోయిన
 తండ్రిగారు మరణించెడివారు కారు పితృద్రోహిని భ్రాతృద్రోహిని
 నన్నేమి జేసినను పాపముండదు తల్లీ! నన్ను జంపి కైకమీద
 పగడిర్చుకొమ్ము అని పాదములబడి విలపించుచున్న భరతుని లేవనెత్తి
 అక్కున జేర్చుకొని కన్నీరు దుడుచుచు కౌసల్య నాయన! నిన్ను
 చంపుకొందునా!

108

తే గీ - ఎన్ని నోములు నేదీయు యెన్ని వ్రతము
 లెన్ని చేసియు కంటమో చిన్ని తండ్రి
 యొందరకు మ్రొక్కి యుంటమో యెన్నినాళ్ళు
 దైవ వరలభించే మీరు దక్కినారు

109

గద్యము - ఎందర దైవముల నర్పించితిమిరా మీ కొఱకు విసిగి వేసారి
 పుత్రకామేష్ఠియాగము జేసి కన్నబిడ్డలు మా వరపుత్రులు బాబూ
 మీరు మీ మీద ప్రేమ చేతనే గదా తండ్రిగారు దివంగతులైరి నేను
 పాపాణనదృశను గనుక ప్రాణములీ బొందిని వీడకున్నవి కైక
 విమిశేనది సీదేమి జేసితివి ఇది అంతయు నా ప్రారబ్ధము

కన్నబిడ్డకు దూరమై భర్తను పోగొట్టికొంటేని మీ తండ్రిగారితోపాటు
 నన్నును చితియందుంచి నా దుఃఖము చల్లార్చుమని విడ్డెను అంత
 సుమిత్ర కొనల్య భరతుల నూరడించి ధైర్యము జెప్పుచుండ భరతుని
 రాక విని వసిష్ఠులు వచ్చిరి భరతుడు వారికినమస్కరించి గురువర్యా!
 నాకారణముగ తండ్రిగారి మరణమును అన్నగారి అరణ్యవాసమును
 సంభవించె నాకెట్టి శిక్ష విధించిన నా పాపము శమించునో మీరె
 జెప్పుడు అని దుఃఖించు భరతునేడార్చుచు నాయనా విధి బలీయము
 ఏది ఎట్లు జరుగనున్నదో అట్లే జరుగును దీనికి నీవుగాని నీ తల్లిగాని
 కారకులు గాదు లేమ్ము ధైర్యము తెచ్చుకొని ఇంతవరకును తైం
 పేటిక యందుంచిన నీ జనకుని కగ్ని సంస్కారము గావించి నీ
 ధర్మమును నెరవేర్చుము అని అతనిని లేవనెత్తి తత్సమయోపతమగు
 కర్మకాండలు జేయించెను భరతుడును గురువుల యానతిని
 పితృకర్మలు జేసి అపార ధనకనక వస్తువులను గో భు హరిణ్యములను
 దాన ధర్మములు జేసి దీన బ్రాహ్మణ తృప్తి గావించెను 110

కం - గురువులు వసిష్ఠులప్పుడు
 పురజనులను బిలచి మీరు పొందుగ నపుడే
 భరతుని రాజుని జేయన్

స్థిరమగు సమ్మతిని దెలియ జేయుండనగ 111

తే గీ - పౌరులందరు భరతుని ప్రభువుజేయ
 సమ్మతించిరి యెంతయో సంతసమున
 దశరథీకుని పుత్రులు ధర్మవరులు
 రాజుగాదగు వారలీ రాజ్యమునకు 112

గద్యము - అంత వసిష్ఠుడు ప్రజల సమ్మతి ననుసరించి
 మంత్రిసామంతాదుల బురస్కరించుకొని భరతునితో - కుమారా! నీ
 రాజ్య సంహాసనమధిష్ఠించి ప్రజలను పాలించవలయును ఇన్నిరోజులు
 రాజ్య మరాజకమగుట యుక్తముగాదు ఇదివీ తండ్రిగారి యాజ్ఞ
 గూడనైయున్నదన భరతుడు స్వామీ! రాముడు జ్యేష్ఠుడైయుండ
 యతని రాజ్యముధర్మవిరుద్ధముగా నేనెట్లు పాలితును! ఈ
 రాజ్యమునకు రాముడే రాజు నేనిదేవెళ్ళి రాముని దోడ్కొని వత్తును నా

మాట మన్నించి మీరును నాతో దయ సేయకలయును అని బలికి
కొంత భటవర్గముతో శత్రుఘ్నుడు వెంటరా అంజ్ఞాభిషేకమునై
బయలుదేరెను

శ్రీరాముడు గంగను దాటుట

శ్రీరాముడు సీతలక్ష్మణులతో సుమంత్రుని రథముపై నగరమును
వల్లెలను గమించుచు గంగాతీరమునకేగి అచ్చటినుండి సుమంత్రుని
వెనుకకుబంపి తాను ముందునకుసాగెను అచ్చట నుండెడి బోయలు
తమయేలికయైన గుహుని వద్దకు వెళ్లి

||3

ఉ - శ్రీరఘువీరుడంట తన సీతను జేకొని వన్యభూములన్
జేరగ వచ్చెనంట వనసీమలలో పదునాలుగేండ్లకున్
క్రూరమృగములుండునని గొంచెము గూడనెరుంగలేక చి
న్నారిని వెంటబెట్టుకొని నట్టడవిందిరుగంగ వేడ్కతో

114

కం - అన విని గుహుడను బోయడు
చని రామున కెదురు నడచి సాష్టాంగబడెన్
ముని వేషంబున మీరీ
వనములు దిరుగంగనేల వచ్చితిరసఘా?

115

గద్యము - అన వినిరాముడు గుహుని తో-

116

కం - ముని వేషమున మేమీ
వనములు దిరుగంగ నొక్క వ్రత నిష్ఠమైయిన్
చనుదొందితి మీ గంగకు
ననువ వలెను నీవు మమ్ము నావల దరికిన్

117

గద్యము - అంత గుహుడు రామునితో స్వామీ!

118

కం - నీ పాదరజము సొకిన
నా పాపాణముగూడ నాడుదియయ్యెన్
నా వడన కేమి వచ్చునె
నీ పాదము గడుగనిమ్ము నీరజ నేత్రా

119

అ - నాదా జీవనంబు నానావయోగదా
దాని భద్రముగను దాచుకొందు
గడవ నడిపి నాదు పాపల పోషింతు
సగతి సేగుచోకు వడవ నిపుడు

120

గద్యము - అనిన గుహుని వల్కులకు శ్రీరాముడు నవ్వుకొనుచు నీ
అభిప్రాయాల్లో అట్లేకానిమ్ము మమ్ము తీరముజేర్చి పుణ్యముగట్టుకొమ్ముని
బట్టి గుహుడు గంగాజలముతో రామునిపాదములు గడిగి శిరసున
జలుకొని పూవులతో రాముని పాదపద్మములు పూజించి రామచంద్రా!
పదునాలుగువత్సరములు గడపి కాలము పూర్తికాగానే! రావలయును
సుమా! నీ గాక కొంతెదురు చూచుచుందుము నీవురాని వక్షమున
నేనగ్నిని బ్రవేశించి ప్రాణములు విడుతును సుమా! అని పడేపడే
మ్రొక్కినవాని కభయ మిచ్చరాముడు సీతాలక్ష్మణులతో వడవ
సద్భిష్టంచెను జానకీదేవి పడవనెక్కి ఆగంగను దోసిట ధరించి భక్తి
పురస్కరముగా మృదు వచనముల -

121

కం - నదిజూచి పలికె జానకీ
యిదే మ్రొక్కెదనమ్మ గంగ యీవనసీమన్
బదునాలుగేండ్లు గడిపియు
పదిలముగను దిరిగివచ్చి వత్సుముజేరన్

122

కం - జననియగు కైక కోరిక
జనులెల్లను తింపదీర్చి జనిపురమునకున్
దన వారల జేరంగా
కని కరమును జూపి బ్రోవుగంగాదేవీ

123

కం - పదునాలుగు వర్షంబులు
పదునాలుగు దినములట్లు బాగుగ గడవన్
ఎదురేమి గలుగనీయకు
పదముల మ్రొక్కెదను తల్లి పాలింపగదే

124

కం - అని సీతమ్రొక్కు చుండగ
కనుగొని రాముండు సతిని కలకలనగుచున్

మాట మన్నించి మీరును నాతో దయ సేయగలయును అని బలికి
కొంత భటవర్గముతో శత్రుఘ్నుడు వెంటరా అరిణ్యాటని బిల్లుడై
బయలుదేరెను

శ్రీరాముడు గంగను దాటుట

శ్రీరాముడు సీతాలక్ష్మణులతో సుమంత్రుని రథముపై నగరమును
వల్లెలను గమించుచు గంగాతీరమునకేగి అచ్చటనుండి సుమంత్రుని
వెనుకకుబంపి తాను ముందునకుసాగెను అచ్చట నుండెడి బోయలు
తమయేలికయైన గుహుని వద్దకు వెళ్లి

113

ఉ - శ్రీరఘువీరుడంట తన సీతను జేకొని వన్యభూములన్
జేరగ వచ్చెనంట వనసీమలలో పదునాలుగేండ్లకున్
క్రూరమృగములుండునని గొంచెము గూడనెరుంగలేక చి
న్నారిని వెంటబెట్టుకొని నట్టడవించిరుగంగ వేడ్కతో

114

కం - అస ఎని గుహుడను బోయడు
చని రామున తెదురు నడచి సాష్టాగబడెన్
ముని వేషమున మీరీ
వనములు దిరుగంగనేల వచ్చితిరనఘా?

115

గద్యము - అస ఎనిరాముడు గుహుని తో-

116

కం - ముని వేషమున మేమీ
వనములు దిరుగంగ నెక్క వ్రత నిష్ఠమెయిన్
చనుడెంచితి మీ గంగకు
ననుప వలెను నీవు మమ్ము నావల దరికిన్

117

గద్యము - అంత గుహుడు రామునితో స్వామీ!

118

కం - నీ పాదరజము సాకిన
నా పాపాణముగూడ నాడుదియయ్యెన్
నా వదన కేమి వచ్చునె
నీ పాదము గడుగనిమ్ము నీరజ నేత్రా

119

అ - నాదు జీవనంబు నానావయోగదా
దాని భద్రముగను దాచుకొందు
గదవ నడిపి నాదు పాపల పోషింతు
నడతి సేగుబోకు వడం నిపుడు

120

గద్యము - అనిన గుఱుగి పల్కులకు శ్రీరాముడు నవ్వుకొనుచు నీ
లబ్ధిమెట్లై అట్లేకానిమ్ము మమ్ము తీరముజేర్చి పుణ్యముగట్టుకొమ్ముని
బల్క గుహుడు గంగాజలముతో రామునిపాదములు గడిగి శిరసున
జలుకొని పూవులతో రాముని పాదపద్మములు పూజించి రామచంద్రా
పదునాలుగువత్సరములు గడవ కాలము పూర్తికాగానే రావలయును
గుమా! నీ రాక కొంతెదురు చూచుచుందును నీవురాని వక్షమున
నేనగ్నిని బ్రవేశించి ప్రాణములు విడుతును నుమా! అని వదేవదే
మ్రొక్కినవాని కభయ మిచ్చిరాముడు సీతాలక్ష్మణులతో వడవ
నధిష్ఠించెను జానకిదేవి వడవనెక్కి ఆగంగను దోసిట ధరించి భక్తి
పురస్కరముగా మృదు వచనముల

121

కం - నదిజూచి పలికె జానకి
యిదె మ్రొక్కెదనమ్మ గంగ యావనసీమన్
బదునాలుగేండ్లు గడివయు
వదిలముగను దిరిగివచ్చి వత్సుముజేరన్

122

కం - జననియగు కైక కోరిక
జనులెల్లను తింపదీర్చి జనిపురమునకున్
దన వారల జేరంగా
కని కరమును జూపి బ్రోవుగంగాదేవి

123

కం - పదునాలుగు వర్షంబులు
పదునాలుగు దినములట్లు బాగుగ గడవన్
ఎదురేమి గలుగనీయకు
పదముల మ్రొక్కెదను తల్లి పాలింపగదే

124

కం - అని సీతమ్రొక్కు చుండగ
కనుగొని రాముండు సతిని కలకలనగుచున్

- వినుమా లక్ష్మణ జానకి
వనమనుచో నెంతభయము వంతను జూపెన్ 125
- తే గీ - గంగనడిగిన పుణ్యంపుగతులనిచ్చు
రాజ్య సంవలెట్టిచు రమణీనీకు
వదులుకొని రాజ్యభోగముల్ వచ్చినావు
కుడుపు మీకండమూలముల్ కుందరదన 126
- కం - అనవిని జానకి సిగ్గున
తన పతి దెన జూచి మిగుల తడబడి వలికెన్
నను మన్నింపుడు మీతో
వన ఫలముల నారగింప వరమౌ నాకున్ 127
- కం - ఓడదిగి నాలుగడుగులు
చేడెను చేపట్టినడువ సీతయు బలికెన్
ఓడను గట్టున గట్టుడి
ఓడ మనము వచ్చుదనుక నెడ్డున నుండున్ 128
- తే గీ - ఓడవద్దను కార్యము లోడవద్ద
నేడ దిగిపోవమరల నీయొడదేల
మనము పదునాలుగేండ్లకు మరలిరాగ
నపుడు దొరకదె దాటగ సంబుజాక్షి 129
- గద్యము - అని శ్రీరాముడు సీతకు ధైర్యము జెప్పుచు గుహుని వెనుకకు
బంపి ముందునకు సాగెను కొంతమేర నడచు సరికే జానకి కాళ్లు
నెప్పులు బుట్టి స్వామీ! 130
- తే గీ - ఎంతదూరము బోవలెనింకమనకు
అడవియనగను నిదెగాడె అవని నాధ
ఇందు వసియింప జెల్లదే యిచ్చటనిలుపు
నడువ జాలను యికనేను నాధవినుమ ॥ 131
- కం - అన విని రాముడు సీతను
గనుగొ దయతోడననియె కాననమనగా
దినవలె ఫలమూలములు
గనవలె నిటుపైని నీవు కష్టములెన్నే ॥ 132

తే గీ - మిథిలపురి నుండి వచ్చిన రథమొయనగ
కది వచ్చితివడవికి కాంతనీవు
కష్టమైనను సుఖమైన గలసి యింక
ననుభవంపగవలెను యీ యడవి యందు 133

ఆ వె - రాజ్య భోగములను వీడి రమణి నీవు
వచ్చియున్నావు వనముకు పనితగనుమ
అడవయన గాదు పుట్టిల్ల అతిపనికు
యెండ వానల దిరుగాలి యిందునింక 134

గద్యము - అని సీతకు ధైర్యము జెప్పుచు చేయిబట్టినడిపించుచు
ముందునకు సెగెను సీతయు ఛాయవలె రాముననుసరింప దారిలో
వారికి కొన్ని కోయగూడెములగువడెను అందలి స్త్రీలు వారలంజూచి
ధనుర్పాణములు ధరించిన రామలక్ష్మణుల నడుమ మెరపు
తిగవలెనున్న సీతతో - నీవెవ్వరెవు? ఆ పురుషులిప్పురు నీకేమగుదురన
సీత- 135

ఆ వె - వెనుక వచ్చుచున్న వీరుడా పురుషుడు
మరది యగును నాకు మగువలార
రాముజూపి నవ్వ రాజీవలోచన
సిగ్గు జెంది సీత శిరసు వంచె 136

కం - తన నాథుని జూపించిన
జనకాత్మజ భావమెరిగి జనపద పనితలో
మనమార నవ్వు కొనుచును
జనుదెంచిరివారి వారి నదనంబులకున్ 137

గద్యము - కతివయ వయసంబులతో రాముడు భరద్వాజమునీంద్రు
న్మ్రామమున కరుదెంచెను భరద్వాజాడు రాముని అవతార
పురుషునిగానెరింగి అతని అగమనము లోక కల్యాణమునకే యని
సంతసించి వారల సతిధి సత్కారముల నాదరించెను కొంత తడవు
రామునితో ముచ్చటించి రామా! ఇచ్చటి కనతి దూరమున
చిత్రకూటుమను పర్వత రాజమొందుగలదు నీవందు నివాస
మేర్పరుచుకొనుము 138

- కం - నిత్యము ఫల పుష్పంబుల
 నత్యంతము నిండి యుండు నా వన మందున్
 అత్యంత పావనంబై
 నిత్యము సుఖ హాసమునకు నెలవై యుండున్ 139
- కం - అవనము నందునెప్పుడు
 పావన తోయములతోడ బరగు సరస్సుల్
 అవన శోభను గనుగొన
 దేవతలే ముదముజెంది దిగుదురు భువకిన్ 140
- కం - అనితన శిష్యుల బిలచియు
 జనివీరికిదెలుపవలయు సరియగు దారిన్
 అని గురులాదేశింపగ
 వినయముతో జనిరివారి వెంటను శిష్యుల్ 141
- గద్యము - శ్రీరాముడా ముని బాలుర సహాయంబున చిత్ర కూటము
 బ్రవేశించి అందెక వర్ణకుటీరమేర్పరచుకొని సీతా లక్ష్మణులతో
 వసింపదొడంగెను ఆ ప్రాంతమునకే క్రూర మృగముల జొరనీయక
 లక్ష్మణుడు సర్వదా అవమత్తుడై యుండి రుచితరములగు
 ఫలమూలములందెచ్చి సీతారాముల కర్పించుచు వారి సేవలనేమరక
 జేయుచుండె సీతాజేవి నుకొమారి యయ్యును నిత్యము ఆ వర్ణకాలను
 అలికి ముగ్గులు పెట్టుచు ఆ ప్రదేశమంతయు శుభ్రపరచుచు
 అందలి చెట్లను మొక్కలకులనతిశ్రద్ధగా పెంచుచు నందలి మృగపక్షి
 శాచికములకు మెత్తని తృణాదులనేరి మేతలు పెట్టుచు వాటిలో
 నాడుచు బాడుచు నందసమున ప్రొద్దుబుచ్చు చుండెను శ్రీరాముడు
 నిత్యము అనేక చరిత్రలు సీతా లక్ష్మణుల కెరిగించుచుండ వారికా
 అరణ్యవాసము అనందప్రదముగానే యుండెను 142

భరతుడు చిత్రకూటమున కరుగుట

- తే గీ - చిత్రకూటము నందునా సీత తోడ
 అడుచును బాడుచును యుండె ననుజాగూడి

గద్య ౧ - అంతనొక్కనాడు లక్ష్మణుడు కంగారుగావచ్చి అన్నా! యేదియో
 సైన్యమిది వైపు వచ్చుచుండె నా ధ్వని విని అటనున్ననొక వృక్షమెక్కిజూడ
 లో సైనికులయోధ్యావాసులవలెనున్నారు వతాకముగూడనట్లేయున్నది
 ముందుగా వచ్చునది భరతుడుగా నేపునని రాముడు - భరతుడెందులకు
 వచ్చును? కారణమేమైయుండునో యన నీత - పదునాలుగు
 వత్సరములు గడచిన వెనుక మీకు రాజ్య మప్పగించ
 వలసియున్నదిగదా! ఆ అవకాశముగలుగకుండ యిప్పుడేమీమీద
 దండెత్తనేపు ఆ తల్లికుమారుడుగాదా! మీమీద పగదీర్చుకొనుట కిదియే
 సమయమని సైన్యముతో వచ్చుచున్నాడని దోచుచున్నదని రాముడు
 జూనకి! భరతుడని నేమనుకొంటివి అతడు నా బహిఃప్రాణము
 అంతటి కఠినోక్తులాడ దగదు అని నీతను మందలించుచున్నరామునితో
 లక్ష్మణుడు అన్నా! వదినగారి మాటయే సత్యమని నాకును
 అనుమానమని రాముడు లక్ష్మణా! మీకు భరతుని తత్వము దెలియక
 నిట్లునుచున్నారు నీకంటెను నీత కంటెను గూడ భరతుడు నాకు
 ప్రీయమైనవాడు అతని నట్లు బలుకుట సహించలేనని జెప్పుచుండగనే
 భరతుడు పరుగుపరుగున వచ్చి రామునిపాదములపైబడి దుఃఖించెను
 శ్రీరాముడు వానిని లేవనెత్తి ఆలింగనమొనర్చుకొని - నాయనా! నీ
 విట్లు నావెంట నరణ్యములకు రాదగునా? అటు తండ్రిగారి నొంటిరిగా
 విడచి ఎందులకు వచ్చితివో అడుగ భరతుడు దుఃఖించుచూ అన్నా!
 తండ్రిగారే మనలవిడచి దివంగతులైరి అనగానే రాముడు నిశ్చేష్టుడై
 దుఃఖము వలన నోటమాటరాక భరతుని భుజములు బట్టుకొని -
 ఏమంటివి? తండ్రిగారు దివంగతులై నారా! నేనువచ్చిన
 తదుపరినేమయ్యె? వారి మరణమెట్లు జరిగెను? ఇందరుకుమారుల
 ముందీయు వారి బాధదీర్చలేకపోతిమే? అని వాపోవునగ్రజునిగని
 భరతుడు అన్నా! దీని కంతటికిని కారణ భూతుడను నేను
 నిన్నరణ్యములకనిపి తండ్రిగారిని స్వర్గమున కంపిన దుష్టురాలు
 గర్భమున జన్మించిన పాపిని నాకే శిక్షయు జాలదు నాకు కలనైనను

రాజ్య కాంక్ష లేదు నుమా! నన్ను నమ్ముమని రాముని చేతులు
 బట్టుకొని బిట్టుగా విలపించెను రాముడు భరతుడేదార్చుచు నాయనా!
 దుఃఖింపకుము దీనికి కారణం నీవుగాని కైకేయీ దేవిగాని గాదు
 అంతయు దైవప్రేరితము కైకేయీదేవికి నీ మీదకంటెను నా మీదనే
 ప్రేమ యధికము అది తెలియకామెను దూషించుచున్నావు నీవెన్నడును
 తల్లిను నిందించరాదు నీవే గాదు ఎవరును కైకను దూషింపరాదు
 కైకేయీదేవిని దూషించిన నామీద అన నుమా! అని భరతుని లేవనెత్తి
 శ్రుతుఘ్ను గొగళించుకొని కన్నీరు జాలువార గురువులగు వశిష్టులకు
 నమస్కరించి నలుగురు కుమారుల ముండియు మరణనమయమున
 ఒక్కరును లేకపోయితిమి పుత్రశోకమున మరణించిరి ఇందులకు
 బాధ్యుడను నేనేయని నా మనస్సుదహించుచున్నది అని దుఃఖించెను
 అంత వసిష్ఠుడురామా! అంతయు విధిప్రేరితము నీవు
 సామాన్యుడవుగావు కారణజన్ముడవు సామాన్యమానవుని పలె
 దుఃఖింపదగదు రెమ్ము తండ్రిగారికి తర్పణములిచ్చి నీ పుత్ర
 ధర్మము నెరవేర్చుమన రాముడు సీతా లక్ష్మణ సహితుడై నదికిజని
 స్నానముజేసి శుచియై పురోహితులగు వసిష్ఠుని అనుమతిని తండ్రికి
 తిలోదకములిచ్చి సత్కుండితో పిండప్రదానమొనర్చె తత్సమయోచిత
 కృత్యముల కాచరించి అనేక గోభూవారణ్యంబులు భూసురోత్తములకు
 మనస్సంకల్పముగా ధారవేసి ఆశ్రమమునకు వచ్చి కందమూలములతో
 సందరికిని సంతృప్తి గలిగించి కూర్చున్న నమయమున భరతుడు
 రాముని పాద పులకడ గూర్చుండి అన్నా!
 మనమిప్పుడయోధ్యకేగవలయును నిన్నుబోడుకొని పోవుటకే వచ్చితిని
 తల్లి కొనల్కాదేవి దుఃఖమున కృంగిపోవుచున్నది తండ్రిగారి బాధను
 దీర్చలేకపోతిమి తల్లినైనను సుఖపెట్టవలయును తమ్ముని తోడను
 వదిలగారి తోడను బయనముకావలయును లెందు - 144

అ వె - అన్ననీవు యిప్పుడే అందరు మెచ్చంగ

రాజ్యమేల వలయు రమ్యముగను

క నకంపు మనుచు కైకగోరెనుగాని

అరుగుమనుచు తండ్రియాజ్ఞలేదు

145

గద్యము - నీవును తొందరపడి వచ్చివైసితివి ఇంతఉపద్రవము జరిగినదన
రాముడు భరతా! తండ్రిగారడవికేగుమని జెప్పవలయునా! వారి
సత్యవ్రతమునుగావిడవలదా! 146

ఆ వె - తండ్రిగారి యాజ్ఞ తలదాల్చి నడచుట
పుత్ర ధర్మమదియె పుడమి యందు
సత్యధర్ములైన సాకేత నాథుని
మాటమీరరాదు మనకునెప్పుడు 147

కం - కావు పదునాల్గేండ్లును
ఈవనవాసంబు దీర్చి యేతెంతువడిన్
నీవు నిజపురమునకు జని
గావ వలెను ప్రజలనెప్పుడు కారుణ్యముతో 148

కం - రజనీకాంతుడు సూర్యుడు
నిజగతులను దప్పరెప్పుడు నీవును అట్లే
ప్రజలను యేలుము దయతో
నిజబంధుజనంబుకెల్ల నెచ్చెలివగుచున్ 149

గద్యము - అన భరతుడు దుఃఖితుడై నీవులేని పురముననే నుండజాలను
నేను అరణ్యవాసము జేయుదును నీవు పురికేగుమన రాముడు
భరతునేదార్చి మన ఇక్ష్వాకు వంశీయులు సత్యసంధులని పేరు
వడసిరి నేను పదునాలుగేండ్లు వనవాసము చేతునని వచ్చితిని మట
నిలుపుకొన జాలని అసమర్థునిగా జేయుకుము నీవును తండ్రి
పనువున రాజ్యమేలవలసిందే దానికి దిరుగులేదు నామాట కాదనిన
నా మీద ఆన నుమా! అన భరతుడు అయిన నీ పాదుకలనిమ్ము
వానినె రాజుగా జేసెదను తమ్ముడగు శ్రుతుఘ్నుడే రాజప్రతినిధియై
పాలింపగలడు నీవు వచ్చుదనుక పురము జొరసని ప్రతిజ్ఞజేసి
వచ్చితినిగాన నీవు వచ్చుతనుక సందిగ్రామము నందేవరీంతును
సరిగా పదునాలుగేండ్లు గడచిన విమ్మట నీవు రాని పక్షముననే నగ్ని
ప్రవేశించి ప్రాణములు విడుతునందదనుక దినములు
లెక్కించుకుందునన రాముడు నీ అభిష్టమెట్లో అట్లే కానిమ్మని తన

పాదుకలనిచ్చి ఆలింగనము జేసికొని సాగనంపె రామ పాదుకల
 శిరమున నిడుకొని భరతుడును శ్రతుఘ్నుడును వెనుదిరిగి చూచుచూ
 సైన్యముతోగూడ బయలువెడలిరి కతివయదినములకు నందిగ్రామము
 జేరికొని అచటనే రామపాదుకలకు వట్టాభిషేకము జేసితానును
 కందమూలముల దినుచు తపోవృత్తితోనుండెను ఈ వదునాలుగేండ్లును
 ప్రజలనుండి వన్నులు వసూలు చేయరాదని వారి సౌకర్యము కొఱకు
 ఖజానాలోనున్న ధనమునే వినియోగించవలెనని శ్రతుఘ్నునకు జెప్పి
 అయోధ్యకు బంపి తాను నందిగ్రామముననే యుండెను శ్రతుఘ్నుడు
 అయోధ్యకేగి మంత్రిుల నలహా సహకారములతో రాజప్రతినిధిగా
 ప్రజలకే కష్టములను గలుగనీయక పాలించుచు రాముని రాకకొఱ
 తెదురు చూచుచుండెను

150

గద్యము ఇది అత్రేయ గోత్రద్భవులును ఆర్యేల నియోగిబ్రాహ్మణులును
 చాగంటి వంశీయులునగు జోగిం జాగారి ధర్మవత్తియు శివభక్తి
 దురంధరురాలును శ్రీవామలింగేశ్వరి చరిత్ర మను కావ్యకృతి
 కర్తరియునగు గౌరీదేవి విరచితంబగు గౌరీ రామాయణము నందలి
 అయోధ్యాకాండము సంపూర్ణము

గౌరీరామాయణము

అరణ్యకాండము

ఉ - శ్రీరఘు రాముడంత వనశ్రీమల లోపల నంచరింపు చున్
చేరువ నున్నలోయలను సీతకు జూపుచు నెల్లవేళలన్
వీరుడు లక్ష్మణుండు వెనువెంటను వచ్చుచు నన్న యాజ్ఞలన్
ధారణ సేయుచుండనట ధర్మము దప్పక యుండి యుండగన్ 1

ఆ వె - చిత్రకూట మందు శ్రీరాము డుండగా
వచ్చి పోవుచుండె వనజ నంబు
మునులు ఋషులు వచ్చిముద మార వారితో
వేద వాదములను వేడ్క జేయ 2

గద్యము అంత నొక్కనాడు రాముడు తమ్ముని జూచి తమ్ముడా! ఈ
ప్రదేశమంతయు జనులరాకపోకలతో నిండినది దీనిని బట్టి
నగరవాసులు గూడ నరుదెంచ వచ్చును దానివలన
మనయేకాంతమునకు భంగము వాటిల్లనేవు గాన మనమీ అడవిగడచి
దూరప్రాంతముల కేగుదమనిన సీత అయ్యో! మన కీప్రాంతమంతయు
బాగుగ నలవాటు వడినది ఈలతాగుల్కాదులు
ఈవృగవక్షికాఋకములను వదిలిపో వలయునా! ఇంతటి
ప్రశాంతవాత వరణము ను విడిచి పోవుటకు మనస్కరించకున్నదన
రాముడు నవ్వుచూడేవీ! పట్టణ సౌకర్యముల కంటెను ఈ చిత్రకూటమే
నీకు ప్రీయమైనదా? అంతఃపుర సౌఖ్యములను వదిలివచ్చితివి గాని
ఈవనము మీదిమమకారమును వదలలేకుంటవా? అనసీత
ఈచిత్రకూటము శాంతిసుఖములకాలవాలమైనది ఇచ్చటికి వచ్చిన
దాదిగా మనమెంతో ఆనందముగా నుంటిమి దీనిని వీడి పోవనేల?
అనిన రాముడు వైరాగ్యముతో రాజభోగములను త్యజించి వచ్చిన
మనకు మరల ఈమమతను రాగములేల? గహనారణ్యములలో

ఇంకను అనేకమంది మహాత్ములను దర్శింపవచ్చును ఇంతకంటెను ప్రశాంత స్థలము లనేకములుండెను గాన యిక్కడ నుండి ముందునకు సాగుదమన నీతయు పతిమాటను కదన లేకను ఎంతో ప్రేమతోపించుచున్న అమృగవక్షిణాబకములను వదల లేకను ఇంతవరకును అలుకులు ముగ్గులతో తీర్చి దిద్దిన ఆకుటిరమును వదులుటకు బాధపడి వారివెంట నడచెను 3

కం - నదులును వనములు గడచుచు
పదియో మడ మేరగడువ పావన భూమిన్
నదియొక్కటి గనపడియెను
యెదురుగ నిలుచుండె నచట యెద్దున బులియున్ 4

కం - అది చుచిరామ చంద్రుడు
ముదమున సొమత్రితోడ మునియశ్రమ మె
య్యదియో యిటనుండ నగును
విదితముగా దెలిస రమ్ము వివరము తోడన్ 5

రామలక్ష్మణులు అత్రి మహామునిని దర్శించుట

కం - అనవిని లక్ష్మణు డవుడె
చనియెను దెలియంగ నచటి సంగతి సంతన్
వినబడియె వేదఘోషలు
కనఁదె నట సత్రి శిష్యగణముల తోడన్ 6

గద్యము - లక్ష్మణుడు తిరిగివచ్చి ఇదియొక మహాత్ముని తపోభూమి 7

కం - అన్నామన పుణ్యంబున
నున్నాడిట సత్రియనెడి యొకముని పరుడున్
మున్నూట శిష్య బృందము
ఎన్నగు గురువకను గొలుచు నీమహామ్యున్ 8

కం - పులులును కేలలు నెప్పుడు
చెలిమి గలిగి దిరుగుచుండె చెంతకు బాడన

- మలిస రహిత భావంబున
కలిస మెలసి యున్న విచట కలిమిన్బలిమిన్ 9
- కం - తమ్ముని తోడను రముం
డమ్ముని వరుజూడగోరి యరిగెను సీతన్
రమ్ముని జీరుచు ముందుకు
కమ్ముని వాసనలపు య కనువిందెడవన్ 10
- కం - శ్రీరాముని అగమనము
కూరిమితో శిష్యులెల్ల గురువుకు దెలుపన్
పేరాదరమున నత్రియు
చేరెను దాశరథి జూచి చెందెను ముదమున్ 11
- తే గీ - తమ్ముడును తాను సీతతో తపసి వరుని
విడ వడ్డమ్ములకు మ్రొక్క బరమ మౌని
చెలగి ప్రేమతో వారి నాశీర్వదించి
అర్హపాద్యంబు లిచ్చియు నాదరించె 12
- తే గీ - బ్రహ్మ తేజస్సుతోడను బ్రాహ్మణుండు
పండి పోయెను శిరమంత వెండిమించి
సత్త్వగుణమున కది నదర్శనము గాగ
వెలుగు చుండెను అత్రియా విపినమెల్ల 13
- తే గీ - కలుషదూర పతివ్రతా తిలకమైన
అత్రి యిల్లాలు అననూయ అనగజెల్లు
జాలరెవ్వరుగూడ నానతిని బోల్చు
తల్లి మరపించు శిష్యుల తల్లియగుచు 14
- తే గీ - పండిపోయిన దివ్య దంపతులువారు
పార్వతిపరమేశ్వరుల్ వార నంగ
వివసంబైన యాతపో వనమునందు
వెలుగు చున్నారు జనులకు వెలుగుజాల 15
- కం - ఆదంపతులను జూడగ
ఎదేదో దివ్యబోధ యేర్పడు మదికిన్

వేదమె రూపమ నంగా

నాదేవతలే యటంచు నందరుబొగడన్

16

సీ - అనసూయ జూచెను అతివ సీతమ్మను

తన యక్కునను జేర్చుకొని వచించె

పట్టణ మందున పలుభోగములు వీడి

పతి వెంటనడవకి పడతివచ్చె

రాచ నగరునుండు రాయంచ యన జెల్లు

రాళ్లభూముల నెట్లు రమణి నడచు

చందమామను జూడ కందిఱొయెడి మేను

వనముల దిరుగంగ వలసె నేడు

17

తే గీ - అనుచు బలికెడి అనసూయ కతివ సీత

భక్తిమీరగ మ్రొక్కియు పలికె నిట్లు

పతిని సేవించు విధమును పడతిజెప్పు

మనిన సీతమ్మకాసుద్దు లన్ని జెప్పె

18

కం - పతియే దైవంబనుచును

సతియొప్పుడు దలచవలను సతిధర్మమదే

గతి దప్పక నేవేళను

పతివెంటను నంటియుండ పడతికి జెల్లున్

19

కం - విమరక నెల్లవేళల

నీమది లోపతిని నిలిపి నీమము తోడన్

వేమరు పతిసేవల లో

భామర్త్రబతుకంగవలెను భక్తిదలిర్చన్

20

అ వె - సిగ్గు గలిగి చాలసింగారమును గల్గి

భక్తి గలిగి చాల భయము గలిగి

నయము ప్రీయము గలిగి నాతిని భర్తను

వశము జేసికొనుచు వరలు మమ్మ

21

కం - అనుచును ఋద్దులు జెప్పిన

అనసూయను జూచి సీత యతివినయముతో

మనమున నీధర్మములను

అనయము ఏటింతు ననుచు నతివకు మ్రొక్కెన్ 22

గద్యము - శ్రీరాముడు సీతాలక్ష్మణ సహతుడై అత్రిఅననూయలకు ప్రణమిల్లి
వారల ఆశీర్వాదములంది దండకవనాభిముఖుడై బయలుదేరెను
రాత్రి సమయములందు చెట్లనీడనే వసింపుచుకతివయదినముల
వయనించినను జనస్థానమును గానకదుర్గమారణ్యముల బ్రవేశించిరి
ఎటుజూచినను మహాభయంకరముగా నుండె 23

తే గీ -కాకు లైనను దురవా కానయందు
పిట్టలైనను గూయపు దట్టమైన
ముండ్ల డొంకలు తుప్పలు ముందు జూడ
దండకావనమందున దారి లేక 24

తే గీ -ముందు లక్ష్మణు డాదారి ముండ్లు దీయ
సీత చేబట్టి రాముడు చేరి నడువ
ఎత్తు పల్లాల గుట్టల నెల్ల దాటి
నడువ సాగిరి యడవిని నాతి తోడ 25

తే గీ -గుట్టలై పడియున్న యాపుట్ట లందు
బుస్సుమని భీతిగొల్పెడి భుజగములును
విషము గ్రక్కుచు నాయువువిషము జేయ
పట్ట పగలైన జొరరాని యట్టి యడవి 26

విరాధ పథ

తే గీ -పులులు సంగమ్ములైనను బులుగులైన
దిరుగ గాజ ల వచ్చుట తెరపులేక
అట్టి యడవిని గనుగొని అతివ సీత
భయము బెనుగొన బలికెను పతిని జూచి 27

తే గీ -దారి తప్పితమో లేక దారి లేదె
యిట్టి యడవిని జిక్కితి మేది దారి

యున్న చోటను సుఖముగా నుండ లేక
వచ్చియున్నాము దెలియకీ వనమునందు

28

కం - అని సీత ఖలుకు చుండగ
ఎన బడియెను పెద్దకేక వీనులీ బగులన్
గనుపించెను బెంజికటి

ఎను వీధిని గానబడియె ఎక్కుతా కృతియున్

29

గద్యము - అటువంటి రాక్షసునెన్నడు జూడని సీత భయముచే వణుకుచు
భర్తనుకొగలించుకొని కన్నులుమూసకొనెను ఆరక్కనుడు గట్టిగా
ఆర్చి సీతారాములనిద్దరిని బట్టుకొని ఆకనముపైకెగరెను
అంతరాముడు ఖడ్గముతో రక్కనుని రెక్కలనుఖండించెను
వాడునుకొండవలె క్రిందబడి గట్టిగాఆర్చి ప్రాణములువిడచెను అతని
శరీరమునుండి ఒకదివ్యపురుషుడు బయటబడి రామునకు సమస్కరించి
- అయ్యా! నేనెక యక్షుడను కుజేరుని సేవకుడను కర్తవ్యమును
ఎన్నరించి నందున అతనికాపమునకు గురైతిని విరాధుడను పేర
నరభక్షకుడనై యీదండకాటవి యందుక్రూరుడనై దీనినంతయు
నిర్జనముగావించితిని నీవుమహాత్ముడవుగనుక నాకుకాపోవ
శమనముగావించి పుణ్యముగట్టుకొంటివి మీరీదక్షిణ దిశగావెళ్లిన
మందాకినీ నదిగనువించును అతీరమున కొంతమేరగడచిన
శరభంగమహాముని ఆశ్రమము గనువించునని దారిజూపి
దివంబునకెగిరిపోయెను రాముడు లక్ష్మణుని సహాయముతో
నారాక్షసదేహమును బూడ్చి విరాధుడు చెప్పినదిశగా పయనించెను
ఆశ్రమమున శరభంగు డవసానదశలో నుండెను రామలక్ష్మణు
లొమునిదరికి వెళ్లినమస్కరించిన అతడును ఆనందముతో - రామా!
వచ్చితివా! తండ్రీ! నీరాకకొఱకేయెదురుజూచు చుంటిని ధన్యుడనైతిని
నీవుకారణజన్ముండవు ఈ దండకవన మంతయు రాక్షసమయము
ఈఅసురుల దును మాడి యిందున్న తాపసులకు రక్షణకలిగించుము
మరణసమయమున నీదర్శనము గలిగె నీవు శ్రీమన్నారాయణుడవు
నాజన్మతరించెను నాకుసెలవెసంగు మని బల్కి ప్రాణములువిడచెను

రాముడు అక్కడనున్నమునులతో గూడి తిరిగివయనము సాగించెను
 అవనమునగల మునులఆశ్రమముల యందుకొన్ని దినములు
 వసించుచు ముందుకు సాగెను అచ్చటనున్నమునులు రాక్షసభయము
 నివారించుమని రాముని ప్రార్థించిరి రాముడు వారలకభయమిచ్చి
 రాక్షససంహారమునకే తానీఅడవులకు వచ్చితినిని జెప్పెను అటనుండి
 రాముడు మునులతోగూడ సుతీష్ఠుని ఆశ్రమమునకేగెను సుతీష్ఠుడు
 తపస్సుచేక్కొనిన దేహముతోను మట్టిఊడలవంటి జడలతోను
 ధూళిధూసదమున గప్పబడియుండెను అమునిముఖమువనిత్రమైన
 తేజస్సుతో ప్రకాశించుచుండెను ఎండ్లతరబడి సమాధియందున్న
 సుతీష్ఠుడురామలక్షణులట చేరగనే కన్నువిప్పి జూచిన సీతారాములను
 సాక్షాత్లక్ష్మీనారాయణులుగా దర్శించెను 30

కం - ఎదురేగి రామచంద్రుని

హృదయంబున హత్తుకొనుచు ఋషివరు డంతన్

ముద మందెను తనభాగ్యం

విదియని పొంగుచును అర్ఘ్య మిచ్చెను వేడ్కన్

31

కం - రామా! శ్రీరఘు రామా!

రామా! రవికులప్రదీప రాజివాళా!

రామా! దనుజ వింఠ!

రామా! మమ్మేలు కరుణ రఘుకులసోమా!

32

తే గీ - నేనుజేసిన పుణ్యంబు నిజము గగ

నిన్ను జూడంగ గలిగెను నీరజాకృ

నీదు రాకను గోరుచు నేనుయుంటి

నాదు అతిథ్యమును గొను నలిననేత్ర

33

గద్యము - అనిసుతీష్ఠు డానందాతిశయమున అతిధిమర్యాదలతో నాదరించెను

రాముడును ఓ మహాత్మా! మేము యింకను కొంతకాలము

వనవాసముచేయవలసియున్నది గానమాకు వాసయోగ్యమైనప్రదేశము

జూపుడన సుతీష్ఠుడరామా! నాయీ ఆశ్రమమున

నీయిచ్చవచ్చినన్నిదినంబులుండి నన్ను ధన్యుని జేయుము

ఇదియెంతయో ప్రశాంత వాతావరణముగదా! అన రాముడు మహాత్మా!
 పి. రుశాంతి అహింసలు మూర్తీభవించిన వరమవత్తులు
 మిమ్మ ప్రతియధర్మమైన పరాక్రమముతో కూరబంతువులను రాక్షసులను
 చంప దలచి తిరుగు చున్నాము ఇట్టి పవిత్రస్థలములందు హింస
 జరుగరాదుకావున మేముదూరముగనే యుండవలయును మమ్ము
 మన్నించి తగుస్థలమును జూపుడన సుతీష్ఠుడు అయిన మీరీమార్గమున
 బోయిన అగస్త్యమహాముని ఆశ్రమ మగిపడును ఆయనను దర్శించిన
 మీకు శుభమగును అని ఆశీర్వదించివంపెను రాముడు
 సీతాలక్షణసహితుడై అగస్త్యముని ఆశ్రమ న్ముఖుడై బయలుదేరెను
 హింసాతత్పరుడగు ఖర్తవి గనుగొని 34

కం - రాముని సంకల్పంబును
 భూమిజ మదినెరిగి మిగుల మౌనెను దుఃఖం
 జేమి! హింసించక యె
 కామితములు దీరవొక్కొక కుక్కునకున్ 35

గద్యము - హృదయము కొండల మందదయార్థహృదయగావున హింస
 యనిన నహింసనేరక పతితో రాక్షసులను జంపెదనని
 ప్రతిజ్ఞజేయుచున్నారు వారుమీకే మపకారము జేసరని వారినిజంపుట
 ఇదియేటి క్షాతధర్మము అహింసా పరమోధర్మః అను నార్యోక్తి
 వినరొకో! 36

తే గీ -వరులకుపకారమును జేయ వరమ సుఖము
 వరుల పీడింప దుఃఖపాపంబు లొదవు
 హింస కంటెను పాప మింతేమి గలదు
 హింస జేయక గడవదే యిలను మనకు 37

తే గీ -కత్తి చేపట్టి నప్పుడే కలుగు మదిని
 క్రూరభావంబు లెన్నియో కుత్సితంబు
 బుద్ధి కలుషితమొనరించి పురుషు నకును
 మనుజు భావమ్ము లడగించి మలినపరచు 38

కం - వేషములు జూడ మునులై
 భాషలు వినసాధుజనుల భావము నింపున్

భేషజ మేటికి యిప్పుడీ

దోషములను జేయ మీరుదొరకొను నప్పుడున్

39

కం - చెప్పినది చేస చూపిన

నెప్పును బుధజనుల మెప్పు లొందుదు రిలలో

గొప్పగు వసులను జేయక

తప్పులు సేయంగ మీకుదగునా యిటులన్

40

తే గీ - సర్వ జీవుల దయజూడ సమ్మతమ్ము

బుధుల వాక్యమ్ములను బట్టి పోవ వలయు

హింస అనగానె నామది సంశయించె

మీకు జెప్పంగ నేపాటి మేదిసీశ

41

కం - అని బలుకు జానకీనతి

వినయంబును దొడ్డబుద్ధి విని రాఘవుడా

వనితకు దెలియం జేసెను

జనహితమగు నట్టి సర్వనద్దర్శమ్మున్

42

అ వె - ఆకులలము దినుచు నడవుల దిరిగెడి

తావనులను జంపు దనుజు లైన

హంతకు లగు వారి హతమార్పు పాపమే

సాధురక్షణమ్ము నలువవలదె

43

అగస్త్య మహాముని చరిత్ర

గద్యము - సీతాదేవి మనంబున గల గుణములు ముగిసి ముష్టిశిక్షణ శిష్టరక్షణ నాకర్తవ్యముగాన నేన ధర్మమును విడువజాలను అర్హతాణము కంటె మరియొక వరమధర్మంబులేదు యక్షుల బారినుండి ఈసాధు పుంగవులరక్షణ మవశ్యకమున నుండు పాపములేదని బోధించి తమతో వచ్చుమునులతో నాడండకవనమునందు ఉచరింపుచు నుండకొంతకాలము గడచెను ఒక్కొక్కత్రమమున కొంతకాలముండి అటునటు దిరుగుచుండ కొన్నివత్సరములు గడచెను తరువాత

అగస్త్యమహామునిని దర్శింప నేగెను తమ్ముడైన లక్ష్మణునికి
 అగస్త్యమునిమహాత్యమును దెలియజేయుచు - దివాకరుని
 గమనమడ్డగించిన వింధనగాధిపతి గర్వమడంచుటకై దేవతలపంపున
 అగస్త్యమహామునిదక్షిణ దేశతిరమునకు వచ్చెనన లక్ష్మణుడగస్త్యుని
 చరిత్ర దెలియజేయుమని కోరెను పూర్వము వింధ్యుడు
 హిమవన్నగమువలె వెలుగొందవలెనని అత్యున్నతుడై పెరిగి
 సూర్యమండలము పరకును లేచెను సూర్యగమనమున కాటంకము
 గలిగినదేవతలు అగస్త్యుని వేడుకొన అతడు ఉత్తరదిక్కునుండి
 దక్షిణమునకేతెంచెను వింధ్యుడు అగస్త్యునకు పంగినమస్కరించెను
 అగస్త్యుడు వానినిదీవించి వింధ్యా! నేను మరల వచ్చువరకును
 నీవిత్థేయుండు మన ముని ఆదేశమున వింధ్యుడు అణగియుండె
 అగస్త్యుడు తిరిగి ఉత్తరమున కరుగక నిందేయుండి
 తవమొనర్చుకొనుచుండెను ఆమహాత్ముడు వచ్చునరె
 ప్రాంతమంతయు రాక్షసమయమైయుండెనట వారిలో ఇల్వలుడు
 వాతాప అనునిద్దరురక్కనులుండిరి వారుబలగర్వితులై మునులను
 వీడింప దొడంగిరి బ్రాహ్మణవేషంబున సాధుసజ్జనుల మోసగించి
 వారికాతిభ్యమిత్తుమని పిలిచి ఇల్వలుడు తమ్ముడగు వాతాపిని జంపి
 ఆమాంసముతో వారలకు భోజనమిడి వారుతినిన వెంటనే వాతాపి
 ఇటురమ్మని బిలువ వాడు అతిధులపొట్టజీల్చుకొనివచ్చెడి వాడు
 తరువాత నాసోదరులు ఆసాధువుల మాంసము దినెడివారు
 అదితెలిసయే అగస్త్యమహాముని గూడవారికి అతిథిగా వెళ్లి
 భోజనముమైన వెంటనే జీర్ణం వాతాపి జీర్ణం అని
 వాతాపినిజీర్ణించుకొనియెను ఇల్వలు డెన్నిసారులు బిలచినను
 వాడురాలేదు అగస్త్యుడు నవ్వుచునాపొట్టను బడినవాడు మరల నెట్లు
 వచ్చును? వాడు జీర్ణం బయ్యెనన ఇల్వలుడు మండిపడి
 మునినిజంపబోవ అగస్త్యుడు తననేత్రములనుండి అగ్నిని
 బుట్టించిఇల్వలుని భస్మముజేసెను అప్పటినుండియు
 యీప్రాంతమందలి రక్కనులు క్రూరభావములు విడచి అగస్త్యుని

శిష్యులైరి అందుచే యిక్కడరాక్షసభయముండదు అనిజెప్ప లక్ష్మణుడు
 వాతాపిఇల్యలులెవరు వారికా బలమెట్లు వచ్చెనన రాముడు
 ఆరక్కనులచరిత్రను సీతాలక్ష్మణులకెరిగించెను పూర్వకాలమున
 ఒకప్పుడు దూర్యాన మహాబుషి నమాధినిష్ఠనుండి లేచి నదియొడ్డున
 సంధ్యానుష్ఠానములొనరించుచుండ అయోముఖియను యొక రక్కసి
 వానిపైబడి తనకామవాంఛదీర్చికొనియెను దూర్యానుడు వివశుడై
 రక్కసి సొంగత్వమువలన మలినవడిన శరీరమును
 నదియందువలెత్రముజేసికొని దూరారణ్యములకుబోయెను అదూర్యాన
 మహాబుషి యొక్కతేజస్సువలన ఆరక్కసిన ద్యోగర్పవై
 ఇద్దరునుతులను గనియె వారు తండ్రివలె క్రోధస్వభావులును
 బలవంతులును తల్లివలెక్రూరులునై భయంకర రాక్షసులై బ్రహ్మను
 గూర్చితవమొనరించి అమరులగునట్లు వరములు బడసిరి
 ఆవరబలగర్వమున వ్రజలవీడింపు చుండెడివారు
 మహాకాతన్యభావుడును తపశుక్తిసంపన్నుడును అగు అగస్త్యుడు
 ఆరక్కనులశక్తిని హరించి వారలను హతమార్చెను ఇదియేఅగస్త్యుని
 తపోభూమి ఇంద్రాదిదేవతలు ఇందువిహరించుటకు వచ్చుచు
 ఈమహాత్మునిసేవించియేగుచుందురు ఎందరో మహాత్ములు
 తపోధనులుఇచ్చటనద్దిబొంది దివ్యలోకంబులకేగిరి అదిగో ఆశ్రమము
 లక్ష్మణా! నీవుముందుగా బోయి నారాకనెరిగింపుమన లక్ష్మణుడు జని
 ముంగిలియందున్న శిష్యులకు నమస్కరించి - 44

కం - ఇన వంశంబున బుట్టిన
 ఘనుడా రాముండు వచ్చె గావున నివుడే
 చనిమీ గురువరుని తో
 వినిపింపుము మాదు రాక వివరముతోడన్ 45

తే గీ - తండ్రి నత్యంబు నడువగ తవసి యగుచు
 అరుగు దెంచెనురాముడీ అడవి నుండ
 అతని అనుజాని లక్ష్మణు డంద్రు నన్ను
 అన్న సేవింప వచ్చితి నతని వెంట 46

కం - మా రాకలు మీగురువుకు
 చేరి తెలుపుడయ్య వేగ సీతారాముల్

కోరి మము జూడ వచ్చిరి

వారికి దర్శనమొసంగి వరలు మటంచున్

47

గద్యము - అవలుకులు విని అగస్త్యమహాముని శిష్యులు లోనికిగి
సాకేతపురాధినాథుని పుత్రులు రామలక్ష్మణులు మీ సేవకై అరుదెంచిరన
అగస్త్యుడు సంతోషించి వారలకెదురేగి ఆదరంబున గౌగలించుకొని
వారి వ్రణావములను గొనిదీవించి లోనికి దోడ్కొనిపోయి
అతిథిమర్యాదలనాదరించెను అఆశ్రమమున నర్యదేవతానివాస
స్థానములను అందువ్రతిష్ఠింప బడినదేవతామూర్తులను వారినారాధించు
మానినత్తముని అకుంఠితదీక్షకు రాముడాశ్చర్యమొందెను
రుచికరమగు ఫలము లమలతో రామలక్ష్మణులను సంతృప్తులనుజేసె
తన వద్దనున్నది గ్రాంతములను పైన్చి వశరాసనమును
అక్షయతూణిరంబులను రాముకిచ్చి ఎదివిష్టదేవుని శరాసనము
ను రుద్రాధుల జంపి యున్న దివ్యచాపము దీనితో
నీపుంక్షనసంహారమొనర్చి దేవ బ్రాహ్మణులకు శాంతిభద్రతలు
చేకూర్చుము అని దీవించెను రాముడు మహాప్రసాదంబుని వానిని
న్యకరించెను వాటివ్రయోగ ఉపసంహారములను గూడదెలిసకొనెను
తరువాత అగస్త్యమహాముని ఒకదివ్యమణిని కానుకగానిచ్చెను

కం - అముని యిచ్చిన రత్నము

రాముడు గైకొనుచు దివ్యరత్నము నిదియే

భామామణి భుషణమో

యీమణి మీకెటు లభించె నెరిగింపుమనన్ ||

48

శ్వేతుడను రాజర్షి చరిత్ర

కం - చిరకాలము క్రిందట నే

బరమేష్ఠిని గూర్చి దవముబాగుగ జేయన్

దిరిగితి వనములు నదులున్

బరికించితి గడకు నెక్క వద్యాకరమున్ ||

49

కం - జలమందు గలదటంచును

దూచి యు నిదిదగును నాకు దవమున కనుచున్

నలుమూలలు బరికింపగ

కలదొక మానవ శవమ్ము కనిగందకయే ||

50

తే గీ - అంతలో వచ్చె నొకదివ్య యానమటకు

దివ్యరూపంబుతో నట దిగియె నొకడు

శవము కడకేగి కోన భక్షించె యె

తిరిగి యాశవ మప్పుడే తేజరిల్లె ||

51

తే గీ - అబ్బురంబున నటకేగి యడిగి తిట్లు

హేయమగు శవమిది నీవుయెట్లు దీని

రోత లేకయె దింటివి ప్రీతితోడ

ననిన దనవి పఫలమని అనియె నతడు ||

52

నేను విదర్భాధిపతియగు నుదేవుని జ్యేష్ఠపుత్రుండను
శ్వేతునామంబున నకిలవిద్యాపారంగతుడనై శత్రువుల నిర్బించి
తండ్రితరువాత రాజ్యమేలితిని మహావరాక్రమముతో స్వార్థము
తోనకలభోగంబు లనుభవించి తుదకు విరక్తిజెంది నాతమ్ముడగు
సురధుని రాజును జేసి తపోవనముల కరిగితిని మూడు
వేలవత్సరములు తపము జేసి నీర్ధి బొందితిని కాయము విడిచి
స్వర్గసుఖము లనుభవించు చుండియు క్లుప్తుచే తపించ వలసిన
కారణమేమన నరమేష్ఠిరేవెంత సాధువర్తనుడనైనను పరులకుపకారము
జేయవైతివి అన్నదానవిహీనత వలన నీకీ ఆకలిదాపురించెను
ఒరులకష్టముల పాలు జేసి నీశరీర సుఖమునకే పాటుబడితివి గాన
నీవు భూలోకమున కేగి నీశవమునే దినుచుండుము దినదినమునది
తేజము నొంది నీక్షుత్తు బావునన నేను చింతించి పితామహా
ఎంతకాలవిట్లుగడువవలెనన అగన్వయమోబువి నీకడ కేతెంచును
వానివాక్కులు వినిన నీపాప మునంక్షుత్తును హరించును
నీవు విముక్తుడవగుదువని సెలవిచ్చెను తమదర్శనమువలన
పాపవిముక్తుడ నైతినియె నంతలో ఆశవ మంతర్హితమయ్యెను
అతడును దివంబునకేగుచు

53

సీ - అన్నదాన విహీనయైన దోషమ్మున

అకలిదప్పుల నడలవలసె
 పరుల వీడించిన పాపఫలముల వల్ల
 తన శరీరమె తానుతరగ వలసె
 ఒరులకష్టముల్ నుండజేయుట వల్ల
 తనకాయ మేతాను తినగ నయ్యె
 స్వార్థ పరులగుచు చరియించు చుండిన
 కష్టాలు బదుదురు కడకు వారు ||

54

తే గీ - మనుజు డెప్పుడు ధర్మంబు మరువ రాదు
 తనకు గలిగిన దానిలో తగిన యంత
 ఒరుల కిడి దానుదినవలె సున్నదాని
 నట్లు గాకున్న సుఖము లేదందు నిందు

55

గద్యము - గావున మానవులు ధర్మమార్గమును వీడి చరించరాదు దీనికి
 నాజీవితమే సాక్షి యని బల్కియ్యాదివ్యరత్నమిచ్చి బోయెను
 అప్పటినుండియు అది నావద్దభద్రముగానున్నది దీనిధరించ దగిన
 వాడవీవే గాన స్వీకరింపుమన రాముడా మునికి వ్రణమిల్లి గురువరా!
 ఈఅరణ్యమునకు దండకారణ్యమును పేనేలగలిగినన అగన్యుడు
 రామునకు దండకారణ్యమును గురించి చెప్పబడిదంగె పూర్వమొకప్పుడు
 మీఅయోధ్యానగరమును ఇక్ష్వాకుడను రాజుపాలించు చుండెడివాడు
 అతనికి నూర్గురు కుమారులుండెడివారు వారనమానబల
 పరాక్రమములుగల వీరులు వారిలో కడవటవాడు దండుడనువాడు
 క్రూరస్వభావుడై ప్రజల వీడింపుచుండ తండ్రివానిని గహనారణ్యముల
 నుండుమని పురినుండివెడలనంపె నంతవాడును రాజాజ్ఞనకు కట్టుబడి
 అరణ్యమున బ్రవేశించి శుక్రాచార్యుని ఆశ్రమమున కరిగి అతని
 అనుమతిని అరణ్యమంతయు జన నివాసమొనర్చి కొంత మంది
 ప్రజలతో నొకనగరమును నిర్మించుకొని అందేయదేచ్చగా
 పరిపాలించుచుండెను ఒకనాడతడు నదిలో జలకములాడుచున్న
 నొక నుందరిని జూచి కామించి ఆమెవెంటబడియె నామెయు
 నేనుశుక్రాచార్యుని పుత్రుని నీకుగురుపుత్రుని నొదరితులగు

గనుక నన్ను విడుపుమని వేడుకొనియె గాని కామాతురుడగు దండుదామె
 బల్కులు లెక్క గొనక బలిమిని ఆమెనుబొంది తన దారిని బోయెను
 ఆమెయేడ్చుచు తండ్రివద్దకేగి విషయము జెప్పిన
 శుక్రుడుమహాక్రోధంబున దండునివానినగరము అపరివారముతో
 భన్మమగునట్లు శపించెను అంతనాప్రదేశమంతయు భన్మమై యెండి
 నిర్జలమును నిర్జనమును నైతరులతాశు న్యమై గహ న రణ్యమయ్యెను
 అదియే దండకారణ్యమన బరగె తరువాత నామిట్లు ప్రక్కల గల
 జను లాక్రొశించుచుండ శుక్రపుత్రక వారల ఏదరించి తమతండ్రి
 ఆశ్రమ వరినరముల వాసముచేయుటకు దగినయేర్పాటు గావించె
 ననిదండకారణ్యము చరిత్రరామున తెలియించెను రాముడును
 అగస్త్యునకు నమస్కరించి మేమీ అరణ్యమున ఏవనించుటకు
 దగినప్రదేశము దెలియజేయుడన ఆ మునియు రామునితో రామా
 ఇచ్చటకు వది యామడల దూరమున పంచవటియును ప్రదేశము
 గలదు అనమిపముననే గోద వరీనది బ్రవహించుచున్నది అగ్రతమీ
 తటమున సర్వఋతువులుపును వసంతమునే దోషించును ఫలపుష్ప
 లతాగుల్మదులతో నిండి హృదయముల నలరించును మీకది
 వాసయోగ్యమగునన రాముడు సంతసించి అగస్త్యునిసెలవంది
 సీతాలక్ష్మణులతో పంచవటివైపుగా వయనించెను 56

పంచవటి తీరమున పర్ణశాల నిర్మించుట

- కం - రాముడు లక్ష్మణుడును నా
 భూమిజ తమవెంట రాగ పూజింపములన్
 వేమరు దలకున్ దగులగ
 యేమరిక యె యేగుచుండి రెంతయొ దీక్షన్ 57
- కం - కొండల కోనల దిరుగుచు
 నెండల వ నలకు నైన నేవిధి జూడన్
 గుండెలు నదరుచు నుండినీ
 యుండగలిగె సీత మిగుల యొద్దిక తోడన్ 58

కం - వల్లవపాటి తన చరణ
 వల్లవములు గందిపోవ భయమందకయే
 యుల్లానఘుతో నెప్పుడు
 సల్లావంబులను నెరపు నఖ్యత తోడన్ 59

కం - శ్రీరాముడు వంచవటిన్
 చేతువగా లక్ష్మణుండు సేవలు జేయన్
 కూరిమి నతితో గూడన్
 పేరే చింతలును లేక వెలుగుచు నుండెన్ 60

గద్యము - జటాయువు అనునొక పక్షిరాజము వారలకు నడవులలో దేడుగా
 నుండి ఆ వంచవటి తీరమున పర్వతాల గట్టుటకును అప్రదేశము
 శుభవరచుటకును సహాయము జేయుచు వారిని గొలచు చుండెను
 రామలక్ష్మణులు దశరథమిత్రుడగు అవక్షిని తండ్రికి వలెనే ముస్సించు
 చుండిరి కాలచక్రమున ఋతువులు మారు చున్నను ప్రకృతి
 తనపరువమును గనవరచుచు అనందమును గలిగించుచుండెను 61

శూర్యణు రామలక్ష్మణులదరికి వచ్చుట

కం - హేమంత ఋతువు నందున
 చేమంతులు విరియబూసి చిరుజొవములన్
 హేమంపు రంగు లీనుచు
 కామంబులు కలుగ జేయు కౌతుక మెవ్వన్ 62

కం - పగలెల్ల బాటు పడుచును
 సగ మాకలిపొట్ట తోడ సంధ్యా వేళన్
 మగవారు గూడు సేరగ
 మగువలు ననురాగమునను మక్కువ జూపన్ 63

కం - ఒకనాటి సంధ్య సమయం
 బొక పూపొదరింట సీత పూవులుగోయన్

అకలుకు దైన రాముం

డెక దెనవరికించి జూచె నెక జవరాలిన్

64

కళా= రాముని జూడగ నాచెలి

కాముని బారికిని జిక్కి కాకుత్స్సనితో

నాస్తుదిని దేచి నావే

నాస్తుగడవు గమ్మటనుచు నాతియు బలికెన్

65

గద్యము - అపదతిని జూచిరాముడునవ్వుచు నామె ౪౭౦౯ అటవట్టించవలెనని

నుందరీ! నీవెందుండు దానవు? నీపేరేమి? యీఅరణ్యముల

కేటవచ్చితివి? అనిఅడిగెను అమెయు సంతనంబున

ధామునిదావునకువచ్చి - నేనురాక్షసవీరుడగు రావణుని చెలియలను

నన్నుశూర్యణఖయందురు నీవంటి నుందరుని బొందిన

నాసామర్థ్యమును శక్తియుక్తులును సార్థకము లగును

నేనాభాగమనమును కామరూపమును నేర్చిన జాణను నీవు నాతోడ

వత్తువేని ఇంద్రసౌఖ్యముల బొందింతును రమ్మన

66

తే గీ - నాకు వున్నదియొక సతి నాతి వసుమ

నవతి ప్రారేల నీకు నీసఖియ తోడ

అభట్ట నున్నాడు నాతమ్ము డతివ జూడు

వాడు నీకగు సరిజోడు వనిత పొమ్ము

67

గద్యము = అపలుకులు వినిశూర్యణఖ లక్ష్మణుని జేరి నీయన్నకంబెను

నీవుస్థుడరాగుడవు నాకుదగిన వాడవు నీవే నన్నుబొందునుఖించు

మన అత్తణుడామె మాటలకు నవ్వు కొనుచు -

68

తే గీ - అన్నసేవించు చుండిన నస్యతంత్రు

నన్ను బొందిన నీకేమి నాతి సుఖము

సేప చేర్చుంగ జాలవు చేడె నీవు

వ్రభువును వదలి సేవకున్ బట్టనేల

69

గద్యము - లక్ష్మణుని మాటలు విని శూర్యణఖ తిరిగిరాముని వద్దకు వచ్చి

నీవే నన్ను చేకొను మీచిన్నది నీకుదగదు దీనినిప్పుడే మ్రొంగెదను

మనము సుఖముగా నుండ వచ్చునని భయంకరాకారమునుబొంది

వికృతముగా నేరుతెరచి గట్టిగాఱిసి నీతపైదుమికిన నీతభయము
తోగడగడవడంకుచు భూమిపై బడియె రాముడు తమ్మునిదెస జూచి
దీనినిక పైరించవలదన లక్ష్మణుడు వెంటనేకరవాలమును బెరికి
దానిజూట్టు బట్టితూడ్చి దాని కర్థ నాకలుగోసి విరూపిణిని జేసి
ద్రేసివైచెను అంత శూర్పణఖ గోలుగోలున నేడ్చుచు రక్తములు
జిమ్ముచుండ మరింత భీకరాకారముతో వరుగెత్తెను 70

కం - ఖర దూషణులను రక్కసు
లిరువురు సోదరులు వార లింద్రుని కైనన్
వెరువరు కడు బలకారురు
గరువమ్మున నేలుచుండ కాననమందున్ 71

తే గీ - ముక్కుజెవులను గోసిన దిక్కు లదర
యేడ్చుచునుజోయె రక్కన యిందరుండి
ఏరులగు సోదరులు గలవెలది నయ్యు
భంగపడితిని జూడరే వరులచేత 72

గద్యము - అని రక్తముగార వికారమైన మోముతో నేడ్చుచువచ్చు
శూర్పణఖనుజూచి ఖరదూషణులు బాధయు కోపమును బెనుగిన
ఆమెనూరార్చి నిన్ను విరూపిణి జేసిన వారెవ్వరు వారిపీచమడంచెదము
జెప్పుమన విట్టుగానేడ్చుచు పంచవటి యందుపర్వతాలగట్టుకొని
అన్నదమ్ము లిద్దరుండిరి వారు సుందర వరాక్రమములు గలిగిగర్వించి
యున్నారు వారి యొద్ద నెకచిన్నదిగలదు అది జగదేక సుందరి
యనజెల్లు అట్టిసుందరి మీవంటి శూరులవద్ద నుండవలెను
గానిఅనరాధముల పద్దగాదు ఆఅన్నదమ్ములనుక్కడంచి
అచిన్నదానినిదెచ్చుకొనుడు అని వారల నారామలక్ష్మణులపై
పురికొల్పెను అదివినిఖరదూషణులు కోపమున మండిపడి - 73

రాముడు ఖరదూషణుల సంహరించుట

కం - అరి వీర భయంకరు లీ
ఖరదూషణులుండ నిట్లు కాంతరొ నిన్నా

సరులెంత కావరమ్మున

వెరపించి విరూపి జేసి వేధించి రొకో

74

గద్యము - వారలం జంపి అచిన్నదాని చే నీకూడిగములు జేయించెద
మూరడిల్లు మని బలికి పదినలుపురురక్కనుల మహాబలవంతులను
రామలక్ష్మణులపై బంపి తామునునమరసన్నాహులై బయలుదేరిరి
అపదినలుగురురక్కనవీరులను రాముడెక్కబాణమున దెగటార్చెను
అదిచూచి దూషణుడు బిట్టుగాకేకలువైచు పుష్కలపై బడిన రాముడు
నీతనొక కొండ గుహాయందుంచి లక్ష్మణునట గావుంచి
తానేదూషణునితోబోరి వానినిబరిమార్చెను ఒక్కవీరు డింతమందిని
జంపుట విని

75

తే గీ - ఒక్కవీరుండు నిందరసుక్కడంచె

నిట్టి బలశాలి జూడబో మింత వరకు

అనుచు నాశ్రయమును బొంది యా ఖరుండు

తనదు సేనానిత్రిశురుని దగిలె ననికి

76

గద్యము - బాహుబల దర్శితుడైన త్రిశురుడు తనమాయా బలంబున
నాప్రాంతమంతయుగప్పివేయ రాముడును వాయవ్యాస్త్రంబున దానిని
ఛేదించిబాణవరంవరలగుప్పించి వానిని సైన్యముతోగూడ
సమయించెను అదివిని ఖరుడు కాలాంతకుని పగిది రామునిపై
దుమికెను రాముడున్న - ఓరీ నీచా! మదబలగర్వితుడవై సాధుహింస
జేయుచుండెడి నిన్నుచిడువరాదు ఆకులలములు దినుచు భగవంతుని
జపించుకొను సాధుజనులను మునిపుంగవులను జంపెడి నీకిక
కాలమునరి రమ్ము

77

కం - ధనమును బలమును గలిగిన

ఘనుడవునై యుండి యింత కరినుడ వగుచున్

మునులను సాధుల జంపన్

మన సెటులంగీక రించె మగతన మిదియే?

78

తే గీ - మునుల జంపుట గాదు నాముందు నిలుపు

సాధువుల జంపనే పాటి శౌర్య మగును

సాటి వారితో పోరాడ సామ్య మగును

రఘుు నాతోడ జెనగుము దమ్ములున్న

79

కం - ఇంతటి బలమును గలనీ

యంతటి బలశాలితోడ నని యొనరింపన్

సంతస మయ్యెను నాకును

సంతకు పాలికిని న్నిన్ను సంపుడు నిపుడే

80

గద్యము - అనిమహాద్గ్రామముతో మహాస్త్రములతో యుద్ధముజేసి వానిని
యమనదనమున కంపెను అంత దేవతలు పుష్పవర్షము
గురియించిరోయన మేఘము నీటితుంపరలగురియించె ఖరదూషణ
సంహారమువిని మునులందరును వచ్చి రామునిగొనియాడి ఈతడు
శ్రీమన్నారాయణుడే గాని వేరుగాదు ఇట్టి దనుజుల సంహరింప
నరులకు సాధ్యమా! అనిఆశ్చర్యానందముల రామునాశ్చర్యదించుచు
రామా! యిక మేము నిశ్చింతగా నుండిమాధర్మంబులు
నిర్వర్తించుకొందుము ఈదుష్టుల జంపి మాకుశాంతి భద్రతలు
చేకూర్చితివి ఇదిమాభాగ్యము మాకుసెలవిమ్మని తమతమ
నివాసముల కేగిరి రాముడు సీతాలక్ష్మణుల కడకు వచ్చివారికి
మోదము గలిగించెను తిరిగిసీతాలక్ష్మణులతో వర్ణశాల కేతెంచి
సుఖంబున నుండెను

81

అకంపనుడు రావణునకు రామునివృత్తాంతము నెరిగించుట

తే గీ - ఖరుడు మరణించి సంతస కంపనుడు

చేరె లంకకు రావణు చెంత కేగి

రక్ష సేయుము మమ్మునే రావణేంద్ర

దనుజ కులమున కంతమ్ము దాపురించె

82

తే గీ - అనుచు నేడ్చుచు వచ్చెడి యతని జూచి

వెనుక నున్నట్టి ఛెలియలి వింతరూపు

నక్కజంబుగ గనుగొని అనుర విభుడు

యెవరు గలిగించి నారు మీ కీ విపత్తు

83

తే గీ - అనుచు రావణుడడుగ నేఅనురనాథ

దండకాటవి నున్నట్టి దనుజ వరుల

నందరిని బట్టియమపురి కంపు చుండి

వీరులిద్దరు ననమాన వీరు లగుచు

84

గద్యము - మన ఖరదూషణత్రిశిరులను సైన్యనమేతముగా హతమార్చి
శూర్యణఖ తీయవస్తగలిగించిరని జెప్పిన శూర్యణఖయు
గోలుగోలుననేడ్చుచు తన్నువారు పరాభవించిన విషయము జెప్పితిన్నా!
న రులై యుండియు వారుబలగర్వితులై యున్నారని
వారుసామాన్యులుగారు అనమాన వ రాకమనంతులు
ఖరదూషణత్రిశిరులనే జంపినవీరులు వారినిమాయోపాయమున
జంపవలయును వారియొద్దనొక జవ్వనియున్నది ఆమెసౌందర్య
మద్వితియము నీవామెను దెచ్చి యేలుకొనుము ఆమెవియోగమున
రాముడునుజచ్చును కావున నీబుద్ధిబలముతో వారినణచ
వలయునుగాని భుజబలముపయోగింపరాదు అనిబోధించిన
రావణుడెక్కింత యోచించి వారిని మోసముతోనే జంపుదునని వెంటనే
తనమిత్రుడును ఉపాయశాలియునగు మారీచు నెద్దకేగెను మారీచుడును
రామణున అర్హపాద్యంబుల నీచ్చిఆదరించి వచ్చిన వనిదెలుపుమన
రావణుడు -

85

మారీచుడు మాయలేడియై పర్ణశాలకు వచ్చుట

తే గీ -దండకాటవి నందునుద్దండు ధైన

నరుడు తమ్ముని తోడను శాతితోడ

విడిసి యచ్చటిమానుల వేడ్కదీర్చ

సాహసంబున దనుజుల జంపుచుండె

86

కం - నాసోధరి శూర్యణఖను

అసోదరు లిరువురెంత యవమానంబున్

జేసియు ముక్కును జెవులున్

గోసిన నాదరికి వచ్చి గోడున నేడ్చెన్

87

తే గీ -అడుదని యైన జూడక యన్నదమ్ము

లిరువురును గూడి యామెకు నింతజేయ

యెట్లు లోర్తును మారీచ యెరుగవెక్కి
పగను దీర్చంగబోయియా వడతి దెత్తు

88

కం - పోవలయును నీమాయతో

గ వలయును కనకహరిణి కడు వేగమునన్

గావలయు నీ సహాయము

దేవలయును సీతనిపుడు తేజముతోడన్

89

గద్యము - అనిన మారీచుడు రాముని విషయము వినగనె భయముతో

గుండియలదర రావణునికి నచ్చజెప్పుచు -

90

తే గీ - రాము బాణమ్ము నే దింటి రావణేంద్ర

మరువ జాలను నేను నా మనుజు వరుని

యతని తోడను బోరెడి యాశ విడుపు

నరునిగా జూడబోకుమా నలిన నేత్రు

91

తే గీ - రాజ్యమందున సుఖముగ రావణేశ

నతులతోడను నుతులతో జనగదయ్య

బంధు జనములు ముదమొంద ప్రజలనేలు

పగను బెంచుకు జెడిచి ప పాడిగాదు

92

గద్యము - అని మారీచుడు నయవినయంబులం జెప్పరావణుడు క్రోధము

తోమారీచా! నేనా రామునిపై వగదీర్చుకొనకనిద్రబోవను నీవు నాచెప్పిన

బొప్పున నడవవలయును ఇదినా అజ్ఞయని శాసించి బలికిన మారీచుడు

చేయునదిలేక వీనికిపోగాలము దాపురించినది అందులకే

నాపితవచనములు జెవికెక్క లేదు అటుకేగిన రామునిచేతిలో

చావుతప్పదు కాదన్న నన్ను వీడిప్పుడే జంపును ఎఱ్ఱినను

జావుతప్పదు వీనిచేతిలో జచ్చిన నేమున్నది రామునిచే జచ్చిన

మోక్షమైనను లభించును అనితనమదిలో నిశ్చయించి మాయలేడియై

పంచవటితీరమున సంచరించ దొడంగెను ఒకనాడు సీత

పూవులుగోయుచు నాలేడిని జూచి సంభ్రమానందములు ముప్పురిగొన

మోహపూర్వకముగా దానిని జూచు చుండెను

93

కం - బంగారు మేని తోడను

శృంగమ్ములు జూడ వెండి సిరులు దలిర్చన్

రంగులు జమ్ముచు సంతట

చెంగున దూకుచును మిగుల చెలువము గూర్చన్

94

తే గీ - పట్టుకొన బోవ సంతలో పరుగు లెత్తు

అందుకొనలేక దానిని యవని జాత

మరలి పోవంగ సంతలో మరలవచ్చు

ధరణిజను జేరియెంతో దరికి దరికి

95

ఆ వె - బొమ్మదరికి బోయి రాజీవ లోచన

నయము ప్రియము తోడ నాతిబలికె

వసిడి లేడిగనుడు పరమాత్మ అల్లదే

పరుగు లెత్తుదాని ఖట్టి తెండు

96

గద్యము - అని ముటుపడి గోముగా అడుగుచున్న సీతను జూచి రాముడు ధనుర్పాణములు బట్టి యిప్పుడే దానిని బట్టి తెచ్చి నీకిచ్చెదనని లేవల క్షణుడన్నను వారించి - ఆలేడి వింతగా నున్నది అది నిజము గా లేడియగునో కాదో నాకనుమానముగా నుండె యీ ప్రాంతమంతయు రాక్షసమయము ఇదియును మాయలేడిగా నేపు భీకరాంగియు వికృతాంగియునగు శూర్పణఖను కంపకారిగా నుండరిగా మనవద్దకు రాలేదా! అటులనే యిదియును అందమైన లేడిగా కనబడుచున్నది రాక్షస మాయగా వచ్చునన రాముడు - తమ్ముడా! నీమాట సత్యమే గావచ్చును కాని సీత తననుఖసంతోషములన్నియు వదలి మనవెంట నీవనములకు వచ్చినది మొదలు ఇదిగావలయునని యింతవరకును యేమియు నడుగలేదు ఇప్పుడీలేడిని జూచి ముచ్చటపడుచున్నది ఆమెకోరిక మన్నించవలయునుగదా! నిజమైన లేడి యైన పట్టితెచ్చెద కానిచో దానిని గొట్టి రాక్షస మాయను భేదించును నీవు పర్వతాలవద్ద జాగరూకుడవై యుండుము నేనిదే పోవుచున్నానన లక్షణుడే యునన జాలక యూరకుండెను - రాముడు లేడిని తరుముచు పట్టుకొన ప్రయత్నించెను అదియు అందినట్లుగనే దగ్గరగుచు పట్టబోయిన పరుగెత్తుచు చెంగుచెంగున దూకుచు రాముని తనవెంట దప్పుడప్పుల గొని పోయెను రాముడు ఘనవిగ్రహేనారి ఇకదీనిని విడువరాదు చంపియెన దీనుకొని పోదునన

విశ్వయించి వాడిబాణమొకటో గురిజూచివైచిన అదెప్పుడు తాళలేక
 మారీచుడు లేడిరూపమువడచి దనుజరూపమునొంది రాముని
 స్వరముననుకరించి హాసితా! హాలక్ష్మణా! చచ్చితి నని గట్టిగాఅరచి
 ప్రాణములు విడిచెను రాముడును తనగౌరవపలనేయున్న కేకవిని
 సీతాలక్ష్మణులు భయపడుదురేమో అని అనుమానించుచు త్వరితగతిని
 వర్తకాలాభి ముఖుడై వెడలెను 97

సీతాపహరణము

గద్యము వర్తకాలయందున్న సీతయు రాముడింకను రాడయ్యె
 సంధ్యానమయమగుచున్న దేయని యోదించుచుండ మారీచునికీత
 వినబడియెను అదివిని సీతభయముతో వింటివాలక్ష్మణా మీఅన్నగారు
 నిన్ను విలుచుచున్నారు ఏదియో అవద గలిగియుండ నేవు నీవుత్వరగా
 వెళ్ళమన లక్ష్మణుడుతల్లీ! ఇదియంతయు రాక్షసమాయ
 అలేడియునెవడేరక్కనుడై యుండును అంతియే కానిఅరివీర
 భయుంకరుడగురామున కాపదయా! నీవేమియుభయపడవలదు రామున
 కేఅపాయమును గలుగదు నీవు నిశ్చింతగానుండుమన సీతకపారమైన
 క్రోధము వచ్చెను అటు అన్నఅవదలోనుండ ఇతడింతనిశ్చింతగా
 నుండనేయని అనుమానమును గలిగెను 98

తే గీ -అన్న అవల వెతనెంద మిన్నకున్న
 నీదు మనమున నేముంది నేనెరుంగ
 కైకతనయుదు రాజ్యమునొగై కొనంగ
 నీవు నన్నేలదలచితో నీచ బుద్ధి 99

తే గీ -వెళ్లి రాముండు నినునమ్మి వెంటదెచ్చె
 నవతి తమ్ముడ వగుటచే స్వార్థ మెంచి
 అన్నయావదలందగ నతని విడచి
 నన్ను బట్టంగదలచి తే నయము మీర 100

గద్యము - అనిబలుకు సీతను గని లక్ష్మణుడు చెవులు మూసికొని

హరహరా! ఎంతమాట వినవలసివచ్చెనని దుఃఖముతో - 101

తే గీ -ఎంత మాటుంటి వమ్మ నీకింత కీడు
తల వ దేలను గలిగెను తల్లి ఎనుము
జనకుడే రామచంద్రుడు జనని వీవు
తల్లి నన్నిట్లు బలుకంగ తగునానీకు 102

తే గీ -మగువ నీకిది తగదమ్మ మరది నైన
తనయు నే నుమ్మి నీకిల తల్లి ఎనుము
కరిస వాక్యమ్ములని నన్ను గష్టపెట్టు
నాదు దుర్మాగ్యమే గాని కాదు వేరు 103

గద్యము - నిన్నివదేశమున నెంటిగా నుంచరాదని యుంటిని గాని
మరియొకటిగాదు రామునకపాయమును గలుగదు అయినను
అదుదానిని గనుక తొందరపాటున అనరాని మాటలంటివి
నేనిదేలావుచున్నాను నీవుమాత్రము ఆశ్రమమును వీడబోకుము
అనిఅమ్మును దీని వర్తకాలముందు గిరిగీసి యెట్టిపరిస్థితి యందును
ఈగీత దాటవద్దు నాశక్తినంతను యాగీతయందుంచితిని దీని
నతిక్రమించి యెవ్వరును వీడరికి రాజులరు నీవునుదీనిని దాటవద్దు
నుమా! అనిహెచ్చరించి భిన్నవదనుడై రాముడరిగినవైపుగా పోయెను
లక్ష్మణుడటు వెళ్లగనే రావణుడు తనమాయచే నొకయోగి
సలెకాపాయాబరధారియై దండకమండలములతో హరహరశుభోయని
శంఖముపూరింపుచు భిక్షుకుడై వర్తకాలముందు నిలచిన
సీతయురామునిరాకతడవైనది లక్ష్మణుడు గూడయేగెను
నేనుదురుసుగావూట్లాడి అతనివనననునొప్పించితిని
దుఃఖించుచుపోయెనుగదా! అని తానును దుఃఖించుచు విమియును
దోచక చిన్నబోయియున్నంత లో వాకిటభిక్షువు గనవడియె సీతలోనికేగి
అందున్న కొన్ని ఫలముల వాకునందిడుకొని దెచ్చివానికివ్వబోయెను
రావణుడును - 104

తే గీ -ఎవరి చినదానవే వీవు? యింతి యిచట
నెంటి నున్నావు ఊటనివెంట లేడ?

నిన్ను వనమున ఎడచిన నీచు డెవడు

చిన్న బోయితి వేలనే చేడె జెవుమ

105

తే గీ - అయ్యో! వినరయ్య మాదయోధ్యా పురంబు

దశరథేశుని కొడల దనుజ హారి

రామునిల్లాల దండకారణ్య మందు

వచ్చియుంటిమి మేమొక వ్రతముబాని

106

తే గీ - వసిడి వన్నెల లేడిని బట్టదలచి

యేగె రాముడు నింతకు నేలరాడె

మరది సౌమిత్రియును గూడ మరల నేగె

యెచట దిరుగుచు నుండిరో యెరుగరాదు

107

కలా - అని దిగులొందెడి జానకి

గనుగొని రావణుడు బలికె కాంతరో వినుమా

వనిబడి యుండగ నేవును

బనుపుమ నను భిక్షయొసగి పడతిరో వేగన

108

గద్యము - సీతయు తనబాధను జెప్పుకొనుచు ఛారమనస్కయై
ఫలములనివ్వబోవ రావణుడు - నుందరీ నీవా గీతనుదాటిరమ్ము
దాతకు నర్థికిని మధ్య నవరోధముండుట ధర్మవిరుద్ధము గావున
ముందునకు రమ్మన సీతయు లక్ష్మణుడుగీచిన గీతదాటుటకు
భయంబును ఎదుటసాక్షాత్ శంకరునివలె నున్నసాధువును
'రిక్తహస్తములబంపిన దోషమనియు ద్వైధీభావమున చిత్తముచంచలించ
'అతిధిదేవేభవ అనునార్యోక్తి ననుసరించి సాహసముతో గీతనుదాటి
ముందునకు వచ్చిభిక్షబెట్టబోవ నామాయాభిక్షువు పకవకనగుచు
ఓసీబేలా! అట్లు భయపడెదవేల? రమ్ము నేనులంకాపురాధి నాధుడను
అరివీరభయంకరుడను దేవతలందరు నాకను నన్నల మనలెదరు
అష్టదిక్పతులును నాకుబానిసలై నాచెప్పిన చొప్పున నడచెదరు
నీవునాతోడరమ్ము నారాశనరాష్ట్రమునకు మహారాణి నెసరెదను
నీవంటి నుందరికి నుకుమారికి రాముడుతగడు తానీయైతనతో
నిన్నును యీఅడవులపాలు జేసె నాకురాణ్యవైన రంభాదిదేవకంఠ

చే నీ కూడిగము జేయింతును అనితననిజ రూపమును సీతకు
జూపెను దశకంఠుని భయంకరరూపమును జూచి సీతభయముతో
గడగడ పడంకుచు నేలబడి మూర్చిలైను రావణుడు తన
మాయాబలముతో వివశయైయున్న సీతను తన రథముననిడి
ఆకాశమార్గమున బోయెను పంచపటికి దవ్యుల నొకచెట్టుపైనున్న
జటాయువు రావణుని రథమును జూచి అదివర్ణకాల మీదుగా
వచ్చుట గమనించి అనుమానముతో మహావేగముతో రథమున
కెదురు బోయి సీతనుగొనిపోవుచున్నరావణుని తనకొళ్లతో
వానికిరీటుమునుదన్నియు వానిమోమును రక్తియు వానినాప
ప్రయత్నించెను రావణుడు తనచంద్రహాసముతో దాని రెక్కలు
ఖండించెను జటాయువుగట్టిగా అరచుచువర్యతమువలె
క్రిందబడియెను ఈ అలబడికి సీత తేలివొందె
తన్నురావణుడుగొనిపోవుచున్నాడని దెలిసి గోలుగోలున నేడ్చుచు
తనజాడ రామలక్ష్మణుల తెచ్చిన అందజేయవలయు నని మెడలోని
హారమును చేతుల కంకణములును పాదముల అందెలునుదీసి
వయ్యెడకొంగుచించి దానితోఅభూషణములు మూటగట్టి క్రిందికి
వినరివైచెను రావణుడును లంక పురము జేరి అశోకవనమున
సీతనుడించి రాక్షస కాంతలకొందర బిలచి సీతకు తగునవర్యాలు
జేయుమని ఆ సంతిపురమునకు బోయెను 109

శ్రీరాముడు సీతను గానక దుఃఖించుట

గద్యము - శ్రీరాముడు వర్ణకాల కేగు చుండ దారిలో లక్ష్మణుడెదు రయ్యెను 110

తే గీ -చిన్న బోయిన మోముతో నన్న దరికి
వచ్చు చుండిన సౌమిత్రి పదన మరసి
యనుజు తోడను రాముండు అనియె నిట్లు
దరుణి నెంటిగ విడచిరా దగునె నీకు

తే గీ -అన్న యేమని జెప్పుదు నతివ నన్ను
 వినగ రానట్టి మాటలు వేయినాడి
 తరుమ వచ్చితి నిటకునే తల్లి వదలి
 అనిన తమ్ముని తోరాము డనియె నిట్లు 112

కం - నీత నినుదిట్టె ననుచును
 నాతి విడచి యిట్లు నీవు నావెను కనురా
 నీతి యనుకుంటి వేమో
 యీ తిరుగ నాదుమాట నెటు మీరితివే 113

అ వె -అడుదాని మాట కలిగి నీవిట్టుల
 కాంత నెంటి విడచి కాన యందు
 వడతి మీదనీవు వగఱున దగదయ్య
 నేను వచ్చువరకు నిలువ వలదె 114

అ వె -నేను వచ్చువరకు నీవుండు మిచ్చోట
 అనుచు నిన్ను మొదల నాజ్ఞ సేయ
 మాట మీరినీవు మరియాద విడనాడి
 అరుగు దెంచితి విటు అతివవిడచి 115

కం - అని బలుకుచు రాముడు తన
 యనుజుని తో త్వరితగతిని యాశ్రమమునకు,
 జనుడై, మాడగానట
 గుర్రాక మిగుల జడియుచు వేగవ 116

తే గీ -వర్తకాలకు వచ్చియా వడతి లేక
 యెందు బోయెను యేమయ్యె యేది నీత
 రక్కనుల చేతజిక్కినే రమణి యిప్పుడు
 యేమి జేయుదు తమ్ముడా! యేది దారి 117

తే.గీ -పూలు కొయంగ బోయెవే పువ్వు బోది
 స్నాన మాడంగనేనె వే వరిపి కడకు
 నందు నందున జూచిరమ్మమజ్జ వేగ
 ననుచు రాముండు నీకత్తె యురలు చుండె 118

- తే గీ - ఎందుదాగితివే నీవు యిందు వదన
 సీత యెచ్చటకేగితే చెలియ రావె
 యేల నామీద కొవమదేల నీకు
 నిన్ను జూడక నామది నిలువలేదు 119
- సీ - పువ్వులతోటల పొందుగా దిరుగుచు
 త్రోవ దప్పితి వేమో తోయ జాక్షి
 నన్నాట బట్టించ నాతిరో దలచి తే
 నన్ను వీడుటయిది న్యాయమగునె
 క్రూరమ్మగమ్ములు కుడిచెనే చెలినిన్ను
 రక్కసి మూకకు చిక్కినావె
 తమ్ముడా నేనింక తాళజాలగ లేను
 ఎచ్చట వెదుకుదు నేమి సేతు 120
- ఆ వె - సీతలేదు మనకుచెల్లి సోయె ఋణంబు
 అదవి పాలుజేసి తతివ నిపుడు
 నన్ను విలచివిలచి నాతి యెంతేడ్చెనే
 మాయలేడి వలనమగువ బోయె 121
- తే గీ - తమ్ముడా సీతలేదిక తనువు జాసె
 మనగ జాలను నేనిక మరల వయ్య
 తల్లులను తమ్ములనుగూడి తరుణి తోడ
 పొందుమా సొల్లములు యిక పురికి పోయి 122
- కం - భరతునకు జెప్పవయ్యా
 మరిలేడిక రాముడనుచు మగువంగలియనో
 అరిగెను నాకమునకు నిక
 మరి రాడు పురంబుకనుచు మా మాటలుగా 123
- తే గీ - జనని కౌసల్యయు సుమిత్ర జననికైక
 కందరకు నానమస్కార మను జెప్పి
 తల్లులందరనిక తనతల్లి వలెనె
 భావమున నెంచుమని జెప్పు భరతుతోడ 124

గద్యము - సీతలేని జీవితము నాకువలదు నేను ప్రాణత్యాగ మొనర్చును
 నీవయోధ్యకు బొమ్ము అనిరాముడు దుఃఖముతోబలుక
 లక్ష్మణుడుఅన్నా! నీవిట్లు బలుకదగునా! సీత యిందేయెందో
 యుండును వెదకెదము నీవిట్లు దుఃఖించ దగదని రామునకు
 ధైర్యము జెప్పుచు అప్రాంత మంతయు వెదుకడొదంగిరి కానిసీతజాడ
 దెలియలేదు రాముడుతన కింత దుఃఖమును సాధ్యమైన
 సీతకావదలును గలిగినను దేవతలుజూచుచు మిన్నకుండిరి గదా!
 ఈమునులను రక్షించి దేవతలకు ప్రీయము చేకూర్చుటకై నాయీ
 దీక్షదెలిసియు దేవతలు నాకీదుఃఖమును గలిగించిరి లక్ష్మణా!
 ఇకనేనునహించను వారలనందరను నాబాణాగ్ని కాహుతి జేసి
 నేనును ప్రాణములు విడుతునని రౌద్రా కారము నొందిన రామునితో
 శాంతవచనముల అన్నా! కార్యమును సాధించుట కార్యశూరుల లక్షణము
 అంతియేకాని పిరికివాని వలె అత్యత్యాగ మొనర్చువా! రమ్ముయింకను
 జూచెదమని రామునితో నడువ నటజటాయువు ప్రాణావశిష్టుడై
 యుండె వాని వద్దకేగి రాముడు వానినిలేవనెత్తిన జటాయువు
 కన్నులు దెరవి రామా! వచ్చితివా! సీతనురావణుడెత్తికొనిపోయెను
 వాని నడ్డగించిన నన్ను ఖడ్గముతో నరికి నాకీస్థితిగలిగించి సీతను
 తీసుకొని దక్షిణాభిముఖుడై యేగెననిచెప్పి నీవువచ్చువరకు
 నాప్రాణములుండునే లేదోఅని భయపడితిని నీకెరుగజేయుటకే
 నేనింతవరకు బ్రతికితిని గోలుగోలున నేడ్చు సీతనెత్తికొని
 అకాశగమనమున బోయెనని చెప్పుచూ ననువుల బాసెను

జటాయువు సీతను రావణుడుగొని పోయెనని

రామలక్ష్మణుల కెరిగించుట

రాముడు జటాయువుమరణమునకు చింతించితమ్మునినహాయమున
 వానికగ్నినంస్కారములు గావించి రావణునిపైచండకోపియై
 దక్షిణాభిముఖుడైబయలు దేరి క్రౌంచ వనమును బ్రవేశింప నటనక

రాక్షసవనిత అయోముఖియనునది కామవికారము తోరాముని కౌగలించు
 లక్ష్మణుడు వెంటనే దాని ముక్కుజెవులంగోసి విరూపిణిని చేసిన నది
 భీకరరవంబున నార్పుచుబరుగులెత్తె మరికొంత దూరమునడువ
 కొండవలెనున్న యొకరాక్షసుడు తాటిచెట్లవంటి పెద్దపెద్ద చేతులతో
 వారిని బట్టెను వానికి శిరస్సులేదు వక్రంబున నొక పెద్దకన్ను మాత్ర
 ముండెను అది రాక్షసరూపని తెలియక యెద్దియో కొండగుహ యను
 కొని రామలక్ష్మణులూ చేరువకుఁజని అరక్కనుని కబంధహస్తముల
 జిక్కిరి పానిపట్టునుండి విడిపించుకొనుటకై ప్రయత్నించి విఫలమైరి
 అంతలక్ష్మణుడు అన్నా! వీనిబారినుండి విడిపించుకొనజాలము
 మనకు కష్టములే వచ్చుచున్నవి నన్నీరాక్షసునకాహారముగా నిచ్చినీవు
 సీతాన్యేషణ జేయుము సీతతవ్వక లభించును నీవయోధ్యతేగుము
 నేనీరాక్షసుని వేడుకొందునన రాముడు చింతించి తమ్ముడా! నిన్ను
 వాని కర్పించనేనుబోదునా! వీనిజంపెదనని తనశక్తిసంతను
 వినియోగించికరవాలముతో వానిబాహువులు ఖండించెను
 అంతవాడుబిట్టుగానార్చి మీరుదశరథనందనులగు
 రామలక్ష్మణులుగానేపు మీవలననాకుకావ విముక్తి గలిగినదన
 రాముడుఓయీ! నీవెవ్వడవు? నీకీవికృత రూపమేల కలిగెను
 అనకబంధుడు రామా! నేనొకయక్షుడను కంత ముత జయంతాదులను
 మించిన సౌందర్యమున విజ్ఞుపిగుచు స్థులముడను నొక ముని
 వెంటబడి అతని శిరమునుహేళనజేయ నతడు కోపించి నీకుశిరమును
 బాహువులును వికృతమగుగాక గర్వంబున కన్నుగానని
 నీకన్నుస్థానభ్రంశమగుగాక అనిశపించిన నాకీవికృతరూపము గలిగెను
 నేనువికృతాకారముతో ఇంద్రునిచంపబోవనతడుతన వ్రజాయుధమున
 నాశిరమునుపొట్టమీదకు నణచివైచెను నేనువశ్శాస్త్రావృషదనై
 నన్నుచంపి నారావుబావువని వేడుకొంటిని విధిచేత
 నాయువుబొంది ననీవివుడు చావరాదని రామలక్ష్మణులు
 నీబాహువులుఖండించునవుడు నీకబంధ రూపముపోయి
 నిజరూపుబడసెదవని శాసించుమనము తెలియజేసెను నేటికి

వాలిపైకి పురికొల్పిరి వాడును వాలిని కయ్యమునకు బిలచిన వాలితన
 అసమాన పరాక్రమముతో వానిని జంపి సప్తతాళముల యందు
 విసరివైచెను అసప్తతాళములు ఎండి మ్రోడులైనను అజేయములు
 వృత్తానురుదను నెకరాక్షసుని కుమారుడు మహాబలశాలియైన
 వాడొచ్చెట్లును బెకలింప బోయెను గాని అవికదలక ఆకులను మాత్రము
 రాల్చినవి అప్పటి నుండియు నవి మ్రోడులుగానున్నవి
 వాలిమహాశక్తిసంపన్నుడు వరుణదేవుని వలన తనయెదుట
 యుద్ధముజేయువారి బలములో నగము తనకు సంక్రమించునట్లును
 ఎంతటి వీరులైన తన్నుజయింపలేకుండు నట్లునుపరములు పొంది
 గర్వింబియున్నాడు నీవు వానిని సామాన్యునిగా భావించితి వనిన
 రాముడు మిత్రమా! నీసందేహమిప్పుడే దూరము జేతును చూడుమని
 తనకాలి బొటనవ్రేలితో నాడుండుభి కాయము నెగరగొట్టెను అదియు
 ఎగిరినముద్ర తీరమున బడెను అదిచూచి సుగ్రీవుడిది వాలి
 తృప్తించినపుడు బలినరక్తమాంసములతో నిండి యుండెడిది ఇప్పుడిది
 శుష్కించిన దన రాముడు అయిన జూడుము అని ఒక్కబాణమున
 అసప్తతాళములను బెకలించి విసరివైచెను అది చూచి సుగ్రీవుడు -
 మహాత్మా! నీపరాక్రమ మద్వితీయము నిన్నునీశక్తిని శంకించి నందుకు
 మన్నించుము వాలిశక్తి దెలిసిన వాడను గాన యిన్నిమాటల వలన
 వచ్చెను క్షమింపుము నీవీప్రపంచమునకే అజేయుడవు
 అనిసంతనముతో బలికెను ఆమరునాడు సుగ్రీవుడు వాలిపై దండెత్తెను
 కిష్కింధ కేతెంచి వాలివ్యరదేశముననిలచి యెలుగెత్తికేకవేసి వాలిని
 బిలచెను

41

వాలి సుగ్రీవుల యుద్ధము

తే గీ -అన్న నాసంపదంతయు నవృగించు
 యింతవరకును ననుదోచి యేలినావు
 యిమ్ము వేగమె యిటువచ్చి యింతిదెచ్చి
 సైవ నికనేను విన్నొక్క క్షణముగూడ

42

నీ - అకేక విని వాలి అశ్వర్యమును బొంది
 యింతదైర్యము వీనికి నెట్లు వచ్చె
 నన్ను జూచిఫ జాలు నలుమూలలకు బోవు
 నేడు నాయెదుటనే నిలువనెంచె
 ఆయువు నిండియే అలమ్మునకు వచ్చె
 కరుణ తోనిక వీని గావరాదు
 గర్హించి వచ్చెను గావున నిప్పుడే
 వాని జంపక నేను వాలిగాను

43

తే గీ - అనుచు క్రోధము తోడను అనికి వచ్చె
 చండ కిరణుడు వేలెను మండి పడుచు
 గదిసె సుగ్రీవు పైవేసె గదను యెత్తి
 నిలువ లేకను బరుగెత్తి నేలగరువ

44

తే గీ - చేరెరాముని రవిసూతి చింతజెంది
 గోలు గోలుననేడ్చుచు గూలబడియె
 నిన్ను నమ్ముకు బోతి నా యన్నకడకు
 మున్నె యెరిగియు వానిజే దన్నబడితి

45

గద్యము - అని సుగ్రీవుడురాముని తో జెప్పి యేడ్వ రాముడును
 వానినేదార్చి మీయిద్దరి పొలిక యొకభంగి నుండ మీలో నిన్ను
 నిశ్చయింప లేక నే నూరకుంటిని నీవొక పుష్పమాలధరించి యుండు
 మననీతడట్లే జేసి తిరిగి పాలి మీదకు బోయెను వాలిసంహమువలె
 గర్జించుచు - ఓరీ! నీవు మరలవచ్చితివి తారకు ఇచ్చిన మాట
 మేరకునిన్నుజంపక విడిచితి లేనిచో నిన్ననే నీవీచ మడంచెడువాడను
 అనుచు సుగ్రీవునితో కలియబడెను యిరువురును కొంత తడవు
 ముష్టి యుద్ధము జేసిరి రాముడు చెట్టు చాటున నుండి వాలి
 బలవరాక్రమములను వీక్షించి యొక్కింత తడవాశ్వర్యమంది చూచి తే
 లక్ష్మణా! అవానరోత్తముని తేజమని బ్రశంసించుచుండ సుగ్రీవుడలసి
 సోయి దిక్కులుజూడదెడంగె వాని యవస్థ జూచి రాముడు వాడి యైన
 బాణమొకటి గురిజూచి వేసెను అబాణము వాలి యురమున

సప్తసాగరము లనబడును ఇచ్చట తరుశాఖలయందారవైచినవస్త్రము
 లారపు మరియు నీకొండ శిఖరము నందెవరేనినెకరేయి నిద్రించిన
 వారలకు స్వప్నములోనందలి నిధులగువడును మేల్కొంచున తదుపరి
 వారలకాధనముగోపరించును సుమ ! యనిదెలిపి రామ లక్ష్మణులను
 పీడ్కిలిపి తనయోగనిష్ఠతో వహ్మయందు ప్రవేశించె ర మలక్ష్మణులును
 మతంగమహాముని ప్రభావమునకును శబరిభక్తికి నచ్చెరు వెందుచూ
 ముందునకు సాగిరి కొంతదూరము నడచిపంపాసరస్సు కడతేగి
 శ్రమదీరనా నీరములు ద్రావిఅటఫలములు భుజియించిరి అచటకొంత
 తడవుండ అపంచి తీరము వారికి శాంతిని సుఖమును పొందించెను
 వారు తమ చింతలు మరిచి శ్రమలు దీర నట సుఖముగా విశ్రమించిరి
 130

గద్యము - ఇది ఆత్రేయ గోత్రోద్భవులును ఆర్యేల నియోగి బ్రాహ్మణులును
 చాగంటి వంశీయులునగు జోగిరాజుగారి ధర్మవత్తియు శివభక్తి
 దురంధరురాలును శ్రీవామలింగేశ్వర చరిత్ర మను కావ్యకృతి
 కర్తరియునగు గౌరీదేవి విరచితంబగు గౌరీరామాయణము నందలి
 అరణ్య కాండము సంపూర్ణము

గౌరీరామాయణము

కిష్కిందకాండ

- కం - శ్రీరఘువీరుడు పంపా
తిరంబున జేరి శ్రమలు దీరగ నచటన్
భారం బగు దుఃఖంబును
ధీర మనస్కుండు నగుచు దిగులు నువీడెన్ 1
- గద్యము - ఇట్లు కొంత తడవట విశ్రమించి తిరిగి సీతాన్వేషణకై యోచింప
డిడంగెను 2
- కం - శ్రీరాముండనుజునితో
నారావణు డరికిజేరి హతమార్పుటకై
దారేది మనకుబ్రస్తుత
మే రీతిని సీతకొఱకు నేగగ వలెనే 3
- అ వె - ఋశ్య మూకమందు ఋషివరు లున్నారు
సలప వలయు మనము చర్చలచట
వారల సెలవంది వనితను వెదకిన
శుభము గలిగి మనకు నుదతిదొరకు 4
- గద్యము - అని రామలక్ష్మణులు సంభాషించుకొను నమయమున 5
- కం - వానరములు జేరి యచట
వీనులుగడురిక్కరించి వింతౌ ధ్వనులన్
మానస మలరం జేయుచు
కాను పడెనురామచంద్రు కన్నులకంతన్ 6
- కం - తోకలు ద్రిప్పుచు నన్నియు
మూకలుగా వరుగులెత్తి ముందుటనిలువన్
కేకలు వేయక నిలచిన
కాకుత్స్థుడు జూచెనెంతౌ కౌతుకమొప్పన్ 7

మునిని యితడేమి బాధించె ముష్కరమున

యట్టి బలకాలి కీశిక్ష యెట్లు వచ్చె

25

కం - దుందుభి యనియెడు వాడతి

మందుండై వాలిజెనకి మత్తిల్లి గడున్

ముందుకు దూకిన వాలియు

కందుక మట్టులను బట్టి గర్వమడంచెన్

26

కం - వాలమును జూట్టి విసరగ

కాలము సమకూడి వాడుగ్రక్కె రుధిరమున్

నేలంత నెఱ్ఱనయ్యెను

కూలగముని ముందు నతడు కోపముతోడన్

27

తే గీ - ఎవ్వడి కాయమిచ్చుట నెగురవైచె

వానితల ప్రక్కలగు నిట వచ్చెనేని

అనుచు మునిశాపమిచ్చిన యడలియిటకు

వాలి రాలేక దూరాన వరలు చుండు

28

గద్యము - ఆ దుందుభి కాయమిచ్చిగా నటవర్తకము వలెబడియున్నది అసప్తకాళవృక్షములలో చిక్కు బడిఅప్పటి నుండియు నదిఅట్లే యున్నది వాలి నాభార్యను సంవదను హరించి నన్నుజంపబోవ నేనుప్రాణరక్షణార్థ మీ వర్తకమున వసించుచుంటిని శాపభయమున వాలియుండు రాజులడని తెలియ జేసిన రాముడుఅవాలిని సంహరించి నీకునీభార్యను రాజ్యమును ఇప్పించెద వెరువకు మన సుగ్రీవుడు వరమానందభరితుడై రామునకుమ్రొక్కి రామచంద్రా! నేటినుండి నేనునీమిత్రుడ మిత్రులకుహితముజేయుట నీవంటిమహాత్ములకు నహజమనగా రాముడు సుగ్రీవునిగౌరవించుకొని నేటినుండి నీవుమిత్రుడవే త్రికరణశుద్ధిగా జెప్పుచున్నాననిన హనుమంతుడు వారలసఖ్యంబును పటిష్ఠముజేయదలచి అగ్నిని దెచ్చిసూర్యచంద్రాగ్ని సాక్షిగా వారల స్నేహమునకై ప్రమాణపూర్వకముగా పలికించెను వారును వంచభూతముల సాక్షిప్రమాణస్వీకారముజేసిరి అసంతోషమున కవులందరు జేజేలుబలికి తమఅనందమును

వ్యక్తవరిచిరి అప్పుడు సుగ్రీవుడు ఫలములుగొనిదెచ్చి
వారినిసంతృప్తులను జేసెను 29

రామ సుగ్రీవుల మైత్రి

- కం - సాధువులు మిత్రులైనను
సాధింపగ వచ్చునర్థ నంపదలెల్లన్
సాధింప ఒడును జగమే
సాధుల సాంగత్యమెంతో సౌఖ్యము గూర్చున్ 30
- కం - ధనములు బోయిన బోవును
తన బంధుజనంబులెల్ల దరలినగానీ
ఘన సుఖములెల్ల బోయిన
తనమిత్రుని కార్యమెప్పుడు దనరగ జేయున్ 31
- కం - హితమును గూర్చెడి వాడే
హితుడన దగినట్టి వాడు యీధరలోనన్
హితునికి మించిన మహిమా
న్యితుడిక గానంగ రాడు వెదకిన భువిపై 32
- కం - రాముని బోలిన మిత్రుని
భూమిని బొందంగ పూర్వ పుణ్యమ దెంతో
భూమిజ పతినఖుడట నా
కీమహిలో నాడుభాగ్య మెన్నగ దరమే 33
- గద్యము - అని సంతోషాతిశయమున కన్నులనా నందబాహులు జాలువార
సుగ్రీవుడు రామునిగొగలించుకొనెను రాముడును వానినిమన్నించి
ఆదరించెను ఉభయులును కొంతతడవు తమదుఃఖమును
మరచినంభాషించిరి తదుపరిరాముడు మిత్రమా! 34
- కం - నీకును నీసోదరు నకు
నే కారణమందు గలిగె నీ వైరుధ్యం
బాకథ దెలియజెపుమా
ఒకపివర నాకునంత యున్నవిధంబున్ 35

రావణుడును రాక్షసరాజు సీతను గొనిపోయెనట అందందు వెదుకుచు
 సీత యముగోరి వచ్చిని తెప్ప సుగ్రీవుడు భయముదక్కి వారలకు
 దండప్రణామంబు లాచరించిఅయ్యా! నేను నాయన్నయగు వారికి
 జడిసి ఈవర్తకాధిరోపించి యున్నవాడను ఇటునుండి కదలిన
 నాకు క్షుత్కువేగతి ఇట్టి పరిస్థితులలో నేనుమితెట్లు సహకరింపగల
 వాడను అని నయవినయంబుల బలికిన సుగ్రీవుని గాంచి రాముడు-
 నీవును నేనును ఇప్పుడు పత్ని వియోగము న సమశోకులమే
 నాసీతను రావణుడు గొనిపోయెను వాడెందుండు వాడునీకుదెలిసి
 యుండునని నీవద్దకు వచ్చితిమి అనిరాముడు బలుక సుగ్రీవుడు
 రామచంద్ర! రావణుడొక రాక్షసరాజుని వింటిని గానివానియుని
 నేనెరుగను ఒకనాడుమేము పర్వతశిఖరమున నుండగా నాకసము
 నుండిరక్షింపుడు రక్షింపుడని స్త్రీయార్తనాదమొండు వినబడియెను
 తలయెత్తిజూడ నొకయానము దక్షిణదిశగాబోయెను అందుండి
 యొకగుడ్డమూట క్రిందబడియె అందుకొన్ని ఆభరణములున్నవి
 బహుశః ఆస్తితమ దేవేరిగానేపు ఆభరణముల మూట
 నావద్దనున్నదని దెచ్చి జూపెను రాముడు ఆభరణములు తనసీతవని
 దెలిసిదుఃఖముతోసీత! సీత! అనివాటిని హృదయమున కత్తుకొని
 తమ్ముడా! చూచితివా సీత తనజూడ మరకుదెలుపుటకే
 ఈనగలుక్రిందబడవైచె జూడుమన లక్ష్మణుడవి జూచి 16

సీత ఆభరణముల జూచి రాముడు దూభించుట

అందీయ ల వియే జూచితి
 వందనములు జేయునపుడు వదినయు నన్నునో
 పొందుగ లేవిన చేతుల
 కందముగానున్న యట్టి యాకంకణములొ
 నగలం గట్టిన చేలం
 ఖగు జూనకి వీరచెరగు అనిబలుకంగా

వగవారి పాలబడెనా

మగువ యనుచు రాముడెంతో మదిలోగుండెన్ 18

గద్యము - రాముని దుఃఖమును జూచి సుగ్రీవాదులును చింతించి
రామచంద్రా! ఊరడిల్లుము మాకపులసహాయముతో సీతాదేవిని
వెదకెదము వాలిభయములేనచో నేనివుడేసీతను వెదకెడివాడనన
రాముడు తనదుఃఖమువశమించుకొని సుగ్రీవునితో 19

తే గీ - ఏల నీయన్నవలన నీకింత భయము
యేమి జేసెనునిన్నతం డెరుగ జెప్పుమ
వాలి యిటురాక పోవగా వ్రతమదేమి
వానరోత్తములగు మీకు వైరమేల 20

కం - అనవిని కపివరుడంతట
జననాయక యేమిసెప్ప జంపుదునని నా
వెనువెంట దరుమ నిటకున్
జనుడెంచి వసించుచుంటి నచివులతోడన్ 21

కం - నాసతి చేపట్టియు నను
గాసింపగ జేసి వాలి కడు క్రూరముగా
వేసట బెట్టుచు తానే
భానల్లుచు నుండె నెంతో భాగ్యము తోడన్ 22

కం - అరివిరి ఘోరకరుడై
వ్రతబల గర్వితుడు వాలి వాసి గగ్గించెన్
సరివారు లేరు తనకేరీ
కరమురముగ నేలుచుండె కపికులమంతిన్ 23

కం - మాతంగుని శాపంబున
నీతరువుల కడకునమ్మితించడు రాగా
నాతని భయముండద టం
దీ తలమున జేరియుంటి నిటు దుఃఖమునన్ 24

తే గీ - అనిన రాముడనె మాతంగ మాని యేల
శాప మిచ్చెను వాలికి సరిగజెప్పుమ

రావణుడును రాక్షసరాజు సీతను గొనిపోయెనట అందందు వెదుకుచు
 గొన్న యముగోరి వచ్చిని జెప్ప సుగ్రీవుడు భయముదక్కి వారలకు
 దండ్రణామంబు లాచరించిఅయ్యా! నేను నాయన్నయగు వాలికి
 జడిసి ఈపర్వతాధిరోహించి యున్నవాడను ఇటునుండి కదలిన
 నాకు క్షుత్తువేగతి ఇట్టి పరిస్థితులలో నేనుమీకెట్లు సహకరింపగల
 వాడను అని నయవినయంబుల బలికిన సుగ్రీవుని గాంచి రాముడు-
 నీవును నేనును ఇప్పుడు పత్ని వియోగము న సమశోకులమే
 నాసీతను రావణుడు గొనిపోయెను వాడెందుండు వాడునీకుదెలిసి
 యుండునని నీవద్దకు వచ్చితిమి అనిరాముడు బలుక సుగ్రీవుడు
 రామచంద్రా! రావణుడొక రాక్షసరాజుని వింటేని గానివానియుని
 నేనెరుగను ఒకనాడుమేము పర్వతశిఖరమున నుండగా నాకనము
 నుండిరక్షింపుడు రక్షింపుడని స్త్రీయార్తనాదమొండు చినబడియెను
 తలయెత్తిజూడ నొకయానము దక్షిణదిశగాబోయెను అందుండి
 యొకగుడ్డమూట క్రిందబడియె అందుకొన్ని ఆభరణములున్నవి
 బహుళా ఆస్తితమ దేవేరిగానేవు ఆభరణముల మూట
 నావద్దనున్నదని దెచ్చి జూపెను రాముడు ఆభరణములు తగసితవని
 దెలిసదుఃఖముతోసీతా! సీతా! అనివాటిని హృదయమున కత్తుకొని
 తమ్ముడా! చూచితివా సీత తనజాడ మరకుదెలుపుటలే
 ఈనగలుక్రిందబడవైచె జూడుమన లక్ష్మణుడవి జూచి 16

సీత ఆభరణముల జూచి రాముడు దు ఖించుట

౦ - అందెయ ల వియే జూచితి

పందనములు జేయునపుడు వదినయు నన్నున్

పొందుగ లేవిన చేతుల

కందముగానున్న యట్టి యాకంకణముల్

17

౦ - నగలం గట్టిన చేలం

బగు జానకి వీరచెరగు అనిబలుకంగా

వగవారి పాలబడెనా

మగువ యనుచు రాముడెంతో మదిలోగుండెన్ 18

గద్యము - రాముని దుఃఖమును జూచి సుగ్రీవాదులును చింతించి
రామచంద్రా! ఊరడిల్లుము మాకపులసహాయముతో నీతాదేవిని
వెదకెదము వాలిభయములేనిచో నేనివుడేసీతను వెదకెడివాడనన
రాముడు తనదుఃఖమువశమించుకొని సుగ్రీవునితో 19

తే గీ - విల నీయన్నవలన నీకింత భయము
యేమి జేసెనునిన్నతం డెరుగ జెవుమ
వాలి యిటురాక పోవగా వ్రతమదేమి
వానరోత్తములగు మీకు వైరమేల 20

కం - అనవిని కపివరుడంతట
జననాయక యేమిసెప్ప జంపుదునని నా
వెనువెంట దరుమ నిటకున్
జనుడెంచి వసించుచుంటి నచివులతోడన్ 21

కం - నాసతి చేపట్టియు నను
గాసింపగ జేసి వాలి కడు క్రూరముగా
వేసట బెట్టుచు తానే
భాసిల్లుచు నుండె నెంతో భాగ్యము తోడన్ 22

కం - అరివిం ఘోరకరుడై
పథబల గర్వితుడు వాలి వాని గ్రహించెన్
నరివారు లేరు తీసేరీని
కరమురముగ నేలుచుండె కపికులమంతటి 23

కం - మాతంగుని శాపంబున
నీతరువుల కడకునమ్మితించడు రాగా
నాతని భయముండద టం
వీ తలమున జేరియుంటి నిటు దుఃఖమునన్ 24

తే గీ - అనిన రాముడనె మతంగ మౌని యేల
శాప మిచ్చెను వాలికి నరిగజెవుమ

రావణుడును రాక్షసరాజు సీతను గొనిపోయెనట అందందు వెదుకుచు
 నీస యముగోరి వచ్చిరిని జెప్ప సుగ్రీవుడు భయముదక్కి వారలకు
 దండ్రాణామంబు లాచరించిఅయ్యా! నేను కాయన్నయగు వాలికి
 జడిసి ఈవర్యతఁగఱిరోహించి యున్నవాడను ఇటునుండి కదలిన
 నాకు క్షుత్తువేగతి ఇట్టి పరిస్థితులలో నేనుమీకెట్లు సహకరింపగల
 వాడను అని నయవినయంబుల బలికిన సుగ్రీవుని గాంచి రాముడు-
 నీవును నేనును ఇప్పుడు వత్ని వియోగము న సమశోకులమే
 నాసీతను రావణుడు గొనిపోయెను వాడెందుండు వాడునీకుదెలిసి
 యుండునని నీవద్దకు వచ్చితిమి అనిరాముడు బలుక సుగ్రీవుడు
 రామచంద్రా! రావణుడొక రాక్షసరాజుని వింటిని గానివానియుని
 నేనెరుగను ఒకనాడుమేము వర్యతశిఖరమున నుండగా నాకనము
 నుండిరక్షింపుడు రక్షింపుడని స్త్రీయార్తనాదమొండు విసబడియెను
 తలయెత్తిజూడ నొకయాసము దక్షిణదిశగాబోయెను అందుండి
 యొకగుడ్డమూట క్రిందబడియె అందుకొన్ని అభూషణములున్నవి
 బహుశః అస్త్రీతమ దేవేరిగానోపు అభూషణముల మూట
 నావద్దనున్నదని దెచ్చి జూపెను రాముడు అభూషణములు తగసితవని
 దెలిసిదుఃఖముతోసీతా! సీతా! అనివాటిని హృదయమున కత్తుకొని
 తమ్ముడా! చూచితివా సీత తనజాడ మరకుదెలుపుటకే
 ఈనగలుక్రిందబడవైచె జూడుమన లక్ష్మణుడవి జూచి 16

సీత ఆభరణముల జూచి రాముడు దు భించుట

౦ - అందీయ ల వియే జూచితి

వందనములు జేయునపుడు పదినయు నన్నున్

పొందుగ లేపిన చేతుల

కందముగానున్న యట్టి యాకంకణముల్

17

౦ - నగలం గట్టిన చేలం

బగు జానకి చీరచెరగు అనిబలుకంగా

వగవారి పొలబడెనా

మగువ యనుచు రాముడెంతో మదిలోగుండెన్ 18

గద్యము - రాముని దుఃఖమును జూచి సుగ్రీవాదులును చింతించి
రామచంద్రా! ఊరడిల్లుము మాకపులనహాయముతో నీతాదేవిని
వెదకెదము వాలిభయములేనిచో నేనివుడేసీతను వెదకెడివాడనన
రాముడు తనదుఃఖమువశమించుకొని సుగ్రీవునితో 19

తే గీ - ఏల నీయన్నవలన నీకింత భయము
యేమి జేసెనునిన్నతం డెరుగ జెవుమ
వాలి యిటురాక పోవగా ప్రతమదేమి
వానరోత్తములగు మీకు వైరమేల 20

కం - అనవిని కపివరుడంతట
జననాయక యేమిసెప్ప జంపుదునని నా
వెనువెంట దరుమ నిటకున్
జనుడెంచి వసించుచుంటి సచివులతోడన్ 21

కం - నాసతి చేపట్టియు నను
గానింపగ జేసి వాలి కడు క్రూరముగా
వేసట బెట్టుచు తానే
భానల్లుచు నుండె నెంతో భాగ్యము తోడన్ 22

కం - అరిచిరి ఘోరకరుడై
వళబల గర్వితుడు వాలి వాని గొనిచెన్
సరివారు లేరు తనీరేని
కరమురముగ నేలుచుండె కపికులమంతన 23

కం - మాతంగుని శాపంబున
నీతరువుల కడకుసమ్మతించడు రాగా
నాతని భయముండద టం
వీ తలమున జేరియుంటి నిటు దుఃఖమునన్ 24

తే గీ - అనిన రాముడనె మతంగ మాని యేల
శాప మిచ్చెను వాలికి సరిగజెవుమ

మునిని యితడేమి బాధించె ముష్కరమున

యట్టి బలకాలి కీశిక్ష యెట్లు వచ్చె

25

కం - దుందుభి యనియెడు వాడతి

మందుడై వాలిజెనకి మత్తిల్లి గడున్

ముందుకు దూకిన వాలియు

కతదుక మట్టులను బట్టి గర్వమడంచెన్

26

కం - వాలమును జూట్టి వినరగ

కాలము సమకూడి వాడుగ్రక్కె రుధిరమున్

నేలంత నెఱ్ఱునయ్యెను

కూలగముని ముందు నతడు కోపముతోడన్

27

తే గీ - ఎవ్వడీ కాయమిచ్చుట నెగురవైచె

వానితల వ్రక్కలగు నిట వచ్చెనేని

అనుచు మునిశాపమిచ్చిన యడలియిటకు

వాలి రాలేక దూరాన పరలు చుండు

28

గద్యము - ఆ దుందుభి కాయమిదిగో నటపర్వతము వలెబడియున్నది

అనవృతాశవృక్షములలో చిక్కు బడిఅప్పటి నుండియు నదిఅట్లే
యున్నది వాలి నాభార్యను సంవదను హరించి నన్నుజంపబోవ
నేనుప్రాణరక్షణార్థ మీ పర్వతమున వసించుచుంటిని శాపభయమున
వాలియిందు రాజాలడని తెలియ జేసిన రాముడుఅవాలిని సంహరించి
నీకునీభార్యను రాజ్యమును ఇప్పించెద వెరువకు మన సుగ్రీవుడు
పరమానందభరితుడై రామునకుమ్రొక్కి రామచంద్రా! నేటినుండి
నేనునీమిత్రుడ మిత్రులకుహితముజేయుట నీపంటిమహాత్ములకు
సహజమనగా రాముడు సుగ్రీవునిగొగలించుకొని నేటినుండి
నీవుమిత్రుడవే త్రికరణశుద్ధిగా జెప్పుచున్నాననిన హనుమంతుడు
వారలసఖ్యంబును వటివృక్షముజేయదలచి అగ్నిని దెచ్చిసూర్యచంద్రాగ్ని
సాక్షిగా వారల స్నేహమునకై ప్రమాణపూర్వకముగా పలికించెను
వారును వంచభూతముల సాక్షిప్రమాణస్వీకారముజేసిరి
అసంతోషమున కవులందరు జేజేలుబలికి తమఅనందమును

వ్యక్తవ రిచిరి అప్పుడు సుగ్రీవుడు ఫలములుగొనిదెచ్చి
వారినిసంతృప్తులను జేసెను 29

రామ సుగ్రీవుల మైత్రి

- కం - సాధువులు మిత్రులైనను
సాధింపగ వచ్చునర్థ సంపదలెల్లన్
సాధింప బడును జగమే
సాధుల సాంగత్యమెంతో సౌఖ్యము గూర్చున్ 30
- కం - ధనములు బోయిన బోవును
తన బంధుజనంబులెల్ల దరలినగానీ
ఘన సుఖములెల్ల బోయిన
తనమిత్రుని కార్యమెప్పుడు దనరగ జేయున్ 31
- కం - హితమును గూర్చెడి వాడే
హితుడన దగినట్టి వాడు యీధరలోనన్
హితునికి మించిన మహిమా
స్వీతుడిక గానంగ రాడు వెదకిన భువిపై 32
- కం - రాముని బోలిన మిత్రుని
భూమిని బొందంగ పూర్వ పుణ్యమ దెంతో
భూమిజ పతినఖుడట నా
కీమహిలో నాదుభాగ్య మెన్నగ దరమే 33
- గద్యము - అని సంతోషాతిశయమున కన్నులనా నందబాప్సలు జూలువార
సుగ్రీవుడు రామునిగొగలించుకొనెను రాముడును వానినిమన్నించి
అదరించెను ఉభయులును కొంతతడవు తమదుఃఖమును
మరచిసంభాషించిరి తదుపరిరాముడు మిత్రమా! 34
- కం - నీకును నీసోదరు నకు
నే కారణమందు గలిగె నీ వైరుధ్యం
బాకధ దెలియజెపుమా
ఓకపివర నాకునంత యున్నవిధంబున్ 35

వాలి చరిత్ర

కం - వినుమా మేమిరువురమును
అసయము కడుప్రేమతోడ యనుజన్ములమై
జననీ జనకుల యెడలను
వినయంబున నుంటెమెపుడు విభాజితములమై 37

తే గీ - వాలిపెద్ద వాడుగనుక వానికిచ్చె
రాజ్యమంతయు మాతండ్రి రాజుజేసి
నన్ను యువరాజుగా నిల్పి యన్నకడను
ఉండు మనిజెప్పి యేగె ను ద్దండ్రు డగుచు 38

గద్యము - అప్పటినుండియు నేను నాయున్నయగు వాలినిగొలుఱుచు
భయభక్తులతో నుండెడివాడను అంతనెకనాడు మాయావి
యన్నరాక్షసుడు నాయన్నయగు వాలిపై యీనుఱుని తానువలచిన
స్త్రీని వాలిచేపట్టినని కోపంబున అర్ధరాత్రి యుండెకనాడు పచ్చిమల్లచరిచి
యుద్ధమునకు బిలచెను వాలియు అంతిపురమువీధి బయలుదేరెను
అన్నఒంటరిగానేగు చుండెనని నేను గూడబయలుదేరితిని ఆరక్కనుని
దరుముచుండ వాడైత కొండగుహయందు బ్రవేశించె వాలి
నన్నాగుహముఖమున నిలిపి తానాగుహలో రక్కనునితోయుద్ధము
జేయనేగెన నేనతి జాగరూకుడనై ఆగుహముఖంబున
నిరీక్షించుచుంటిని ఒకసంవత్సరకాలము గడచెను లోపలినుండి
పెద్దకీకరమగు ధ్వనులతో రక్తముమాంసఖండములతో ప్రవాహముగా
ఓయలుబడె నేనదిజూచి భయభ్రాంతుడనై లోనికిగ సాహసము లేక
వాలిమరణించెనని భావించి యొకబండరాయిని గుహముఖముననుంచి
ఆరాక్షసుడు తిరిగిరాకుండగ జేసి చింత్రాక్రాంతుడనైకిచ్చింధకేతించి
అన్నమరణమునకు విలపించుచు వాని అత్మకాంతికే

తలతర్పణములనొసంగి కర్మకాండలుజేసితిని అంతట మామంత్రులు
నన్నుకిష్కింధకు రాజునుజేసిరి నేనునునాఅన్నవలె ప్రజారంజకముగా
రాజ్యముజేయుచు నుంటిని అంతనెక్కనాడు వాలి వచ్చి నేనురాజుగా
నుండుటెరింగి మండిపడి ఓరీ! తులువా! 39

తే గీ - అన్న జంపించి నీవిట్టు లన్నరాజ్య
మపహరించితి విదియేమి యాగడమ్ము
నేను రాకుండ నారాక నిలిపి నీవు
వచ్చి యేలుచు నుంటివా! వదరుబోత 40

గద్యము - అని వాలి నన్ను జంపబోవ నేను అనేకవిధములప్రార్థించి
నీకొఱకువత్సరమంతయు వేచియుంటిని పెద్దపెద్దధ్యనుల తో
మానభండములతో రక్షముగుహనుండిబ్రవహింప నీవుమడిసితివని
దుఃఖించితిని ఆరాక్షసుడువచ్చునేమో యనిగుహకుఁబున రాతిబండ
నుంచితి అంతియేగాని వేరుగాదు నీకొఱతెంతదుఃఖించితినే
వీరినడుగుము నీయెడల నాకగలభక్తివిశ్వాసములు నీవెరుగవా?
భగవదనుగ్రహమువలన నీవుసురక్షితముగా వచ్చితిమంతియే చాలును
నీవే ఈరాజ్యమునకధిపతివి నేనునిన్నెప్పటివలె సేవించును
నామాటనమ్ముమని పాదములబడి యెంత వేడినను వాలికోపమును
మానక నన్నును నావరివారమును వెడలగొట్టెను నామీదపగ విడువక
జంపజూచు చుండును అని తన విషయమంతయు రామునకు
నివేదించెను శ్రీరాముడును సుగ్రీవుడేదార్చి వాలిని జంపి ఈకిష్కింధకు
నిన్ను రాజును జేతునని ధైర్యము జెప్పిన సుగ్రీవుడు - మిత్రమా!
వాలిబలము దెలియక నీవిట్లుబలుకుచున్నావు నిత్యమువాలి
ప్రాతఃకాలముననే తరార్చన ముద్ర మునుండి
పశ్చిమనముద్రముపరకును ఉత్తరమున హిమాలయములనుండి
దక్షిణనముద్రము పరకును దిరిగి సూర్యోదయ మగునరికి
తననెలపునకు జేరును అతనిబయన వేగమున క్రిందనున్న
తరులతాగుల్నాడులు ప్రకంపించును రాక్షసులెందరనే ఉక్కడంచెను
దుందుభియనువాడు మహాబలశాలి మడించియుద్ధకాంక్షియై సాగరుని
వామపంతుని యుద్ధమున కాహ్వానించిన వారునుమేము నీకునరియగు
వారము కాము నీవు వాలితో బోరుము అతడేనీకుదగినవాడు అని

వాలిపైకి పురికొల్పిరి వాడును వాలిని కయ్యమునను బలచిన వాలితన
 అసమాన పరాక్రమముతో వానిని జంపి సప్తతాళముల యందు
 వినరివైచెను అసప్తతాళములు ఎండి మ్రోడులైనను అజేయములు
 వృత్తానురుదను నెకరాక్షసుని కుమారుడు మహాబలశాలియైన
 వాడొకెట్లను బెకలింప బోయెను గాని అవికదలక అకులను మాత్రము
 రాల్పినది అప్పటి నుండియు నది మ్రోడులుగానున్నది
 వాలిమహాశక్తిసంపన్నుడు వరుణదేవుని వలన తనయెదుట
 యుద్ధముజేయువారి బలములో నగము తనకు సంక్రమించునట్లును
 ఎంతటి వీరులైన తన్నుజయింపలేకుండు నట్లునువరములు పొంది
 గర్వించియున్నాడు నీవు వానిని సామాన్యునిగా భావించితి వనిన
 రాముడు మిత్రమా! నీసందేహమిప్పుడే దూరము జేతును చూడుమని
 తనకాలి బొటనవ్రేలితో నాదుండుభి కాయము నెగరగొట్టెను అదియు
 ఎగిరినముద్ర తీరమున బడెను అదిచూచి సుగ్రీవుడిది వాలి
 తృప్తిచినపుడు బలిసిరక్తమాంసములతో నిండి యుండెడిది ఇప్పుడిది
 శుష్కించిన దన రాముడు అయిన జూడుము అని ఒక్కబాణమున
 అసప్తతాళములను బెకలించి వినరివైచెను అది చూచి సుగ్రీవుడు -
 మహాత్మా! నీపరాక్రమ మద్వితీయము నిన్నునీశక్తిని శుకించి నందుకు
 మన్నించుము వాలిశక్తి దెలిసిన వాడను గాన యిన్నిమాటలన వలసి
 వచ్చెను క్షమించుము నీవీవ్రవంచమునకే అజేయుడవు
 అవిసంతసముతో బలికెను ఆమరునాడు సుగ్రీవుడు వాలిపై దండెత్తెను
 కిష్కింధ కేతెంచి వాలిద్యారదేశముననిలచి యెలుగెత్తికేకవేసి వాలిని
 బలచెను

41

వాలి సుగ్రీవుల యుద్ధము

తే గీ అన్న నానంపదంతయు నవ్వగించు
 యింతవరకును ననుదేచి యేలినావు
 యిమ్ము వేగమె యిటువచ్చి యింతిదెచ్చి
 సైబ, నేకనేను నిన్నెక్క క్షణముగూడ

42

సి - అతేకి ఎని వాలి అశ్వర్యమును బొంది
 యింతదైర్యము వీనికి నెట్లు వచ్చె
 నన్ను జూచిగ జాలు నలుమూలలకు బోవు
 నేడు నాయెదుటనే నిలువనెంచె
 ఆయువు నిండియే ఆలక్ష్మీనకు వచ్చె
 కరుణ తనకు సేసి గౌరవరాదు
 గర్వించి ఎచ్చెను గావున ఎప్పుడే
 వాని జంక నేను వాటగాను

43

తే గీ - అనుచు క్రోధము తడను వెనికి వచ్చె
 చండ కిరణుడు వేలెను మండి పడుచు
 గదిసె సుగ్రీవు పైవేసె గదను యెత్తి
 నిలువ లేకను బరుగెత్తి నేలగరుచ

44

తే గీ - చేరెరాముని రవిసూతి చింతజెంది
 గోలు గోలుననేడుచు గూలబడియె
 నిన్ను నమ్ముకు బోతి నా యన్నకడకు
 మున్నె యెరిగియు వానిబే దన్నబడితి

45

గద్యము - అని సుగ్రీవుడురాముని తో జెప్పి యేడ్వ రాముడును
 వానినేదార్చి మీయిద్దరి పోలిక యొకభంగి నుండ మీలో నిన్ను
 నిశ్చయింప లేక నే నూరకుంటిని నీవొక పుష్పమాలధరించి యుండు
 మననీతడట్లే జేసి తిరిగి పాలి మీదకు బోయెను వాలిసంహమువలె
 గర్జించుచు - ఓరీ! నీవు మరలవచ్చితివి తారకు ఇచ్చిన మాట
 మేరకునిన్నుజంపక విడిచితి లేనిచో నిన్ననే నీవీచ మడంచెడువాడను
 అనుచు సుగ్రీవునితో కలియబడెను యిరువురును కొంత తడవు
 ముష్టి యుద్ధము జేసిరి రాముడు చెట్టు చాటున నుండి వాలి
 బీలపరాక్రమములను వీక్షించి యొక్కింత తడవాశ్వర్యమంది చూచి తే
 లక్ష్మణా! అవానరోత్తముని తేజమని బ్రశంసించుచుండ సుగ్రీవుడలసి
 పోయి దిక్కులుజూడదెడంగె వాని యవస్థ జూచి రాముడు వాడి యైన
 బాణమొకటి గురిజూచి వేసెను అబాణము వాలి యురమున

గ్రుచ్చు కొనియె సంతవాటి బిట్టుగానార్చి బాణమువచ్చిన దెస
 బరికించి ఎవడవురా నీచా! నూర్కొగ్గై యున్న నన్ను చెట్టుచాటునుండి
 గూల్చితివా ధర్మహీనుడా! నేనునీకే సువకారముజేసితిని? నేను
 నిన్నెన్నడును జూడనైనలేదు చెట్టుబుట్టలంది రుగుచు
 అకులలములందిను తరుచరులము అకారణముగా నన్ను గూల్చితివి
 నాయెదుట నిలచి యుద్ధముజేసిన నీ మగతనము గానిచెట్టు చాటు
 నుండి గొట్టుట ధర్మేతరముగాదా? నుగ్రీవుని మాటలువినినన్ను
 గూల్చువా? ఇదిసీకుడగునా? అని యడుగ రాముడు ముందునకు
 వచ్చి - వానరోత్తమా నేను ధర్మేతరమగు కార్యములను జేయను
 నీవధర్మవరుడవు భ్రాతృద్రోహి నీయెదుట నెవ్వరునిలచి గేలువలేరు
 గదా యను గర్వమున నిర్వులుల నణిచివైచితివి నీవు నాకుద్రోహము
 జేయక పోయినను ధర్మహీని జేసితివి తమ్ముని భార్య కుమారుని
 భార్యతనకుమూర్తైత్ సమానము వాచవరుసలువీడి హీనమైన పనులు
 జేసితివి అందులకే శిక్షించితిని అదియునుగాక రాజ్యమందలి
 ఏప్రాణీకైనను హానికతిగిన హరికష్టముదీర్చి దుష్ట శిక్షణ శిష్టరక్షణ
 జేయవలసి యున్నది అనాథులకు శరణోపగతలెను సౌతమ్ముడు
 రాజ్యము జేయుచున్నాడు నేనుసర్వప్రాణులను రక్షించుచు
 దుర్మార్గులను దండించి శాంతిభద్రతలు నెలకొల్పుచున్నాను అందులకే
 నేనీ అరణ్యముల దిరుగుచున్నాను అదియును గాక క్షత్రియధర్మమైన
 వేటయందు నిన్నుగూల్చితిని మాటువేసి క్రూరమృగములను
 ప్రాణులహింసించు ప్రాణులను జంపిన దోషము లేదని
 పెద్దలుచెప్పుదురు అందువలన నిన్నుజంపుటలో దోషములేదు
 మేదబలగర్వితుడవై కామాతురుడవై కుమూర్తైత్ సమానమగు తమ్ముని
 భార్యనుగూడితివి ఎటుజూచినను నీవు శిక్షార్హుడవే ధర్మరక్షణయే
 నాకర్తవ్యము నేనధర్మకార్యమేల జేతును నీపాప కర్మయే
 నీకుమృత్యువయ్యెనన వాలి రామునకుసమస్కరించి రామా! నాకు
 జ్ఞానేదయమయ్యెను నీవుజెప్పినది సత్యము నాగర్వమే నన్ను
 సమయించినది నాతమ్ముడగు నుగ్రీవుడదృష్టవంతుడు నీచే రక్షింపబడి

నీకుమిత్రుడయ్యెను నేను నీచే హతుడనైతిని రామా! నాకోకకోరిక
 గలదు దానిని వచ్చెడి జన్మయందు నైన దీర్పుము
 ఇప్పుడుసూర్యనుతుని రక్షించి నన్ను శిక్షించితివి అట్లే సూర్యపుత్రుని
 జంపినన్ను రక్షింపుము నీప్రియ మిత్రుని గా జేసి కొమ్ము
 నీచెలికానిగా నీప్రేమాదరములుజవజూడనిమ్ము నిన్ను పొందెడి
 భాగ్యము నాకుదయసేయుము ఇదియే నాకోరిక నాతప్పులు
 మన్నించినాకుమారుడగు నంగదుని నీవే కాపాడవలయును
 నాతమ్ముడగుసుగ్రీవుని అంగదుని నీతమ్ములట్లుభావించి పాలింపుము
 అని చేతులెత్తి నమస్కరించిఅదిగో ఆకసమునుండి దివ్యవిమాన
 మగుపడుచున్నది నీవుశ్రీమన్నారాయణుని చే హతుడనైతివి
 మరణకాలము న పరమేశ్వరసాక్షాత్కారముజేసికొని ముక్తిబొందు మను
 వాక్కులు వినవచ్చుచున్నవి అన రముడు వానిమస్తకమున
 హస్తముంచి వానరా! భయపడకుము నీకోరిక తప్పకదీర్తును
 వచ్చెడిజన్మలో గాదు యిప్పుడును నీవు నామిత్రుడవే నీకుమారుని
 నాకన్నబిడ్డవలె జూచుకొందును చింతిల్లకుమని అభయ మిచ్చిన
 వారిరాముని జూచుచు చేతులుజోడించి ప్రాణములు విడచెను వారి
 మరణవసున కు వానరులు శోకించిరి నుగ్రీవుడును
 తనకారణముననేయన్న మరణించెనని ధూళించెను రాముడు
 వారలనేదార్చి అంగదుని అక్కునజేర్చుకొని యూరడించెను వారి
 మరణవార్తవిని వానిస్త్రీలందరు రోదించుచు వచ్చిరి తారయు వారి
 పైబడి శోకించెను

46

తారా విలాపము

తే గీ - ఎంత ప్రీయమయ్యెనే భూమి కాంత నీకు
 దాని గొగిలిలో నీదు తనువు నుంచి
 నన్ను జూడవు యిదియేమి నాధనీవు
 వదిలి పోయితివే నన్ను వనరేంద్ర

47

- తే గీ - ఇంద్ర సౌధంబులను మించు మందిరములు
తారలను మించు నీదేవి తార యుండ
నెట్లు జేరితివా నాక మేల రావు
నతిని పుత్రుని విడనాడి చనితి వెట్లు 48
- కం - నీమేలు గోరి జెప్పిన
స్వామీ నామాట వినక జనితవి దివికిన్
వ్యామోహంబు న బట్టితివి
యేమందును నిన్ను దుఃఖ మెటు సైరింతున్ 49
- కం - తమ్ముని బురివెడలంగా
బొమ్మని గొట్టితివి ఎని బొలతిని బంపం
తమ్మున బట్టితి వెంత మీ
తమ్మును జెప్పినను వినక దరుచర వర్యా! 50
- శ్లో - సతిని విడనాడి స్మిపియ
నంతుని విడచి జేరినావు నురవతి జూడన్
మతి జెదరి నేను యిచ్చట
గతిసెడి వడియుంటి నింక గానగరావా! 51
- అ వె - కోలుపోతినింక కొండంత ధైర్యమ్ము
చెల్లె ఋణము నింక జెప్పనేల
నిన్ను విడచి నేను నిలువంగ జాలను
నన్ను గూడ గొనుము నాథ నీవు 52
- గద్యము - అనినెత్తి మొత్తు కొనుచు తార యేడ్పుచుండ 53
- కం - తారా వధమును వీడిన
తార యటుల నేల గూలి దైన్యముతోనా
తార విలపించు చుండ న
పారకరుణ తోడ రామ భద్రుండనియెస 54
- అ వె - అంజనేయ నీవు అమె యొద్దకు జని
సేద దీర్చి సేవ జేయవయ్య
యనిన వాయుపుత్రు డాదరి కేతించి
యూరడించి బలికె యువిడ తోడ 55

తే గీ -వాలి యంతటి వీరు నిల్లాల్లి వయ్య
 చిట్లు దీనత జెందంగ నేల నమ్మ
 వీరవధమును బొందె నీ వీరవరుడు
 చావు బుట్టువుల్ బ్రాణికి సహజమగును 56

కం - ఆయువు దీరిన వారల
 నాయువు సమకూర్చు బ్రహ్మ యైనను గానీ
 కయగ జాలడ నంగా
 నాయువు నరిపోయె వీని కమ్మరొ వినుమా 57

తే గీ -ఎదురు లేకయె కలకుల మింతవరకు
 నేలె జగజట్టియై తానె యింద్రు డనగ
 జంప నెవ్వరు యెవ్వరు జచ్చు టకును
 విధియె కర్తగు నన్నిట వినుము తల్లి 58

గద్యము - అని హనుమంతుడు బయక రారయు దుఃఖమున యెలుగు
 రాక ఎట్టకేలకు కన్నులుదుడిచికొని తనపతిని జంపిన వీరుడితడే
 గానోపు నని రముని దెసవరికించి చేతులుజోడించెను రాముడును
 ఆమెను శాంతిపచనములతో నూరడింప 59

కం - ఆపలుకులు విని తారయు
 నేవగుదుఃఖంబుతోడ యినపంశజాతో
 నీ పగిది నన్ను వతినెడ
 వాపితి విదియేమి దర్శవద్ధతి జూడన్ 60

తే గీ -వతిని బాసిన సతికి నే బాగునింక
 నన్ను వతి తోడ గూల్పుమో నలిన నేత్ర
 సతిని యెడ బాసి దుఃఖమ్ము సైది నావు
 పరుల క బాధ కలిగింప బాడి యగునె 61
 వతిని జంపిన శరమున పరమ పురుష
 నన్ను బంపియు వేగమే నాధు కడకు
 బనువు మె దేవ నాకదే వరము నుమ్మ
 యోవ జ లను నీదుఃఖమె నరేంద్ర || 62

గద్యము - అని యేడ్చుతారతో రాముడు డేవీ! వీరవత్సవగు నీవిట్లు
చింతించ దగునా! నీపతి వీరస్వర్గమలంకరించె అంతయును విధి
విధానము విజ్ఞురాలవగునీవిట్లుబలుక దగునా! ఊరడిల్లుము 63

తే గీ - సుఖము దుఃఖము రెండును జూడ నమమె

శీతముష్ణము భంగిని జెలగు చుండు

వానికై విజ్ఞు లెప్పుడు వగవ రాదు

ప్రాణి ధర్మంబులివి జూడ పడతి నిజము

64

కం - జననము మరణమును యీ

తనువునకే అత్మకెప్పుడు తగులవు సుమ్మా!

యనుచుందురు భువిలోనీ

జనులందరు బుట్టు చుండు చచ్చుచు మరలన్

65

సుగ్రీవుని పట్టాభిషేకము

గద్యము - కావున శాంతిపుము సుగ్రీవా! నీవిట్లు చింతించదగునా?

తదుపరి కార్యక్రమము జూడుము అంగదు సూరడించు మన
సుగ్రీవుడు రామా! నేను భ్రాతృద్రోహిని నా యన్న చావుకు నేనే
కారణము అరి వీర భయంకరుడై కపికులము నేలిన వాడు నేడిట్లు
బడియుండె అన్నను జంపిన పాపిని ఈకపికులము నేల ననర్హుడను
నేనుతపోభూమికేగెద అంగదుడే రాజ్యమేలును ఈ కపులందరు
నీకుసీతాన్వేషణకు దోడ్పడగలరు అని దీనముగా నేడ్చెను వానికి
దైర్యము జెప్పి అంగదునిచే వారి కగ్ని సంస్కారము జేయించెను
తరువాత దుఃఖోపశమనులైన కపులందరు నమావేశపరచి మీరుందరు
కీష్కింధారాజ్యమున కు సుగ్రీవుని పట్టాభిషేకంపజేసి
అంగదునియువరాజును జేయుడని జెప్పిన వారును కీష్కింధ కేగిరి
అంతట రాముడు జాంబవంతు నుద్దేశించి ఈ వారి సుగ్రీవుల
కింతబలవరాక్రమము గలగుట కారణమేన జాంబవంతుడు
వారిజన్మవృత్తాంత మిట్లుజెప్పుదెడంగె

వారి సుగ్రీవుల జన్మవృత్తాంతము

- తే గీ - అబ్జభవుడాత్మ యందునా హరిని దలచి
 ధ్యానముద్రలో నున్న యాతరుణ మందు
 అక్షులందుండి జారెను అశ్రు జలము
 బడియె హస్తమునందొక బాలు డగుచు || 67
- తే గీ - వాన రా కారము తొనున్న వాని జూచి
 విధికి తనయుండ వై వృక్ష విరజా దనగ
 అడవి యందున్న ఫలము లాహారముగను
 బ్రతుక గలవీవు బొమ్మని బలికె బ్రహ్మ || 68
- తే గీ - తండ్రి యానతి దలదాల్చి తనయు డంత
 పుష్పములు దెచ్చి భక్తితో పూజ చేసి
 వినయ మింపార విధిని సేవించు చుండు
 కందమూలము లే దిని కానయందు || 69
- కం - వనములు దిరుగుచు నొకవరి
 జనె నటగల సరసికడకు జలములు ద్రావన్
 గనితన ఛాయను వేరొక
 వనచరుడని దలచి వేగ వానిని దలకన్ || 70
- అ వె - దుమికె నందు నతడు దుస్సాహసము తోడ
 వెదికి వెదికి జూచి విసుగు జెంది
 వచ్చి వెడ్డుజేరి వనితగా మారెను
 సిగ్గు జెంది దిరిగె చేడె యచట || 71
- కం - పయ్యారపు నడకలతో
 బయ్యెడ సవరించు కొనుచు పడతియు నుండన్
 చయ్యన నట కేతెంచిన
 నయ్యింద్రుడు కాము శరము లందున జిక్కిన్ || 72
- కం - దినరాజు గూడ నాతరి
 వినువీధిని బోవుచుండె విధి నీక్షింపన్

గనపదే గంధుల గ్రంథం

పనిలో ఉన్నానని మనసు కలగజేసెను ||

73

100 గీతం 12 దివి 10 చాను

వసుదత్తని ముగియించుకొని

మనసును వారం కే ము

దనువు వసుదత్తని ముగియించుకొని గురుణీ శిరమున ||

74

గీతము - అట్లుగా వారిని గ్రహించి ఇంతి వెనుక భాగమున
 చలమునకు సలమించిన నుర్యతే ము కందదేశమున నిలచిన
 తోడనే చలముననించిన వెనుక వారిగను గ్రీవమున నిలచిన
 లే ము ముగ్ధులగు వారాకారములు గల్గిన బాలకులైరి
 తమతమ దేవతలదగ్గర ఇంద్రసూర్యులు కమలమున జనించిన
 చాలాదీపంబులై ముగ్ధులై ముగ్ధులై ముగ్ధులై ముగ్ధులై ముగ్ధులై
 దివంబు గానెను ముగ్ధులగు ముగ్ధులగు ముగ్ధులగు ముగ్ధులగు
 ప్రసాదించిన, అన్నిటికరిగెను ఆరేయంతయు వాచిన్నదా బాలకుల
 తో చలించెలచరగనే విరిగి తన వానరాకారముతో కూడిన
 పురుషుడయ్యెను అంతరావృత్త గురుణ దా బాలకులగ నివ్రాహ్మ 54
 కేగి గంగతి గుంతయు దెల్పి వారిని కలయు పార్వతీదేవి శివమునకు
 గురిమై నరహున గురిగి న్నవై ఇంద్రుడు రుక్మల పలన నీచాలములకు
 జనని వైతరన పార్వతీదేవి నరస్సున కేల కాపమిచ్చెనని వృక్షవిరజా
 డడుగ పూర్వ మొకప్పుడు

75

కం - పరమ శివుని సతి వార్యతి

సరసున తనచెయిల తోడ జలకములాడన్

వెరపొందక రక్కసు లా

గరసందున దాగి యుండె సతి నీక్షింపన్ ||

76

కం - కనుగొని పార్వతి వరిన్

వనితలు గండనుచు బల్కి వారి శరీరంపన్

మనమున బెదురుచు నసురులు

వినయమున వేడుకొనగ నీక్షించి దయన్ ||

77

తే గీ - ఒక్క దినమున వనితలై యుండ గలవి
 అనుచు శాసనమునంబు గజ బల్కె
 ఆ నరన్నున మునిగి నీడు రుపు
 నెంది వీరికి దల్లివై నుం వెలసె ||

78

గద్యము - అని జెప్పి నీవీజులకుల గొంకి కిష్కింధారణ్యవలకు బోయి
 అవసరమందలి వానర వీరులకు నయకుడవై యుండుమని దీవించి
 బంపెను అప్పటినుండియు ఎక్కువరజుడు కిష్కింధారణ్యము సెచ్చరచు
 కొని పెద్దకాలము ఎనరులంబాలించి వాలిని రజును సుగ్రీవుని
 యువరాజును జేసి తపోభూములకేగెను అందుల నీశరమున
 ముక్తిబొందెను యీసుగ్రీవుని సహాయమున నీక ర్యము సాధించగలవు
 ఈ వాలి సుగ్రీవు లిరువురును బ్రహ్మపౌత్రులును దైత్యుల సహాయమున
 నందున అసమాన పరాక్రమ సంపన్నులు సుగ్రీవుడురాజై
 అనభార్యయైన రుమతోడను బంధువులతోడను సుఖించుననుడెను
 అంగిరుని కన్నబిడ్డవలె బాబులు తొలినపహారములతో
 రాజ్యమేలుచుండెను కలకులంబున గల పెద్దలును ఎదిగోవిదులునగు
 - మైందుడును ద్విందుడును గంధమ దనుడును గొండును గవాక్షుడును
 గవయుడును అంజనేయుడును జాంబవంతుడును శరభుడును
 నలుడును నీలుడు మొదలగు కలవీరులు సుగ్రీవుని గొలుచుచుండిరి
 రముడు వారలకుందరి కిష్కింధకంపి ల సుప్రసవణ గిరి యందు
 తమ్మునితోడ నిరసించు చుండెను ఎర్ణముతువు గనుక సీతాచ్యేషణకు
 సమయముగాదని యురకుండెను ఒక్కడు రముడా ప్రాంతమున
 సంచరింపుచు నందలి ప్రకృతిరామణీయకలకు ముగ్ధుడై లక్ష్మణా
 చుచితివా యిచ్చెంతమంతయు బహురసుణీయముగా నున్నది
 ఈనరోవరములో నున్నజలములు శీతలములు స్నిగ్ధములు
 మధురములు నైయున్నవి ఇంక వాయువు గలది బలముగ వీచి
 శరీరమునకు హాయిగొల్పుచున్నది పరాకలము గలదా గరజ మన
 మిందే యుండము అంగ రముడు మిచ్చెను మనరోవరము

నందలి జలముల గ్రోలుచు ఆతరులతా గుల్కాదుల యందు
 విశ్రమించుచు రాత్రుల యందా గుహలో నిద్రించు చుండిరి ఒకనాడు
 రాముడు నిద్రరాక గుహాముఖమునకువచ్చి ఆవనమంతయు గలియ
 జూడగా నేది జూచిన నుసీతాన్నతులనే దలపించు చుండ దుఃఖముతో
 వికలమనస్కుడయ్యెను

80

రాముడు సీతను దలచి దుఃఖించుట

కం - నల్లని మట్టుల తోడను
 చల్లని చిరుగాలి వీచి నందడి సేయన్
 మెల్లన తుపార బిందువు
 లల్లన వెదజిమ్ము చుండె నందము జిందన్

81

కం - ఎటుజూచిన ప్రకృతి తన
 పటుతర వైభవము జల్లి వరుగులుదీయన్
 కటి బంధమై భూమికి
 నటనటు సెలయేరులన్ని అందము గూర్చెన్

82

తే గీ -వర్ష ఋతు వందు బ్రవహించు వర్షధార
 జూనకీదేవి కన్నటి జాలు వనగ
 తరుణి వయ్యెద చెరగన తరళమైన
 సంబరమ్మున గననయ్యె నవని పతికి

83

కం - సీతను బోలెడి యాభువి
 యాతన గలిగించి మదికి యటమటు గొలువన్
 యే తిరున నే నిపుడా
 సీతను దేగల నటించు జితను బొందెన్

84

తే గీ -పువ్వు లన్నియు నాదేవి నవ్వి నటుల
 నాకు లన్నియు నాసీత హస్తములన
 కాన యంతయు జూనకీ కన్నులట్లు
 గాన బడియెను రాముని కన్నుల కును

85

- గద్యము - రాముని దుఃఖమును జూచి లక్ష్మణుడన్నకు ధైర్యము
జెప్పుచు నూరడించెను 86
- కం - అన్నా నీవే యిట్టుల
విన్న దనముతోడ నింత వేసట జెందన్
ఉన్నతి జెరచెడి దుఃఖం
బెన్నడు నీ దరిని జేర నీయకు మనియెన్ 87
- కం - శోకము ధైర్యము జెరచును
శోకము బలమడచివేయు సుఖముల బెడవున్
శోకము నాశము జేయును
శోకము పురుషుని సర్వ శోభలడంచున్ ॥ 88
- కం - కావున ధైర్యము వీడక
యే విధమున నైనగని యీకార్యంబున్
వే విధముల సాధించియు
గావింపగ వలయు సర్వకార్యముల వలన్ ॥ 89
- కం - వచ్చెడిది వానకాలం
బిచ్చుటనే గడవ వలయు నీసమయంబున్
వచ్చెడి శరదతువందున
మొచ్చెడి కార్యంబునడువ మేలగుగాదా! 90
- వచనము - అనిబలుక తమ్ముని మాటలకు రాముడు లక్షణా! సీతను
దలంచుకొనిన నాకంటికి కూరుకురాదు సీతయే నా తమ్ముల
కగువడుచున్నది ఈ వ్రక్కతి అంతయు సీతామయముగానే
దోచుచున్నది ఇంతటి భుజశక్తిపరాక్రమముగల్గియు సీతను కాపాడలేక
చాతిని జగదేక వీరుడననిపించుకొని శివధనువునెక్కిడి సీతను
వరిణయమాడియు నేడనమర్చుని వేలె సీతను రక్కసుని పాలు
జేసితినిగదా! అనివిలపించు రామునేదారెను వానకాలము గడచెను
గాని సీతాన్వేషణప్రారంభముకాలేదు అంత సౌమిత్రి సుగ్రీవునిపై
మండివడి జూచితివా అన్నా! ఈ సుగ్రీవు డెంతటి మిత్రద్రోహియో
తనకార్యము చక్కబరచుకొని మిత్రకార్యమలక్ష్యము జేసెను నేనిపుడే

వెళ్లి వాని బోడ్డిని వచ్చెద అతడు రాజ్య మదంబున ప్రమత్తుడైనాడు
 యిక సైవ రాదని దిగ్గునలేచి కిష్కింధకేతెంచెను ద్వారము కడ నిలచి
 సుగ్రీవుని బిలువనంపెను సుగ్రీవుడును లక్ష్మణుని కడకీగి వినయంబున
 నమస్కరించిన లక్ష్మణుడు తనక్రోధమడంచుకొని శాంతగంభీర
 వచనంబుల 91

కం - మరచితివి మిత్రకార్యము
 మరచితి వెంతయును రాజ్య ముదమున నీవే
 యరుదెంచి రామకార్యము
 గురుతించెద ననుచు నమ్మి కూరిమి తోడన్ 100

అ వె - ఎదురు చూచిజూచి యేతెంచి నారము
 నీదు జాడగనక నేటి దనుక
 రావు నీవు నీదు రాజ్యమ్ము విడనాడి
 మరచి నావు మిత్రకార్య మంత 101

కం - చేసిన మేలును మరచుట
 గాసిల్లిన వారి మనసు కలతలు వెట్టన్
 దేసము గద నిను బోటికి
 భాసిల్లనె యిట్టివనులు భాస్కర పుత్రా ॥ 102

కం - రాముడు చింతిలుచుండగ
 కామముతో నీవు మిగుల కాంతలతోడన్
 నీమమలు వీడి రతులన్
 తామసమున మునిగియుండ దగునా వీకున్ ॥ 103

కం - చేసిన ప్రతిజ్ఞ లన్నియు
 మాసెను నీవర్తినమున మాకున్ దెలిసెన్
 జేసెను విధియే యిట్టుల
 వేసటలను జెందవలసె వీరుల మయ్యున్ ॥ 104

తే గీ - నిన్ను నిందించుటది మాకు నీతి గాదు
 నీవు లేకయె యావని నేను జేతు
 గాని వీయందు నుంచిన గారవమున
 వచ్చి యున్నాను జూడుమా వాసరేంద్ర ॥ 105

వచనము - అని బల్కులక్ష్మణుని నిష్ఠురవాక్యములకు సుగ్రీవుడు
 సిగ్గుజెందినవాడై మిత్రమా! నన్ను మన్నింపుము నేనిపుడే
 వానరవీరులను రాముని వద్దకు దీసికొని వచ్చెదను సీతాన్వేషణకై
 బంపుదము అని తనసచివులను బిలచి మన వానరవీరుల నందర
 ను దోడ్కొని రామునివద్దకుబోవలెను గ నవారలంబిలవనంపుడని పెంతునే
 లక్ష్మణునితోరామునివద్దకేగి వ్రణమిల్లి తనప్రమత్తతకు సిగ్గుజెంది
 యూరకుండెను రాముడు 106

కం - పదముల వాలిన మిత్రుని
 సదయుండై రాముడంత సాదర మొప్పన్
 యెదనత్తు కొనుచు నాతని
 వదనము వీక్షించి గుళల వార్తల నడిగెన్ || 107

వచనము - తరువాత అతని సంకోచమును దీర్చి

కం - ధర్మార్థంబులు నక్రమ
 కర్మలు జేయుచును బొంద గలగును గానీ
 ధర్మే తరముగ కామ్యపు
 కర్మ జరువంగ చేటు గలుగును భువిలో || 108

సీతాన్వేషణకై సుగ్రీవుడు వానరుల నలుదిక్కులకు బంపుట

గద్యము - అని బోధించిన సుగ్రీవుడు రామునకు మ్రొక్కుచు రామచంద్రా
 నా ఆలస్యము మన్నింపుము ఇదే ఈ వానరవీరులను బరికింపుము
 వీరందరు అనమానతేజోవిరాజులు అమిత వరాక్రమ శాలురు
 మహావీరులు నీకార్యము సాధింప వచ్చిరి అని ఒక్కొక్క వానరవీరుని
 ప్రత్యేకముగా రామునకు వరిచయము జేసి - ఇతడు సుషేణుడను
 వానరోత్తముడు తొరకుతండ్రి అశేష సేనావాహినితో మనకు
 సహాయముగా వచ్చెను ఇతడుదారుడు నాభార్య రుమకుతండ్రి
 ఇతడు కౌనరి అనువీరుడు హనుమంతుని తండ్రి ఇతడుగవాక్షుడు
 ఇతడు గజాడు ఇతడు గవయుడు ఇతడు గంధమాదనుడు ఇతడు

ధూముడు ఇతడు నీలుడు ఇతడు నలుడు ఇతడు ద్వీవిదుడు
 ఇతడు మైందుడు ఇతడు దరీముఖుడు ఇతడు జాంబవంతుడు
 వీరందరు తమతమ సేనలతో వచ్చియున్నారు చూడుమన రాముడు
 కోట్లకొలంది నేల గప్పియున్న వానర వీరుల ను గాంచి ఆశ్చర్యమును
 అనందమును బొంది మిత్రమా! నీపంటి మిత్రుడుండ నాకార్యము
 సఫలముగాకుండునా అని గొగలించుకొనియెను సుగ్రీవుడు తన
 సేనాధిపతులలో వినతు డను వానిని బిలచి వాని లక్షలాది సైన్యమును
 రామునకు జూపి వీనిని నీ సేవకునిగా బనువు మనరాముడు
 నాకేమియు దెలియదు ఈ ప్రాంతమంతయు నీవేయెరుగుదువు గాన
 ఏమిచేయవలయునే నీవే జేయుమన సుగ్రీవుడు వినతునితో నీవు
 తూర్పు దిక్కునకే ఆతిరమంతయు సీతాన్వేషణ జేయవలయును
 మగధ దేశమును కోసల దేశమును తూర్పు నముద్రము దరిని
 కౌశికీ నదీ తీరమున మాళవదేశమున గలయ వెదుకుడు అట
 వృషభాద్రి అను పర్వతము గలదు దానివద్ద నుదర్చన మను
 నొకనరోవరముగలదు అందు అనేకజలచరంబుల తోడను హంస
 చక్రవాక చకోర పక్షినముదాయము తోడను వాటికలకలారావముల
 తోడను వీనుల విదొనర్చుచుండును అచ్చటతరులతాదుల తోడను
 అనేకజంతు వక్షినముదాయముతోడను అవనహంతయు
 శోభాయమానముగా నుండును అచ్చట భీకరాకారులగు రక్కసులు
 పెక్కుమంది వసించురు గాన నచ్చటబాగుగా వెదకుడు అంగ పంగ
 కలింగ దేశములను అవరిశరముల గలవనములను నదీనదంబులను
 వెదకుడు అట మందరగిరి ప్రాంతమున మందకర్ణులు ఉష్ణ
 కర్ణులు ప్రావరణులు కిరాతులు ఏకపాదులు నగుఅనురులు
 గలరు వారందరు క్రూరవ్యభావులుముష్కరులు నై యుందురు
 అచ్చట రావణుడు సీతామాతను దాచ వచ్చును గాన బాగుగా
 వెదకుడు అటనుండి జంబూద్వీపము గడచిన గగనచుంబితమగు
 శిశిరబీజపర్వతముగలదు అందుపెక్కు గుహలున్నవి నిత్యము
 సెలయేరులతో నుండి గమింపరానివై యుండును అచ్చటి నముద్ర

జలములు కాలోదకములన బడును అవి రక్తవర్షములై యుండును
 అందు కాల కరాళ ఉరగ యనుజాతుల రాక్షసులు బ్రాహ్మణ
 ధనావహారులును ఛాయాగ్రాహకులునై యుందురు వారు
 వగలంతయు సముద్రమున దాగి రాత్రినంచరింతురు శంఖనిభ
 కర్ణులను ఘోరాకారులు నగు రక్కసు లందరు నానా రూపంబులతో
 నుందురు అటనుండేహులను రక్కసజాతియున్నది వారిని మానవులు
 సమీపింపజాలరు మీరు వీనరులు గావున వారి దరిదీపుల జేరి
 శోధింప గలుగుదురు అటనుండి తిన్నగా సముద్ర తీరమున
 బోయిన యుక్తమణులకు ప్రసిద్ధిగాంచన సాగరము గానగును ఆ
 సముద్రములో కొంతమేర జనిన అంశు మంతమను పర్యత రాజము
 గలదు ఆ పర్యతము నానుకొని యొక సరస్సుగలదు దాని
 నీరంబులు క్షీరంబుల బోలియుండును అందనేకమంది యక్ష
 కిన్నరగరుడ గంధర్వాదులు నిత్యము క్రీడించు చుందురు దాని
 వెంబడి కొంతమేర జనినఘృతోదధి గలదుహయగ్రీవముఖుడగు
 కపిల మహాముని అట నివసించును హవిర్యూతమగు ఘృతమును
 పానముచేయుచుండును అచ్చటనే ఐడబాసలముద్భవించు చుండును
 వాటిఆర్తనాదములు దూరమున కే వినిపించు చుండును ఆఘృతోదధి
 కుత్తరమున చతుర్దశయోజన పరిమాణము గల జాతశిలా పర్యతము
 గలదు దానిపై శ్రీకలితుడును సహస్ర శిరుడును నీలాంబరుడునునై
 అనంత దేవుడాశినుడై యుండును ఆ మహాత్ముని కేతువు త్రిశిరంబై
 కాంచన తూలంబు గలిగి యుండును దాని నధిగమించి యేగిన
 బ్రహ్మానిర్మిత మగునెకద్వీపముగలదు ఆ ద్వీప మధ్యమున హేమ
 మయమగు నుదయ పర్యతము గలదు ఆ పర్యతగుహలలో సీతామాతను
 వెదకుదు అందువైఖానసు లైన వాలఖిల్వలు అంగుష్ఠ మాత్రులై
 సూర్యకిరణంబులే ఆహారంబులుగా వసించురు అచ్చట మేరువు
 సూర్యప్రభలతో సంధ్యారక్తవర్షములై యుండును అచ్చటనే
 త్రివిక్రమదేవుడు ప్రథమపాదముంచి ద్వితీయపాదము మేరువు
 శిఖరమున బెట్టి తేజరిల్లెను ఆ మేరు పర్యత శిఖరము నాశ్రయించి

సు ర్ముడుచేజరిల్లుచు జంబు ద్వీపవాసులకు గాన బడుచు నకల
జీవులకు కన్నులవెల్లగై యుండును దానికి పూర్వభాగమంతయు
అంధకార బంధురమై యుండును మీరటు ప్రవేశింపజాలరు గాన
పైనజెప్పిన స్థలము లన్నియు శోధించి సీతామాత జాడల దెలిసికొని
ఒక మాసము దినములలోగా మీరు బిరిగి రావలయును నేజెప్పినవే
గాక యింకను మీకు దెలిసిన స్థలములున్న వాటిని పరిశోధింపుడు
మీలోనేవీరుడు నెడదేవి జాడలు దెలియ జేయునో వానికి నారాజ్యము
నందర్థభాగ మిచ్చెదను శ్రీరాముని కోర్కీదీర్చుట మనధర్మము
దాన లోకహితమున మనకు యశస్సును లభించును నాయాజ్ఞ
ధిక్కరించిన చీల్చి చెండాడెదను గాన మీరల ప్రమత్తులై జన
వలయు

101

కం - అతులిత బలశాలురుమీ

రతిధీరులు నాకుహితులు రాముని కొఱకై

యతి తొందరలో జనకుని

సుత గని రావలయు నవని శోధించివడిన్ ||

102

గద్యము - అని వారల వీడ్కోలిపెను

103

కం - దక్షిణ దిశగనుగొనగా

దక్షత గలవీరులంత దారాదులతో

లక్షలు గా నరుదొంచిరి

నక్షిణ బలంబు గల్గు నా వానరులున్ ||

104

గద్యము - అంత నుగ్రీవుడు హనుమంతుని శరగుల్ముని ఋషభుని గంధ
మాదనుని మైందుని ద్వీపదుని విజయుని ఉల్కాముఖుని మొదలగు
సోదశ వానరవీరుల నెంచి వారితో అనేకమంది వానరుల
బంపిదక్షిణదిశనంతయు వెదకుడని వారలక్రాంతములకేగు
మార్గములను నచ్చటివిశేషంబులును దెలియజేయుచు

105

అ వె - అంధ్ర పాండ్య చోళ యాది దేశములలో

వింధ్య పర్వత వన వివీనమెల్ల

గౌతమీ తటముల గల వనంబుల నెల్ల

వెదక వలయు మీరు వినుగు లేక ||

106

అ వె - దండకావనముల దరికొండ గుహలందు
 అటువికలు మసలు అడవు లెల్ల
 మలయ వర్షతముల మంచి సుగంధముల్
 వెల్లివీచుచుండు వివిన ములను ||

107

కం - అవన మందు సగస్త్వదు
 భావంబును బ్రహ్మమందు భాసించిగడున్
 కావేరీ తీరంబున
 ధీవరుడై తపము జేయు తేజము వెలయన్ ||

108

గద్యము - ఆ మహాత్ముని దర్శించి ముందుకు జనిన అంతరంగమను
 ప్రాంతమగపడును పూర్వమొకప్పుడు అగస్త్య మహాముని దక్షిణ
 సముద్ర తీరమున తన పూజోపయోగములగు వస్తువులుంచిన
 సముద్ర తరంగములు వానిని జలముల లోనికనెట్టివేసెను అంత
 అగస్త్యుడు కోపించి సముద్రుని అంతరంగుడవు గమ్మని శపించె
 నప్పటినుండియు సముద్రుడంతరంగుడయ్యె అప్రాంతము
 అంతరంగమను పేర బిలువబడెయె అచ్చట మహాద్రవ్య వర్షతమున్నది
 దేవేంద్రు డచ్చరలతో వర్షదినంబు లందట కరుదెంచి క్రిడించు
 చుండును అచ్చట తరులతా గుల్మములు సుగంధ భరితములై
 యుండి నందన వనమును మించియుండును అవనమున రావణుడు
 సీతను దాచి యుండ వచ్చును మీరా వనమంతయు శోధింపుడు
 దానిని గడచి ముందుకు సాగిన యందునెక హేమ శిఖరంబున
 సూర్యుండును దానికెదురుగా రజితశిఖరంబున చంద్రుడును వెలుంగు
 చుందురు మానమున కొక్కమారు వారిరువురను దర్శింపనగును
 పాపులును కృష్ణులును ఎరిని జూడ జాలరు మీరాగిరికి
 నమస్కరింపుడు అచ్చట మాల్యవంతమను వర్షతమున్నది అందు
 విశ్వకర్మ నిర్మితమగు అగస్త్య భవనమున్నది అగస్త్యుని అభిషేకమునకై
 అనేక ఔషధలతో గూడిన అంజన నది అటు బ్రవహించు చున్నది
 అచ్చటనే రక్తచందన సంయుక్తమును దేవఋషి సేవితమును
 పవిత్రమునైన నరస్యతి నది బ్రవహించు చున్నది అచ్చట యె జన

విస్తారమును శతయోజన యున్నతంబునై ిభోగవతిపురము
 గలదు వానుకి ఆపురమేలుచుండెను విషనర్పములతో నిండి
 వన్నగములు పరివేష్టించి వానుకి ఆపురము నేలుచుండును ఆ
 నముద్రతీరమున పుష్పిత సూర్యవంతములను పర్యతములు
 వృషభాకృతి గల్గి యుండు అందుచే వానిని వృషభాద్రి అందురు
 అందలి అరణ్యములు మధువులకు వ్రశస్థించెదినవి అనేక పుణ్య
 కర్మలాచరించు వారును సూర్య చంద్రాగ్ని తేజో విరాజితులును
 విహరించు చుందురు అట తృణాగుడను నొక మహాత్ముడు గలడు
 వానికి సమన్కరించి యేగిన మీకు జయమగును

ఆ వె -దాని కవలనుండు దారుణం బైనట్టి

అంధకారమైన యమపురంబు

నందు జీవకోటి కందించు సమవర్తి

ప్రాణి జేయు పుణ్య పాపఫలము ||

110

గద్యము -మీరంత వరకు బోజాలరుగాన నేజెప్పిన స్థలముల సీతామాతను

వెదుకుడు అని జెప్పి హనుమంతుని జూచి

111

కం - భూమండలి శేధించియు

భూమిజ జాడలను దెలిసి భూవరుడగు శ్రీ

రాముని మనమున గల యా

కామితమును దీర్చవలయు కపివర నీవే ||

112

కం - భువి యందుగాని ఆవల

దీవి యందున గాని నీదు తేజము మెరయన్

పవమాన తనయుడవు నీ

కవరోధము గలుగబోదు యరుగుము వేగన్ ||

113

గద్యము - అని సుగ్రీవుడు హనుమంతునితో బలుక శ్రీరాముడాంజనేయుని

గౌగలించుకొని హనుమా! నీశక్తి యుక్తులు వనిన పిమ్మట నీవే ఈ

కార్యము సాధించ గలవని నమ్ముచున్నాను ఇదిగో ఈ అంగుళియకము

నా అనబాలుగా సీతకు జూపుము ఇది మావివాహ కాలంబున జనక

మహారాజు కానుకగా యిచ్చిన రత్నముద్రిత అని తన నామము

అ వె -రత్నఖచితమైన రమణీయ ముద్రిక

అంజనేయు దంత నమితభక్తి

శిరమునందు నుంచి శ్రీరామునకు మ్రొక్కి

యేగె తనదు బలము లేచి గొలువ

గద్యము - నుగ్రీవుడు తన మామ యగు సుషేణుని బిలచి యతని సైన్యతో
వశ్చిమదిశగా సీతాన్వేషణకై బోవబనిచి అయ్యాపాతములను వన
పర్యతముల జను మార్గంబులనీవిధముగా జెప్పబడినది

సారాప్త సాహితి బాహ్యక శూద్రావీర జనపదంబులును
వకుళాది వానితంబులైన పున్నాగ కేతకీ నారికేళ వనంబులును
అటగల తాపసారణ్యంబులు వెదకితేకయ సావీర త్రిగర్తవేశంబులును
మహాగ్రాహముల (మొనళ్లు)తో నెప్పారు నముద్రదీప్తములును
వైదేహిని వెదకుడు మురచీ జటో అవంతిపురంబులు శోధింపుడు
ఇంకను సాగర శైల వనాంతరంబులును సింధు నదీ సాగర
సంగమంబులును వెదకుచు బోయిన అట శతయోజన పరిమితిగల
కంచన గురు శృంగమున్నది అశృంగమున ఇరువదినాలుగు కోట్ల
గంధర్వులు కామరూపులై అవనమును రక్షించుచుందురు
అవనమందలి ఫలపుష్పంబులును కందమాలములను కాపాడుదురు
అట కెవ్వరును పోజాలరు మీరు వానరులుకనుక అందు జోరగలరు
గాని అందలి ఫలమూలముల నంటకుడు కడుజాగరూకులై
అవనమంతయు పరికింపుడు దానిని గమించి జనిన వజ్రపర్యతమను
నొకమహాపర్యతముగలదు దాని గుహంతర్భాగము లన్నియు వెదకుడు
జలధి యందు నాల్గవ భాగమన దగు చక్రవంతమను
పర్యతరాజమున్నది అందు విశ్వకర్మ నిర్మితమగు సహస్రార చక్రము
పాంచజన్యమను శుభము గలపు వానిని హయగ్రీవుడను రాక్షసుడు
చేపట్టియుండ శ్రీమహావిష్ణువు వినినిసంహరించి ఆ శుభుచక్రములను
బొందెను అచ్చట అరువదియోజనములుగల్గి రణిత శృంగముతో
నెప్పు వర హ పర్యతమున్నది దాని దిగువను ప్రాగ్జ్యోతిషీపురముగలదు

దానిని నరకుడను రక్కసుడు పాలించుచుండును శ్రీహరి హిరణ్యాక్షుని జంపుటకై వరాహావతారమెత్తిన నమయమున భూదేవిస్త్రీరూపమున నాతనిని బొందెను శ్రీహరివలన భూదేవికి నరకాసురుడు జన్మించెను ఆప్రాంతమంతయు నిపుడు నరకుని ఆధీనమున నున్నది ఆవన్నియు బాగుగా పరికింపుడు దానిని గమించి జనిన ఆరువేల శిఖరములతో నెప్పు నెక వర్షతము గలదు దాని మధ్యభాగమున ఉత్తరమేరుశిఖరముగలదు అందు సూర్యభగవాను డస్తమించు సంధ్యానమయమున పెక్కుమంది దేవతలును మరుద్వీసువులను విశ్వదేవతలును అస్తమించు సూర్యుని పూజించు చుందురు ఆప్రాంతముననివశించువారు సంధ్యా కాంతులను బోలు కాంచన వర్ణములతో అద్వితీయ సౌందర్యవంతులై యుందురని సూర్యుడావర్షతమునకు సేరమిచ్చెను ఆ వర్షతముపై విశ్వకర్మనిర్మితమైన నగరముగలదు పశ్చిమదిశాధిపతి యగు వరుణుడా నగరమును బాలించుచుండును ఆ అన్యగిరి మేరుగిరుల నడుమ నెక తాళ వృక్షము గలదు అది పదిశిరస్సులు గల్గి సువర్ణమయకాంతులతో విరాజిల్లుచుండును అందు బ్రహ్మాతుల్యుఁడగు మేరుసావర్ణి అనుతపోధనుడు గలదు వానికి నమస్కరించి జానకీదేవి వృత్తాంత మడుగుడు అటుపైనంతయు అంధకారబంధురమై యుండుగాన మీరటుబోవజాలరు అటనుండి వెనుకకు మరలుడు 116

తే గీ -చెప్పినవి గాక యింకను జేయదగిన

పనులు గల్గిన మీరలా పనులు జేసి

దేశ కాలంబులను బట్టి దిరుగ వలయు

కార్య మెల్లను సాధించి కపి పరేణ్య 117

గద్యము - అని సుషేణునిబంపి శతబలియను వానరవీరుని విలచి 118

కం - వీరుడవు నకల నద్భుత

ధీరుండవు సీతజూడ దేగలిగిన గం

భీరుడవు నీవె జూడన్

వేరెవ్వరు నీకుసాటి వేగమునందున్ 119

గద్యము - నీవు నీ వానర సైన్యముతో సుత్తరదిశ పరిశోధించి సీతామాత జూద
 గనుగొని రావలయునని చెప్పి నీకు కొన్ని మార్గంబులునూదించెదను
 వానిని బట్టి నీవరుగవలయును శ్రీరాముని వలన నువకృతి బొందిన
 మనము తిరిగి ప్రత్యుపకారముగావించి ఋణవిముక్తులము
 గావలయును గావున నీవు శూరనేన పులింద బ్రిష్ఠర భద్రక కురు
 గంధార కాంభోజ యవన బాహ్లిక మొదలగు ప్రాంతములను
 ఆయా దేశ మధ్యంబున గల గహనారణ్యములను శోధింపుదు
 అటగల దేవదారు వనంబులును కేళివనంబులను గమించి బోవ
 సుదర్శనమను వర్మతమును దాటిబోయిన దేవ సఖాద్రి అను
 వర్మతరాజముగలదు అది శతయోజనపరిమితమై కైలాసవర్మతమో
 యనునట్లుండును అందు కుబేరు డచ్చరలతో విహరించు చుండును

కం - ధనదుడు నిరతము నచ్చట
 తనప్రియ భాయలను గూడి తమకము తోడన్
 మనసిజ కేళిందేలుచు
 మనమలరగనాటలాడు మనసిజాకేళిన్ || 122

కం - వనచరులైనను అటగల
 వనితల సౌఖ్యందర్శమెంచ వశమామనకున్
 మనమున దోచెడి చెలువము
 గనరాదా స్వర్గలోక కాంతలైనన్ || 123

గద్యము అవనప్రాంతములన్నియు వెదకుడు దాని తరువాత క్రొంచ
 వర్మతముండును అచ్చటి వనచరులందరును సూర్యకాంతి నన్నిభులై
 సౌందర్యవంతులై దైవభక్తి గలిగియుందురు ఆక్రొంచ వర్మతము
 దాటిన మైనాక వర్మతముండును దానిమీద మయుడను రాక్షసుకొకడు
 శివాలయమునిర్మించి అటతవన్నుజేసికొనుచు శివారాధకుడై
 యుండును కోట్లకొలంది వాలఖిల్యులను సిద్ధులును అట
 తవముజేసికొను చుందురు వారందరు పందనీయులు వారల నడిగి
 ముందుకు జనుడు అచ్చట మానస నరోపరంబు గలదు దానినే
 బిందుసరోపరమందురు అనరస్సున నిత్యము హంసలు బాలార్క

తేజంబున విహరించు చుండును అచ్చటి నదులన్నియు శ్రీతలములు
 స్నిగ్ధంబులును మధురంబులునై బ్రవహించు చుండును
 అందువిఙ్గతామరలు అల్లిబిల్లిగా విరియ బూసి యుండును ఇంకను
 అనేకవర్ణంబులుగల్గి పుష్పంబులు విరియ బూనికనుగవలకు
 విందొసరించు చుండును అపుష్పములు వాడపు అప్పుడు బూసినట్లుగ
 నవనీతను సున్నితమును గల్గియుండును ఆ ప్రాంత మంతయు
 నిత్యఫల పుష్పభరితమై స్త్రీపురుష సంయోగ యుక్తమై వారి మనోరథంబు
 లీడేర్చు చుండును నీర్ధ చారణ గరుడ గంధర్వ కిన్నర
 కింపురుషాదులు అచ్చరలతో నందు మైధున క్రీడమోదించు చుండురు
 అటు సోమశౌలమను కాంచన వర్షతమున్నది ఇంద్రలోకవాసులును
 నత్యలోక వాసులును అందు విహరించు చుండురు
 అందుసూర్యరశ్మిలేకపోయినను అందలి వస్తువులన్నియు కాంతి
 మయములై గోచరించును దానిని గమించిన కైలాసవర్షతము
 రజితకాంతుల వెదజల్లుచు దేదీప్యమానమై ప్రకాశించు చుండును
 అదినిత్యము దేవతా సేవ్యమై అలరారు చుండును 124

కం - ఆగిరిపై శివదేవుడు

శ్రీగౌరీ సహితుడగుచు జెలగుచు నుండున్

యోగులు మహిమాన్వితు లగు

త్యాగుల కాపరమశివుడు దరిసెన మొసగున్

125

గద్యము - మీరంత వరకును బోజాలరు గావున అకైలాస శిఖరమునకు
 నమస్కరించి వెనుదిరుగుడు ఒక మానము దినములలో కార్యము
 సాధించి రావలయునన అశతబలి సుగ్రీవునకును రామునకును
 నమస్కరించి భూలోక మంతయు గాలించి సీతామాత జాడలుగనుగొని
 వత్సము ఇరావణునిపీచమడంచెదము వానిని మీపాదాక్రాంతుని
 జేతుమిదే మాప్రతిజ్ఞయని అనేక ప్రకారముల దర్శములు బలుకుచు
 వాలములు ద్రిప్పుచు గంతులువైచుచు మిడుతలదండు వేలెనున్న
 వానరసైన్యముతో శతబలి ఉత్తరాభిముఖుడై జనియె శ్రీరాము
 డమితాశ్చర్యమున సుగ్రీవుని జూచి - మిత్రమ ! 126

- కం - వనములు నదులును గిరులున్
జనవదము లరణ్యములను జగతిని గలయా
ఘన నగరము లన్నియు నెటు
గను గొంటివి జెప్పవయ్య కపికుల వర్యా! 127
- కం - సురలను నరులను కిన్నర
వరులను యా తపసివరుల వాస స్థలముల్
ధరణీ వరులను తరుచర
వర నీవెటు దిరిగి జూచి వచ్చితి వయ్యా! 128
- కం - అని అడిగిన రాముని తో
వనచర నాథుండు బలికె వాలి భయమునన్
జననాయక భూమిం గల
వనములు దిరుగంగ వలసె వాసము కొఱకున్ || 129
- కం - ఎక్కడి తేగిన గానీ
యక్కడికే వచ్చి నన్ను నడలగజేసెన్
జిక్కులు జెట్టుచు నెన్నియొ
పెక్కిడుమలపాలు జేసె భీతిల్ల గడున్ || 130
- గద్యము - చివరకు ఋశ్యమూక పర్యతమునకు రాడు గదా యని
యందు దాగియుంటిని అని సుగ్రీవుడు జెప్ప రాముడాశ్చర్యము
నొందెను 131
- కం - వానరు లందర నటులన్
నానా దిక్కులకు బంపి నాతిని వెదుకన్
మానిత మతి రామునితో
వానర నాథుండు బలికె వరలిస భక్తిన్ || 132
- కం - సీతా మాతను గనుగొని
వాతాత్మజుడైన హనుమ వచ్చును వడినిం
దే తన్మాత్రము నందియ
మితరుణంబునను నుండ దినకుల తిలకా || 133
- గద్యము - రాముడును సుగ్రీవుని మాటల కలరి నిశ్చింతగానుండి వానరవీరులే

దిక్కు వారలు ముందుగావచ్చి సీత జాడలు దెలియజేతురో యని
నిరీక్షించు చుండెను 134

తే గీ - ఒక్కమానంబు లోపల నుక్కు మిగిలి
భూమి యంతయు శోధించి భూమి తనయ
జాడ తెలియక వానరుల్ జాల విసిగి
వచ్చిరందరు రాముని వద్దకపుడు 135

తే గీ - వినతు డనునట్టి వానరవీరవరుడు
పూర్వ దిశయంత శోధించి బొగిలియేడ్చె
రాచకార్యంబు సాధించ రాదునాకు
వట్టి చేతులతో బోవు తెట్లునాకు 136

తే గీ - రామ చంద్రుని యిల్లాలు రమణీ సీత
జాడ దెలియంగ రాదయ్యె జాడ జాడ
నెంత బలమున్న నేమయ్యె నింతదనుక
గాంత వెదుకంగ లేనైతి గడకునేను 137

కం - పడమట దిక్కున కేగిన
గడుధీరుండా సుషేణ కపివరు డంతన్
బుడమి సుత జాడ దెలియక
గదు దుఃఖితు డగుచు వచ్చి గాకూత్స్థునితో 138

కం - వనములు గిరి దుర్గంబులు
జనవదముల నెల్ల వెదకి జానకి కొఱకున్
దినములు రాత్రులు సంధ్యలు
గనుగొంటిమి సీత మాకు గనవడదెందున్ ॥ 139

కం - ఉత్తర దిక్కున కేగిన
సుత్తముడా శతబలాఖ్యు డొక కపివరుడున్
జిత్తమున జింత జెందుచు
దత్తరమున భయము గదుర దరుచరు డనియెన్ ॥ 140

కం - ఏలా జెప్పుదు మయ్యా
గాలించితి గొండగుహలు గానలు నదులున్

నీలలన దొరక దెందున్

మాలావు ఫలింవలేదు మనుజాధీశా ||

141

గద్యము - అని భయవినయంబులతో శిరస్సులు వంచిన వారై సిగ్గుజెంది
యున్న వానరులను గనుగొని రాముడు దుఃఖమున నెలుగురాక
నెట్టకలకు వారలతో

142

కం - మీరేమి జేయగలరా

వారిజ లోచనను జూచు భాగ్యము నొకున్

దీరునెకో యెన్నడు నా

బ్రూరబ్ధం విట్టులుండె వానరులారా! ||

143

గద్యము - అని దుఃఖించు రాము నూరడించుచు సుగ్రీవుడు రామచంద్రా!
యింకనూ హనుమంతుడు రాలేదు సీతాదేవి దక్షిణ దిశగా రావణుడు
దీసికొని పోయె నని గదా వినియున్నారము అంజనేయుడా దిక్కు
శోధించి సీతామాత జాడలు దెలిసికొని రాగలడు సందియము
లేదు 144

కం - అరివీర భయంకరుడై

యరుదెంచును వాయుతనయు డడలగి నేలా

తరు చరుడన రాదాతని

సరి వారి జగతి లేరు సత్యము నందున్ ||

145

గద్యము - అని బలికిన లక్ష్మణుడును హనుమంతుడు సీతాదేవి జాడలు
గనుగొని రాగలడు లేనిచో వీరివలె సతదును వచ్చియుండెడి వాడుగదా!
అని రామునికి ధైర్యము జెప్పెను

146

సీతాన్వేషణకై హనుమదాదులు దక్షిణ దిశగా నేగుట

గద్యము - దక్షిణ దిశగా బయలు దేరిన హనుమదంగద జాంబవంతాదులు
వింధ్యపర్వతము బరికించి దక్షిణ దిశగా పోయిపోయి యొక
నిర్దనారణ్యము బ్రవేశించిరి ఎంత మేర తిరిగినను దానికాది
యంతములు గనరావయ్యె యెచటను సదిగాని కొలనుగాని గానుపింపక

అకలిదప్పుల తోడన్నీ యొక బండరాయిపై జదికిల బడిరి

కం - అకలి దప్పులు తోడన్

ఆ కవులందరును మిగుల యలసి వెదకినన్

ఒకనది యైనను గానక

నకనక లాడుచును జనిరి నలుదిక్కులకున్ ||

146

కం - అది జూచి జౌబవంతుం

డిది యొకముని శావమునను ఇటులయ్యె ననన్

అదియేమో యెరిగించియు

మదిలో నందియము బాపుమా యని యడుగన్ ||

147

తే గీ - వినుడు పూర్వము కంఠాతి యనెడు మునియు

తనదు కొమరునితో నిందు తలగు చుండ

కానబడ లేదు తనయుడా కానయందు

దాన గోపించి యెండించె తరులనెల్ల ||

148

వచనం - అప్పటి నుండియుననీఅవనముజల ఫల పుష్పరహితమై
భూమాయంతయెండివీటలువారి బండరాళ్లు మాత్రమే యుండె మనము
దారిద్ర్య ఇందు ప్రవేశించితిమి అనగా వానరులు జలముల
నరయుచు ముందునకు బోయియొక గుహంతర్భాగము న
బ్రవేశించిరి ఆ గుహలో ఎంతమేర గడచినను అవ్వల తీరమగు పడ
లేదు ఆదారి యంతకంతకు చిన్నదియై అంధకార బంధురమయ్యెను
అంత వారెటు బోవుటకు ఏమియు గనబడక ఒకరి చేతులొకరు
బట్టుకొని ప్రాకుచు ముందునకు సాగిరి కొంతదూరమా
చీకటినిజిల్చుకొనిపోవ నందు దేదీప్యమానమైన కాంతులగ
పడియముందు నొకదీప్యసౌధమును జూచిరి వారు సంతోషాంతరంగులై
లోనికిగ అచ్చట రత్న రాశులు ముక్తామణులు గుట్టలుగానుండ
జూచి ఆ కాంతికికారణమవియేయని నిశ్చయించి ముందుకరుగ
తరుల తాదులతోడను ఫలపుష్పంబులతోడను నిండి యున్న యొక
నందరోద్ధాన వనమును దాని మధ్య భాగంబున
శీతలజలపూరితమైయున్న సరోవరంబును జూచిరి కవు

లానందముననాజలములుద్రావబోవ అంజనేయుడు వారలను వారిచి
 అచ్చట నొక తరుమూలమున తవస్సుచేసికొనుచున్న వృద్ధాంగనను
 జూచి నమస్కరించి తల్లీ! మేము మార్గము దప్పి యిందు
 బ్రవేశించితిమి అకలిదప్పులచే నల్లాడు చున్నాము నీసెలవైన
 ఈఫలజలంబులతో మాఅకలిదప్పులు దీర్చుకొందుమని వినయముగా
 బలికిన నాతపస్వినివారల ను జూచి సమ్మతించెను వానరులు అకలి
 దీరఫలములుదిని జలములుద్రావి సంతృప్తులై అమెకు నమస్కరించి
 తమకృతజ్ఞతలుదెలియజేసిరి అంత హనుమంతుడామెతో - మేము
 శ్రీరామునానతిని నీతానె్వఁడ కైవచ్చి దారితప్పితిమి
 శ్రీరామునివత్నియగుసీతాదేవిని రావణుడెత్తుకొని పోయెను అందులకే
 మేము బయలు దేరితిమి అని తన వృత్తాంతమంతయు జెప్పి నీ
 వెవరు ? ఇందునెంటరిగా నుంటేవేల యని యడుగ నామె తన
 వృత్తాంతమిట్లు జెప్పెను -

149

స్వయంప్రభ వృత్తాంతము

నాపేరు స్వయంప్రభ మేరు సావర్ణియను మహాత్ముని
 కుమార్తెను హేయయను నచ్చర నాప్రియ నెచ్చెలి ఆ హేమను
 మయుడను రాక్షసుడు ఈ భవనమున నుంచి అమెతో
 ఇష్టావభోగంబులనుభవించుచు ఆమయుడుబ్రహ్మను గూర్చితవస్సు
 జేసి శిల్ప కళా విద్యను వరముగాబొంది ఈభవనమును నిర్మించి
 పెక్కు వత్సరములు హేమతో నిందుండెను ఇంద్రుడు మయుని
 సంపదను జూచి ఈర్ష్యతో హేమను దేవలోకమునకు దీసికొని పోయెను
 ఆ హేమ ఈసంపదసంతయునాకప్పగించి తన లోకమునకు బోయెను
 నేను చిన్నతనము నుండియు పరమేశ్వర దత్త చిత్తనై యుంటిని
 నేనును నా నెచ్చెలి హేమయు నిందు నృత్య గాన విశేషంబుల ప్రొద్దు
 బుచ్చెడి వారము నా చెలిదివమునకు బోయె నేనును పరమేశ్వరుని

ధ్యానింపుచు నిందుంటిని ఈగుహయందు సురాసురులైనను బ్రవేశింప
 జాలరు మీరు వానరులు గనుక రాగలిగిరి ఎవరైన నిందు బ్రవేశించిన
 ప్రాణములతో బోరాడని ఇంద్రుని శాసనము మీరుశ్రీరామునికార్యార్థులై
 వచ్చిరిగాన మాముగ నా తపశ్శక్తిచే నావల జేర్చెదను
 కన్నులుమూసికొనుడని ఆస్వయంప్రభ నిమేషమాత్రంబున గుహ
 వెలువలకు జేర్చి మీకుశుభంబగు గాక బుడగు కాను గు
 గుహలోనికి బోయెను అంతట వానరులు గంధ గ దడచెనని
 సంతపింపుచుండ అంగదుడు మనలకువరకును మయమును
 గూడ గుర్తించక ఆ గుహయందు చిక్కితిని ఇప్పుడు జూడ
 సుగ్రీవుడు చెప్పిన గడువు మించి పోయెను పని సాధించక గడువు
 మీరి జనిన సుగ్రీవుడు మనలను జంపును గానమన మిచ్చటనే
 బడియుండము తిరిగి ఈ గుహలోనికి బోయిన వలసినన్ని ఫలములను
 దినుచునుండవచ్చును ఈగుహలోనున్న మనల నెవ్వగును
 కనుగొనజాలరు వట్టి చేతులతో బోయి పని చేతిలో చచ్చుటకంటె
 ఇక్కడే జీవితములు వెళ్ల బుచ్చెదమన్న అంజనేయుడంగదునితో
 యివియేటి మాటలు? ఈవాన రులందరును పుత్రమిత్ర కళత్రాదుల
 విడచి ఎన్నాళ్లిక్కడుండగలరు సుగ్రీవుని కడకేగి జరిగిన యె
 సంతయు దెలియజేయుదముఅతడు మనల తెలజంపుచు తానగా
 అంగదుడందుల కియ్యకొనక సుగ్రీవుని కడకేగిన మార్గము
 తప్పదు గానయిక్కడనే చచ్చెదను మీరు పోయి పనిచేసి
 నామరణవార్త నాతల్లికిదెల్పి ఆమెనూరడింపుడు అని తనుప్రాణత్యాగ
 మొనర్చ సిద్ధపడెను ఇంతో నొక రెక్కలు తెగిన వక్షి వర్యతమువల
 పడియుండె దానినిజూచి వానరులుభయభ్రాంతులైరి అపక్షియు
 ఆకలితో నల్లాడుచుకదలలేకబడియుండె ఇన్నినాళ్లకు కొన్ని
 మృగంబులు తన వద్దకువచ్చుటజూచి డేకుచూ వచ్చెను దాని
 వానరులు

సంపాతి చరిత్ర

సీ - కైకమ్మ రాముని కానల కేలంపె ?

వసుధేశు డేల నావరములిచ్చె ।

సీతమ్మతో నేల శ్రీరాముడే తెంచె

రక్కసు డేటికి రమణి గొనియె

సుగ్రీవుడేలాను నుగతి వెదుకంగ

మనలనె బంపెను మంచి దనుచు

శ్రీరాము నతిజాడ జెప్పంగ లేమైతి

వేసారి పొతిమి వెదకి వెదకి ॥

151

తే గీ - గడచె కాలంబు నేడింక గడువు మించె

యెందు బోయిన దుండించు నేలనింక

బ్రాణముల యాశతోడను బరుగులెత్త

పక్షయాకలి దీర్చిన వరము డొరకు ॥

152

వచనం - అనినిశ్చయించు కొని మాట లాడు కొనువానరులను జూచి సంపాతి ఏమీ ? మీరుశ్రీరామునికార్యార్థమై వచ్చితిరా ! ఇప్పటికినా జన్మసార్థకమయ్యెను నేను మీకొఱకే ఎదురు చూచుచుంటిని మీరు సీతామాత జాడలుదెలియక బోగులు చుంటిరా! నేనా విషయము మీకు విపులముగా నెరిగించ గలను వినుడుఅని వారల యముదీర్చి అదిగో అదియే దక్షిణనముద్రము ఆ గిరిమీద సుండి జూచిన శతయోజనపరిమితిగల నముద్రమున కావల లంకాద్వీపముగలదు ఆ లంకను విశ్రవసుడను తపోనిధి పుత్రుండును పులస్త్యబ్రహ్మ పుత్రుండునగు రావణబ్రహ్మయను వాడు పాలించుచున్నాడు అతడు శివభక్తిధురంధరుడు బ్రహ్మవరంబున అతులిత పరాక్రమ వంతుడును బలసంపన్నుడునై ముల్లోకములను గడగడ లాడించుచుండును అష్టదిక్పతులును వాని కనునన్నమనలెదరు ఆరావణుడే సీతవెత్తుకొని లంకాద్వీపమునకు బోయెననిజెప్పి ఒక్కసారి లేచి రెక్కలుయులిపించగనే దానిరెక్కలు తిరిగి అంటుకొనియె

అందిచూచి వానరు లాశ్చర్యము బొంది ఇరియేమి విచిత్రమన సంపాతి వారికితన చరిత్ర జెప్పందిడగె - 153

సంపాతి పక్షి వృత్తాంతము

మేమువైనతేయుని వంశజులము నేనును జటాయువు సన్నదమ్ములము పూర్వము నిశాకరుడనునొక మహామునిగలడు అతడు ఎనిమిది వేల వత్సరంబులు తపంబు జేసి అకాశగమనమున దేవలోకమునకేగుచు దిరిగివచ్చుచుండువాడు మేమిరువురము ఆ మహాత్ముని సేవించుచుండెడి వారము ఆయనకు మాయందమితమైన ప్రేమ ఒకనిది ఘాగురువులాశ్రమమున లేని సమయంబున మా ఇరువురి లో ఎవరెంతవరకు నెగురగల మోయని పందెమువైచుకొని సూర్యమండలము వరకు నెగురనాతమ్ముడగు జటాయువు ఆ వేడిమికి తట్టుకొన లేకక్రింద బడెను నేనునింకను మీదొకొరిగి ఈ పర్యతమున బడితిని ఆయుష్షమునకు నారెక్కలు కమిలియున్నందున ఈ పర్యతము తాకిడికి విరిగిపోయెను నాయపస్థజూచి నిశాకరమహాముని - సిగర్యమువలననే నీవిట్లు శక్తింపబడితిని శ్రీ మహావిష్ణువు రామ వతారమెత్తి దండ్రీయానతిని దండకారణ్యమునకు వచ్చును రామునతిని రావణుడపహరించును సతినిగానక దిరుగు రామునికి సీతజాడలు దెలియ జేసిన పుణ్యంబున నీకుతిరిగి రెక్కలు మొలచును నీ తమ్ముడును శ్రీరామునికి సహాయముజేసి ముక్తినిబొందును నీవుసీతాదేవి జాడలుదెల్పి శుభంబును బొందగలవు అనిజెప్పిరి అప్పటినుండియు నేనీ పర్యతమున బడియుంటిని నా పుత్రుడు నువర్బుడను వాడు నిత్యము న క హారమును దెచ్చి పెట్టుచుండును ఈ మధ్యనొక నడలస్యముగావచ్చి తన్నెకరాక్షసుడడ్డగించెననియు అతడొక చిన్నదాని కతుకొని అక శగమనమున లంకానగరమునకు బోయెననియు అదిన్నది శ్రీరామునిభార్యయగు సీతయటయని చెప్పితన ఆలస్యమునకు

కారణము దెలియజేసెను సీతాదేవి జూడలు దెలియ జేసినందుననే
 తిరిగినారెక్కలునాకు లభించెను మీమాటలను బట్టి మా తమ్ముడు
 జటాయు వారావణుని దెబ్బవలన మరణించినను శ్రీరామునికృపకు
 పాత్రుడయ్యెను శ్రీరాముడు మహావిష్ణువు రావణునిసంహరించి
 సీతను విడిపించును ఇప్పుడు సీత లంకలోనున్నది ఇచ్చటికితిన్నగా
 క్రోసుదూరమున నొక్క గిరి రాజము గలదు దానిని మహేంద్ర
 గిరియందురు అపర్యత శిఖరమునెక్కి జూచిన శతయోజన పరిమితిగల
 సాగరమున్నది దారికవ్యతి తీరమున నువేలా పర్యతము గలదు
 అపర్యతము నకానుకొని లంకానగరమున్నది పొయిరండుమీకు
 శుభమగుగాక యని వానరులను ఏడ్పిలిపి తనవివాసస్థానమగు
 హిమలయ పర్యతమునకు బోయెను 154

కం - అపల్కులువిని వానరు
 లాపక్షేంద్రునకు మ్రొక్కి రానందమునన్
 అపదలు గడచెనిక నా
 భూపుత్రిక జూడనిక బోదము వేగన్ || 155

కం - గంతులు వైచుచు వారల్
 చింతలు దీరంగమనము సీతాదేవిన్
 యెంతట జూతుము రామున
 తెంతట దెలియంగ జేతు మీ శుభవార్తన్ || 156

తే గీ - పడిగ జనుదెంచి రందరావనధి కడకు
 జలచరంబులతోనిండి జలధి జూడ
 నింగి నేలను గూడద్రామింగు కరణీ
 పొంగు చుండెనుత్తుంగత రంగములతో || 157

కం - అ జలధిని జూడగనే
 తేజంబులు నన్నగిల్లి తీరము చెంతన్
 అజనక జ జూడగ నిక
 పోజాల మటంచు బడిరి భూమిని వారల్ || 158

తే గీ - ఎట్లు దాటంగ వలె దీని నేదిదారి
 ఎట్లు సీతమ్మ వద్దకు నేగ వలయు

తే గీ - దీనినటు గ్రహించి సాధించ వలయు
దెలియ గవలమనబల మెల్ల నిపుడు
యోజన శతంబును దట యె వునెవడు
వాడు రావలె ముందుకు వానరుండు ||

160

గద్యము - అని తనలో తాను : గద్యము -
నేనెగురగలన గజాదునా : గద్యము -
ముప్పదియని శరభుడును నలూబుడు : గద్యము -
గంధమాధనుడును అరువదిగూడును : గద్యము -
దారుండును బలుక వారందరిలోఁబృగ్గుడును వ్రాజ్ఞుడును గు
జాంబవంతుడు తనబలముదెలియజేయుచు తానమ్మతమును
ద్రావిసందున నింతవరకును బ్రతికియుంటి యవ్వనమున
ఉదయాద్రినుండి అస్తాద్రికి నిత్యముబయనించెడి వాడను ఇప్పుడు
జవనత్తుంబులుడిగి నందునబోజాలను యొకసారి కైలాస పర్వతంబున
మునులందరును బరివేష్టించి యుండ నేనును అందుంటిని అప్పుడు
బలిచక్రవర్తి కుమారుడు మహాక్రోధంబున వచ్చి యొక పర్వతమునెత్తి
మాపై బడవేసెను నేనుదానినాజానువుతోనెత్తి సముద్రమున విశరివైచితిని
అప్పుడు నాకాలుభగ్గుమయ్య అప్పటినుండియు కుంటనై శిథిల
విక్రముడనైతి నేనీ సముద్రమును దాటినను దిరిగి రాజాలను
గానమనకీయాపదదాటించ గల వీరుడు ఒక్క అంజనేయుడు దిప్ప
వేరొకరు లేరు అని అంజనేయుని జూచి -

161

వానరులందరు సముద్రము దాటి లంక కేగుమని

ప్రొత్తహించుట

తే గీ - ఊరకుండుట నీకిది యుచిత మగునె
నీకు నిచ్చెను ముద్రిక నిన్నునమ్మి

ఠ ము కార్యము దీర్చుగ రమ్ము వేగ

మేటి వీరుడ వేసివు దాట గలవు

162

తే గీ - వాయు నందనుగనుగొని వానరములు

యోజనశతంబు గలదు నీయుదధి జాడ

దీని దాటంగ జాలిన దిట్టవీవె

గాన సాధింప వలయునీ కార్య మీవె ||

163

తే గీ - జాంబవంతుడుగలదు యీ ఒక్క యి

శక్తి యుక్తులుగలిగిన జతుర ఎరుగ

వయసు చాలగ గడచే నీవయసు నుగ

దాట జాలదు సంద్రమీ తరుణ మునను |

164

కం - తారా సుతు బంపిననే

తీరున సాధించగలదు తేజంబునన్

నేరువు జాలదు వానికి

గారుణ్యము జూపివీవె కావగ వలయున్ ||

165

తే గీ - ఎన్ని విధముల జూచిన నేమియైన

సంబుధిని దాటజాలిన యట్టి వీరు

డిందు లేడెక్క డవనిలో నెంచి జూడ

నీకె యందర మించిన నేర్పుగలదు ||

166

కం - మేర్పుగ దీరవరుడవు

గారవము గా ముచంద్రు కాళ్ళకు దీర్చన్

భార మనకె యే ధి గడచి

యారమణిని జూచి నావె యనిల తనూజా ||

167

గద్యము - అని వానరులందరు మానుమంతుని గొనియాడిరి

అందుకు ఓ అశ్వనేయా! నీవు సామాన్యుడవు గావు

కాని నీవు నీయందురుద్రాశయు వాయుబలమును

గూడగలవు నిన్నుగన్నతల్లి అంజనాదేవి శిష్యురైతిని? ఇంకా చరణం

లములంజు నిన్నుగల అప్పర సాధులైన శిష్యులమున

మలంగుడు యిట్లును శిష్యుని శిష్యునకు గురియై వారకాంతగా జన్మించెను

రుద్రాంశముగలమహాబలవంతుడగు కుమారుడుదయించగలడని
 దూర్యాసుడే వరమిచ్చెను అమె తన కామరూపబలంబున
 నెకసుందరాకారము గలిగినమానవ కాంతగా గంగాతీరమున దిరుగుచుండ
 వాయుదేవుడామె సౌందర్యమునకు ముగ్ధుడై అమెనుతాతెను
 అందువలన వాయుదేవుని తేజమున నీవు అమెగర్భంబునజనించితివి
 అంజనాదేవి పెండ్లాడిన కేసరియు సామాన్యుడుగాడు ఒకానొకప్పుడు
 శంఖ శబలఅనురెండురాక్షస గజములను సంహరించి భరద్వాజాది
 మునులకు రక్షణ గలిగించెను అందులకామునివరులు కేసరియును
 బిరుదునిచ్చి మహాబలవంతుడును వాయువేగమును గల్గిన
 దైవాంశసంభూతుడు నీకుకుమారుడగునని వరమిచ్చిరి నీవా కేసరికి
 జెరసపుత్రుడవు అంజనాదేవి గర్భంబున జన్మించితివి గాన
 నీవాంజనేయుడవైతివి బాల్యముననే నూర్మ్యుడొక వంధని
 ప్రిమించిమింగబోతివి దాననీహనుమ భగ్నమమ్యో దాన నీవు
 హనుమంతుడ వైతివి వాయుతేజంబున బుట్టితివి గాన
 వాయుసందనుడనబరగితివి బాల్యమునుండియు అనమాన బలుడవై
 దిరుగుచుండ సాగడంబుల కలిగి నీశక్తి నిద్రాణమైయుండుననియు
 మరియొకరిప్రేరణలేనిచో నీబలము నీకెరుకరాగూడదనియు కొందరు
 మునులు నీ బలతేజంబుల సరకట్టిరి దానంజనేన * నీబలము
 నీవెరుగలేకున్నావు నీవు అనమానతేజో పరాక్రమములుగల్గిన
 మహాబలవంతుడవు

168

కం - సులభము యీవని నీకున్
 గలుగదు విఘ్నంబు నెప్పుడు కపివర వినుమా
 బలమందు నీటి యెవ్వరు
 ఇల లోన న్నికసాధ్య మన్నది గలదే! ||

169

కం - కావున నీవే యిప్పుడు
 పోవలయును జలధిదాటి భూమిజ జూడన్
 దేవలయు నీత జాడలు
 గావింపుము సంతసంబు కాకుత్స్థునకున్||

170

గద్యము - అనిఅంజనేయుని కొనియాడి కార్యోన్ముఖుని గావించెను
 ఇదిఅత్రేయగోత్రోద్భవులును ఆర్యేలనియోగి బాహ్మణులును
 చాగంటివంశీయులునగు జోగిరాజుగారి ధర్మవత్సయు
 శివభక్తిదురంధరురాలును శ్రీవామలింగేశ్వర చరిత్ర మను
 కావ్యకృతికర్తయు నగు గౌరీదేవి విరచితంబగు గౌరీరామాయణము
 నందలి కిష్కింధాకాండము సంపూర్ణము

చాగంటి గౌరీదేవి

క్రీ.శ. I హిందీ షంషిక్ (రిస్టెర్డ్)

R C M స్కూలు

వెగబొడ్డపల్లి పూ నర్సిపట్నం

వికాఖపట్నం ఎల్లా: